

**MEVLANA CELALEDDİN-İ RUMİ'NİN FİHİ MA FİH'İNDE
DÖRT TEMEL DİL BECERİSİ UNSURLARININ KULLANIMI**

Kübra ÜNAL
Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Selcen ÇİFCİ

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ağustos, 2019

MEVLANA CELALEDDİN-İ RUMİ'NİN FİHİ MA FİH'İNDE
DÖRT TEMEL DİL BECERİSİ UNSURLARININ KULLANIMI

Kübra ÜNAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Selcen ÇİFCİ

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ağustos, 2019

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tezli Yüksek Lisans Jüri ve Enstitü Onayı

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Türkçe Eğitimi Ana Bilim / Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Programı 094009005 No'lu öğrencisi Kübra Ünal'ın "Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Fihi Ma Fih'inde Dört Temel Dil Becerisi Unsurlarının Kullanımı" adlı tezi 22 / 08 / 2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
------	------------	------

Danışman :

Üye :

Üye :

Üye :

Üye :

Enstitü Müdürü

MEVLANA CELALEDDİN-İ RUMİ’NİN FİHİ MA FİH’İNDE
DÖRT TEMEL BECERİ UNSURUNUN KULLANIMI

Kübra ÜNAL

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2019

Danışman: Doç. Dr. Selcen KÖSE ÇİFCİ

Özet

Ana dilinin temel becerileri okuma, yazma, konuşma ve dinleme örgün eğitim kurumlarında özellikle Türkçe öğretimi içerisinde verilmektedir. Anlama becerilerinden dinleme ile okuma, anlatma becerilerinden ise yazma ile konuşma becerileri yalnızca eğitim kurumlarında değil, eski edebi metinlerde de geçmekte olup yüzyıllar sonrasındaki okuyucularına dahi bu konuda ışık tutmaktadır.

Bu çalışmada XIII. Yüzyılda yaşamış olan Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Fih i Ma Fih'indeki okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerileriyle ilintili ifadeler tespit edilmiştir. Tespit edilen bu becerilere Türkçe dersi (5, 6, 7, 8. sınıflar) Öğretim Programı (2018)'ndaki kazanımlarda ne derece yer verildiği ortaya konmuştur. Çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmış, eserdeki 76 bölümün tamamı taranmış, bu tarama sonucunda temel becerilerle ilgili 2135 konuşma, 177 dinleme, 106 yazma ve 95 okuma becerisi olmak üzere toplam 2513 madde tespit edilmiş, konuyla ilgili olmayan bölümler değerlendirmeye alınmamıştır. Eserde en fazla konuşma becerisiyle ilgili ifadelere rastlanmıştır. Konuşma becerisinde karşılıklı sohbet etme, eskiden beri söylenegelme, soru sorma, bir soruyu yanıtlama, güzel konuşma vurgulanmıştır. Dinleme işitme, işitmeme, kulak kesilme, dinlenileni akletme, dinlenileni hissetme anlamlarında geçmiştir. Yazma becerisi daha çok yazılı metin, dil alanına giren kelime çeşitleri, kutsal kitap, yazma aracından bahsedilerek işlenmiştir. Okuma becerisi yazılı metinden okuma, ezberden okuma, ayet okuma, okumuş olduğun metni anlama şeklinde geçmiştir. Eserde yer alan cümleler

incelendiğinde, temel becerilerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018)'ndaki kazanımlarla örtüştüğü görülmektedir. O halde bu tarz eserlere eğitim öğretim programlarında yer verildiğinde, öğrenciler açısından faydalı olacağı kanaati hasıl olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Fih i Ma Fih, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Temel Dil Becerileri, Türkçe Dersi Öğretim Programı, Ana Dili Eğitimi.

ABSTRACT**USE OF FOUR BASIC LANGUAGE SKILLS IN
MEVLANA CELALLEDIN-I RUMI'S FİHI MA FİH**

Kübra ÜNAL

Turkish Education

Graduate School of Social Sciences, Uşak University, August 2019

Advisor: Assoc. Dr. Selcen KÖSE ÇİFCİ

The basic skills of the mother tongue such as reading, writing, speaking and listening are given in formal education institutions especially in Turkish Language courses. Listening and reading from comprehension skills and writing and speaking from narration skills have been taken place not only in educational institutions, but also in old literary texts, and shed light on the readers even after centuries. In this study, the expressions of Mevlana Celaleddin-i Rumi, who lived in XIII. Century, related to the reading, writing, speaking and listening skills in his Fih i Ma Fih were identified. It has been revealed in what extent these identified skills are included in the standards of the Turkish language (grades 5, 6, 7, 8) curriculum (2018). In the study, document analysis method was used, all 76 chapters in the work were analyzed, and as a result of this analysis, a total of 2513 items were detected. 2135 of those items related to speaking skills, 177 related to listening skills, 106 related to writing skills, and 95 related to reading skills, and the sections not related to this study were not evaluated. Mostly the expressions related to speaking skills were found in this piece. In speaking skills, mutual conversation, verses spoken for a long time, asking questions, answering a question, and good speech were emphasized. Listening has been in the sense of hearing, not hearing, being all ears, thinking of the things they listen, and feeling of the things they listen. Writing skills were mostly emphasized by stating written text, word types in the field of language, holy book,

and writing tools. Reading skills were stated in the form of reading from the written text, recitation, reading verses, understanding the text you have read. When the sentences in the piece were examined, it was seen that the basic language skills coincide with the standards in the Turkish Language Curriculum (2018). Therefore, when such pieces are included in educational programs, it has been concluded that they will be beneficial for the students.

Keywords: Fih i Ma Fih, Mevlana Celaledin-i Rumi, Basic Language Skills, Turkish Language Curriculum, Mother Tongue Education

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tezli Yüksek Lisans Jüri ve Enstitü Onayı

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Türkçe Eğitimi Ana Bilim / Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Programı 094009005 No'lu öğrencisi Kübra Süşam Ünal'ın "Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Fihî Ma Fih'inde Dört Temel Dil Becerisi Unsurlarının Kullanımı" adlı tezi 22/ 08 / 2019 tarihinde, aşğıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
------	------------	------

Danışman : Doç. Dr. Selcen Çifci

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Derya Eskimen

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tolga Kargın

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Dil dünya üzerindeki tüm toplulukları birbirinden ayırt eden ve bağımsızlıkları için mutlak şart olan, birbirlerinin duygu, düşünce ve yaşadıklarını anlamaya ve anlatmaya yarayan sembollerden oluşan dizgelerdir. Dil içerisinde anlamaya dayalı okuma ve dinleme; anlatmaya dayalı konuşma ve yazma Türkçe Öğretimi programı kapsamında dört temel beceri olarak geçmektedir. Yaşamımız boyunca konuştuğumuz ve üslubumuz bakımından algılanır; bunun neticesinde karşdakini dinlediğimiz müddetçe değer kazanırız. Konuşma ve dinleme becerisi doğuştan gelir, sonradan geliştirilir. Okuma ve yazmaysa insanoğlunun doğumundan bir miktar yıl geçtikten sonra öğretim çağıyla beraber başlamaktadır ve yıllar geçtikçe de meyvesini vermeye devam etmektedir.

Bu çalışma 13. yy'da yaşamış Mevlana Celaleddin i Rumi'nin eseri olan Fih-i Ma Fih'in dört temel dil becerisine katkısını tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca öğrencisi olduğum, araştırmamda yoluma ışık tutan, yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Doç. Dr. Selcen ÇİFCİ'ye gönülden teşekkürlerimi sunuyorum.

Araştırmam aşamasında ve öncesindeki lisans hayatım süresince kişiliği, değerli bilgileriyle bizlere yol gösteren değerli büyüğüm, hocam Prof. Dr. Musa ÇİFCİ'ye teşekkür ederim.

Değerli vakitlerini bana ayırıp tezimi inceleyen ve beni dinleyen kıymetli hocalarım Tolga KARGIN'a, Ayşe Derya ESKİMEN'e, Banu KURBAN ÖZDEMİR'e teşekkürlerimi sunuyorum. bol

Meşakkatli ama keyifli geçen bu süreçte yanımda olan sevgili eşim İhsan ÜNAL'a ve yıllardır bana verdiği desteklerin yadsınamaz olduğu değerli anneciğim Ömür SUSAM'a, babacığım Muzaffer SUSAM'a sonsuz minnetlerimi sunuyorum. Biricik ablam ve enişteme, minik yeğenlerime destekleri için çok teşekkürler... Henüz dünyaya gelmemiş karnımdaki mercimek tanesine de bol sevgilerimi gönderiyorum.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı : Kübra ÜNAL
Doğum Yeri : Uşak
Lisans Eğitimi : Uşak Üniversitesi / Türkçe Öğretmenliği
İş Deneyimi : 2011 - Devam
Milli Eğitim Bakanlığı'nda Türkçe Öğretmeni olarak çalışmaktayım.

Çalıştığım Kurumlar : MEB

İletişim :
e-posta adresi : kubrasusamunal@gmail.com

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ.....	iii
ABSTRACT.....	v
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
ÖZGEÇMİŞ.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	xiii

1. BÖLÜM

1.1. GİRİŞ	1
1.1.1. Kavramsal Çerçeve	5
1.1.1.1. Konuşma.....	5
1.1.1.1.1. Konuşma Türleri.....	9
1.1.1.2. Dinleme.....	12
1.1.1.2.1. Dinleme Türleri.....	16
1.1.1.3. Okuma.....	17
1.1.1.3.1. Okuma Türleri.....	20
1.1.1.4. Yazma.....	21
1.1.1.4.1. Yazma Türleri.....	25
1.1.1.5. Mevlana Celaleddin-i Rumi.....	26
1.1.1.6. Fihi Ma Fih.....	27
1.1.1.7. Literatür Taraması (İlgili Araştırmalar)	30
1.1.2. Problem Durumu.....	36
1.1.3. Araştırmanın Amacı.....	38
1.1.4. Araştırmanın Önemi.....	38

1.1.5. Problem Cümlesi.....	40
1.1.6. Alt Problemler.....	40

II. BÖLÜM

2.1.YÖNTEM.....	41
2.1.1. Araştırmanın Yöntemi.....	41
2.1.2. Örneklem.....	41
2.1.3. Verilerin Elde Edilmesi ve Analizi.....	41
2.1.4. Araştırma Modeli.....	43
2.1.5. Varsayım.....	43
2.1.6. Sınırlılıklar.....	43
2.2. BULGULAR.....	44
2.2.1. Fihî Ma Fih’ teki Beceri Alanlarıyla İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	44
2.2.1.1. Konuşma Becerisi ile İlgili Kelimeler/Kelime Grupları Nelerdir?.....	45
2.2.1.2. Dinleme Becerisi ile İlgili Kelimeler / Kelime Grupları Nelerdir?.....	62
2.2.1.3. Okuma Becerisi ile İlgili Kelimeler /Kelime Grupları Nelerdir?.....	69
2.2.1.4. Yazma Becerisi ile İlgili Kelimeler / Kelime Grupları Nelerdir?.....	73
2.2.2. Fihî Ma Fih’in Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (5,6,7,8. Sınıflar)’ndaki Kazanımlar Açısından Yeri.....	78
2.3. Tartışmalar ve Yorumlar.....	83
2.4. Sonuç ve Öneriler.....	85
2.5. Kaynakça.....	88
2.6. Ekler.....	97

2.6.1. Ek 1: Kaynakça Olarak Kullanılan Metin.....97

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Fihi Ma Fih'te Temel Dil Becerilerinin Sayısal ve Yüzdelerik Dağılımı.

Tablo 2: Fihi Ma Fih'te Konuşma Beceri Alanında En Fazla Geçen Kelime/ Kelime Grubu/Deyim

Tablo 3: Fihi Ma Fih'te Dinleme Beceri Alanında En Fazla Geçen Kelime/ Kelime Grubu/Deyim

Tablo 4: Fihi Ma Fih'te Okuma Beceri Alanında En Fazla Geçen İlk Beş Kelime /Kelime Grubu

Tablo 5: Fihi Ma Fih'te Yazma Beceri Alanında En Fazla Geçen İlk Beş Kelime /Kelime Grubu

KISALTMALAR VE SİMGELER

Akt.	: Aktaran
Bas.	: Baskı
C.	: Cilt
Ed.	: Editör
Hzl.	: Hazırlayan
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayınları
t.y.	: Tarih yok

1.1. GİRİŞ

Dil insanoğlunun birbiriyle anlaşmasını sağlayan önemli bir iletişim aracıdır. Aynı toprak parçası üzerinde yaşayan kişilerin belirli sembollerle birbirine derdini, üzüntüsünü, sevincini anlatması oldukça şaşırtıcıdır. Harf denen sembollerin farklı şekillerde bir araya gelmesiyle oluşan binlerce sözcük kişilerin birbirini anlamasını sağlar. Dil vasıtasıyla sosyal ilişkiler yürütüleceği gibi geleceğe de kalacak yatırımlar yapılır. İlk olarak ailede eğitimi vermeye başlanan dil görevi, öğretmen ve tüm yurttaşlarca sorumluluk kabul edilip gelecek nesillere doğru ve düzgün bir biçimde aktarılmalıdır. Dille ilgili pek çok tanım vardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Dil, insandaki hislerin, fikirlerin yaşadığı toplumda aynı ses ve mana bakımından ortak kelimelerle karşı tarafa aktarılmasına denir (Aksan, 2000, s 55).

Dil sosyal bir kavram olmasından ötürü yaşanan gerçek gündelik hayatla alakalı olmalıdır (Polatcan,2013, s 2). Dil evde, okulda, iş yerinde, markette, pazarda, sokakta, parkta yaşayan bir unsurdur. İnsanlarla iç içe olduğu için günlük hayattan kopması imkansızdır.

Dil, insan yaşadığı müddetçe devam edeceği için evde, pazarda, komşuda, çarşıda, bankada, fırında, alışveriş merkezinde başvurulması zorunlu olan dizgeler bütünüdür. Gündelik hayatla iç içe olduğunu ele alınan yerler bakımından görmekteyiz. Onun için ele alınan konular bakımından yaşamdan ayrı düşünülemez. Düşünülen ve hissedilen şeylerin eğer seslerle dışa vurum olmasaydı insanoğlu kafeste kalmış kuş misaline dönerdi. Bu bakımdan da dili kullanmak özgürlük biçimidir.

Dil insanlar arası iletişimin vazgeçilmez ilk unsurudur (Açıköz, 2005 s. 83). Kültürden kültüre değişiklik gösterse de dil insanoğlunun olduğu günden bu yana ortak olarak vazgeçilmeyip kullanılan bir dizidir (Lazar, 2001, s. 74).

Bir kimseye iyi veya kötü birtakım şeyleri ifade etmek isteyen kişinin asgari düzeyde iletişime geçmesi gerekmektedir. Bazen bu iletişime sözsöz olmayan davranışsal öğeler de (jest ve mimik) katkı sağlamaktadır. Ortak noktası dil olmayan iki kişinin birbirini anlaması hayli güçtür. Kişiler bir nebze vücut hal ve

hareketlerinden bir çıkarım yapmaya çalışsa da, bunun dil kadar berrak ve açık olması mümkün değildir.

Kıran'a (1986, s. 19) göre dil, kişiye hissettiklerini ve fikirlerini bildirme imkânı sunan sese dönük göstergelerdir. Yalnızca beden dili ve mimiklere hakim olsaydık anlatmak istediğimiz çoğu şey beynimizin içinde kapana kısıлып kalırdı. Dil sayesinde bilinç ve bilinç altında her ne var ise, karşımızdakine aktarma fırsatı buluruz.

İnsanın başarısının ilk şartı kullandığı dili iyi bilmesidir (Kurudayıoğlu, 2012, s. 48). Öğretim hayatında Türkçe dersi dışında olan, pozitif bilimlerde dahi başarıyı yakalamak, kişinin dili ne denli doğru anladığı ve kullandığına bağlıdır. Yaşadığı toplumun diline vakıf olamayan bir kişinin başarılı olması düşünülemez. Yine aynı şekilde insan ilişkilerinde dili hakkıyla kullanamayan kişi, ya kendini yanlış ifade edecek ya da karşı tarafı yanlış anlayacaktır. Bu iki örnek de akademik açıdan ve hayatın genelinde başarılı olmak için, dili iyi bilmenin şart olduğunu gösterir.

Yüzyıllar boyunca yaşanmış tüm tarihi, sosyal, kültürel olaylar dile yansımıştır. Dil; insan ve toplumu aynı paydada birleştirir (Adalı, 1983, s. 31).

Birlikte yaşayan insanların toplum mevhumuna erişmesi için mutlaka dil paydasında birleşmesi gerekmektedir. Kültür, tarih, soy ve dil benzerliği toplumu oluşturan temel yapı taşlarındandır. Bu öğeler birbirini makine dişlisi gibi etkilemektedir. Birinde gerçekleşen bozulma bir diğerine etki etmektedir. Örneğin dilde vuku bulan bir yozlaşma muhakkak kültürde de kendini gösterecektir. Dil tüm toplumu kavrayıcı ve kucaklayıcı bir unsur olması yönüyle insanların birbirine bağlılığını arttırır.

Arat'a (1987, s.320) göre dil her bir milletin tarihini yansıtır. Çünkü ona göre dil, bir milletin düşüncü, yaşayışı ve duygularını muhafaza eden canlı bir varlık gibidir.

Dil canlı bir varlıktır. Milyarlarca insanın bilişsel zekasından ağza dökülen simgelerin tümüdür. Onun içindir ki bir milletin varoluşu dil sayesinde gerçekleşmektedir. Geçmişle şimdi, şimdi ile gelecek arasında köprü vazifesini yürüten dildir. Toplumun tarihi, kültürel, sosyal yönlerini dille öğreniriz.

Ergin'e göre (2002) aydın insan doğduğu toplumun dilini iyi kullanan kişiye denir. Yazar ve şairleri aydın gruba dahil eden etken dili iyi kullanmalarıdır. Aynı olay ve olguları normal bir vatandaştan farklı üslupla ve dili iyi kullanarak ifade ettikleri için, kendileri çağa damga vuran aydınlar olarak tarihe geçmektedirler. Yıllar belki yüzyıllar sonrasına bile isimlerini yazdırmaktadırlar. İnsanoğlu hangi milletten olursa olsun hislerini ve fikirlerini anlamak ve anlatmak için dili kullanır. İnsanların bazısı sanatı yani resim, heykel, müziği dille anlatır, bazısı da dil ve dille ilgili konuları yine dille anlatır (Ünal ve Tekin, 2013, s. 1596).

Toplumlarda ön plana çıkmış sanatkarları, edebiyatçıları ve aydınları halk statüsünden ayıran temel özelliklerden biri dili kullanma şekli yani üslubudur. Yazar ve şairler herhangi bir bireyin kullandığı kelimelerin üzerine yenilerini eklese de aslolan neyi nasıl anlattığı olmuştur. Aydınlar yazdığı ve konuştuğu ifadelerde benzetme, mübalağa, kinaye ve kişileştirme gibi söz sanatlarına başvurarak sözü daha etkili ve güzel hale getirmektedirler. Bu da dilin gücünü ortaya koymaktadır.

Dünya üzerinde bir ülkenin gelişmiş olup olmadığının kararı ekonomik seviyesi ve kişi başına düşen milli gelirle ölçülmekte fakat bu yapılırken dile hiç bakılmamakta, bu kavram göz ardı edilmektedir (Zülfikar, 2011, s. 387). Çünkü dünya üzerinde ekonomisi güçlü olan devletlere bakıldığında, dillerinin de dünya toplumları tarafından ortak kabul edilip birçok ulus tarafından kullanıldığını görürüz. Gelişmemiş ve gelişmekte olan devletlerin dili ortak dil olarak kabul görülmemekte ve dünya üzerinde geçerliliği olmamaktadır.

Ana dili kullanımı insanoğlunun doğumundan kısa bir süre sonra başlamasına rağmen birkaç yıl içinde bu görevi üstlenecek olan yer okullar olur. Ana dili içerisinde dört temel beceri olan okuma, yazma, konuşma, dinleme mevcuttur. Bu beceriler birbirleriyle sıkı bağ içindedir. Çünkü günlük hayatta bu beceriler birbirinden kopuk değil, iç içedir (Brown, 2007). Doğan Aksan'a (2000, s. 55) göre dil, toplumu oluşturan bireylerin anlayabileceği ortak kelime ve kelimelerin içerdiği anlamlarla, derdini, sevincini, fikir ve görüşlerini ifade etmesidir. Benzer düşünceleri Korkmaz da ifade etmiştir: Dil, aynı toplumda yaşayan kişilerin birbirinin anlayabileceği ortak ses ve manalarla duygu, düşünce, izlenimlerini ifade etmesidir (Korkmaz, 2001, s. 2).

Ana dili öncelikle bebeğin dünyaya geldiği evde annesiyle ve ailesiyle öğreti şeklinde başlar; akabinde öğretim çağına ulaştığında örgün eğitim kurumlarıyla devam eder. Ana dili bilinçli olsun veya olmasın dört ögeyi barındırmaktadır. Bunlar: okuma, yazma, konuşma ve dinlemedir. Bu temel kavramlar birbirine zincir şeklinde bağlı olup birbirinden ayrı düşünülemez. Dil insanların günlük hayatlarında karşılaştığı mutlulukları, hüznüleri, sevinç ve kederleri yansıtan ayna vazifesini görür.

Duygu ve düşüncelerimizi yazıya aktarırken dili kullanmaktayız. Dil kelimelerden oluşur ve yazarken de konuşurken de bu kelimeleri kullanırız (Aktaş, 2011, s. 41). Saussure dili duygu ve düşünceleri aktaran birtakım semboller dizini olarak görmektedir (Lazar, 2001, s. 75).

Dil toplumdan topluma farklılık gösterse de ortak noktası sembollerle ifade edilmesidir. Bu semboller bir araya geldiğinde bir ulus için binlerce manaya gelmekte iken; farklı bir millette harflerin rastgele bir araya gelerek anlamsız kelime ve cümle topluluğu olur. Onun için dile canlılık veren o milletin ortak algısıdır.

Ünlü şair Dante dil için şöyle der: "Oh Tanrım! Dil aklın eriştiği gerçeği anlatmakta ne kadar da yetersiz!" (Eliot, 2007, s. 93).

İnsanoğlu yaratılış gereği zihninde bulunanları anlatmaya ne ağzı, ne de elleri yeter. Beyinle ağız ve eller aynı hızda çalışmamaktadır. Beynimizde onlarca düşünce anlık zaman diliminde geçerken dil bunların hepsini sıralamakta güçlük çeker.

İnsanlar birçok meslekle uğraşmaktadır ve mesleklerin ihtiyaç duydukları malzemeleri vardır. Örneğin diş hekiminin, dişçi koltuğuna; mühendisin Te cetveline; sinemacının kameraya ihtiyacı vardır. Bir iletişimcinin ise ihtiyaç duyduğu malzeme dildir (Korat, G., 2008, s. 125).

Dil konusunda birçok düşünür ortak paydada buluşmuştur. Yukarıdaki tanımlama ve açıklamalardan yola çıkarak dilin özelliklerini şöyle ifade edebiliriz:

- Dil seslerden oluşan bir dizgedir. Çünkü dilde en küçük birim sestir. Bu sesler birbirine bağlanarak farklı anlamlar yüklenip iletişimi sağlarlar.

- Dil canlı bir varlıktır. Tıpkı her canlı gibi diller de doğar, gelişir ve işe yaramadığında son bulur. Dilin canlılığı, doğduğu andan itibaren dili değiştirir. Bu da canlılığının kanıtıdır.
- Dil sosyal bir iletişim ağıdır. Konuşulduğu toplumu etkilediği gibi ondan da etkilenir. Doğduğu ve geliştiği toplumda kültürü, yaşayışı, tarihi ve medeniyetini etkiler, onlara katkı sağlar.
- Dil geçmişten günümüze tarihi yansıtır. Geçmişle günümüz arasında köprü vazifesini görür.
- Dil konuşulan toplumu kucaklar, onları bir arada tutar. Aynı ses, aynı manayla konuşan insanlar birbirine yakınlık duyacaktır.
- Dil insanoğlunun yaratılışından bu yana vardır ve insanlığın bittiği zamana kadar var olacaktır. İnsanların anlama ve anlatma ihtiyaçlarını giderir.

1.1.1. Kavramsal Çerçeve

Araştırmanın bu kısmında iletişim, dil, ana dili eğitimi, Türkçe Öğretim Programı, temel dil becerileri olan okuma, yazma, konuşma, dinleme/izleme, Mevlana Celaleddin Rumi, Fihi Ma Fih ve literatür taraması gibi başlıklar yer alarak kavramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

1.1.1.1. Konuşma

Biz insanları hayvanlardan ayıran en yüce özellik akletmek ve düşünerek konuşabilmektir. Konuşmak kelime hazinesindekileri çıkarıp gelişi güzel rastgele arka arkaya sıralamak değildir. Ataların "boğaz dokuz boğumludur" deyişi bu konuda manidardır. Ne söylenecekse güzel yoldan söylemek, insanları kırıp dökmeden söylemek ve belagat burada devreye girmektedir. Konuşma üzerine pek çok tanım yapılmıştır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

İnsan fikirlerini ve hislerini zihin ve ses aracılığıyla karşıya aktarır (Şenbay, 2009, s. 11).

Konuşma; kişinin fikir ve hislerinin dil denen sembollerle karşıdaki kişiye beyan etmesidir (Demirel, 1999, s. 40). Konuşma, bilişselliğin yoğun olduğu zihinsel süreçle mesajın karşıya aktarılmasıdır (Adalı, 2003, s. 27). Konuşma, bireyin doğumdan itibaren kazandığı akabinde deneyimleriyle oluşturulan bilgi, görüş ve duygularını belirli bir amaç için karşıdaki kişi veya kişilere sunmasıdır (Çongur, 1995a, s. 42). Konuşma, var olan bilgilerle yeniden yoğrulup bilişselliğin ön planda olduğu bir beceridir (Adalı, 2003, s. 27). Konuşma becerisinin zihinsel bir çabadan ayrı olmadığı, karşıdaki kişinin göndermiş olduğu iletinin zihinde işlenmesiyle dönüt verme süreci olduğu sonucu çıkmaktadır. Konuşmada belli bir gaye vardır: Duyguların dışa vurumu, bilgi paylaşımı ya da görüşlerini ifade etmektir.

Yukarıdaki tanımların ortak noktası konuşmanın belli sistemsel sembollerle karşı tarafa aktarılması ve aktarılma sürecinde bilişselliğin yoğun olarak çalışıp duygu, düşüncelerin dışa bu şekilde vurumudur. Zaten zihinsel bir çaba olmasaydı söylenen kelime ve cümleler rastgele sıralanması ve anlamsız ifadelerin ortaya çıkması işten bile değildir.

Dinleme ve okuma becerilerinde birey süreçte dolaylı olarak yer alsa da konuşmada durum farklıdır. Konuşmada kişi doğrudan iletişimin içindedir, kendinde bulunan görüş, öneri, duygu ve düşünceleri ilk elden karşıdakine aktarır (Yalçın, 2002, s. 97). Konuşma diğer bireylerle iletişimi sürdürmenin olmazsa olmazıdır. Konuşma becerisi hislerin ve fikirlerin dışa vurumudur (Aktaş, 2011, s. 99). Konuşma kişinin kendisinin eylemde doğrudan yer aldığı canlı aktif bir süreçtir (Açıköz, 2005, s. 82).

Dinlemeden sonra çocukların en çok kullandığı beceri konuşmadır. Çocuklar öğretime başladığında konuşma becerisiyle gelirler. Fakat bu beceri henüz işlenmemiş bir beceridir. Kelime servetleri sığdır, yöresel kelimelere ifadelerinde yer verirler, konuşma durumlarına yetkin değillerdir. Bu becerinin hedeflediği, çocuklara özgüven aşılama, var olanı da yükseltmektir. Bilhassa sınıfta ve dışarıda olan diyaloglar önemlidir. Çünkü günlük hayatın birebir aynısıdır. Öğrencilerin duyduğu şeylere, hitap edilen sorulara verdiği cevaplar konuşmayı oluşturur. Bununla çocuklar bilgilerine bilgi katmakta, merak ettiklerini öğrenmekte, sosyalleşmekte, sorular sorup cevaplar almaktadır (aktaran Baş, 2002, s. 64).

“Konuşma, bir harekettir. Bir romancı ya da hikâyecinin başarısı nasıl ki kullandığı üslupla hayal gücümüzü harekete geçirir, bizi başka bir dünyaya götürüp o dünyada yaşatırsa, iyi bir konuşmacı da kullandığı sözcüklerle, ses tonuyla vurgulama ve tonlamalarıyla beynimizde bir resim çizer. Ya da söyledikleri bir film şeridi gibi beynimizdeki hayal perdesinde görüntü sağlar” (Gürzap, 2012, s. 60).

Resim çizmeyi yalnızca ressamlar ve resme yeteneği olan kişiler değil; sözcükleri iyi kullanan, hitabeti kuvvetli olan ve hayal gücü sağlam kişiler de insanların zihinlerinde pekala güzel resimler çizebilmektedir. Ya da bir tiyatro sahnesini oyuncuların layıkıyla canlandırdığı kadar, işini bilen bir konuşmacı da anlattıklarıyla göz önüne serebilir.

Konuşma yeteneğini insanlar sürekli kullandıkları için çevreye uyumu artırır; duygu, düşünce, özlem ve hayallerini anlatarak beynin canlı kalmasını sağlar (Taşer, 2009). Konuşma temel dil becerileri arasında sosyalleşmeyi had safhaya getirir. Çünkü erkek veya kadın günlük binlerce kelime telaffuz etmekte ve bunu kendi başına değil; başkalarıyla girdiği iletişim neticesinde yapmaktadır. Bu yüzden konuşma beyni diri tutar ve insan ilişkilerini de kuvvetlendirir.

Konuşma; kişinin başkalarıyla iletişim kurmasını, üzüntü, sevinçlerini, özlem ve pişmanlıklarını dile getirmesini, bilgi birikimini aktarmasını sağlar. Türkçe Öğretim Programı'nda konuşma becerisine eğilerek öğrencilerin özgüven içerisinde aklındakileri zengin kelime servetinden yararlanarak anlatması, ömür boyu karşılaşılabilecek problemleri konuşarak halletmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2006, s. 6). Özdemir (2008)'e göre konuşma becerisi hislerimizi, fikirlerimizi ve hayatımızda yaşanan şeyleri başkalarına sözle anlatmak demektir. Konuşma hem hayatın vazgeçilmez unsuru olması bakımından hem de Türkçe öğretimi açısından oldukça önemlidir (Öz, 2006). Türkçe öğretiminin amaçlarından biri şudur: Öğretim çağındaki çocuklara, öğrencilere işittiklerini, gördüklerini, düşündüğü şeyleri güzel ve doğru bir şekilde anlatma becerisi kazandırmaktır (Kavcar, Oğuzhan ve Sever, 2005). Konuşma bir yönden hayatın vazgeçilmez unsuru olurken diğer taraftan Türkçe öğretiminin de başlıca temelini atar (Aktaş, 2011, s. 99).

Konuşma insanoğlunun mutlak surette başvurduğu üzüntü, keder, mutluluk ve sevincini dışa vurduğu bir yoldur. Öğretim çağındaki çocukların kazanması

beklenen davranış, her birinin kendilerine özgüven duyup var olan bilgi birikimini veya hayallerini veya duygularını başkalarıyla paylaşmasıdır. Günümüz öğrencilerinde bu kazanım istenen düzeyde değildir. Öğrenciler düşünmekten kaçınan yahut düşünse de kendinde ifade etme gücünü bulamayan seviyededir. Türkçe Öğretim Programı'nda diğer beceriler olduğu kadar konuşma becerisi de hayli önemsenmektedir.

Konuşma iki önemli beceri olan okuma ve yazmaya öncülük eden bir noktada durur. Bireysel anlamda konuşma önemli olduğu gibi toplumsal açıdan da bir o kadar önem arz etmektedir. Teknoloji çağının hızlı olduğu günümüzde dahi konuşmanın modası hiçbir zaman geçmemiştir. Konuşmanın etkisi okuma ve yazmadan mukayese edilemeyecek kadar fazladır. Çünkü konuşmada ses tonu jest ve mimikler devreye girdiği için duygular ve düşünceler daha salt ve gerçeğe yakın aktarılmaktadır (Temizyürek, Erdem ve Temizkan, 2013, s. 201).

Konuşma yüzyıllardır modası geçmeyen bir eylemdir. İnsanlar bir araya gelip yüz yüze konuşamadıkları takdirde telefon ve görüntülü aramalar sayesinde bu eksikliği gidermeye çalışmaktadır. Çünkü konuşma jest ve mimiklerin, ses tonunun da devreye girmesiyle yazmadan çok daha etkili hale gelmektedir ve yerinin hiçbir zaman doldurulamayacağı kesindir.

Konuşma eylemi kişilik ve karakterden ayrı düşülemez. Söze başladığında jest ve mimikler de devreye gireceği için, söylenen şeyler aynı olsa dahi, kaç farklı kişi söylerse söylesin o kadar anlam çıkacaktır. Konuşma psikolojik ve fiziksel süreçlerin harmanlanmış halidir (Taşer, 2009, s. 86).

Kişiliğimizin etkileri sözlerimize, davranışlarımıza yansır. İnsanın günlük hayatta anlatacaklarını karakterinden bağımsız bir şekilde vermesi mümkün görünmemektedir. Konuşma sadece fiziksel bir eylem değil psikolojik ve duygusal aşamaların bir bütünüdür. Bu sebeple kişi konuşurken aktif olarak bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerini sürece katar.

İletişim günümüzde ve geçmişte konuşma, yazma, okuma ve dinleme şeklinde yapılmaktadır. İletişim eylemi, farklı araç gereçlerle olmaktadır. "İletişim, kabul görmüş uzlaşımlar ve kurallar ile, değişik iletilerin bilinçli yönelimine gereksinim duymaktadır." (Lazar, 2001, s. 73).

Konuşma doğduğu andan kısa bir süre sonra verilen bir yetiyken, aynı zamanda sonradan edindiği tecrübe ve bilgi sayesinde görüp duyduklarını anlatma becerisidir (Çongur, 1995 a, s. 42).

Konuşma insan ömrünün hemen başlarında başlayan ve ölesiye devam eden uzun bir bilişsel süreçtir. Karşıdan gelen bilgilerle kişinin bilgileri harmanlanıp ileti yoluyla dışarı verilir. Söylenen kelimeler duygu ve jest, mimiklerden bağımsız olmayacağı için duyuşsal boyutta eyleme dahil olur.

"Başlangıçta kelimeler vardı. İnsanın varlığının ve yaratıcılığının en sağlam kanıtlarından biri olan kelimeler için bilginin biri de şöyle demiş: " Kelimelerden oluşur malum kişinin kendi miktarı."(Taşer, 2015, s. 283-290). İnsanoğlunu diğer canlılardan ayıran en yüce özellik düşünüp doğru bir şekilde konuşmasıdır (Aktaş, Gündüz, 2011, s. 101).

Konuşma becerisi gelişmiş olan kişiler toplum tarafından daha fazla dinlenir ve görüşleri dikkate alınır. Üslup ve hitabet burada devreye girmektedir. Bireyin ne anlattığı kadar nasıl anlattığı da hayli önemlidir. Tüm girilen ortamlarda insanların karşısındaki kişide bıraktığı izlenim konuşmasıyla olur. Hatta bu konuda 'insanlar kıyafetleriyle karşılaşılır, sözleriyle uğurlanır' denmektedir. Bir yerden ayrıldıktan sonra yapılan konuşma ve sohbetler diğerleri üzerinde olumlu veya olumsuz etki bırakacaktır. İşte insanoğlunu diğer canlılardan ayıran düşünerek, anlamlandırarak yapılan bu eylem, doğuştan itibaren gelse de birkaç yıl sonra okullarda üzerinde hassasiyetle durulması gereken haslet haline gelmektedir. Öğretmen ve eğitimcilerin üzerine düşen görev çocukların kendi benliklerine duydukları özgüvenleri ortaya çıkararak neyi nasıl söylemesi gerektiği konusunda eğitmektir.

Dilimize atalarımızdan geçmiş veya edebiyatımıza yansımış olan bazı güzellikler var: Atalarımız hoşsohbet olan insanlar için atalarımız "ağızından bal damlıyor" veya hoş, yumuşak lafların söylendiği konuşmalar karşısında ketum ve sert bir kişinin bile yelkenleri suya indireceği anlamına gelen "Tatlı söz yılanı deliğinden bile çıkarır." demişlerdir. Yunus Emre de yine yüzyıllar öncesinde " Söz ola kese savaşı/ Söz ola kestire başı/ Söz ola ağulu aşı/ Yağ ile bal ede bir söz" diyerek sözün ne denli önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

1.1.1.1.1. Konuşma Türleri

Karşımızdaki kişiyi veya kitleleri etkileyebilmek için konuşma becerisine oldukça hakim olmak gerekmektedir. İnsanoğlunun yaratılışından bu yana konuşmanın hayatımızda olması, birçok türünün de olabileceği gerçeğini doğurur. Bu sebeple konuşmayı iki ana başlık altında inceleyebiliriz: hazırlıklı konuşmalar ve hazırlıksız (günlük) konuşmalar. Bu iki konuşma türünün de kendisine ait kuralları vardır (Temizyürek, Erdem ve Temizkan, 2013, s. 171). Hazırlıklı konuşmalar adı üzerinde önceden belli bir çalışma hazırlığı yapıp notlar alınarak yapılan konuşmalardır (Gündüz ve şimşek, 2014, s. 268.).

Bunlardan bazıları şunlardır: Konferans, sempozyum, söylev(nutuk), röportaj, mülakat(görüşme), açık oturum, panel... Hazırlıksız konuşmalarınsa ne zaman nerede yapılacağı belli değildir. İnsan günlük olarak birçok yerde iletişime girmektedir; onun için herhangi bir zaman ve mekanda bu konuşma yapılabilir (Temizyürek, Erdem ve Temizkan, 2011, s. 186).

Hazırlıksız konuşmalardan bahsedecek olursak:

Konferans için önceden uzun bir hazırlık ve bilgi birikimi aynı zamanda da özgüven gerekir. Çünkü kişi onlarca belki de yüzlerce kişi karşısında bilgi birikimini aktaracaktır. Bu aşamada heyecan en son istenecek şey olur.

Dinleyicilere bilgi vermek, bir konu hakkında onları aydınlatmak için topluluk önünde verilen konuşmalardır (Şahin ve Varışoğlu, 2013, s.134).

Münazara tekniği de hazırlıklı konuşma grubuna girmektedir. Ortaokul ve liselerde Türkçe öğretmenlerinin gruplar oluşturarak, konuyu verip üzerinde çalışılacak kadar süre tanıldıktan sonra, iki grubun karşılıklı düşüncelerini açıklayıp birbirine üstün gelme tekniğidir. Gelenbevi (2001) münazara için tartışmaya katılan kişilerin düşünmesi ve tarafların doğruyu bulması için iki görüşün oranı üzerinde kafa yormasıdır.

Bir diğer hazırlıklı konuşma türü açık oturumdur. Açık oturum 3-5 kişinin bir veya bir buçuk saatte belirlenen konuyu sorulan sorular ışığında etraflıca anlatmasıdır. Özel salon veya stüdyo ortamında gerçekleştirilir. Konuşma sürecini başkan ayarlar, objektif bir şekilde tartışma ve açıklamanın devam etmesini sağlar. Başkan arada bir konuyu toparlayıcı özetlemeler yapar. Konunun güncel olma

zorunluluğu vardır ki; bu da açık oturumu diğer konuşma türlerinden ayırır. Bazen radyolarda ama sıklıkla televizyonlarda rastlayabileceğimiz bir türdür. Toplum ve kamuoyunu ilgilendiren güncel bir mevzunun önceden hazırlanmış kişilerce bilgi verip tartışılmasına denir (Sarı, 2011, s. 263). Toplumunu oluşturan çoğu kişinin ilgisini çeken güncel siyasi, sosyal, tarihi, ekonomik vb. alanda birkaç uzmanın dinleyicileri aydınlatmak için yaptığı tartışmaya açık oturum denir (Şahin ve Varışoğlu,2013, s. 137).

Farklı bir hazırlıklı konuşma çeşidiyse demeçtir. Demeç ülkenin politikacısı veya siyasetçisinin bir veya birkaç yayın organının önünde konu hakkında bilgi vermesi şeklinde yorumlanabilir. Halka yayın organları önünde uzman kişilerin bilgi vermesine denir (Şahin ve Varışoğlu, 2013, s. 141).

Hazırlıksız konuşmalar ise hazırlıklı konuşmalardan tamamen ayrılır. Ö bilgi olmadan, hazır bulunuşluğa bakmadan, doğaçlama günlük yapılan konuşmalardır. Evde, sokakta, okulda, markette, pazarda yani her yerde gerçekleştirilen insanların tümünün yaptığı konuşmadır. Yani zamanı ve mekanını önceden belli olmayan gün içerisinde onlarca belki yüzlerce kez yapılan konuşmalardır (Yaman, 2012, s. 159).

Hazırlıksız konuşmalar topluluğun hepsinde olduğu için, öğretmenler öğrencileri hayatımızın tümünde olan bu konuşmalara karşı hazırlamalı ve etkinlikler ve dramalar yaptırarak nezaket kurallarına uyacak şekilde kazanmalarını sağlamalıdır. Çünkü alışveriş esnasındaki konuşma, büyüklerle konuşma, akranlarla iletişim, sınıf ortamında kendini ifade etme, apartman ve komşuluk münasebetleri gibi konuşmalar hepsi de birbirinden farklı farklıdır.

Hazırlıksız konuşma türlerinden bazılarına bakacak olursak:

- Kendini Tanıtma: Yeni bir kişiyle karşılaşma ve tanışma her iki taraf için de birbiri hakkında ilk intiba bırakacak bir andır. Kişi kendini güzel ifade etmeli, gereksiz detaylara girmemeli ve fazla konuşup karşı tarafı sıkıkmamalıdır.
- Teşekkür Etme- Özür Dileme: Teşekkür etme bir nezaket örneği, özür dilemek büyük bir erdemdir. İkisini de yapan kişi karşı insanın gözünde yücelir. Ne var ki herkeste bu alışkanlıklar olmamakla birlikte toplumun çoğunluğunda bilhassa özür dileme eksikliği vardır. İyiliğe, yardıma karşı minnet duyarak ifade edilen kelimelere teşekkür denir (Temizyürek Erdem ve

Temizkan,2011:186) Özür dilemekse pişman olmak, karşı tarafın gönlünü almayı barındırır (Şahin ve Varışoğlu, 2013, s. 129).

- Telefonda Konuşma: Telefon dozunu ve kullanılma yerini ayarlayabilen için çok faydalı bir iletişim aracıdır (Yaman, 2012, s. 222). Gelişen teknolojiyle beraber telefonlar her an her dakika bizimle beraber olmaktadır. Gün içerisinde defalarca iletişime geçtiğimiz insanlar olur. Tanıdık veya tanımadık kişilerle yapılan görüşmeler farklıdır. İnsan bilgi alıp vermek, duygularını, özlemlerini, düşüncelerini iletmek için telefonda konuşur.
- Karşılama ve Uğurlama: Karşılama ve uğurlama anında insanlar kibar ve samimi olmaya azami dikkat eder (Şahin ve Varışoğlu, 2013, s. 130). Türk toplumu olarak misafiri Tanrı misafiri olarak kabul edip, baş üstünde taşımak gibi yüce gönüllü bir özelliğimiz var. En güzel ikramları takdim edip hoş sohbetle rahat ettirmek toplumumuzun gösterdiği güzel hasletlerdendir. Misafiri karşılarken ve uğurlarken olabildiğince güler yüzlü ve cana yakın davranırız.
- Sohbetler: Sohbetlerin, iş sohbetleri günlük sohbetler, politik sohbetler gibi birçok türü vardır (Temizyürek, Erdem, Temizkan, 2011, s. 197). “İnsanlar konuşa konuşa, hayvanlar koklaşa koklaşa anlaşmış.” deyişinde olduğu gibi insanoğlu sohbeta, muhabbete, dertleşmeye, kendini açmaya, konuşmaya ve dinlemeye yatkın bir varlıktır. Sohbet de her an her yerde her konuda olabilir.

1.1.1.2. Dinleme

Okul çağı gelene kadar fertler anlama ihtiyacını dinleme becerisini kullanarak, anlatma gereksinimini ise konuşma becerisiyle tamamlar. Örgün eğitim başladığıdaysa bunları okuma ve yazma becerileri takip eder. Dinleme sadece organları baz alan işitsel bir durum değildir. Karşıdaki kişi veya kişilerin söylediğini zihinde anlamlandırma sürecidir. Bilişsel zekanın çalıştığı ve adeta anlatıcının anlattıklarını beyne not alındığı bir kazanımdır. Temel beceri alanlarından dinlemeye ait pek çok tarif, tanım yapılmıştır. Bazı kesimlerce konuşmanın ön şartı olarak kabul edilen dinlemenin tanımları şu şekildedir:

Dünyaya geldiğinde hayata merhaba diyen bebek ana diline özgü ilk kelime ve cümleleri dinlemeyle duyar. Onun için dinleme becerisi öğrenmenin ilk basamağını oluşturur. Çocuk öğretim hayatına başlamadığı o ilk yıllarda tüm

öğrendiği bilgi ve duygu birikimini dinleme ile yapar. Böylelikle dinleme, aktif bir süreç haline dönüşürken anlamlandırma, tecrübe edinme ve öğrenme gerçekleşir (Temur, 2010, s. 304).

Dinleme becerisi okuma, yazma, konuşmada başarılı olmak için olmazsa olmazdır. Çünkü işitsellikle yani duyma ile başlayan dinleme becerisi, bu organ görevini yerine getiremezse ön koşulu sağlayamadığı için gerçekleşmeyecektir. Bu açıdan bireyin çevreyi duyması, anlamlandırması ve yorumlaması becerinin kazandırılması için büyük rol oynar (Işık, 2014, s. 16).

Dinleme dört temel beceri arasında ilk kazanılan beceridir. Doğumdan itibaren insanoğlu duymak denen dinlemenin birincil şartı organik olayı yaşar. Daha sonra kendi çabası ve çevrenin katkısıyla iyi bir dinleyici olma yolunda yoluna devam eder.

Araştırmalarda dinlemeyle ilgili şöyle sonuçlara ulaşılmıştır: Günlük yaşantımızın %42'sini dinleme oluşturur. Öğretim çağındaki bir çocuğun arkadaş ve öğretmenlerini 2,5- 4 saat dinlediği, okul başarısında dinleme faktörünün büyük yer tuttuğu sonucunu çıkarmıştır (Sever, 1997, s. 11). Okullarda verilen eğitim ve öğretimde dinlemenin payı büyük olduğu için çocukların başarıya ulaşması da aynı şekilde paralellik gösterir. Dinlemeden kasıt duyma, işitme değil; bilinçli olarak sürece dahil olma akli da muhafaza edebilmektir.

Demirel (2002, s. 68)'de konuşmacının söylediği iletinin ne demek olduğunu anlama biçiminde, Özbay (2007, s. 40)'da konuşmacı veya okuyucun söylediklerini doğru algılama olarak, Koç ve Müftüoğlu (1998, s. 55)'de konuşma ve okumayla gelen iletinin zihinde anlamlandırılması olarak, Umagan (2007, s. 149) kişinin aktif olduğu konuşmacının mesajının alıp yorumlanması şeklinde, Türkçe Sözlük (TDK, 2005, s. 533- 534)'te duymak, nasihatini anlamak, kabul etmek biçiminde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan çıkarılabilecek sonuç, dinleme iki taraf arasındadır ve iletişim kurmanın vazgeçilmez parçasıdır.

Yine aynı şekilde Calp (2007) karşı taraftaki kişinin anlattıklarının duyup zihne göndererek anlamlandırılması şeklinde, İşeri (2008) işitilen öğelerin kısa süreli belleğe atıldıktan sonra uzun süreli bellekte işlenmesi biçiminde, Onan (2011) konuşmacının vermek istediği mesajın beyinde çözümlenmesiyle anlam kazanması

şeklinde, Yangın (2002) sesleri anlayıp, zihinsel süreçte karşılıklarının gelmesi biçiminde dinlemenin tanımları yapılmıştır. Dinleme bir veya birden fazla kişiyle iletişime girildiğinde iletiye tepkisiz kalmayıp, anlayıp doğru tepkiyi vermektir (Onan, 2012). Ateş ve Ercan (2015) için dinlemeyle konuşulanı duyma, seçme ve anlam verme aşamalarını kapsayan bir dizge olarak görmektedir.

Bu tanımlardan çıkacak ortak sonuç dinleme eylemi salt işitme değil, kısa süreli ve uzun süreli belleğin sürece dahil olmasıyla bilinçli olarak işleme sürecidir. Dinlemenin, zihinde daha önceden var olan yaşanmışlık ve bilgilerle harmanlanıp dışarıdan gelen uyarının yorumlanması işlemine dikkat çekilmiştir.

Çocuklarda dili öğrenme doğduğu andan itibaren dinlemeyle başlar. Diğer tüm becerilerin temelini dinleme atar. Çocuklar meraklarını gidermek ve öğrenmek, bilgi dağarcığını genişletmek için dinleme becerisini bilfiil kullanırlar. Dinleme becerisi yazma ve okuma becerilerine nazaran kolay bir beceridir (Gündüz ve Şimşek, 2014, s. 22).

İnsanların kimisi dünyaya iyi bir dinleyici olarak gelir; fakat bu oran çok azdır (Cüceloğlu, 2001).

İnsanların az bir kısmı fitraten sakin, sessiz bir yapıda olup iyi bir konuşmacıdan ziyade iyi bir dinleyici olarak dünyaya gelirler. Derdini anlatıp içini döken kişi, karşıdan onaylama bekler ve anlaşıldığını hissetmek ister. İyi bir dinleyici karşıdaki kişiye güven ve dinginlik verir. Dinleme eğitiminin bir diğer önemi de doğuştan geliyor olmasından değil, sonradan öğrenilip geliştirilir olmasından kaynaklıdır. İnsanların çoğu dinleme eylemini sonradan geliştirir.

İnsan yavrusu anne karnından çıktığı andan sonra duymaya başlar. Duyma fiili organiktir, kendiliğinden çaba gerektirmeden olur. Ses titreşim şeklinde karşıdakinin işitme organı olan kulağına gider. Duymak gayriihtiyari iken, dinlemede çaba ve emek vardır (Gürzap, 2012, s. 133). Bahsedilen beceri işitme değil bilinçli ve aktif bir şekilde kanalları açarak anlama, yorumlama ve gerekirse dönüt verme sürecidir.

Özbay'a (2005, s. 11) göre bir kişinin konuşması veya sesli bir biçimde okuma yapması karşılığında karşıdaki bireyin doğru anlama işi dinlemedir. Bu beceri

dünyaya geldiğinden kısa bir süre sonra kazanılıp diğer üç becerinin de temelini oluşturmaktadır. Dinleme becerisi salt iletişim kurma olmayıp duygusal, sosyal ilişkiyi geliştirme, anlama, sorgulamayı sağlayan bir sistemdir. Çocuklar doğduğu andan itibaren dinleyerek varlıkların adını, yapılması ve yapılmaması gereken kuralları yani hayata dair bilgileri öğrenmeye başlarlar. Küçük yaşta bu beceriyi kazanan çocuklar ömür boyu öğrenmeye devam edecekler demektir (Güneş, 2014, s. 80).

Dinleme eylemi insan dünyaya geldiği andan itibaren başlar. Hatta tıp dünyası, bebek anne rahmindeyken dışarıdaki sesleri önceleri uğultulu şekilde algılayıp; on sekizli, yirmili haftalardan itibaren anne sesini ayırt edip bebeğin dinleme yaptığını söyler. Bebek doğumundan itibaren etrafında olup bitenleri dinleyerek anlamaya, kavramların ismini öğrenmeye çalışır, yasakları ve kuralları öğrenir.

Dilimizdeki dört temel beceri sırası ile dinleme, konuşma, okuma ve yazmadır (Melanlıoğlu, 2011). Sıralamaya ilk dinlemeyle başlayarak insanın doğumundan ölümüne kadar en çok kullanılan beceri olduğuna dikkat çekmiştir.

İnsanlar günlük hayatında ve eğitim yaşamında en çok dört beceriden dinlemeyi kullanır (Atalay, 2016; Demir, 2016; Doğan, 2008; Doğan, 2016; Cihangir, 2004; Göçer, 2007; Göğüş, 1978 vd.). Yazma ve okuma insan hayatında daha kısıtlı kalır, dinleme ve konuşma en çok kullanılan iki beceri olmakla beraber yeni bilgi edinirken eğitim hayatı boyunca konuşmadan çok dinlemeyi kullanırız.

İnsan yavrusu hayata merhaba dediğinde yaşam serüvenine ilk dinlemeyle başlar. Kişi bilgisine bilgi katmak, etrafında olup bitenleri anlamlandırmak, düzgün bir iletişim ve diyalog kurmak, karşısındaki bireye değer verdiğini göstermek için iyi bir dinleyici olmalıdır. Bu becerinin ne denli önemli olduğuna dikkat çekmek isteyen büyük düşünür Von Goethe "Konuşmak bir ihtiyaç ise, dinlemek bir sanattır." demiştir.

1.1.1.2.1. Dinleme Türleri

Dinleme konuşma gibi ömrümüzün büyük bir bölümünü kapsar. Doğduğumuz andan hatta anne karnındayken bile dinleme becerisini aktif kullanırız.

Dinleyerek insani münasebetlerimiz gelişir ve toplumda başarılı bir kişi haline gelmemiz kolay olur. Yalnızca iletişim kurmak için değil yeni bilgiler öğrenmekte de dinlemenin payı büyüktür.

Dinleme konuşan kişinin söylediklerinin algılanmasıdır. Dinleme muhabbeti kolaylaştırır, samimiyeti artırır. (Tuncer, 2008, s. 132).

İnsan ömrünün büyük bir kısmı dinlemeyle geçmektedir. Yeni bilgi öğrenmek, var olan tecrübelerle yeni bilgileri harmanlamak için dinleme becerisi önemlidir. (Özbay, 2010, s. 40).

Çocuk okula başlayana kadar resmi olmayan öğrenme dönemini geçirir. Bu yıllarda çevresinde olanları gözlem ve dinleme sonucuyla hafızasına kaydetmeye çalışır. Bu anlamlandırma çocuğun kişilik gelişimine bile etki eder. Bu sebeple okul öncesi olan kritik dönemde çocuklara dikkatli davranılmalıdır. (Işık, 2014, s. 15).

Dinleme türleri farklı kişiler tarafından farklı başlıklar altında incelenebilmektedir. Kimi kesimlerce dinleme ikiye ayrılır:

Etkileşimli Dinleme: Dinleyen ve konuşmacının ikisinin de aktif olduğu türdür. Bu dinleme türünde dönütler olmalıdır ki konuşma sağlıklı bir şekilde kurulsun. (Arslan, 2008).

Etkileşimsiz Dinleme: Dinleyici konuşmacıyı dikkatini vererek dinler ama dönütte bulunmaz.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2006) dinleme yediye ayrılmıştır:

Katılımlı Dinleme: Konuşmacıyla dinleyicinin aktif olduğu dinlemedir. Konuşmacı dinleyicinin kendini dinlediğini hissederek konuşur.

Katılımsız Dinleme: Zihinsel faaliyet olarak dinleyici aktiftir. Fakat konuşan kişiye soru sorulmaz, dinleyici kendi içerisinde bilişsel olarak aktiftir.

Not Alarak Dinleme: Anlatılan şeylerin daha iyi hatırlanması için kullanılan bir dinleme yöntemidir. Not alma yöntemleriyle ilgili dinleyenlere önceden bilgi verilmelidir.

Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme/İzleme (Empati Kurma): Konuşan kişinin yerine kendini koyarak onun gibi algılama ve düşünme biçimidir. Dinleyen kişi konuşmacıyı dinlerken onun anlattıklarına karşı önyargıları olmamalıdır.

Yaratıcı Dinleme: Katılımlı ve katılımsız dinlemeleri de içinde muhteva eden anlatılanları kişinin eski bilgileriyle yorumlayıp tekrar anlamlandırdığı dinleme türüdür. Bu dinleme çeşidinde yeni bilgi üretme ve çözüm bulma söz konusudur. (Güneş, 2014).

Seçici Dinleme: Dinleyen kişi anlatılanlardan ilgi ve gereksinimine göre seçerek dinler.

Eleştirel Dinleme: Kişinin anlatılanları belli bir düşünce süzgecinden geçirerek dinlediği türdür. Anlatılanların doğru olup olmadığının kontrol edildiği türdür. Bu dinleme türünde konuşmacının kendi görüşlerini mi yahut nesnel bilgileri mi aktardığı tespit edilmelidir. (MEB, 2006)

1.1.1.3. Okuma

İnsanlığın bilgi edinme ve öğrenme yollarının başında okuma gelir. İnsan yavrusu doğumundan birkaç yıl sonra yani ilköğretim çağına kavuştuğunda bu beceriyle tanışır ve okuyarak dünyayı keşfetmeye başlar. Tüm dünya ülkeleri tarafından oldukça değer gören bu beceriyi birçok araştırmacı ele almış, tanımlarını yapmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

Akyol'a (2013, s. 33) göre okuma becerisi yazar ve onu okuyan kişinin arasında iletişim kurulduğu aktif bir süreçtir. Güneş (2007, s. 117)'e göre okuma birçok senkron fiziksel ve zihinsel hareketten oluşur. Bunlar görme, anlama, telaffuz etme, zihinde oturtmadır. Okuma bir anlam çıkarmak için kelime, dizge ve noktalama işaretlerine dikkat ederek seslendirme işlemidir (Baştuğ ve Akyol, 2012). Çelik (2006) okumayı görme organı ve seslendirme organıyla beraber senkron bir şekilde yürütüldüğü süreç olarak ifade eder. Öncelikle göz sembolleri görür, aynı zamanda zihne aktararak beynin orada anlamlandırmasıyla ses kanallarının devreye girmesi eş güdümünde karmaşık bir süreçtir. Öz (2001) okumayı, gözün metin üzerinde kayarak veya sıçrayarak, anlamlandırıp seslendirme yoluna giden bir sistem olarak görür. Okuma yazıdaki imgeleri tanıma, anlamlandırma ve seslendirme işlemidir (Çaycı ve Demir, 2006, s. 438).

Özdemir'e (1983, s. 12) göre okuma, yazılı kelimelerin gözün görüp zihnin algılayıp kavrayarak yorumlanan bilişsel aşamadır. Bir metni kelimelere, imla ve noktalama kurallarına dikkat ederek seslendirip onları anlama işlemidir (Oğuzkan, 1987, s. 37).

Bu tanımlarda dikkat çekilen ortak nokta, okumanın fiziksel ve zihinsel süreçlerin bütünü olmasıdır. Okumanın semboller bütünü kavrayarak zihne aktarılması, anlamlandırılması ve sese dönüştürülmesidir.

Okuma becerisi dil becerileri arasında bilgiye ulaşmak için en kestirme ve kesin sonuç veren alandır. İnsanoğlu ilkökul çağına ulaştığında okumayla tanışır ve bunu ömür boyu devam ettirir. Ama bu tanışma sadece sembollerini görmek değil onları bir bütün olarak anlamlandırma ile ilgilidir. Yani gözün seçip algıladığı sembolün seslendirip beyinde anlamlandırmasına okuma denir (Balcı, 2013, s. 2). Yalnızca semboller işe yaramış olsaydı tüm insanlık okuduğu metin ve kitap bitince bilgili, kültürlü olurdu. Okuma eylemi sadece fiziksel bir hareket değil bilişselliğin dahil olduğu karmaşık bir aşamadır. (Bamberger, 1990: 10). Okuma becerisinde anlama şartı temeldir. Çünkü okumanın tam manasıyla olması için sembol ve dizgelerin yalnızca varlığı değil insanda anlam bakımından karşılık bulması gerekir. "Anlama, metnin anlamının, sebeplerinin etrafında ayrıntılı olarak düşünme yorumlama işlemidir (Güneş, 2004, s. 60). Burada dikkat çekilen husus okumanın mutlak surette beyinde anlam verilmesiyle sonuçlanmasıdır. Okuma eylemi sembollerini çözümüleme işlemi olsaydı, dili fark etmeksizin bu eylemi gerçekleştiren herkes büyük bir kültür birikimine sahip olurdu.

İlkokul birinci sınıftan başlayıp üniversite yıllarına kadar süren bilgi edinme sürecinde en önemli unsurlardan biri okumadır (Karabay ve Kayıran, 2010). İnsanın çok küçük yaşlarından itibaren bildiği ve ömür boyu bilgilenmesi için ona yol gösteren araçtır (Aşılıoğlu, 2008, s. 3).

Dünya üzerinde tüm çocuklarda okumaya başlama yaşı hemen hemen aynıdır. Çocuk okuyarak bilgi dağarcığını zenginleştirme, ufkunu açma ve yeni dünyalara yelken açmaya başlar. Bu okuma akademik olarak eğitim aldığı yıla kadar sürse de, harici okuma insan ömrünün noktalandığı yere kadar devam etmektedir.

Yalçın (2002, s. 47) okumayı bilinen sembollerle işitme kanalıyla beyne gidip orada yorumlanması olarak tarif eder; Akyol (2006, s. 1) daha önce edinilen tüm bilgilerin işleme sürecine girip kullandığı aktif bir iletişime dayalı anlamlandırma yoludur. Gündüz ve Şimşek (2013, s. 15) metni görme, anlama, beyne atıp yorumlama olarak anlar; Just ve Carpenter (1980, s. 332) sözcük ve cümleleri anlama, yorumlama, önceki bilgilerle harmanlama etkinliği; Güldenoğlu, Kargın ve Ergül (2015, s. 83) basılı bir materyal üzerindeki sözcüklerin sese dayalı çıkartılan, zihinde önce var olan bilgilerle mana kazanan ve istenen ana fikre ulaşılan bir süreçtir. Okuma insanın kendinde mevcut olan ön bilgilerle beraber metin üzerinde gördüğü simgeleri yorumlayarak sonuç çıkarmasıdır (Yangın ve Sidekli, 2006, s.3).

Birçok düşünür şu sonuç üzerinde hassasiyetle durmaktadır: okuma, yalnızca görme değil; görme, zihne yönlendirme ve seslendirme olmak üzere üç bölümün eş güdümlü işlemesiyle oluşur. Görmeyle birlikte zihinsel süreç başladığında bireyde bulunan ön bilgiler de anlamlandırma açısından önem arz etmektedir. Bundan dolayı bu üç sac ayağı birbirinden ayrı düşünülemez.

(Kurban, 2018) Okuma tüm insanlarda aynı miktarda gerçekleşmediği gibi, bir insan hayatının çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık evrelerinde de aynı miktarda gerçekleşemez. Çünkü okuma eylemi sese dayalı olarak görünüyorsa da, özde zihinsel yoğun bir süreç arka planda çalışmaktadır. Bu nedenle okuma seviyesini ölçmek görüldüğü kadar kolay değildir. Buradaysa okuma farklı bir açıdan ele alınmaktadır. İnsan ömründe yaşa bağlı olarak zihinsel becerilerin arttığı ve azaldığı yaş dönemleri olmaktadır. Okumada bu zihinsel süreçlere paralel olarak gerçekleşmektedir.

Çocuklar ilkokul birinci sınıfa başladığında okuma yazmayı öğrenmeye adım atmaktadırlar. Çoğunlukla çocuklar birinci dönemin sonlarına doğru okumaya geçmektedir. Okumak için ses temel alınıp cümleye geçilmektedir (Maviş, Özel ve Arslan, 2014, s. 484).

Stauffer (1969, s. 5) okuma becerisinin başlıca özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- Okuma eylemi farklı karmaşık bir süreçtir.
- Okuma yazılı bir görselden anlam çıkarmaktır.

- Okuma yazılı olan simgeleri anlamlandırma ve seslendirme işlemidir.
- Okuma basılı metindeki sembollerin anlamını bilmektir.
- Okuma yazan kişinin düşüncelerini anlamaktır (akt. Karatay, 2014, s. 9).

Bütün bu tanımlardan bir çıkarım yapacak olursak okuma, göz organıyla algılanan semboller bütünüdür ve akabinde zihinde anlamlandırılmayla birleşen bir bütünsel süreçtir.

1.1.1.3.1. Okuma Türleri

Okuma insanoğlunun, daha çok küçük yaşlarda örgün eğitimle birlikte bilgileri alıp anlamlandığı eylemdir. Kişi ilgi ve ihtiyacına göre sesli ve sessiz yöntemlerle metni okuyup algılar, anlamlandırır ve bir kültürlenme sürecine girer. Okuma becerisi diğer beceriler gibi farklı amaçlar için kendi içerisinde alt dallara ayrılır:

Sesli Okuma: Daha ziyade okumanın öğrenilmeye başlandığı ilk zamanlarda başvurulan harf, kelime ve cümlelerin işitilebilecek şekilde seslendirilmesidir.

Sessiz Okuma: Baş göz ve zihin senkronuyla birlikte metnin içinden seslendirilmesidir. Sessiz okumayı yaparken dudaklar kıpırdamamalı yalnızca gözlerle okuma yapılmalıdır.

Göz Atarak Okuma: Metnin tamamının dikkatle okunmadığı, yazılara göz gezdirildiği, ayrıntılara inilmeden yapılan okuma türüdür.

Özetleyerek Okuma: Metni okuyan kişi konuyu genel bölümleriyle ele alır ve detaylara girmez. Kişi metne bağlı kalarak fakat kendine göre çıkarımlar yaparak metni yeniden biçimlendirir. (Ünalın,2006)

Hızlı Okuma: Kişinin normal okuma hızını arttırarak yaptığı okuma türüdür. Okumadaki gaye anlamak hiçbir zaman göz ardı edilemez. Bu okuma türünde de belli bir sürede anlayarak daha fazla bilgi edinme esastır.

Not Alarak Okuma: Okuyucunun aktif olduğu ve kendine göre önemli kısımların notlarını çıkardığı okuma türüdür.

Sorgulayıcı Okuma: Okuyan kişinin metinde yer alan bilgileri eleme süzgecinden geçirerek okuduğu yöntemdir.

Tartışarak Okuma: Büyük veya küçük gruplar halinde metnin irdelenmesi, konunun incelenmesi yönüyle ele alındığı okuma türüdür.

İşaretleyerek Okuma: Konuyu daha iyi anlamak için okuyucunun anahtar kavramlar belirlediği okuma türüdür. (Ünalın,2006)

Tahmin Ederek Okuma: Metinde anlatılan olayların gidişatını tahmin etme yöntemidir.

Söz Korosu: Öğrencilerin de yapmaktan keyif duyduğu, sınıfça ya da gruplar halinde, vurgu ve tonlamaya dikkat ederek yapılan okumadır.

Bağımsız Okuma: Kişinin kendi iradesiyle istediği metni ya da kitabı okuduğu türdür.

Paylaşarak Okuma: Bir metnin grup içerisinde bölümlere ayrılarak yapıldığı okuma türüdür.

Ezberleme: Kişiyi etkileyen sözlerin, özdeyişlerin hafızaya alınmasıdır. Gerekli görülen ortamlarda bunlar dışı vurulur ve kültürel aktarım yapılır.

Okuma Tiyatrosu: Öğrencilerin severek yaptığı, metinde geçen kişi ve varlık kadrosunun yerine kendini koyarak ses ve davranışlara dikkat edip canlandırılma yaptığı okuma türüdür.

İnşat(Yüksek Sesle Şiir Okuma): Şiiri düz yazıdan ayıran özellik duygulara hitap etmesidir. Bu türde şiiri kalplere, hislere hitap edecek şekilde okumak esastır.

1.1.1.4. Yazma

Bireylerin yazma serüveni ilkokul çağına geldiğinde başlar. İnsanoğlu bu yıllardan itibaren duygu ve düşüncelerini dışı vurmak ve kalıcı hale getirmek için yazmayı yani en işlevsel beceriyi kullanır. Her millette semboller ve dizgiler farklı olsa da müreffeh toplum olma peşinde olan milletler mutlaka yazma eylemine ihtiyaç duymuştur. Çünkü "Söz uçar, yazı kalır" deyişinden de anlaşılacağı üzere bireylerin kendi arasındaki akitleri sağlamlaştırmak veya milletler arası anlaşmaları sağlamak için yazma eylemi olmazsa olmazdır. Örgün eğitim verilen okullardaysa öğrencilere,

akıcı, anlaşılır, ihtiyaç duyması halinde gerekçelere ve tasniflere dayandırarak, mantıksal tutarlılık içinde yazması küçük yaşlardan itibaren kazandırılmak istenmektedir. Öğrencilerin kendisine özgüven duyup ve belli bir bilgi birikimiyle yazı yazması amaçlanmaktadır. Yazma üzerine farklı tanımlar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

Düşünmenin mahsulü olan yazma insanın başta kazandığı becerilerdendir. Ama bunu yapmak hayli zaman almaktadır (Okur, A., Demirtaş, T. ve Keskin, F., 2013, s. 299).

İmgeleri kullanarak görülen, duyulan ve yaşanan olayların, hayallerin duyguların kağıda dökülmesine yazma denir (Calp, 2005). Okul çağındaki öğrencilerin belli bir konuda yazma faaliyeti yapabilmesi için, konuyu ele alacak kelime servetinin yeterli miktarda olması gerekmektedir. Yazma sürecini içine alan farklı bir kazanım daha vardır ki o da dinlemedir. Dinleme becerisi kazanamamış kişiler zihinsel süreçlerini yeteri miktarda yönetemedikleri için istenen bilgi birikimine sahip olamazlar. Bu da yazmada başarılı olmak için hem kelime servetinin bolluğu hem de dinleme becerisinin yerleşmiş olması gerektiği sonuçlarını doğurur (Emiroğlu ve Pınar, 2013).

Köksal (2001) ise yazma becerisinin üç farklı boyutunu ele almıştır. Bunlar bilişsel boyut, duyuşsal boyut ve devinişsel boyuttur. Kısaca açıklamak gerekirse:

- Bilişsel boyut: Duyulan, görülen ve yaşanan olaylarda edinilen bilgilerin beyinde bilişsel süreçten geçmesidir.
- Duyuşsal boyut: Üslubun saf ve duru olması, okuyucunun hazır bulunuşluğuna uygun olup ilgisini çekmesi, yazının okunabilir olmasıdır.
- Devinişsel boyut: Yazmak için kasların hazır duruma gelmesidir.

Bilişsel ve duyuşsal boyutlar ne kadar hazır hale gelse de devinişsel boyutun bu takımı tamamlaması gerekmektedir. Bilgilerin zihinde hazırlanması, üslubun kişiye özgü olması yanı sıra yazan kişinin kaslarının yazmaya hazır hale gelmesi beklenmektedir. Tıpkı basit makinelerdeki dişlilerin birbirini döndürmesi gibi;

herhangi bir çarkta meydana gelebilecek aksaklık makineyi tamamen durdurur ve işleyişi bozarak ürün çıkışını engeller.

Geçmişte yaşanan olayları, bilgileri, kültür ve gelenekleri nesillere aktarırken; insanlar arası iletişim kurarken yazı önemli bir unsurdur. Bu iletişim aracı olan yazı geçmişten günümüze tüm devletler tarafından kullanılmış ve hala kullanılmaya devam edilmektedir. Dünya üzerinde günümüzdeki kültür ve bilgi birikimine ulaşıldıysa yazının katkısı yadsınamayacak kadar büyüktür (Karatay, 2011, s. 1030).

Güner (2004)'e göre öğrencilere kompozisyon yazma öğretilirken en başta gelen sorun neyi nasıl yazması gerektiği sorunudur. İnsanların tümünün yazacağı şeyler olur fakat yazma etkinliği öncesi zihinde ne yazılacağı düşünülüp kurgulanmalıdır. Aksi takdirde bir türlü söze giriş gerçekleşmemektedir. Bu durum da öğrencilerin yazmaya karşı isteğinin hayli azalmasına ve bu becerinin kazandırılmasında engel olarak görülmektedir.

Güneş'e (2014, 159) göre yazma eylemi pek çok noktaya yarar sağlamaktadır. Bilişsel süreci içine aldığı için düşünce ufkunu açma, var olan bilgilerini sınıflandırma, değerlendirme süzgecinden geçirme, dili kurallarına uygun kullanmalarına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda yazma becerisi bireylere düşünme, tasnifleme ve bunu kağıda dökme imkanı vermektedir. Yazma veya diğer adıyla yazılı anlatım, duygu, düşünce, olay ve istekleri başka insanlara aktarmak veya geleceğe bırakmak, bu anlatılanların tümünün kalıcı olmasını sağlamak demektir (Aktaş ve Gündüz, 2013, s. 163).

Yazma becerisi karşıdaki kişiye aktarmak istediklerini açıklama açısından tıpkı konuşma gibidir. Konuşmada duygu ve düşüncelerini sesle aktaran kişi, yazıda bunu sessiz bir şekilde, yalnızca sembollerle ve psikomotor becerilerin katkısıyla yapmaktadır.

Yazmada da aynı konuşma eylemi gibi karşımızdaki insana kendimizi tanıtır, iletişime geçeriz (Gündüz ve Şimşek, 2011, s. 17). Birinde sese dayalı organlar kullanılırken; diğerinde devinışsel becerilere bağlı kas hareketleri yoğun olarak kullanılır. Ama ikisi de zihinsel süreçlerden ayrı düşünülemez. Kendi düşünüş hayatımızı yansıtır, karşıdakiyle iletişime geçeriz.

Yazma becerisi diğer üç beceriyle senkron bir şekilde ortaya çıkar. Tüm beceriler diğerleriyle bir bütün oluşturur. Yazma eylemi bilgi aktarımı, duyguların dışı vurumu, hayal ve düşünceleri kağıda dökme olduğu için kolektif bir beceridir. Bundan dolayıdır ki dinleme/izleme, konuşma, okumayla beraber desteklenmelidir (MEB, 2006).

Yazma eylemi öğrencilerin his, fikir, arzu ve geleceğe dönük hayallerini, bilgi birikimiyle harmanlayıp bundan lezzet alarak kağıda dökme süreci olarak amaçlanmalıdır. Yazma öğretimi öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyesine uygun olarak farklı yöntem ve teknikler kullanılarak kazandırılmalıdır (Yıldız, Okur, Arı ve Yılmaz, 2006, s. 213).

Her insan doğar, büyür ve ölür; fani olan insanın bu dünyada kalıcı şeyler bırakmasının bir yolu da yazıdır. İnsanlara fitratı gereği bir şeyler yazmak zor gelmektedir: yapılacakları not etmek, alışveriş listesinde ihtiyaç listesini yazmak, günlük yazmak, duyguları yakınlarına yazı yoluyla ifade etmek gibi... Öğrencilere de keza yazma eylemi zor ve sıkıcı geldiği için zevkli etkinliklerle bu öğretim yapılmalıdır. Yazdıkları karşısında yüreklendirilmeli, ödüllendirilmeli; böylece sundukları yazıdan keyif almaları sağlanmalıdır.

Yazma diğer üç beceriden farklı olarak kalıcılığı sağladığı gibi diğer üçünü de içinde ihtiva ettiği içim oldukça değerlidir. Yazmanın temel amaçlarını şu şekilde saymak mümkündür:

1. İletişim kanallarını arttırma,
2. Öğrenme ve deneyimlemeyi gerçekleştirme,
3. Bilişsel zekayı geliştirme,
4. İnsanlarla kurulan sosyalliği arttırma,
5. Zihni hür olarak kullanabilme (Aktaran Ceran, 2013, s. 1153).

Ayrıca Ceran (2013) Türkçe Öğretim Programı kapsamında yazma becerisinin amaçları doğrultusunda yaratıcı yazma, yeni şeyler üretme, yazılanları kontrol etme ve düzeltme yetkinliğine sahip olmanın amaçlandığını vurgulamıştır.

Okullarda çalışan öğretmenlere, bilhassa Türkçe öğretmenlerine, sahasında uygulamalı olarak yazma etkinliklerini göstermek ve öğrencilere örnek olarak onlarda bu becerinin yerleşmesini sağlama sorumluluğunun fazlasıyla üzerlerine düştüğünü dile getirmiştir.

Yazma becerisi dinleme ve konuşmadan farklı, okuma becerisine benzer olarak öğretim hayatıyla başlar. Bundan dolayı ailelerden ziyade eğitimcilerle büyük görev düşmektedir. Öğretmenler öğrencilerin yazı yazmanın tadını almalarını sağlamalı; bunları doğru, akıcı, yerinde kullanarak düşünce ve duygularını yazılı olarak da ifade eden bireyler olarak yetiştirmelerine katkı sunmalılardır.

1.1.1.4.1. Yazma Türleri

Yazma duygu ve düşüncelerin kağıda aktarmak yoluyla dışavurumdur. Kişi yazarak derdini, fikirlerini, hislerini karşı tarafa aktarır. Yazma bir bakıma konuşmanın farklı versiyonudur. Yazmanın birçok türü vardır. Bunlar aşağıda şu şekilde sıralanmaktadır:

Güdümlü Yazma: Öğrenci konu hakkında sahip olduğu fikirleri aktarır.

Grup Olarak Yazma: Adından da anlaşılacağı üzere kişinin grup üyeleriyle iletişime geçip iş birliği yaparak yazıları oluşturduğu türdür.

Metin Tamamlama: Öğretmenin okuduğu metnin, öğrenciler hayal gücünü kullanarak sonrasına ait kurgulamalar yapar.

Tahminde Bulunma: Bu yazma türünde metnin öncesi ve sonrasına ait kurgulamalar yapılır.

Not Alma: Dinlenen konudaki önemli kısımların not alınmasıyla ortaya çıkan türdür.

Özet Çıkarma: Kişinin anlatılan konuyu ana hatlarıyla yazıya aktarmasıdır. Bu yazma türü kişide yorumlama ve çıkarım yapma kabiliyetini geliştirir.

Boşluk Doldurma: Metnin bütünü verilerek eksik kısımları kişinin mantığa uygun şekilde doldurmasını sağlamakla oluşturulur.

Bir Metni Kendi Sözcükleriyle Yeniden Oluşturma: Verilen bir metnin öğrencinin kendi kelime ve cümleleriyle özgün bir biçimde tekrar oluşturmasına denir.

Bir Metinden Hareketle Yeni Bir Metin Oluşturma: Öğrencilerin verilen bir metinden hareketle farklı bir nesir veya nazım türünde yeniden oluşturmasına denir.

Dikte Yöntemi: Öğrencilere yazım imla kurallarını kavratmak amacıyla yazdırılan türdür.

Duyulardan Hareketle Yazma: Öğrencilerin dikkatlerini ölçmek amacıyla resim gösterilerek veya müzik dinletilerek yazdırma çalışmasının yaptırılmasıdır.

Tümevarım: Öğrencilerin genel bir sonuca varması amaçlanan türdür.

Tümdengelim: Öğrencinin genel hatlardan parçalara ulaşma sürecini kapsayan türdür.

Kavram ve Sözcük Havuzundan Seçerek Yazma: Öğrencilerin kelime, terim ve atasözü dağarcıklarını zenginleştirmek amacıyla bunların havuzdan seçilip yazılmasına dayalı olan yazma türüdür.

Serbest Yazma: Öğrenciler konu bakımından serbesttir. Herhangi bir konuyu seçip fikirlerini aktardıkları yazma türüdür.

Kontrollü Yazma: İfade ve ibarelerin Türkçenin kurallarına uygun şekilde yazıldığı türdür.

Eleştirel Yazma: Bir konu veya olaya tarafsız bakılarak onun tüm yönleriyle ele alındığı yazma türüdür.

Yaratıcı Yazma: Yazma sürecinde her bir kişinin birbirinden ayrı özgün olarak oluşturduğu ve bilişsel sürecin aktif çalıştığı türdür.

1.1.1.5. Mevlana Celaleddin-i Rumi

Mevlana 1207 senesinde Afganistan sınırları içerisinde bulunan Belh şehrinde dünyaya gelmiştir. O yıllarda Anadolu topraklarının çoğu Selçuklu Devleti'ne aittir,

Mevlana küçük yaşlardayken devrinin en bilginlerinden sayılan babası ile Karaman'a doğru göç etmişlerdir. Mevlana büyüüp yetişmiş; evliliğini burada gerçekleştirmiş ve çocukları Karaman'da dünyaya gelmiştir. Mevlana, babası vefat ettikten sonra adeta ondan kalan miras gibi döneminin en büyük alimlerinden, mütefekkirlerinden biri kabul edilmiştir. Mevlana'nın tüm insanlığı kategorize etmeden sevmiş, benimsemiş ve kucaklamış olması onun nasıl bir insanlık sevgisi ve dünya görüşüne sahip olduğunu göstermektedir. Annesi Mu'mine Hatun babası Bahaeddin Veled'dir (Kara, 2006, s.8).

Mevlana'nın babası Belh şehrinde bir bilginidir. Bahaeddin Veled kendi devrinde Sultan ul-Ülema adıyla tanınmıştır. Mevlana Celaleddin-i Rumi beş yaşında iken, babası Belh'i terk etmiştir. Şam, Hicaz, Malatya, Erzincan ve Akşehir'e uzanan bir göç yolculuğunda buldukları, kaynaklarda bahsedilmektedir (Çubukçu, 1984, s.97). On yıla yakın bir zaman içinde süren bu yolculuğun sonunda Karaman'a yerleşmiş ve Bahâeddin Veled o dönemin önemli kültür yerlerini gezmiş ve buralardaki bilgilerle görüş alışverişlerinde bulunmuştur. Mevlana, 1225 senesinde evlilik yapmış, evlendiği hanımın adı Gevher Hatun babası ise Semerkandlı Hoca Şerâfeddin Lala'dır. Bu evlilikte doğan Sultan Veled de dünyaya Karaman'da gelmiştir (Küçük, 2008, s.323). Babasının vefatından sonra Sultan Veled Mevleviliği kurmuştur. Mevlâna beş eserinden biri olan Meşnevî'nin ilk kısmında kendi adını Muhammed b. Hüseyin el-Belhî diye yazmıştır. Lakabı ise Celâleddin'dir. Mevlana'nın manasıysa "Efendimiz" anlamındadır ki, bu da övgüyle bahsetmek için kullanılır (Öngören, 2004, s.441). Yalnız Türk değil, dünya edebiyatının da hatırı sayılır mütefekkirlerinden sayılan Mevlana Celaleddin-i Rumi tüm insanlara kucak açmış, din, dil, ırk ayrımı yapmamış, tüm insanlara seslenmiştir. Mevlana'nın yüzyıllardır tüm dünya tarafından tanınması ve ona karşı sempati duyulması bu sebeplerdir. Hiçbir ayırım yapmaksızın tüm dünyadaki insanlığı kucaklaması farklı kesimlerce hoşgörü ve muhabbetle karşılanmıştır. Hatta farklı dinlere mensup dünya yıldızlarından kişilerin vücutlarına dövme yaptıracak kadar sözlerinden etkilendiği bilinmektedir.

Mevlana'nın yaşadığı dönemde Mevlevilik yoktu. Mevlana vefat ettikten sonra onun öğretileri kulaktan kulağa yayılmış ve kuşaklara aktarmak için böyle bir kavram doğmuştur. Mevlana'nın şair kimliği Mevleviliği etkilemiştir. Mesnevi

okumak Mevleviliğin sünneti olarak sayıldığı için Mevleviler şiir okumaya yönelmişlerdir. Bundan dolayı, Mevlevihaneler edebiyatın kaynağındaki pınarlar gibidir (Horata, 1999).

1.1.1.6. Fihi Ma Fih

Mevlana'nın direkt kendi yazdığı veya yakınındakilerin aldığı notların kayda geçirilmesiyle oluşturulan toplam beş eseri vardır: Divan-ı Kebir, Mesnevi, Mektubat, Mecalis-i Seb'a ve Fihi Ma Fih'tir. Mevlana Fihi Ma Fih'i direkt kaleme almamıştır. Sohbetlerinde bulunan kişilerin notlar almasıyla oluşturulmuş olup bazı kaynaklara göre 61 bölümden, bazı kaynaklara göre 71 veya 76 bölümden oluştuğu söylenmiştir. Fihi Ma Fih Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin farklı yerlerdeki sohbetlerin ve söyleşilerinin eş dost, yakınları, müridleri ve oğlu Sultan Veled tarafından kayda geçirilip yazılmasıyla ve bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Fihi Ma Fih'i tercüme eden kişilerin eserlerinde bölümlerin sayıları birbirine göre farklılık gösterse de ortak nokta Mevlana'nın din, ibadet, iman, dünya ve ahirete olan görüşleridir.

Fihi Ma Fih'i yazan Mevlana, diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de tasavvuftan ve dini sembollerden bahsetmiştir. Eseri anlayabilmek için belli bir bilgi birikimi gerekse de bazı kısımlar her insanın anlayabileceği nevidendir. Fihi Ma Fih, asrının önemli mütefekkeri, müşid ve tarikat piri olan Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin etrafında sohbetlerinde bulunan bazı kişiler tarafından notlar tutulup bir araya getirilmesiyle oluşmuştur (Konuk, 2007).

Mevlana'nın öğretileri yalnızca Müslümanları değil tüm dünya insanların ilgisini cezbetmesinin nedeni anlattığı kavramlar olduğu kadar, herkesin anlayabileceği üslupta yazılmasıdır.

Fihi Ma Fih de Mevlana'nın diğer eserleri olan Divan-ı Kebir ve Mesnevi'si gibi kendi kaleme almadığı çeşitli sohbetlerden derlenmiş eserdir. Fihi Ma Fih ne demektir denecek olursa, içinde her şey var, içinde içindekiler var, ne varsa onda var gibi farklı anlamlara gelmektedir (Aydın, 2015). "Ne varsa onda var, içindedir ne içindeyse" anlamlarına gelen Fihi Ma Fih'te dünya ve ahirete ait bilgiler, kıssalar yer almaktadır. Adının anlamından yola çıkacak olursak insan için faydalı, ihtiyaç duyulacak, danışılacak türden bilgiler Fihi Ma Fih'te yer almaktadır. Bu eserin

hocası Şems'le buluştuktan sonra 1247-1273 yılları arasına denk geldiği sanılmaktadır (Tüccar, 1992).

Mevlana döneminde ünü yayılmaya başlanan büyük bir mütefekkindir. İlahi aşka dair arayışları sürmekte din, ibadet, dünya ve ahiret konulu konuşmaları çeşitli meclislerde dinlenmektedir. Tanışmaları 1240'lı yıllara denk gelen Şems-i Tebrizi Konya'ya geldiğinde Mevlana gönlünün aradığı o manevi şahsiyeti bulmuş ve hayatında yeni bir dönem başlamıştır. Hatta bir dönem sonra yalnızca Şems'le görüşen Mevlana katıldığı dost meclislerinden elini ayağını çekmiştir. Bu da etrafındaki insanlarda gönül kırgınlığı oluşturmuş, durumu fark eden Mevlana yeniden sohbetlerine devam etmiştir.

Fihi Ma Fih kadri kıymeti bilinmeyen nadide bir eser olup hazine niteliğindedir (Aydın, 2015). Yüzyıllar öncesinde yazılan eserlerin bir kısmı günümüze ulaşmamakta; ulaşanların bir kısmının ise yeterince değeri bilinmemekte ve aydınlatılmamaktadır. Böylece geçmişle günümüz arasında köprü kopuk olmakta ve edebi açıdan zengin eserler gerek öğretim kitaplarına, gerekse okuma kitaplarına yansıtılmamaktadır.

Mevlana'nın eserleri Mesnevi, Divan-ı Kebir, Fihi Ma Fih, Mecalis-i Seb'a ve Mektubat'tır. Eserlerinden Fihi Ma Fih ve Mecalis-i Seb'a onun vaazlarından ve konuşmalarından oluşmaktadır (Karaismailoğlu, 2001, s.18).

Fîhi Mâ Fîh'in Batı ülkelerinde duyulması Nicholson'ın Journal of the Royal Asiatic Society'de yayınlanmış olan The Table talk of Jalalu'ddin Rûmî 76 isimli makaleyle olmuştur. Sonraları Fihi Ma Fih'in İngilizce diline tercümesini A. J. Arberry'nin yapmıştır. Nicholson'ın işâret ve tavsiyesi üzerine yapılmış bir çalışmadır (Nicholson, 1924, s. 532).

Eserlerinde Mevlana örnekler verirken genellikle günlük hayattan somut sembollerini kullanmış olduğundan bu durum anlamayı hayli kolaylaştırmıştır (Schimmel, 2017, s. 62-63). Öğretim çağındaki çocuklar başta olmak üzere tüm bireylerde somutlama yöntemi daha akılda kalıcı, anlaşılır ve açık olmaktadır. Somut örnekler günlük hayattan seçildiğinde, insan yaşamının içinden verildiği için daha fazla özümsemektedir.

Mevlana'nın genelde yazdığı eserler Farsça'dır. Bazen Türkçe konuştuğu ve Türkçe şiirler okuduğu da kaynaklarda geçmektedir. Kendisi Türk olmasına rağmen o dönemin yazı ve konuşma dili Farsça olduğu için eserlerinde ve sohbetlerinde o dili kullanmıştır. Fihî Ma Fih' e gelecek olursak Mevlana'nın baş vezir olan Muiniddin Pervane'nin de olduğu meclislerde yaptığı konuşmaları ve nasihatleri kapsar. Diğer eserleri gibi bu eserin de ahlaki ve tasavvufî yönü baskındır. Yazılmış olduğu yüzyıl olan 13. yüzyılın siyasi ve kültürel yapısını yansıtır (Çubukçu, 1984, s. 97-118). Yirmi yedi bin beş yüz beyit olan Mesnevi ve otuz beş bin beyiti aşkın Divan-ı Kebir' de Farsça diliyle yazmıştır. Türkçe yazılmış on, on beş beyit bu rakamların yanında çok çok azdır.

Haberleşme araçlarının neredeyse olmadığı o dönemlerde insanlar alimlerin, mütefekkirlerin kelimeleri not almak suretiyle bir araya getirilip tasnif edilir ve yüzyıllar sonrasına yüzyıllar öncesinden ışık tutardı. Neden bu esere Fihî Ma Fih adı verildiği sorusunun cevabıysa "içinde olması gereken şeyler buradadır" anlamı kast edildiği sanılmaktadır (Konuk, 2007).

Son otuz yıl içerisinde cep telefonu tabirinin lügatimize girdiğini ve yaşamımızda yavaş yavaş yer aldığını düşünürsek bundan sekiz yüz yıl kadar önce haberleşme araçlarının yok denecek kadar az olduğunu söyleyebiliriz. İşte bu zamanlarda yazılan edebî eserlerin büyük bir kısmı kişinin direkt kaleminden çıkma değil, etrafında dinleyenlerin not alması ve derlemesiyle oluşturulmuştur.

Fihî Ma Fih Farsça olarak üç defa tab' edilmiştir. Birisi Hindistan'da 1928 tarihlidir. İkincisi 1334 h. yılında Tahran'da basılmış olup üçüncüye Tahran Üniversitesi yayımlarının 105. kitabı olarak 1330 hicri tarihinde tab' edilmiştir (Konuk, 2007).

Fihî Ma Fih'te toplam yetmiş altı bölüm vardır. Bunların altı bölümü Arapça geri kalanı ise Farsça yazılmıştır. Bölümlerin başında ayet ya da hadis açıklaması veya güncel bir olayla ilgili konuşma, Mevlana'ya yöneltilen bir soru vardır. Ayet ve hadislerin yanında tasavvufî öyküler, doğuya ait hikâyeler, efsaneler, masallar da içermektedir. Eserde dünya, ahiret, cennet, cehennem, aşk, ibadet gibi tasavvufî konular bulunmaktadır. Bazen de dönemin siyasi olaylarını anlattığı için tarihi kaynak da sayılabilir (Demirci, 1996, s. 58).

1.1.1.7. Literatür Taraması (İlgili Araştırmalar)

Zihin öğelerinin bir kenara konulup tepkimelerden oluşan davranışçı kuram, 1910'lu yıllardan itibaren uzun süre kullanıldıktan sonra yerini bilişsel kurama bırakmıştır. Ülkemizde eğitim öğretim hayatında bu kuram değişikliğine gidildiğinde Türkçe Öğretim Programı da bundan olumlu bir şekilde etkilenmiştir. Ezberci eğitim en iyi yolmuş gibi kabul edilirken, yavaş yavaş bu görüş ortadan kalkmış ve yapılandırmacı eğitim anlayışı devreye girmeye başlamıştır. Ezberci sistemden geçilerek, temel dil becerileri olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri gereken önemi görmeye başlamıştır.

Okullarda verilen Türkçe eğitimi aslında ulusa ait kültür, anane, gelenek, görenek demektir. Bu kültürel öğeleri gelecek nesillere aktarmak için geçmişten bugüne yazılmış olan Türkçe eserler üzerine dikkat çekmek yerinde olacaktır. Çünkü yüzlerce yılı aşmış ve günümüze kadar ulaşmış onlarca değerli eserin başarısını irdelemek bizleri aydınlatacaktır. Bu çalışmada 13. yüzyıldan kalma Mevlana'nın eseri Fihi Ma Fih esas alınacak ve incelenecektir.

"Mevlana, Fihi Ma Fih ve Temel Dil Becerileri" şeklinde bakıldığında alanda bitirilen çalışmalar şöyledir:

Mevlana ve/veya Fihi Ma Fih ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Kitaplar:

Fihi Ma Fih ile ilgili çalışmaların ilkinin Abdülbaki Gölpınarlı'nın çevirip eğitim dünyasına kazandırdığı eser, temel kaynakça olarak kabul edilmiştir. Gölpınarlı, eserin kaleme alındığı dönemin Farsçasını yansıtan örnekleri günümüz Türkçesiyle birlikte vermiştir.

Abdülbaki Gölpınarlı'nın çevirdiği bu kitap dışında Mevlana Celaleddin Rumi ve Fihi Ma Fih ile ilgili yayımlanan kitaplardan bazıları şunlardır:

- Prof. Dr. Emine Yeniterzi "Mevlana Celaleddin Rumi" adlı bir kitap yayımlamıştır (2007).

Eserde Mevlana'nın kişiliği, hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

- Osman Nuri Küçük "Sufiliğin Zirvesi Mevlana'yı Anlamak" adlı bir kitap yayımlamıştır (2016).

Bu eserde Mevlana'yı seven ve ona gönül veren kişilere Mevlana'yı anlama olanağı sunulmuştur.

- Şefik Can "Mevlana Hayatı Şahsiyeti Fikirleri" adlı bir kitap yazmıştır. (1995).

Yalnızca Türkiye'de değil, tüm dünyada tanınan ve görüşleri önemsenen Mevlana'ya gönül veren Şefik Can onun hayatı, kitapları, fikriyatı hakkında bilgi vermektedir.

- Beşir Ayvazoğlu "Mevlana ve Günümüz Türkçesiyle Şiirleri" adlı bir kitap yazmıştır (2007).

Beşir Ayvazoğlu, kitabında Mevlana'nın Arapça ve daha ziyade Farsça yazdığı şiirlerin günümüz Türkçesine çevrilmiş halleri verilmiştir.

- Burhan Yılmaz "Bilinmeyen Mevlana" adlı bir kitap yazmıştır (2005).

Dipsiz bir kuyu olan Mevlana'nın herkes tarafından bilinmeyen yönleri bu kitapta anlatılmıştır.

- Cemal Aydın "Fihi Ma Fih" adlı bir kitap yayımlamıştır (2005).

Çok fazla kıymeti bilinmeyen eserin İslamiyeti anlatması yönünü ve kıssalarını kitabında anlatmıştır.

- Ahmed Avni Konuk "Fihi Ma Fih" adlı bir kitap tercüme etmiştir (2007).

Mevlana'nın mensur eseri olan Fihi Ma Fih hakkında bilgi veren bir kitaptır.

- Vedat Ahsen Coşar "Fihi Ma Fih Anılar I" adlı kitap bir kitap yayımlamıştır (2019).

Üç seriden oluşan anıların ilk kitabında Vedat Ahsen Coşar Fihi Ma Fih'le bağlantı kurarak her birinde anılarından bahsetmiştir.

Makaleler ve Bildiriler

Emine KOLAÇ (2010) "Hacı Bektaş Velî Mevlana ve Yunus Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler ve Hoşgörü Eğitimi" makalesinde Türk milletinin milli, ahlaki, manevi ve kültürel değerlerini benimsetmek için derslerde verilmesi gereken unsurları tespit etmiştir.

Emine Kolaç tüm dünyayı etkileyen mütefekkirlerin eserleri ve öğretileri değerler eğitimi kapsamında ortaokul ve ilkokul öğrencilerine milli değerler şeklinde verilebilir olmasından bahsetmektedir.

Doç. Dr. Osman HORATA (1999) "Mevlana ve Divan Şairleri" adlı makalesinde Divan şairlerinin Mevlana hakkındaki fikirleri ve Mevleviliğe nasıl yöneldiklerini anlatmaya çalışmıştır. Makalede şairlerin Mevlevilik ve Mevlana hakkındaki fikirleri ve şairlerin Mevleviliğe yönelme sebepleri anlatılmıştır.

Gülay Karaman (2012) "Mevlana'nın Menkıbeleri Üzerine Folklorik Bir İnceleme" adlı makalesinde Mevlana ve diğer Mevlevi büyüklerinin menkıbelerine dikkat çekmek istemiştir. Karaman bu makalesinde Mevleviliği benimseyen alimler hakkında bilgi veren Menakıbnâme üzerinde çalışmıştır.

Fatih İyiyol, "Boşnak Halk Kültüründe Mevlana ve Mevlevilik" adlı makalesinde tekke tasavvuf geleneğini en iyi temsil eden Mevlana ve Mevlevilik 'in Boşnak kültüründeki izlerini tespit etmiştir. İyiyol'un bu makalesinde Mevleviliğin Boşnak kültürüne etkisi üzerinde durulmuştur.

Yrd. Doç. Dr. Celaleddin ÇELİK, "Mevlana'nın Fikirlerinin Türklerin Dini Hayatına Etkileri" adlı makalesinde Mevlana'nın hoşgörüsünden ve diğer din alimleriyle bir arada yaşamasından ve onun fikirlerinin dini hayatlarına etkisinden bahsetmiştir (Çelik, 2012, s. 21-38).

Edebi Eserlerde Temel Dil Becerilerinin Ele Alınışı Boyutuyla İlgili Yapılan Çalışmalar

Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

Kaya (2018), Türkçe dersinde dördüncü sınıfa giden öğrencilerinin dört temel becerinin gelişmesinde Tersyüz Sınıf Modelinin (TSM) rolünü incelemeyi amaçladığı "4. Sınıf Öğrencilerinin Temel Dil Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik

Tersyüz Sınıf Modelinin Uygulanması" adlı doktora tezinde öğrencilerin dil becerileri sağladığı ve üst düzey düşünme becerilerine katkı sunduğunu tespit etmiştir.

Karapınar (2016)'ın, "8. Sınıf Öğrencilerinin Ana Dili Kavramına ve Dört Temel Dil Becerilerine Yönelik Metaforik Algıları" adlı yüksek lisans tezinde okuma, yazma, konuşma, dinleme becerilerine ait metaforlar üretmeleri amaçlanmıştır. Öğrencilerin çoğunun ana dili kavramına yönelik tutumlarının olumlu olduğu sonucu çıkmıştır.

Gölcü (2015)'nün, "Garib-name'deki Temel Dil Becerilerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006) Kazanımlarıyla Uyumu" adlı yüksek lisans tezinde Garib-name'de doğrudan veya dolaylı olarak verilen becerilerin Türkçe Öğretim Programı'yla ne kadar örtüştüğünün tespiti amaçlanmıştır. Tezde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Çalışmada geçen temel dil becerilerinin Türkçe Öğretim Programı'yla büyük oranda uyumlu olduğu gözlemlenmiştir.

Acat (2000)'ın, "Dilin İşlevselliği Yaklaşımına Göre Hazırlanmış Türkçe Öğretimi Programının Temel Dil Becerilerinin Kazanılmasına Etkisi" adlı doktora tezinde 4. sınıf Türkçe Öğretimi Programının öğrencilerin temel dil becerilerini kazanma seviyesi ve becerilerin dile karşı algı ve tutumlarına etkisini tespit amaçlanmıştır.

Makaleler ve Bildiriler

Karadüz (2010), "Dil Becerileri ve Eleştirel Düşünme" adlı makalesinde okullarda öğrencilere dil becerilerini kazandırabilmek için öncelikle eleştirel düşünmeyi kazanmaları gerektiği ortaya konmuştur. Tüm becerilerin geliştirilmesinin eleştirel düzeyde olması gerektiği vurgulanmıştır. Eleştirel dinleme anlatılanların doğruluk payını sorgulamayı öğretirken, eleştirel anlatıcılar nesnel gözlerle tarafsız bakabilen, sosyal insanlardır. Eleştirel yazarlarsa yazılarında kendilerine özgü görüşler üretir.

Belet, Yaşar (2007) "Öğrenme Stratejilerinin Okuduğunu Anlama ve Yazma Becerileri ile Türkçe Dersine İlişkin Tutumlara Etkisi" adlı makalelerinde öğrenme stratejilerini kullanmanın okuduğunu anlama ve yazma becerilerini ve öğrencilerin

Türkçe dersine ilişkin olumlu tutumlar geliştirip geliştirmedeği tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak bir okuldan alınan 5-A 5-B sınıfları örneklem olarak kabul edilip ön test ve son testle etki araştırılmıştır. Türkçe dersine olumlu etki ettiği görülmüştür.

Demir, Yapıcı (2007) "Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları" adlı makalelerinde Türkçenin öğretimi hem bir eğitimbilim alanı hem de Türkçe bilimi alanı olduğu kabul edilir. Bu iki alanın harmanlanmasıyla Türkçe öğretiminin işlevselliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Cumhuriyet sonrasında Latin alfabesine geçilmesiyle yeni eğitim sistemi oluşturulmuştur. Ama yakın zamanda ana dili olarak Türkçenin milletimize, yabancılara da ikinci dil olarak Türkçenin nasıl öğretileceği yeni tartışılmaktadır. Bu konuda çözüm bekleyen sorulara önce sorunlar örnek verilerek cevaplar aranmıştır.

Fihî Ma Fih'te temel dil becerilerinin incelenmesiyle arasında farklılıklar bulunduran bu makalede günümüze daha yakın sorun olan yabancılara Türkçe dil öğretiminin nasıl yapılabileceği üzerinde durulmuştur.

Çifçi ve Alevli (2013), "Mantıku't-tayr'da Temel Dil Becerilerinin Kullanımı" adlı makalesinde XIV. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden olan Mantıku't-tayr'da olan temel dil becerileri (okuma, yazma, konuşma ve dinleme) sınıflandırmış ve bulunan bu becerilerin Türkçe Dersi (6, 7, 8. sınıflar) Öğretim Programı'ndaki kazanımlarla örtüşme düzeyi ortaya koymuşlardır.

Temel dil becerilerinin incelenmesi açısından bu makale yaptığımız çalışmaya oldukça benzemektedir. Bulgular ve tartışma kısmına bakıldığında benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir.

Çifçi ve Yıldırım (2013), "İskendernâme'deki Anlama ve Anlatma Becerileri ile İlgili Unsurlar ve Bunların İlköğretim Türkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programındaki Yeri" adlı makalelerinde Eski Anadolu Türkçesi'ne ait değerli eserlerden İskendernâme'yi temel dil becerileri açısından incelemişlerdir. Eserdeki anlama becerilerinden okuma ve dinleme; anlatma becerilerinden konuşma ve yazma üzerine çalışma yapmışlardır. Bu becerilere ait sözcük ve sözcük gruplarını saptamışlardır. O dönemlerde öğretim merkezleri olan medreselerde ana dil öğretimi yapılmazken; bu eserde becerilere değinilmesi Türkçe öğretimini açısından oldukça

değerlidir. Eserin Türkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programındaki (MEB, 2006) bulunan 6, 7, 8. sınıf kazanımlarıyla uyumuna bakılmıştır. Araştırma sonucunda toplam 8754 beyit olan İskendernâme'nin ilk kısımdaki 4000 beyitine bakılmıştır. Sonuç olarak 712 beyitte dört temel beceri tespit edilmiş ve öğretim programıyla uyumlu olduğu saptanmıştır.

1390 yılında Ahmedi'nin yazdığı İskendernâme'de okuma, yazma, konuşma, dinleme becerileri incelenmiş ve yazma becerisine ait ifade sayısı hemen hemen yakın çıkmış, diğer beceri alanlarına ait ifadelerse Fihi Ma Fih'te daha yüksek çıkmıştır.

Kurudayıoğlu ve Çetin (2015), "Temel Beceriler ve Türkçe Öğretimi" adlı çalışmalarında Türkçe Öğretim Programı'ndaki temel amaçları açıklamak, bunları geliştirme yöntemleri üzerinde çalışmak ve etkinlik örnekleriyle somutlaştırmak istemişlerdir. Türkçe dersinin amacı, temel dil becerilerine ait olan kazanımları yani dilimizi doğru ve etkin kullanma, hayal gücüne bağlı yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, karar verme gibi nitelikleri öğrencilerde oluşturmak ve geliştirmektir.

Batur, Bek, Gülveren (2010), "Öğretmen Adaylarının Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma: Uşak Eğitim Fakültesi Örneği" adlı çalışmalarında üniversite öğrencilerinin kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumlarını ve bu tutumları etkileyen faktörleri belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmaya Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesinin Sınıf Öğretmenliği bölümünden 59 kadın, 64 erkek; Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden 71 kadın, 55 erkek; Türkçe Öğretmenliği bölümünden 71 kadın, 49 erkek; Matematik Öğretmenliği bölümünden 21 kadın, 7 erkek; Fen Bilgisi Öğretmenliği bölümünden 15 kadın, 8 erkek toplamda ise 420 öğrenci çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırmada kadın öğrencilerinin erkek öğrencilere göre kitap okuma alışkanlığına yönelik daha olumlu tutuma sahip oldukları görülmüştür. Genel anlamda ise sınıflara göre, öğrencilerin okuma alışkanlığına karşı tutumlarının olumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Okuma alışkanlığına karşı en olumlu tutuma 3. sınıf, en olumsuz tutuma ise 1.sınıfların sahip olduğu görülmüştür. Bulgular bölümler düzeyinde incelendiğinde ise tüm bölüm öğrencilerinin okumaya karşı olumlu tutuma sahip oldukları belirlenmiştir.

Bu çalışmanın 13. yy'da dönemin büyük mütefekkirlerinden biri olan Mevlana tarafından yazılmış Fihi Ma Fih'te, yüzyıllar sonrasında hali hazırdaki eğitim sistemimizin önemle üzerinde durduğu temel dil becerilerine ne kadar değindiğini inceleyerek literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1.2. Problem Durumu

Mevlana'nın Fihi Ma Fih adlı eserinde Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018)'nda yer alan temel dil becerilerine hangi oranda değinilmiş?" sorusu oluşturmaktadır.

Dil bireyler arası yalnızca anlaşma aracı olmayıp sosyal bir kurumdur. Bu şekilde toplumu oluşturan insanlar birbirleriyle anlaşabilmektedir. Dil; insanların birbiriyle diyalog kurmasını sağlayan bir dizge, kendine ait kuralları olan bir kavram, aynı toprak üstünde yaşayan kişileri bir noktada toparlayan unsur, sembollerin sese dönüşmesiyle oluşmuş bir şifre, kaynağının ne zaman olduğu kesin bilinmeyen karmaşık ama muazzam bir yapıdır (Ergin, 2005, s.13). İnsanoğlunun yaratılışından bu yana olduğu tahmin edilen, milyarlarca insanın birbiriyle anlaşmasını sağlayan dil bu yönüyle şaşırtıcı bir yapıya sahiptir. Dil, ana dil ve ana dili olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birbirine oldukça benzer görünmesine rağmen farklı anlamlara gelen bu iki ifadede, ana dili, öncelikle aile ve hatta geçirilen zaman itibariyle anneden öğrenilen dil olmasına rağmen; ana dil ise bir dilden doğup üreyen kaynağa denmektedir. Ana dil ve ana dili bu aşamada açıklamak yararlı olacaktır. Herhangi bir dilden türeyen kaynaklara ana dil denirken, ana dili kişinin doğduğu yer ve mekan çevresindeki sosyal yapısı gereği bu durumdan etkilenen kişinin oluşturduğu dildir (Korkmaz, 1992, s.8). Ana dilinin öğretiminin planlı bir şekilde yapıldığı yer eğitim öğretim kurumlarıdır ve derslerin başında da Türkçe dersi gelir. İlk ve ortaokullarda Türkçe derslerinde dört temel beceri etkinlik ve uygulamalarla öğrencilere kazandırılmaktadır. Yüzyıllar öncesindeyse bu becerilere kaynak eserlerde rastlanmaktadır. Bu eserlerden biri de Mevlana Celaleddin-i Rumi'ye ait olan Fihi Ma Fih'tir.

Fihi Ma Fih Mevlana'nın çeşitli meclislerde yaptığı konuşmaların zaptından oluşmuştur. Bu eser Gölpınarlı tarafından tercüme edilmiştir (Gölpınarlı, 2017).

Fihi Ma Fih, Mevlana'nın sohbetlerinde oğlu Sultan Veled ve diğer yakınları, müridleri tarafından not almak suretiyle vefatından sonra derlenen yazılardan oluşan eserdir. Eser yazılmış olan örneklerinde Esrar-ı Celil, Esrarü'l-Celâliyye, Kitabü'n-Nesa'ih li-Celâleddîn-i ve Risale-i Sultan Veled gibi değişik adlarla anılmıştır. Akabindeki devirlerde ve günümüzde de hala Fihi Ma Fih olarak bilinmektedir. Eseri yayımlayan Bediüzzaman Füzüzanfer'dir. Kendisi Mevlana'nın Mesnevi'de geçen, "Yer ve gök nur ile doldu, onların hepsi Mağâlâtta söylenmiş oldu" dizesindeki "Makâlât" sözcüğünden kastettiği bu eser yani Fihi Ma Fih'tir. Eserin cüzi bir kısmı Arapça, ki Arapça yazılan bölüm sayısı altıdır, diğer bölümler Farsçadan oluşup tamamı yetmiş beş bölümdür (Demirci, 1996).

Eserde dünya, ahiret, din, tasavvuf, ibadet, aşk gibi konulara ait bazı bölümler şöyle örneklendirilmiştir (Yeniterzi, 2015, s. 40):

"Bir kimse, bir kimse hakkında iyi söylerse o hayır, o iyilik, kendisinedir, gerçekte kendisini övüyor demektir." (s.120)

"Söz bahanedir; insanı insana çeken can bağdaşmasıdır, söz değil." (s.4)

"Eğrilikler yaptım deme, doğruluğu tut sen, hiçbir eğrilik kalmaz." (s.5)

"Dilini koru, çünkü o bir canavardır, yer seni." (s.152)

Temel dil becerileriyle ilgili birçok tez yapılmış olsa da, bu çalışma literatürde eksik olan Fihi Ma Fih'te Türkçe öğretiminde geçen becerilere, yüzyıllar öncesinde ne derece değinildiğine ışık tutacaktır.

13. asır Mevlana Celaleddin gibi önemli bir şahsiyetin yaşadığı, kültür alanında yüzyıllar sonrasına kalabilecek eserlerin ortaya konduğu bir çağdır.

1.1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı 13. yüzyılda yaşamış olan Mevlana Celaleddin-i, Rumi'nin eseri olan Fihi Ma Fih'te dört temel beceri olan okuma, yazma, konuşma ve dinlemeye ait ifadelerin eserde ne kadar yer aldığı taranarak, tasniflenen becerilerin buna dayanarak eserin Türkçe ders kitaplarında okutulabilirliğini ortaya koymaktır. Bu çalışmanın Türkçe alanına katkısı, dört temel dil becerisine ait kazanımlara değinmesi bakımından Fihi Ma Fih ve benzer eserlerden yararlanarak Türkçe ders

kitaplarına ve okuma kitaplarına kıssa ve beyitlerin alınabileceği düşünülmektedir. Araştırma betimsel olup doküman incelemesine dayanılarak yapılmıştır. Temel dil becerilerine, yüzyıllar öncesinde yazılmış olan eserde, ne denli değinilip değinilmediğine cevap aranmıştır.

1.1.4. Araştırmanın Önemi

Dil, tüm milletleri aynı paydada tutan, duygu ve düşüncelerin birbirine sembol ve seslerle anlatıldığı vazgeçilmez bir unsurdur. Toplumların huzur ve saadet içinde yaşayabilmesi için dili doğru kullanmak isabetli olacaktır. Bunun için de toplumu oluşturan bireylerin his ve fikirlerini doğru anlaması ve anlatması anlaşılmalı beraberinde getirecektir. Ülke ve ırk fark etmeksizin insanlığın varoluşuyla beraber konuşma ve dinleme becerileri de eş zamanlı olarak vardır. Bu insanoğlunun dünyaya geldiği andan kısa bir süre sonra kendiliğinden başlamaktadır. Gelişen ve üreten toplumlarda okuma ve yazma becerilerinin üzerinde ehemmiyetle durulmaktadır. Medeniyetlere ev sahipliği yapan devletler geçmişte olduğu gibi günümüzde de temel dil becerilerine önem vermiştir. Mevcut öğretim programında öğrencilere kazandırmak amacıyla okuma, yazma, konuşma, dinleme becerileri üzerinde hassasiyetle durulmaktadır.

Ana dili doğumla birlikte ailede başlayıp örgün eğitimle okullarda devam eden ve bireylerin ömrü boyunca muhafaza etmesi gereken yegane dildir. Çünkü milleti oluşturan fertler diline sahip çıktığı ölçüde birbirine, kültürüne, geleneklerine, toprağına ve vatanına sahip çıkmış demektir. Dil meselesi beka meselesidir. Milli kültürü çökertmek isteyen düşmanlar öncelikle dilden başlamaktadır. Bundan dolayıdır ki dili doğru öğretmek ve yaşatmak yalnızca okullarda verilmesi gereken bir vazife değil; tüm fertlerin teker teker omuzlaması gereken yüce bir sorumluluktur. Bir milletin devamlılığı için dilin gelecek nesillere doğru aktarılması şarttır (Göğüş, 1993). Ana dili öncelikle anneden ve aileden öğrenilen akabinde birkaç sene sonra okullarda devam eden ve ulusu diğerlerinden ayıran dildir. Dil yalnızca topraklar üstünde ülke var oldukça devam eden ve yalnızca o anı kurtaran işlevsel bir öge değil; ülkede yaşayan tüm fertlerce benimsenip yarınlara aktarılması gereken vazgeçilemez bir sorumluluktur.

Çifçi (2006) ise Türkçe öğretiminde öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine ve ilgilerine uygun metinlerin yetersiz olduğunu "Türkçe Öğretiminin Sorunları" başlıklı yazısında şöyle açıklamıştır:

Okullarımızda okutulan ders kitaplarının yanına tavsiye edilebilecek kitap sayısı oldukça azdır. Öncelikle Atatürk'ün Nutuk eseri olmak üzere, edebiyatımızın köklü eserlerinden sayılan, Köktürk Yazıtları, Dede Korkut Hikâyeleri, Kutadgu Bilig gibi; dilimizi doğru ve etkili kullanan yazarların kitapları öğrenci seviyesine uygun şekilde sadeleştirilerek ders kitaplarına örnek metinler olarak alınabilir. Bu eserlerden bazı kısımlar ders kitaplarında örnek metin olarak verilmekte fakat bu kısmi olduğu için edebiyat ve kültür dünyamızın, dilimizin zenginliği anlaşılması için kafi değildir (Çifçi, 2006, s. 94-95).

5,6,7 ve 8. sınıflarda Türkçe Öğretim Programına uygun olarak dört temel dil becerisi olan okuma, yazma, konuşma ve dinleme kazanımları verilirken mutlak surette milli kültürün devamlılığında verilecek kaynaklar Türk edebiyatından örnekler olmalıdır. Ders kitaplarına alınacak metinlerin ve bunun yanı sıra okutulacak yardımcı eserlerin Türkçe Öğretim Programı (2018) genel amaçlar çerçevesinde seçilmesi, yeni nesilleri bu minval üzere yetiştirmede katkı sağlayacaktır.

Mevlana'nın Fihi Ma Fih adlı eseri bu bağlamda örnek bir eser olacaktır. Yeni neslin zengin edebiyat kaynaklarından ve milli kültürden uzaklaşmadan yararlanabileceği kaynaklar arasındadır. Bütün bu amaçlar doğrultusunda Fihi Ma Fih'te okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerinin nesillere kazandırılması bakımından katkıları saptanmaya çalışılmıştır.

1.1.5. Problem Cümlesi

Bu çalışmanın problem cümlesini "Ne varsa ondadır, içinde içindekiler var manalarına gelen Fihi Ma Fih'te, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018)'nda yer alan temel dil becerilerine ne oranda değinilmiş?" sorusu oluşturmaktadır. Bu problem cümlesinin çalışmada ayrıntılı olarak incelenebilmesi için aşağıda verilen alt problemlerle birlikte bu araştırma yapılmıştır.

1.1.6. Alt Problemler

1- Fihi Ma Fih'e göre dinleme becerisinin iletişim kurmada rolü nedir?

2-Fihi Ma Fih 'ten yola çıkarak dinleyicide bulunması gereken özellikler nelerdir?

3-Fihi Ma Fih'e göre konuşma becerisinin iletişim kurmada rolü nedir?

4-Fihi Ma Fih' ten yola çıkarak konuşmacıda bulunması gereken özellikler nelerdir?

5-Fihi Ma Fih'e göre okuma becerisinin iletişim kurmada rolü nedir?

6- Fihi Ma Fih' ten yola çıkarak okuyucuda bulunması gereken özellikler nelerdir?

7-Fihi Ma Fih'e göre yazma becerisinin iletişim kurmada rolü nedir?

8-Fihi Ma Fih' ten yola çıkarak yazan kişide bulunması gereken özellikler nelerdir?

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. YÖNTEM

2.1.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu tez çalışmasında, temel nitel desen (Merriam, 1998, 2009) kullanılmıştır. En fazla tercih edilen nitel araştırma deseni bu desendir. Çünkü bu desen araştırma yapanların yorumlama yaparak nitel araştırma yapmalarının önünü açar (Merriam, 2009). Bu çalışmada, temel nitel araştırma deseni Mevlana Celaladdin-i Rumi'nin Fihi Ma Fih adlı eserinde temel dil becerileri kullanımı ve bunların Türkçe Öğretim Programı'na katkısını belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Bu desen saptanan bulguların nitel bir şekilde değerlendirilmesini sağlamıştır.

2.1.2. Örneklem

Sadece İslam alemine değil, tüm dünyaya hitap eden Mevlana'nın toplam beş adet eseri vardır. Eserlerinden yalnızca Fihi Ma Fih incelemeye alınmıştır. Fihi Ma Fih'te araştırma sorusuna cevap verebilecek ifadeleri tespit etmek için ölçüt örneklem yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örneklem stratejisinde araştıran kişi tarafından hazırlanmış veya önceden belirlenmiş kıstas yahut kıstaslar kullanılıp bunlar üzerindeki durumlar incelenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu amaçla kullanılan ölçütler şöyledir: konuşma becerisiyle doğrudan veya dolaylı olarak ilintili maddelerin bulunması, dinleme becerisiyle doğrudan veya dolaylı olarak ilintili maddelerin bulunması, okuma becerisiyle doğrudan veya dolaylı olarak ilintili maddelerin bulunması, yazma becerisiyle doğrudan veya dolaylı olarak ilintili maddelerin bulunması ve bunların Türkçe Öğretim Programı'yla uyuma durumudur. Araştırmanın örneklemini Mevlana'nın Fihi Ma Fih adlı eseri oluşturmaktadır.

2.1.3. Verilerin Elde Edilmesi ve Analizi

Bilgiler, temel nitel araştırmalarda değişik şekillerde elde edilebilir. Bunlardan en çok tercih edileni doküman analizidir (Merriam, 2009). Bu çalışmada bilgiler doküman analiziyle toplanmıştır. Araştırılmak istenen kavramlar etrafında bilgi verilmesiyle onların analizini kapsayan doküman incelemesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Doküman incelemesinde toplam yedi adet yön mevcuttur: basitçe elde edilemeyecek özne, tepkiselliğin olmaması, geniş bir zamanda yapılmış çözümleme,

örneklemin büyük olması, bireysellik ve kendine has olma durumu, az maliyet ve niteliktir (Bailay, 1982; Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Veri toplama sürecinde veri toplama aracı olarak eser kullanılmıştır. Veri toplama sürecine, öncelikle dil becerilerine ait olan okuma, yazma, konuşma ve dinlemeye ait kodlar belirlenerek başlanmıştır. Kodları belirlerken iki uzman görüşüne başvurulmuştur. Eser iki defa okunmuş, araştırma kapsamına dahil edilecek ifadelerin altı çizilmiş, sonrasında ifadeler excel programında yazılmıştır. İfadeler için, cümlenin yer aldığı kısım, sayfa numarası, hangi beceri alanına girdiğini belirten alan, anlamı ve alınma sebebini gösteren kelime ve kelime grubu olmak üzere beş alan belirlenip bu şekilde tasnifleme yapılmıştır. Toplam 2513 ifadeye ulaşılmıştır.

Veriler, Mevlana'nın Fihi Ma Fih adlı eserinden elde edilmiştir. Orijinali Farsça yazılmış olan Fihi Ma Fih'in Abdülbaki Gölpınarlı tarafından yapılan çevirisinden yararlanılmıştır. Semazen.net'ten indirilen Gölpınarlı'nın eserinde sayfa numarası yer almamaktadır. Çalışmada okuyuculara kolaylık olması açısından eser sayfa numaralandırılmıştır. Tezin sonunda sayfa numarası verilen bu metin araştırmacıların faydalanması amacıyla yer verilmiştir.

Eserde konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerilerinin doğrudan ve dolaylı ilintili şeklinde veren maddeler belirlenerek sonuca ulaşılmıştır. Becerilerle alakalı maddeleri tespit etmek için uzman görüşü alınarak alanla ilgili temel kodlar belirlenmiştir. Verilere, eseri birinci defa salt okuyarak, ikinci defa eserin ilgili yerlerin altını çizerek, üçüncü defa bilgisayar programında tasnifleme yaparak ulaşılmıştır. İfadelere ait kodlardan herhangi iki beceriye girenler * işareti ile belirtilip iki alana da dahil edilmiştir. Becerilere ait tüm kodlar isim ve fiil olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Eserdeki maddelerin Türkçe öğretimine katkısını tespit ederken temel dil becerileriyle alakalı terim, deyim, kavram ve unsurlara dikkat edilmiştir.

Araştırmada tespit edilen verileri çözümlmek için nitel çözümlleme yöntemi tercih edilmiştir. Fihi Ma Fih'te dört temel dil becerisine giren ifadelerin Türkçe Öğretim Programı (2018)'yla uyuşup uyuşmadığına bakılmıştır.

Bu çalışma betimsel olup doküman incelemesine dayanarak yapılmıştır. Çalışmanın amacı 13. Yüzyıla ait Farsça ve Arapça yazılmış olan Fihi Ma Fih'te temel dil becerilerini (okuma, yazma, konuşma ve dinleme) belirlemek ve bu becerilerin ortaokul Türkçe dersi (5,6,7 ve 8.sınıflar) Öğretim Programı'ndaki kazanımlarla örtüşme düzeyini ortaya koymaktır. Eserdeki 76 bölümün tamamı taranıp incelenmiş, dört temel dil becerisiyle ilgili olan kısımlar belirlenmiş, ilgili olmayan kısımlar değerlendirmeye alınmamıştır. Eserden verilen örnekler için Abdülbaki Gölpınarlı'nın çevirisi olan Fihi Ma Fih esas alınmıştır. Temel dil becerileriyle doğrudan ilintili olan ifadelerde yorumlara yer verilmiş, dolaylı ilintili ifadelerde yorum verilmeden yalnızca maddeler verilmiştir.

2.1.4. Araştırma Modeli

Fihi Ma Fih'te temel dil becerilerine doğrudan veya dolaylı olarak ne kadar değinildiği örneklerle gösterilerek dinleme, konuşma, okuma ve yazmayla ilgili niteliklerin Türkçe Öğretim Programı'ndaki kazanımlarla örtüşme durumu incelenmiştir. Bu çalışmada tarama modeli kullanılmış olup içerik çözümlemesi ve tasniflemesi yapılmıştır. Tarama modelinin kullanıldığı çalışmalar geçmişte ya da halihazırda olan durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlar. Araştırmaya konu olan kişi, kavram ya da eşya, o şartlar içerisinde ve dışarıdan müdahale olmadan, değiştirilmeden olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Bu sebeple bu tür araştırmalar, evreni temsil edecek örneklem üzerinde yapılır (Karasar, 2002, s. 77-79).

Betimsel analiz, bilgilerin özgün halini koruyarak, bireyin söylediği söz, yazdığı metin ve verdiği bilgilerden direkt alıntı yapıp betimsel yaklaşımla verilerin takdimidir (Kümbetoğlu, 2005).

2.1.5. Varsayımlar

- Çalışmaya yön veren, Abdülbaki Gölpınarlı'nın Mevlana Celaleddin-i Rumi Fihi Ma Fih adlı eserinin evreni en iyi temsil ettiği varsayılmıştır:

2.1.6. Sınırlılıklar

- Fihi Ma Fih'i tamamen ele alan çok fazla kaynak olmaması nedeniyle çalışmada ancak Abdülbaki Gölpınarlı'nın yazdığı kitap temel kaynak olarak kullanılmıştır.

- Temel kaynak niteliğindeki Fihi Ma Fih, temel dil becerileriyle ilgili nasihatler, beyitler doğrultusunda temel dil becerilerini güzel ve doğru biçimde kullanabilecek kişilerde bulunması gereken nitelikler ve bu niteliklerin 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımlarla örtüşme durumu yönlerinden ele alınmıştır.
- Çalışma kapsamında dört temel dil becerisi olarak dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ele alınmış ve dil bilgisi etkinlikleri çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir.

2.2. BULGULAR

Bu kısımda Fihi Ma Fih'te temel dil becerilerinden okuma, yazma, konuşma, dinlemeyle ilgili tespit edilen bulgular doğrultusunda becerilerin değerine dikkat çekilmiş, bu becerilerin gerektirdiği özellikler tespit edilip Türkçe Öğretim Programı ile uyumuna bakılmıştır.

2.2.1. Fihi Ma Fih' teki Beceri Alanlarıyla İlgili Bulgular ve Yorumlar

Eserde dört temel dil becerisiyle alakalı toplam 2513 terim, deyim, ifade, kelime ve unsur tespit edilmiştir. Bunlardan 2135'i konuşma becerisine, 106'sı yazma becerisine, 177'si dinleme becerisine, 95'i okuma becerisine aittir. Buna göre eserde en çok konuşma becerisine ait kısımlar bulunmaktadır. Daha sonra dinleme/izleme, yazma ve en son da okuma becerileri gelmektedir.

Tablo 1: *Fihi Ma Fih'te Temel Dil Becerilerinin Sayısal ve Yüzdelerlik Dağılımı*

Beceri Alanı	Becerilerin Kullanıldığı Madde Sayısı	Becerilerin Kullanıldığı Madde Sayısının Fihi Ma Fih' teki Yüzdelerlik Dağılımı
Konuşma	2135	%84,96
Dinleme	177	%7,04
Yazma	106	%4,22

Okuma	95	%3,78
Toplam	2513	%100

2.2.1.1. Konuşma Becerisi ile İlgili Kelimeler/Kelime Grupları Nelerdir?

Fihi Ma Fih' in temel dil becerilerinden konuşma becerisinin ele alındığı bu kısımda, 2135 ifadede konuşma becerisine rastlanmıştır. Aşağıda sıralanan kelime ve kelime grupları eserde verilmiştir:

Fihi Ma Fih'te Konuşma Beceri Alanı ile İlgili Kullanılan Kelimeler/Kelime Grupları, Kelimelerin Karşılıdığı Anlamlar ve Kullanıldıkları Sayılar

<i>Açıkla-</i>	1	<i>Demek</i>	42	<i>Laf</i>	4
<i>Ağız</i>	18	<i>Demek ki</i>	37	<i>Laf et-</i>	4
<i>Ağza al-</i>	2	<i>Derken</i>	16	<i>Lanet et-</i>	1
<i>Ağzına geleni söyle-1</i>		<i>Dil</i>	42	<i>Masal</i>	2
<i>Tanrı sözü</i>	7	<i>Dili tutul-</i>	1	<i>Nağme</i>	1
<i>An-</i>	9	<i>Dile getir-</i>	1	<i>Nara at-</i>	4
<i>Anlam</i>	23	<i>Dilden dile dolaş-1</i>		<i>Öğüt</i>	1
<i>Anlat-</i>	24	<i>Dile gel-</i>	1	<i>Öğüt ver-</i>	16
<i>Anlatış</i>	1	<i>Diye</i>	160	<i>Öv-</i>	16
<i>Arapça</i>	5	<i>Ne diye</i>	24	<i>Övüş</i>	4
<i>Azarla-</i>	3	<i>Dua et-</i>	2	<i>Özür Dile-</i>	1
<i>Azarlayış</i>	1	<i>Sor-</i>	41	<i>Rivayet et-</i>	2
<i>Bağır-</i>	12	<i>Soru</i>	4	<i>Sayıp dök-</i>	2
<i>Beddua et-</i>	1	<i>Dudak</i>	2	<i>Selam ver-</i>	9
<i>Beyit*</i>	1	<i>Farsça*</i>	2	<i>Selam</i>	3
<i>Boşboğaz</i>	1	<i>Feryat</i>	2	<i>Ses</i>	20
<i>Buyur-</i>	3	<i>Harf*</i>	1	<i>Söv-</i>	5
<i>Cevap</i>	6	<i>Hikaye*</i>	1	<i>Söyle-</i>	220
<i>Cevap uydur-</i>	1	<i>Hikaye et-</i>	2	<i>Söz</i>	462
<i>Cevap ver-</i>	18	<i>İbranice*</i>	1	<i>Sözüm ona</i>	1
<i>Damak</i>	1	<i>İnle-</i>	1	<i>Sözünü kes-</i>	1
<i>De-</i>	759	<i>Konuş-</i>	23	<i>Sus-</i>	17
<i>Dedikodu</i>	2	<i>Küfür</i>	3	<i>Şiir*</i>	3

<i>Şikayet et-</i>	1	<i>Vahyedilen Söz</i>	2	<i>Yalvar-</i>	4
<i>Teşekkür et-</i>	9	<i>Vaaz et-</i>	1	<i>Yer-</i>	1
<i>Tövbe et-</i>	5	<i>Yakar-</i>	1		
<i>Vaatte bulun-</i>	1	<i>Yalan söyle-</i>	4		

Toplam   2135

Fihi Ma Fih'te geçen toplam 2135 ifadenin 1757 adeti konuşma becerisiyle doğrudan ilintili, geri kalan 378 adet madde konuşmayla dolaylı olarak ilintilidir.

Tablo 2: Konuşma Becerisinde En Fazla Geçen İlk Beş Kelime

1	De-	759
2	Söz	462
3	Söyle-	220
4	Diye	160
5	Demek	42

Konuşma becerisine giren bu kelime ve kelime gruplarında “de-” eylemi 759 yerde, “söz” kelimesi 462 yerde, “söyle-” eylemi 220 yerde, “diye” edatı 160 yerde ve “demek” ifadesi 42 yerde geçmektedir. Eserde karşılıklı konuşma çok olduğu için “de-” fiili bu kadar fazla kullanılmıştır. Demek ifadesi anlamına gelmek şeklinde eserde yerini almıştır. Eserde derken kelimesi 16 yerde, demek ki kelimesi 37 yerde, diye kelimesi 160 yerde geçmektedir ve “de-” eyleminden ayrı olarak bahsedilmiştir. Derken ve demek ki ifadeleri cümle başı bağlacı olarak kullanıldığından “de-” eyleminden ayrı olarak ele alınmıştır. Benzer şekilde “diye” kelimesi edat görevinde kullanıldığı için “de-” fiilinden bağımsız olarak ele alınmıştır.

Konuşma becerisine ait anahtar kelimelerin bazıları *’lı şekilde alınmıştır. İki beceri alanına da giren bu kelimelerden beyit, söz, beyit söylemek anlamında geçtiği

için konuşma becerisine de dahil edilmiştir. İbranca kelimesi eserde “Ne ibrâncadır, ne süryanca; harften de münezzehtir; sestem de.” şeklinde geçmesi ve söylemeyi içine almasından ötürü konuşma becerisine dahil edilmiştir. Harf kelimesi sessiz Allah sözüydü diye ifade edildiği için; Farsça kelimesi Tanrı sözünün hiçbir dilde olmadığını anlatmak istediği için konuşma becerisine dahil edilmiştir. Son olarak şiir kelimesi “Bana da şiir söylemek gerek” ibaresinde şiiri ezberinden konuşarak dile getirmek anlamını da kapsadığı için konuşma beceri alanına alınmıştır.

İnsanı tüm canlılardan ayıran nitelik aklını kullanıp bilinçli bir şekilde konuşuyor olmasıdır. Konuşmanın gerçekleşmesi için, bazı organların senkron bir biçimde çalışması lüzum eder. Akciğer, diyafram, dil, dudak, damak ve ses telleri gibi uzuvlar sözcüklerin ağızdan çıkması için önemli bir rol oynar. Her insan için derdini, tasasını, hülasa duygu ve düşüncelerini başkasına aktarmak zaruri bir ihtiyaçtır. Çünkü insan fitratı böyle programlanmıştır. Konuşma ve duyma yetisinin olmadığı kişilerde yine aynı ihtiyaç yerini korumuş ve belli beden hareketleriyle alfabe oluşturulmuş ve anlaşma sağlanmıştır. Konuşmanın insan yaratıldığı andan itibaren milyonlarca yıldır oluşumu, onun edebi eserlerde geçişini doğal kılmıştır.

Konuşmak istediği konu hakkında bilgi birikimi ve fikir sahibi olmayan kişi o mevzuyla ilgili konuşamaz (Erdem, 2013).

Konuşmanın bireysel ve toplumsal yönü vardır. Bireysel yönü düşündüklerini sesli hale dönüştürme; toplumsal yönü ise duygu, düşüncelerini karşı tarafa aktarmasıdır (Altuntaş, 2012).

Mevlana'nın Fihi Ma Fih adlı eserinde konuşma becerisiyle doğrudan ilintili olarak alınan maddelerde konuşma becerisi, açıklamak, adlandırmak, Tanrı kelamı, ahenkli söz, ağzına geleni söylemek, anlatmak, anlatılan şey, anlamına gelmek, ayet, başkasını kırmamak, konuşmak, güzel konuşmak, boş konuşmak, hakkında konuşmak, buyurmak, cevap vermek(yanıtlamak), cümle, lisan, sormak, söylemek, emretmek, rivayet etmek, feryat etmek, halk arasında konuşulmak, hitap etmek, sohbet etmek, söz, nasihat etmek, tebliğ etmek, tekrar etmek, yalvarmak anlamlarında geçmektedir. Bu bağlamda konuşma becerisine ait Fihi Ma Fih'te en fazla geçen söylemek anlamındaki ifadeler şöyledir:

“Dilini koru, çünkü o bir canavardır, yer seni.” (s.152)

Dil öyle bir şey ki güzel konuşursan bal olur damlar, kötü söz söylersen zehir olur dağlar. Kişi kötü konuşursa adeta canavar gibi insanın başına belalar açabileceğinden bahsetmektedir.

“İnsana en güç şey, susmaktır, fakat en faydalı şey, gene susmak.” (s.152)

İnsana konuşmamak, yorum yapmamak zul gelir. Ama çok konuşan çok hata yapabileceği için susmak zor gelse de en faydalı özelliklerdendir.

“Toprağı hoş olsun ona derler hani; saçma lâf değil bu lâf.” (s.99)

Toprağı hoş olsun derken verilmek istenen zahiri anlam değil; altında barındırdığı anlamdır. Sözler söylenirken satır aralığındaki anlamı fark etmek gerektiğini söylemektedir.

“Körün, topalın, mâzûrum demesi, kendisine fayda vermez, kendinden zahmeti gidermez.” (s.129)

Bir kişinin davranışlarında bir kusuru varsa bunu dile getirmesi, ondan bu kusuru gidermez. Söylemekle değil çabalamakla yol kat edebilir.

“Âşık, sevgilisine, uyumadım, yemedim, böyle oldum, şöyle oldum sensiz der; anlamı şudur: Sen mazhar istiyorsun, kendini gösterecek bir can arıyorsun; kendini satacağın, güzelliğini göstereceğin mazhar benim demektir bu.” (s.137)

Söylenen bir şeyin sadece görünen anlamı yoktur. Dinleyen kişi empati yoluyla söyleyenin ne dediğini anlamalıdır. Burada dinleme becerisinde empati yapmanın önemine dikkat çekilmektedir.

“Her sözü, yepyeni görmek gerek diyorsun;

Oysa ki bir yoksulum ben ki hepsinden de dışarıyım. *

Kimsenin eğreti sözünü benimsememişim;

Gönlüm neyi söylediye onu söylemişim.” (s.145)

Eğreti sözden kasıt başkasının sözleridir. Kişi başkasının sözünü söylemeyi tercih etmez, sürekli tekrar etse de kendi gönlündekini söylemek kişiye daha doğru gelmektedir. Kişinin kendi düşüncelerine verdiği öneme dikkat çekilmektedir.

“Demek ki ona teşekkür etmekle, onu övmekle âdetâ zehirlemedesin onu.”
(s.138)

Bir kişinin yüzüne iyi konuşmakla onun böbürlenmesine sebep olunur. İyi bir şey yaptım diye sanarken onun kendindeki kusurları görmesini engellersin.

“İnsan, insanların hayrını söylemeyi huy edinirse birisinin hakkında hayırlı sözler söylemeye koyulur; o da onun sevgilisi olur; onu andı mı, sevgilisini anmış olur.” (s.120)

İnsanların iyi yönlerini söylemenin, konuşurken hayır söylemenin önemi üzerinde durulmuştur.

“Eğrilikler yaptım deme, doğruluğu tut sen, hiçbir eğrilik kalmaz.” (s.5)

Kendi hatalarının üzerinde durup oyalanmak vakit kaybıdır. Doğru konuşmak ve doğru davranmak o hataları siler süpürür, eğrilikten eser kalmaz.

“(Birisi) bizi himmetle an, temel olan himmettir, söz olmazsa varısın, olmasın, zâti söz, parça-buçuktur dedi.” (s.86)

Söz laf ü güzafır, aslolan davranıştır. Kişinin sözüne değil yaptıklarına bakılır.

“Hani tozu gitsin diye halıyı döverler ya, akıllılar buna azar demezler. Fakat baba çocuğunu, adam sevdiğini döverse buna azar derler; sevgi delili, böyle bir vakitte meydana çıkar.” (s.14)

İçindeki pisliği gitsin diye halıyı dövmek kötü bir hareket değildir; amaç pislikleri gidermektir. Baba çocuğunu döverse kötü gibi görünse de işin iç yüzü öyle değildir. Nihai amaç kötü alışkanlıklarından çocuğu kurtarmaktır.

“Söz, duyanın miktarına göre söylenir, dinleyen, o hikmeti ne kadar çekmeye uğraşır, ne kadar onunla gıdalanırsa hikmet, o kadar söylenir.” (s.67)

Anlatılanlar karşı tarafın isteğine ve kabiliyetine göre şekillenir. Eğer karşıdaki isteksiz davranırsa hikmet de kendini ondan saklar. Dinleyen kişinin kafasında neden anlatmıyor diye soru oluşurken; anlatan da neden söyletmiyor beni diye düşünür. Ne kadar istekli olunursa söz ona o denli ram olur.

“Şu yüzden söylenmiştir bu söz: İnsanda gizli bir öz var ya; ona karşılık bu kötü huy, nefsin şu kötülüğü, şu fenalıklar, o öze perde olmuştur; inci-mücevher, ne kadar değerli, ne kadar büyük, ne kadar yüce olursa perdesi de o kadar büyük olur.” (s.139)

Bir söz vardır bir de o sözün arkasında yatan mana vardır. Bir kişinin söylediğini anlamak için eleştirel dinleyip eleştirel düşünmek gerekir.

“Çünkü Ulu Tanrı, hüküm ve hikmet sahibidir; nasıl olur da kötülük et de iyilik bulasın der.” (s.40)

Tanrı bir şeyi buyurduğunda nasıl kötülüğü emredebilir ve akabinde yapanın başına iyilik gelebileceğini söyler. Bu tezatlıklar bütünüdür. Bunun için de yukarıda olduğu gibi eleştirel dinleme yapmak gerektiğini alt metin olarak anlamamız gerekmektedir.

“Biz de ancak bunu söylemedeyiz: İyiliğin karşılığı iyiliktir, kötülüğün karşılığı kötülük.” (s.40)

Burada önemli bir mevzu üzerinde konuşmadaki süreklilik, sürekli tekrarlanan noktaya dikkat çekilmektedir.

“Bir hafıza söyledim, anlattım; dedim ki Tanrı Kur'ân da diyor ki: "Söyle, deniz sözlerine mürekkep olsa o mürekkep, Rabbimin sözleri bitmeden tükenir-gider." (s.49)

Konuşulacak konuların ne denli çok olduğu bir benzetmeyle bahsedilmektedir. Dünyanın 3/4'ünün suyla kaplı olduğu bilinmektedir. Bu denli azamette suların varlığını, Tanrı kendi sözlerini anlatmak için mürekkep olarak kullansaydı mürekkep biterdi de sözleri bitmezdi, o kadar fazla olurdu diye bir teşbihle anlatılmaktadır. Benim maksadımsa söylediğim şeyleri anlatmaktır.

Belagatin başarıyı elde etmede önemli rolü olduğu kadar, güzel konuşmanın insanların gönüllere girmedeki etkisi de bir o kadar önemlidir. 700 yıl önce yazılmış olan bu eserde güzel konuşma anlamlarında rastlanan maddeler şunlardır:

“Şu halde sıfatların, Tanrı âşıklarıdır amma lâtifdir; bu yüzden de dil elbisesine bürünmedikçe görmek mümkün değildir onları; soyundular mı, lâtif olduklarından göze görünmezler.” (s.37)

Bir fikri anlamak için onun kelimelere dökülmesi şarttır. Düşünce aleminden dil alemine dönüşmesi gerek ki somut hale dönüşsün, anlaşılsın.

“Ulu Tanrı, ona öylesine bir söz söyleme kabiliyeti verdi ki bütün âlem, onun zamanından bu zamana dek sözlerini anlatmak için çeşit-çeşit bu kadar cilt kitaplar düzüp koştı; hâlâ halk, o sözleri anlamaktan âciz kalıyor.” (s.87)

Kişinin neyi nasıl anlattığı, üslubunun güzelliği diğer insanlardan ayrılmasını sağlar. Sözü güzel söyleme bir meziyettir; eğer dinleyende bunu anlayacak geniş bir ufuk yoksa çokça kitap okusa dahi konuşmacının söylediklerini anlayamayacaktır.

“İnsan, insanların hayrını söylemeyi huy edinirse birisinin hakkında hayırlı sözler söylemeye koyulur; o da onun sevgilisi olur; onu andı mı, sevgilisini anmış olur.” (s.120)

İnsanların iyi yönlerini söylemenin, konuşurken hayır söylemenin önemi üzerinde durulmuştur.

Mevlana ile aynı dönemlerde yaşamış olduğu söylenen derviş Yunus Emre'nin “Söz ola kese savaşı/ Söz ola kestire başı/ Söz ola ağılı aşı/ Bal ile yağ ede bir söz” beytinde olduğu gibi sözün önemi vurgulanmıştır. Mevlana eserinde güzel konuşmanın yanı sıra; kötü konuşmak, kötü sözlerle kızmak anlamında maddelere de yer vermiştir:

“Esriklik hali adamı iyice sardı mı esrik, burada bir anlayan, ayırt eden var mı, yok mu; bu söze müstahak olan, ehil olan var mı, yok mu; bunlara hiç dikkat etmez, ağzına geleni söyler-durur.” (s.88)

Sarhoşluk olduğu zaman akıl işin içinden çıkmış olur. Konuşanın dediklerinin kayda değer olması için akli başında olması gerekir. Konuşan kişinin düşünme kabiliyetini ortaya koyar.

“Zâti inanmayanın da bir gün kulağını burarlar; pişman olur, ah der, kötü söyledim, yanıldım; meğer hep oymuş, bense o, yok diyordum.” (s.103)

Kişinin daha önce söylediği sözün yeni bilgiler edindiğinde yeniden şekilleneceğini gösterir. Konuşmalara ve davranışlara öz eleştiri yapılacağını gösterir.

“Meselâ, sen uykuda bir iş yapsan onu dileyerek, isteyerek yapmazsın; bu yüzden de sorumlu olamazsın, kınanamazsın. Rüyada küfre dair bir söz söyleyen, Tanrı birdir desen, yahut zina etsen bir şey denemez sana.” (s.121)

İnsanların tam olarak bilincinin yerinde olmadığı durumlar vardır. Sarhoşluk ve rüya hali bunlardandır. İnsan rüyadayken yarı ölü halindedir; insan rüyasında birini dövse sövse, kötü ya da iyi şeyler yapsa da bunun kişiye vebali olmadığını söylemektedir.

“Çok çok teşekkür etmekle o kötülük, senden defolup gittiği gibi kesin olarak ondan da defolur-gider; bir de «insan, ihsânın kuludur»; huyu budur insanın, ikincisi de şu; Hanî çocuklar, birisine bir ad takarlar ya; bu adam, çocuklara sövdükçe çocuklar, sözümüz dokundu diye bu işte daha da ileri giderler.” (s.138)

Kötü, şer konuşmada ısrarcı olmak, sürekli yinelemekten bahsedilmektedir. Yaptığı hata neticesinde bundan tat alarak bu davranışında ısrarcı olmasından ve işi daha ilerletmesinden bahsetmektedir.

“Düşünceler, içte kaldıkça adsız sansızdır; onlara hüküm yürütemezsin; ne küfür diyebilirsin, ne Müslümanlık.” (s.59)

Düşünceler yalnızca zihin içinde kaldığında kişi onlardan habersiz olur; ancak dille ifade edildiğinde anlam kazanır. İnsanın duygu ve düşünceleri dışa yansımakla, onlardan kişi mesul tutulmaz. Kişinin aklında ve iç dünyasında olan his ve fikirlerin iyi mi kötü mü olduğu bilinmez.

“Bu, şuna benzer: Ana, çocuğu azarlamak, dövmez istemez; çünkü parçabuçuk şerri görür o. Babaysa çocuğun azarlanmasını, dövülmesini ister, râzıdır buna; çünkü tüm şerri görür; kangren olan uzvun kesilmesi gibi hani.” (s.106)

Azarlamak ve dövmek toplum içinde kötü görülen, kabul edilmesi güç huylardır. Söz başkadır, sözün ardında yatan mana başkadır. Azarlamanın amacı kötü huylardan çocuğu arındırmaktır.

“İçyüzde bir adı yoktur amma o anlam suyu içten coşup dil oluşundan aktı mı donar, şekle, söze girer; o vakit adı, küfür olur, iman olur; iyi olur, kötü olur.” (s.59)

Laf insanın iç dünyasında olduğu vakit yani söz pınarından akmadığı vakit, o düşüncelere iyi, kötü herhangi bir hüküm verilmez. Ne zaman ki söz iç alemde dışa sirayet ederse işte o vakit söz hayır, şer, iman, küfür diye nitelik kazanır.

“Fakat senin sözün açıldı mı, sözü uzatır da uzatırım. Vallahi uzatmayacağım, kısa keseceğim. Kan içiyorum da sen şarap sanıyorsun; Can buluyorsun da sanıyorsun ki can veriyorsun. Bunu kısa kesen, doğru yolu bırakmış, filân ağaç yakındır diye öldürücü çöle dalmış kişiye benzer.” (s.73)

Lafı kısa kesmenin aksine gerektiği zaman konunun etraflıca anlatılması gerektiği üzerinde duruluyor.

“Hani bir kul, tapımıza karşı bir suç işler. O suçu açığa vurmamak istemeyiz de halk içinde onu, başka bir suç yüzünden azarlamak, terbiye etmek isteriz; ne diye böyle bir kusurda buldun deriz.” (s.144)

Konuşmanın üstü kapalı, imalı yapılmasının bazen kişinin faydasına olacağını gösterir. Kıssanın önü padişahın huzurunda geçmektedir. Bir kişi, suç işlemiş, bir

hatada bulunmuş olsun; suçu yüzüne vurmamak için halkın önünde suçu söylenmeyip farklı bir şeyi neden yaptığı sual edilir. Böylece o kusur sadece bilen tarafla yapan taraf arasında gizli kalır ve yüzü kızarmamış olur.

“Dilini koru, çünkü o bir canavardır, yer seni.” (s.152)

Bu söz Mevlana'nın değerli nasihatlerinden biridir. Dilin kemiği yoktur, söz ağızdan çıkmadan önce kişinin esiri iken, dile döküldüğü zaman insan onun esiri olur. Onun için eğer dilini yontmazsan canavar gibi seni yiyip tüketir demektedir.

Bilhassa büyüklerden akıl almak ve büyüklerle danışmak bu topraklarda yaşayan insanlar için değerli bir gelenektir. “Bin bilsen de bir bilene danış”, “Danışan dağlar aşmış, danışmayan düz yolda şaşmış” atasözleri kültürümüzdeki yerini göstermektedir. Fihi Ma Fih'te nasihat verme manalarına gelen maddeler şöyledir:

“Kadınlara öğüt verin, yataklarınızı ayırın onlardan, dövün onları.” (s.56)

Nasihat etmenin insanın hatalarını düzeltmeye yönlendireceğini, dövmek kötü görünse de asıl gayenin davranışı iyileştirmek olduğu verilmiştir.

“Önce öğüt verirsin; dinlemezse döversin, gene dinlemezse kendinden uzaklaştırırsın.” (s.56)

Dövmek, azarlamak ve nasihat vermedeki satır arasındaki anlam kötülüklerden uzaklaştırmaktır.

“Oysa öğüt veriyor sana, diyor ki: Kahırında kalma; kahır yurdumdan, gazap yurdumdan lûtuף, rahmet yurduma taşın; çünkü benim râzı olduğum şeyi işlersen sevgi yurduma, lûtuף yurduma girersin; bu yüzden de gönlün açılır, apaydın olur.” (s.57)

Bazı konuşmalarda iyiliğe yönlendirici nasihatler vardır. Başkasının fikirlerine etki eden öğretici konuşmalar direkt mesaj içeriklidir.

“O sana, senin iyiliğin için, hayrın için öğüt veriyor; sense bu esirgemeyi, bu öğüt vermeyi kötü bir düşünceye, bir gareze veriyorsun.” (s.57)

Nasihat vermek, kişinin anlık hoşuna gitmese de aslında sabır gösterip söylenenleri tatbik ettiğinde onun iyiliği için sonuçlandığını görür.

“Tanrı, dinleyenlerin anlayışlarına göre hikmet ilham eder öğüt verenlere.” (s.65)

Dinleyen kişi konuşmacının söylediklerine karşı ne kadar istekliyse o denli onlardan faydalanır.

İnsan sosyal bir varlık olduğu için diğer insanlarla ortak belirlenmiş bir dille, yahut işitme ve konuşma yetisi olmayan kimse beden diliyle etkileşime geçilmektedir. Sohbet etmek ruh dünyasını açar, insanın ufkunu geliştirir. Fihî Ma Fihî’te sohbet etmeyle ilgili şu madde geçmektedir:

“Çünkü yabancılarla görüşüp konuşmak, sevgiliyle sohbet etmedeki güzelliğin, hoşluğun aynasıdır.” (s.115)

Kimle olursa olsun sohbet edip dertleşmek insanı besler. Karşılıklı konuşmak, insanın fitratı gereği bir ihtiyaçtır. İnsan sosyal bir varlıktır ve etkileşim kurmayı hayatının her anında gerçekleştirir.

“Ariflere gelince: Onlar mîmarı tanımışlar, ona hizmette bulunmuşlardır; gözleriyle görmüşlerdir onu; beraber tuza banmışlardır, ekmek yemişlerdir onunla; görüşüp konuşmuşlar, koklaşmışlardır onunla.” (s.27)

İnsanların birbirleriyle vakit geçirip kaynaşması karşılıklı konuşmalarla mümkün olur.

Hitap ederken kullanılan sözler insanların kültürünü ve görgüsünü yansıtır. Karşı tarafa verilen değeri, saygıyı ifade eder. Hitap edilen kişinin isminin veya unvanının önüne gelebilecek bir sözcük, seslenme ünlemi ona karşı olan saygı ve sevginin miktarını gösterir. Eserde hitapla alakalı maddeler şu şekildedir:

“Dağa geldin mi güzel sesle seslen; Dağa karşı ne diye eşek gibi anırırsın?” (s.90)

Karşıdaki muhatap insan olmasa dahi söz güzel olmalıdır. Çoğu insan dağın tepe noktalarına çıktığında bağırır ve sesinin eko yapmasını bekler. Mevlana dağa seslenirken bile güzel hitap edilmesini öğütlemiştir.

“Adam, ey âlemin padişahı dedi; o sözü ben söylemedim ki.” (s.133)

“Pervâne, ey Mevlânâ dedi, temel, buyruğa uymaktır.” (s.150)

“Ey Tanrı Elçisi dedi, îman arz et, o kelecini söyle de duyayım.” (s.97)

Üstte görülen üç örnek de hazırlıksız konuşmalardan karşılıklı günlük konuşmalar grubuna girer. Ey ünlemi içerisinde haşmeti, görkemi barındırır. Her seslenme ünlemi aynı anlama gelmemektedir. Burada hitabın olumlu hali görülmektedir.

“Tapiya koştı, diz çöktü de a dünyanın padişahı dedi, bir müşkülümüz var.” (s.143)

“Sonra da a şehirli dedi, ben gece-gündüz havuç yemeye alışmışım; şimdi helvayı tattım, havucun tadı gözümde düştü. Her zaman helva da bulamam; elimde bulunandan gönlüm soğudu; ne yapayım ben şimdi?” (s.112)

“A” seslenme ünlemi ey gibi değildir, burada haşmetten ziyade halini arz etme veya çaresiz durumunu sorma söz konusudur.

Dua etmek, feryatta bulunmak, halini arz etmek, yalvarmak biz insanoğluna has durumlardır. İnsanoğlu acizdir, gücünün yetmediği yerde imdat istemeye, durumunu arz etmeye başlar. Fihi Ma Fih’te bu anlamlarda geçen maddeler şu şekildedir:

“Karım, bir yaşa gelmiş, bir hale düşmüş ki çocuk yapmasına, doğurmasına imkân yok; Yârabbi, böylesine bir kadından çocuk nasıl olur diye feryada başladı.” (s.41)

Konuşmalar ses tonu değişip kelimeler çaresizce seçildiğinde yalvarma ve feryada döner. Böyle durumlarda söylenen de alt metin de aynı anlamlara gelmektedir.

“Abû-Cehil de Yârabbi, Muhammed gerçekse üstümüze kara bulutlar gönder, başımıza taş yağdır diye duâ ederdi ya; bunu öfkesinden isterdi. Özeti şu ki: Tanrı’dan, her şeyi hemencecik istememek gerek.” (s.156)

Hız. Muhammed zamanında amcası Ebu Cehil azılı kafirlerdendir. Yeğeninini kendi taptıklarını bırakıp böyle bir iddiada bulunmasını asla sindiremez. Bu sebeple kendisinin de helak olmasını isteyici şekilde alelacele düşünmeden dua etmeye koyulur. Madde önü arkası düşünülmeden her şeyin istenmemesi gerektiğini anlatır.

“Utanarak, alçalarak Tanrı tapısında sızlanıyorlar, yalvarıp yakarıyorlar; kendilerinden geçerek namaz kıılıyorlar; böylece de «Rabbine saf-saf arz edilirler» âyetinde bildirilen o korkulu yeri düşünüyorlar; tir-tir titriyorlar; böylece de «Rableri onları kendi rahmetiyle, râzılığıyla muştular» fermânının ellerine sunulmasını bekliyorlar.” (s.164)

Bir nevi bilgilerin hazırlıksız konuşmalardan duyuru yoluyla insanlara iletilmesini anlatmaktadır.

Açıklamak bir konu üzerinde etraflıca bilgi vermektir. Fihi Ma Fih’te konuşma becerisinde açıklama anlamında geçen ifadeler şu şekildedir:

“Onun karşısında onu övüyor, onu anlatıyorsun; bundan daha iyi rüşvet mi olur?” (s.66)

Bazen görünürde iyi gibi duran konuşmalar altta yatan mana olarak iyi değildir. Nihai de kişinin benliğini kabartıp rehavete sürükleyebilir.

“Yüksek kişiler, gerçeğe erenler, akıllı-fikirli adamlar, uzağı görenler, derin bilginler, yanıma gelince onlara eşi olmayan, güzel mi güzel, ince mi ince şeyler anlatayım diye bütün o bilgileri burada topladı, o zahmetleri buraya getirdi, yığıdı; ben ne yapabilirim?” (s.44)

Bilgilerin özenle seçilerek, detay detay açıklamayı ve bilgilendirmeyi anlatır.

“Fakat gerçeğe ulaşanlar derler ki manası şudur; insan sanır ki, kötü işleri kendi gücüyle, kendi çabasıyla kendisinden giderebilirler. Fazla savaşıyor, gücünü-kuvvetini daha çok harcar, fakat gideremez; umutsuz bir hale düşer. Ulu Tanrı ona der ki: O işi gücünle-kuvvetinle başaracağını sandın.” (s.47)

Söylenenden ayrı satır aralığını okumak anlamak lazım. Eleştirel düşünme, eleştirel dinlemeyle söylenenlerdeki asıl mana ortaya çıkar.

“Dostlara ismarıcım olsun (*), içyüzden anlam gelinleri size yüz gösterdi, gizli şeyler açıldı mı, sakının sakının, onu yabancılara söylemeyin, anlatmayın; duyduğunuz şu sözlerimi herkese söylemeyin. Çünkü "Hikmeti, ehli olmayandan başkasına vermeyin; ona zulmetmiş olursunuz; ehinden de esirgemeyin, ehline zulmedersiniz" denmiştir.” (s.55)

Hakikati gizlenmiş bilgileri herkese yaymanın yanlışlığından bahsetmektedir. Karşıdaki kişi bunu anlayacak donanımda değilse açıklanan hikmetler ona zulüm gibi gelir; o mertebeye çıkmış, ufku geniş insanlara da bu bilgiler verilmeli ki aksi takdirde onlara zulmedilmiş olur.

“Söz, duyanın miktarına göre söylenir, dinleyen, o hikmeti ne kadar çekmeye uğraşır, ne kadar onunla gıdalanırsa hikmet, o kadar söylenir. O istemezse hikmet de söylenmez, yüz göstermez. Ne şaşılacak şey der, neden söz söylemiyor? Söyleyecek olan da ne şaşılacak şey diye cevap verir, neden söz söyletmiyor? Sana dinleme gücünü vermeyen, söyleyene de söyleme isteği vermiyor.” (s.67)

Anlatılanlar karşı tarafın isteğine ve kabiliyetine göre şekillenir. Eğer karşıdaki isteksiz davranırsa hikmet de kendini ondan saklar. Dinleyen kişinin kafasında neden anlatmıyor diye soru oluşurken; anlatan da neden söyletmiyor beni diye düşünür. Ne kadar istekli olunursa söz ona o denli ram olur.

“Ey peygamberlik mîrasına konanlar, şu muştulukla dopdolu buyruğu taçtaht sahiplerine ulaştırın; bu lûtuף adını-sanını padişahların yedinci kat gökte bulunan sayvanlarına kazıyın; bu inciýi padişahların kapısına götürün; şu lâtif sözü adalet sahiplerine okuyun; bu şaşılacak sırrı onlara duyurun; bu eşsiz nükteyi onlara anlatın.” (s.150)

Mevlana sözün güzelliğini inciye benzetmektedir. İncileri anlayacak kişilere duyurmak gerektiğini, açıklamak, bu bilgilerden insanların nemalanmasını sağlamak gerektiğini anlatır.

“Tanrı Kur'ân'da diyor ki: "Söyle, deniz sözlerine mürekkep olsa o mürekkep, Rabbimin sözleri bitmeden tükenir-gider.” (s.49)

Dünyanın 3/4'ünün suyla kaplı olduğu bilim aleminde bilinmektedir. Bu denli azamette suların varlığını, Tanrı kendi sözlerini anlatmak için mürekkep olarak kullansaydı mürekkep biterdi de sözleri bitmezdi, o kadar fazla olurdu diye bir teşbihle anlatılmaktadır. Benim maksadımsa söylediğim şeyleri anlatmaktır.

“Yahut el yaralansa, yahut da kararsa el söz söylüyor, beni bıçak kesti, yahut isli tencereye süründüm diyor denebilir.” (s.64)

Sözler havada kalmamalıdır, bunları destekleyen davranışlar olmalıdır ki sözün inandırıcılığı yerinde olsun. Felsefeciler ve sünniler bu misale şöyle bakmaktadır: Felsefeciler elde bir yara peydah olduğunda bu elin bıçak beni kesti anlamında söze gelmesidir diye düşünmektedirler; sünnilerse buna katılmaz, ağız nasıl konuşuyorsa ahirette el ve ayakların, organların yaptığını onlar da dillenip anlatacaklardır şeklinde düşünmektedirler.

“Biz, apaydın kitapta her şeyi sayıp döktük, takdir ettik.” (s.76)

Adeta hazırlıklı konuşmalardan duyuru şeklinde emir ve yasakların Kur'an'-ı Kerim'de insanlara bir bir açıklanmış olduğunu, yol gösterdiğini anlatmaktadır.

“O tefsîr etmeye, gerçek anlamlarını söylemeye koyulurdu. Tanrı rahmet etsin, esenlik versin derdi; Mustafâ, filân duraktayken bu âyeti söyledi. Sonra o durağın makamları böyledir der, o durakların, o yolların hallerini, oraya ağmayı etraflıca anlatırdı.” (s.66)

Sözlerin altta yatan manalarını açıklamayı her söylenenin işitilen manadan ibaret olmayacağını eleştirel dinleme yapmak gereğini anlatır.

Fihî Ma Fih' te konuşma becerisi 46 yerde cevaplamak anlamında geçmektedir. Bunlardan sırasız olarak bazı örnekler şu şekildedir:

“Esenlik ona, İsa’ya soruldu; dünyada da, ahrette de en büyük, en güç şey nedir? Tanrı’nın gazabı dedi.” (s.138)

«Rabbiniz değil miyim.» sorusu üç kere soruldu; inananlar, her üçünde de «Evet» dediler. (s.161)

“Şimdi size de ne getirdiniz derlerse baş getirdik deyin Biz bu başı görmüştük derlerse hayır deyin, bu baş, o baş değil; başka bir baş bu.” (s.98)

Günlük konuşmalar içinde soru sorup cevaplamayı çok defa yaparız. Bu maddelerin tümünde sorup cevaplanmasıyla oluşan iletişim anlatılmaktadır.

“Dervişin söyleyeceği her söz de gerçektir, yalan değildir hani; fakat o soruya verilmesi gereken cevâba, kendince söz denecek söze, gerçeğe karşı o cevap, yalan sayılır; duyanaysa doğrudur, doğrudan da üstündür.” (s.71)

Dervişe bilgisi az olan kişi gelip soru sorduğunda onun anlama kabiliyeti düşük olduğu için cevap uydurmak gerektiğinden bahsetmektedir. Hakikati olduğu gibi aktarsa soran kişi bunu anlamaya muktedir değildir.

“İnsana nerde bir eş-dost bulunursa orası daha iyidir; isterse orası kuyu dibi olsun, orası daha iyi; isterse fare deliği olsun, orası daha iyi diye cevap verir.” (s.50)

İnsana insan gerek, insan sosyal bir varlık olduğu için muhabbet ve sohbe açtır. İnsanlardan soyut yalnız bir ömür geçiremez, gün içerisinde muhakkak iletişime, tanışmaya, soru cevaba ihtiyaç duyar.

“Zenci, uzun masal söyleme der, tutsağımsın benim, doğru cevap vermedikçe hiçbir şeyle kurtulamazsın.” (s.50)

Doğru konuşmanın yapılması ve doğru cevabın verilmesinin üzerinde durulmaktadır.

“Kuyumcunun, altını mihenk taşına sürmesi sorudur; altın da işte buyum ben, halisim, yahut karışığım diye cevap vermededir.”(s.89)

Sorunun illaki sözle ve iletişimsel olmadığını anlatan maddede, sarrafın altının gerçek olup olmadığını anlamak için ölçüt olan mihenk taşına sürmesini soru; altının mukavemeti veya kendini koyuvermesini de cevap olarak sunmuştur.

“Padişah, bilmez misin ki cevap vermemek de cevaptır; ahmak kişiye karşı susmak, ona cevap vermektir diye mektup yazdı, yolladı.” (s.90)

Cevap vermemin farklı bir yönünü vurgulayan bu maddede, cevaplamak yalnızca sözsel öğelerden oluşmaz. Konuşmamak, susmak da laf anlamayan kişiye verilecek güzel bir cevap niteliğindedir.

Tebliğ İslamiyet dininde önemli bir yere sahiptir. Tanrı'nın emir ve yasaklarını bilmeyenlere iletmek öncelikle peygamberlerin üzerine vazifedir. Fihi Ma Fih'te konuşma becerisine giren tebliğ etmek manalarına gelen maddeler şu şekilde geçmektedir:

“De ki: Gerçek geldi, aslı olmayan gitti.” (s.77)

«Kalemle öğretti.» Gönülle Tanrı yazısını okuyorum, kalemle halka yazıyorum, yâni anlatıyorum. (s.160)

Açıklamak, tüm insanlığa bilgi vermek, duyurmak, ilan etmek anlamlarında kullanılmıştır.

Fihi Ma Fih'te konuşma becerisine ait olan dil anlamındaki ifadeler şu şekildedir:

“Farsça söylemeler Farsça bilenler anlamaz; Arap olsalar da Arapça söylemeler başka Araplar anlamaz.” (s.143)

Aynı dili konuşmak ve işitmek başka, onun içeriğine, derinliklerine inmek bambaşkadır.

“Ya Arapça kötü bir şeyler söylediysek diye telâşa düştüler. Sonunda bir gün fırsat buldular; padişah ava gitmişti, avlar tutmuştu, pek neşeliydi.” (s.143)

“Dedi ki: Dünyanın padişahı Arapça biliyor mu? Padişah, hayır dedi, bilmem.” (s.143)

Kıssanın özü şu şekildedir: padişahın huzuruna bir Türk Çin şairi gelir ve şiirini okumaya koyulur, Arapça olan bu şiirin bazı yerlerinde padişah kafasını sallamaktadır. Yanındaki vezirleri şaşırarak, acaba padişahın yanında o bilmiyor diye Arapça yanlış cümleler kurduk mu diye endişeye kapılırlar. İletişimde dil birliğinin doğuracağı sonuçlar üzerinde durulmuş.

Daha önceden olup biteni yaşayan topluma haber vermenin bir yolu da rivayet edilme yöntemiyle olmaktadır. Eserde rivayet etmek manasıyla geçen ifade şöyledir:

“Anlatırlar ya hani, bir adam Hacca giderken çöllere düştü.” (s.50)

Bir olayın ağızdan ağıza, dilden dile anlatılıp süregelmesinden sonraki neslin bundan haberdar olmasından bahseder.

Fihi Ma Fih'te isim vermek, adlandırmak anlamlarına gelen ifadeler şu şekildedir:

“Evet, mühendis olmayan, gönliünden böyle bir şey geçirir, böyle bir düşünceye kapılırsa ona hayâl derler.” (s.71)

“(Mevlânâ) buyurdu ki: O memurdur, o sözü söylemene engel oluyor. O memur gözünle göremezsin amma onun sürüşünü, onun verdiği derdi görür de bilirsin ki bir memur var. Su altında yüzersin; sana güller, fesleğenler dokunur. Başka bir yana gidersin, tikenler batar sana. Anlarsın ki bu yan, dikenliktir, kötüdür, adama eziyet verir; o yansa güllük-gülistanlıktır, esenliktir; ikisini de görmezsin amma anlarsın. Bu anlayışa vicdanî anlayış derler; görünenden de açıktır bu.” (s.137)

“Meselâ, ey pisliği, sesli-sessiz yellenmeyi yaratan denmez de ey gökleri yaratan, ey akılları yaratan denir.” (s.91)

“Cansız şeylere neden cemâdât derler?” (s.34)

İnsanlar ortak dil aracılığıyla yaşadıkları birtakım olayları adlandırır ve kavramlara isim verirler.

Fihi Ma Fih'te Tanrı kelamı anlamında geçen ibareler şöyledir:

*“Tanrı'nın sözünü gene Tanrı'dan duy;
Kur'ân okuyanın hüneri bir perdedir çünkü.” (s.145)*

Sözün altta yatan manasını eleştirel dinlemeyle algılamak lazım.

“Ululandıkça ululanası Tanrı, kayıtsız-ilgisiz söz söyler; hem de ezelden ebede dek, hiç ardi-arası kesilmeden, harfsiz-sessiz söyler.” (s.145)

Ses duyulmadan da sözler söylenir, bunlar ezeli ve ebedi kapsar, kucaklar.

Bazı sözler, bilgiler vardır ki sadece ana hitap etmez, çağlar üstüdür.

“Her peygambere bir sözü vardır, her erene bir sözü; bütün sözleri de birdir; yâni sözlerinde aykırılık yoktur.” (s.145)

Kişinin sözlerinin birbiriyle tutarlı olması, aykırılık barındırmaması gerekir.

Türkçe anlam zenginliği açısından yüksek bir dildir. Bir kelime veya fiil birden çok anlama gelebilmektedir. Örneğin “de- eylemi” söylemek, açıklamak, sormak, ikrar etmek gibi birçok anlamı karşılamaktadır. Fihi Ma Fih'te farklı soru kalıplarıyla bütünleşerek sormak anlamına gelen ifadeler şunlardır:

“Çaçaoğlu, namazdan daha üstün nedir diye sordu.” (s.19)

“Kötü bir cevap duyarsa tez tövbe etmesi, artık o çeşit soru sormaması gerekir.” (s.90)

“«Rabbiniz değil miyim.» sorusu üç kere soruldu; inananlar, her üçünde de «Evet» dediler.” (s.161)

“Tanrı nerde der, görmüyorum ki. Fakat bir ağrıya, bir sızıya uğradı, sayrıldı mı, yâ Tanrı, yâ Tanrı demeye koyulur; Tanrı ile sırdaş olur, söyleşir.” (s.139)

Hazırlıksız konuşmaları hayatımızın her anında ve her yerde yaparız. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi soru sormak ve cevaplamak da eserde defalarca geçmektedir.

Konuşma becerisi direkt okumayla ilintili bu ifadelerde geçmekte olup, ilintisiz olarak, anlamına gelmek, ağız, ezberden söylemek, hokka, içerik, bir nesnenin kapağı, konuşma organı, lisan, laf, dudak, Tanrı kelamı anlamlarında ve edat görevinde yer almaktadır. Sırasız olarak örnekler şu şekildedir:

“Tanrı, Mûsâ'ya söz söylemiştir, konuşmuştur onunla.” Ulu Tanrı Mûsâ'ya söz söylemiştir amma harfle-sesle söz söylememiştir; dille-damakla değildir o söz”. (s. 93)

“Emir, emredilen kişinin, huy bakımından hoşlanmadığı şeyi yap demektir.” (s.105)

“İnsan, bütün hayırları istese şerleri gidermek de hayırlardan bir hayırdır; şu halde şerri gidermeyi istiyor demektir.” (s.106)

“Âyeti diline çevirirlerdi.” (s.66)

“Halk, bu sözün dış anlamını almıştır.” (s.1)

“Fakat hepsi de avucunu yummuştur, hal diliyle herkes, yüzük bende der; fakat yüzük kimin elindeyse onu bilen, bulandır oyunu üten...” (s.157)

“Meyve haddini aştı mı da büsbütün yerlere döşenmesin diye o dala direkler dayarlar.” (s.63)

“Meselâ bir hokkada misk var, hokkanın ağzı da dar; içine el sığmıyor; miski çıkarmana imkân yok.” (s.103)

“Çünkü harfe damak gerektir, dudak gerek ki harf, meydana çıksın; yücedir, arıdır dudaktan, ağızdan, damaktan Tanrı.” (s.93)

“İnsan, sen de adamsın, elin-ayağın, kulağın, aklın, gözüün, ağzın var demeli; peygamberler, erenler, devletler buldular, maksatlarına erdiler; onlar da adamdı; onların da benim gibi kulakları, akılları, dilleri, elleri ayakları vardı.” (s.101)

“Söz güneşinin ışıkları da boyuna vardır amma, harf, ses vasıtasıyla belirmediği görünmez.” (s.118)

“Dilde değil, ağızda değil, göğüste değil.” (s.126)

“Şu halde ikisi de Tanrı’yı teşbih ediyor; o bir dille, bu bir dille; fakat bu teşbih edenle teşbih eden arasında fark var.” (s.123)

“Derken insanda bir bilgi, bir anlayış belirir, Tanrı’dan başkasına hizmet edemez olur.” (s.118)

“Bir et parçası olan dilin söz söylemesi akla sığar mı?” (s.64)

“Demek ki insanın düşünceden ibâret oluşu, öte yanının kemikten, deriden başka bir şey olmayışı doğrudur.” (s.118)

2.2.1.2. Dinleme Becerisi ile İlgili Kelimeler / Kelime Grupları Nelerdir?

Fihi Ma Fih' in temel dil becerilerinden dinleme becerisinin ele alındığı bu kısımda, 177 ifadede dinleme becerisine rastlanmıştır.

Fihi Ma Fih'te Dinleme Beceri Alanı ile İlgili Kullanılan Kelimeler/Kelime Grupları ve Kullanıldıkları Sayılar

Dinle-	22	Kulağımı bur-	2	Sağır et-	1
Duy-	93	Kulak as-	1	Nağme	1
İşit-	13	Kulaklarına mühür vurul-	1	Sağır	1
Kulak	19	Kulak ver-	2	Ses	14
Kulağına eriş-	1	Kulak ol-	1	Toplam	77
Kulağına git-	1	Kulak Tıka-	1		
Kulağına oku-	1	Kulağına gel-	2		

Fihi Ma Fih'te geçen toplam 177 ifadenin 134 adeti dinleme becerisiyle doğrudan ilintili, geri kalan 43 adet madde dinlemeyle dolaylı olarak ilintilidir.

Tablo 3: *Dinleme Becerisinde En Fazla Geçen İlk Beş Kelime*

1	Duy-	93
2	Dinle-	22
3	Kulak	19

4	Ses	14
5	İşit-	12

Dinleme becerisine giren bu kelime ve kelime gruplarında “duy-” eylemi 93 yerde, “dinle-” eylemi 22 yerde, “kulak” kelimesi 19 yerde, “ses” kelimesi 14 yerde, “işit-” eylemi 12 yerde geçmektedir. Görüldüğü gibi dinleme/izleme becerisinde Mevlana en çok “duy-, dinle-, işit-“(127) eylemlerini ve bu eylemlerden türeyen kelimeleri kullanmıştır. Bu kelime ve eylemlerin fazlasıyla geçme sebebi Mevlana’nın ifadelerinde bu konu üzerinde durmasından kaynaklıdır. Bu ifadelerin hemen arkasından “kulak, kulağına eriş-, kulağına git-, kulağına oku, kulağını bur-, kulak as-, kulaklarına mühür vurul-, kulak ver-, kulak ol-, kulak tıka-” (30) gibi kelime ve fiiller geçmektedir. Bu ibarelerden Mevlana’nın dinleme esnasında karşıdakinin söylemlerini dikkate almak ya da almamak, söylenenleri başkalarından duymak gibi anlamlar çıkmaktadır.

Dinleme insanoğlunun anne karnındayken başladığı doğumundan itibaren etrafında olup bitenleri artan bir bilinçli veya bilinçsiz öğrenme çabasıdır. Bilim dünyasının açıklamalarına göre belli bir haftadan sonra bebekler anne seslerini ayırt etmekte ve dinlenen müzik ve sesler bebeğin fitratını, kişiliğini etkilemektedir. Doğumdan itibaren ise bebekler belli bir döneme kadar diğer becerileri yapamamakta ama dinleme bu becerilere temel teşkil etmektedir. İnsanlardan, radyodan, televizyondan, anlatılagelen şeylerden bilgi alma dinleme şeklinde olur.

Dinleme konuşmacının veya okuyucunun söylediği mesajları anlama sürecidir (Özbay, 2013, 5).

Dinleme becerisi işitmenin biyolojik süreçten çıkarak bilinçli bir şekilde anlama çabasıdır (Çifçi, 2001, 168).

Fihi Ma Fih’te dinleme becerisiyle doğrudan ilintili olarak alınan maddelerde dinleme becerisi, söz dinlemek, dikkatle dinlemek, kulağa küpe etmek, kulağını burmak, kulağına gelmek, Tanrı’nın dediğini kabul etmek ve uymak, dinlemek, işitmek, dinleyici anlamlarında geçmektedir. Bu bağlamda dinleme becerisine ait Fihi Ma Fih’te en fazla geçen işitmek anlamındaki ifadeler şöyledir:

“Söz, duyanın miktarına göre söylenir, dinleyen, o hikmeti ne kadar çekmeye uğraşır, ne kadar onunla gıdalanırsa hikmet, o kadar söylenir.” (s.67)

Burada dikkat çekilmek istenen yer hikmete mazhar olmak isteyen kişinin yani dinleyenin, söylenenleri ne kadar anlamak, kafasına koymak istiyorsa sözden o denli faydalanacağıdır.

“Kötü bir cevap duyarsa tez tövbe etmesi, artık o çeşit soru sormaması gerekir.” (s.90)

Kişinin söylenenleri eleştirel düşünmeyle anlayıp yaratıcı dinleme neticesiyle düşüncesinin yeni bir şekil alması anlatılıyor.

“Şeyhin zâviyesine varınca geri dön, senin için budur faydalı diye bir ses duydu; buraya ulaştın ya, şeyhi görürsen ziyan gelir sana diyordu ses.” (s.134)

Katılımlı dinleme şeklinde, söylenenlerin yorumlanıp sözle veya davranışla dinlemeye dönüt verilme sürecidir.

“Duysalar da bahse girerler, olaylara kapılırlar, o söze kulak asmazlar; o kadar çok yaygara ederler ki ses duyulmaz olur-gider.” (s.147)

Söylenenleri gereğince dinlemek gerek ki, maksat hasıl olsun.

“Olacak bu ya, birisi tulumun içinde kalsa dışarıdaki sesleri duyunca anlar ki tulum, onun hapishanesidir, ayağına bağ kesilmiştir, kafes olmuştur ona.”(s.149)

Söylenen şey kişinin anladığı kadardır, eğer ön yargıları veya anlamayı güçleştirici unsurlar varsa sözün anlaşılması zorlaşır.

“Mühürleyişi, kapayışı, ne de hoş; duyuyor da anlamıyor; okuyor, söylüyor da gene anlamıyor.” (s.82)

Her sözün altında yatan başka alt metinler vardır.

“Nitekim Bağdad'ı, Mekke'yi birçok kişiden duymuşsunuzdur, tevâtürle bunları işitmişsinizdir; sana bu şehirler yok deseler, and içseler gene inanmazsın.” (s.129)

Kişinin daha önceki dinlediklerinden aynı sonuçları çıkardığı anlatılmaktadır.

İşitme gayriihtiyari olsa da dinleme bunun bilinçli halidir ve anlatılanı anlamak, kavramak, anlamlandırmak ve gerekirse dönüt verme kısımlarını içerir. Eserde dinlemenin geçtiği maddeler şöyledir:

“Bu söz, şimdi tesir etmez amma bir zaman sonra daha pişkin, daha olgun bir hale gelirsin, o vakit adam-akıllı tesir eder sana; hattâ apaçık söz bile olsa müşşidinin sözünden başkalarının sözünü dinlemekten geçmezsen tehlikeye düşersin derler.” (s.141)

Daha önceden dinlenen birtakım konuşmaların yerini yaratıcı dinleme yaparak yeni bilgi ve deneyimler elde edilmesiyle yeniden şekillenmesini anlatır.

“Tanrı, dinleyenlerin anlayışlarına göre hikmet ilham eder öğüt verenlere.” (s.65)

Dinleyen kişi söylenilenlere ne kadar istekliyse dinlediklerinden o kadar faydalanır.

“Sahâbeden biri dinlemedi; kalkıp gitti; karısını bir yabancıyla buldu.” (s.52)

Eleştirel dinleme yapmak kişinin faydasınadır. Söylenenlerden bir sonuç çıkaran ve buna göre yaptıklarını yeniden şekillendiren kişi hayatında kazançlı olur.

“Sözün harfleri bitmeden, söz söylenmeden dinleyen, faydalanamaz.” (s.76)

Konuşmanın tamamı bitmeden hüküm verilirse yanlış anlaşılma olur.

Dinleme becerisinde birinci derecede önemli olan kişi elbette dinleyendir. Mesajın kanallar yoluyla iletiildiği ve anlamlandırılmanın bizzat yapıldığı kişidir. Fihi Ma Fih’te dinleyen kişiyle ilgili geçen maddeler şöyledir:

“Söz, dinleyenin miktarına göre söylenir.” (s. 65)

Söz karşı tarafın anlayışına, isteğine göre söylenir. Dinleyen söylenene karşı kayıtsızsa söyleyen de, söz de kendisini açmaz.

“Çünkü sözden maksat, dinleyene fayda vermek, gönlünü yumuşatmak, huylarını değiştirmektir.” (s. 77)

Bir şeyi söylemede amaç karşıdakine fayda sunmak, onun varsa kötü huylarını değiştirmek olmalıdır.

“Gerçeği söyleyemez; çünkü dinleyen kabul etmez; o kişiliğin ağız dudağı, bu çeşit bir lokmaya lâyık değildir.” (s.71)

Aktif dinlemeyle alakalı bu ifade dinleyen gönülsüzse söylenenler hikmetli de olsa, fayda verse de dinleyen bundan istifade edemez.

Kültürümüzde ne zaman ve kimler tarafından söylendiği kesin bilinmeyen deyimleşmiş ifadeler vardır. Yüzyıllar öncesindeki kaynaklarda hala kullanılagelen bu deyimlere rastlamak ilgi çekicidir. Eserde dinlemeyle ilgili geçen bazı deyimler şöyledir:

“Filânın sözüne kulak asma, o ne derse desin, sana karşı öyledir diye kovuculuk eder.” (s.82)

Kötü sözler ilk duyulduğunda moral bozucu olur. Bunlara kulak tıkamak kişinin hayrına olacaktır.

“Zâti inanmayanın da bir gün kulağını burarlar; pişman olur, ah der, kötü söyledim.” (s. 103)

Kişinin daha önce söylediği sözün yeni bilgiler edindiğinde yaratıcı dinlemeyle yeniden şekillendireceğini gösterir. Konuşmalara ve davranışlara öz eleştiri yapılacağını gösterir.

“İnsan, kendi kulağını kendi burmalı, gece-gündüz, ne yaptın, elinden ne biçim bir iş çıktı da makbul olmuyorsun.” (s.101)

Eleştirel dinlemeyle kişi daha önce yaptıklarını yeni edindiği bilgilerle derlemeli ve bunlardan ders çıkarmalıdır.

Yüz bin kişi, bir söz söylese kulak asılmaz da o söyledi mi, yerine gelir. (s. 129)

Konuşmadaki maharet, ustalık ve kişiye olan itimat söylenen sözün dinlenmesini sağlar.

“Duysalar da bahse girerler, olaylara kapılırlar, o söze kulak asmazlar; o kadar çok yaygara ederler ki ses duyulmaz olur-gider.” (s.147)

Söylenilenleri gereğince dinlemek gerek ki, maksat hasıl olsun.

“Mustafâ buyurdu ki: Doğru söyledin bu sefer; içindeki şüphe ipi koptu, duydum; sesi kulağıma geldi.” (s.3)

Daha önce hatalı ve yalan konuşmalardan sonra söylenen doğru söz inandırıcılığı arttırır.

Mevlana gerek manzum gerekse mensur eserlerinde ahiret, ibadet, tasavvuf konularına yer vermiştir.

Eserde 42 yerde dolaylı olarak ilintili bir şekilde dinleme becerisine ait maddeler geçmektedir. Bunlar işitme organı, hissetmek, zevk almak, anlamak anlamlarında geçmektedir. Bir kısmı sırasız olarak aşağıda verilmiştir:

“Şimdi sağsın, varsın ya, «O boru çalınınca» âyetindeki borunun sesini duy, İşte, «Tanrı'm, bize dünyada da güzel şeyler ver, ahrette de» âyetinin anlamı budur.” (s.164)

Akla sığmaz görünen şeyler var ya; onları bir örnekle söylerlerse akla sığmaz, duygularla duyulur, görülür. (s.99)

“Önü-sonu olmayan bu ulu devlete erişenlerin devletinden faydalanabilen, o devlete eş-dost kesilebilen kişi de, dil söylemeden masallar duyan kişidir; onların özlerindeki yüce anlamlar, harfsiz-sessiz olarak can kulağına erişen kişidir; başkası değil.” (s.142)

“Yahut da hiç akar su görmemiş birinin gözlerini bağlasalar da suya alsalar yaş bir şeyin gözüne vurduğunu, bedenini kapladığın duyar.” (s.102)

Kimi vakit de selâm verirler, onların selâmından misk kokusu gelir; fakat bunu, can burnu kimde varsa o duyar; duyacak burun gerek.” (s.102)

“Mürit, ahreti etraflıca hatırlamaz amma şeyhi görmekle ahret tadını, şeyhten ayrılmakla ahret korkusunu duyar; bütün ahret ahvali bunda gizlidir.” (s.125)

“Gözle kulak, görmeyi, duymayı öğrenir.” (s.85)

“Kim ben âşık değilim, hiçbir şeyi sevmiyorum derse kalkın da burnunu kesin o herifin, kulaklarını kesin gözlerini oyun.” (s.144)

“İnsanın sözü, başkası içindir, kulağıysa kendisi için.” (s.152)

“Bununla beraber gene de süttü anlatamaz, târif edemez; ben süttün ne tat duyuyorum, onu içmezsem nasıl kederleniyorum, nasıl arıklaşıyorum diyemez.” (s.101)

Mevlana mütefekkir olması ve tarikat piri yapısı gereği onun dünya ve ahirete dönük sohbetleri yoğunluktadır. Gittiği dost meclislerinde getirdiği temsillerin manevi bir yönü vardır. Soyut konuları somut benzetmelerle tarif etmektedir. 16 yerde *“ses ve sağırlıkla”* ile ilgili ifadeler yer vermiştir.

“Hani duvardan bir ses duyarsın ya; bilirsin ki duvardan gelmiyor o ses, duvarı söyleten biri var.” (s.44)

Kullanım sıklığı açısından oldukça az çıkan bir sonuç *“nağme”* kelimesi içindir. Eserde tek bir yerde geçer:

“Her şekle de o tada ulaşma yolunda çeşitli hareketler, sesler, nağmeler, sözler verdi (s.154)” ifadesinde ezgi anlamını vermektedir.

İnsan sosyal bir varlıktır. Konuşmaya ihtiyaç duysa da insan dinlenmeye de bir o kadar ihtiyaç duyar. Öğretim gören çocuklar okulda vaktinin çoğunu öğretmenlerini, arkadaşlarını dinlemekle geçirirler. Dinleme karşıdaki kişinin

iletisini salt işitme anlamında değil, onu zihninde anlamlandırma, yorumlama ve gerekirse dönüt için hazırlık sürecidir. Temel dil becerileri içerisinde insanın doğumdan itibaren ilk kazandığı beceri dinlemedir. Ama bu dinlemenin de belli kural ve kazanımları vardır. Bu kurallardan hareketle öğrencilere bu beceriyi kazandırmak Türkçe Öğretiminin amaçları arasındadır. Mevlana söylenen nasihatini almak, aklına koymak gerektiğini şöyle ifade etmiştir:

“Sahâbeden biri dinlemedi; kalkıp gitti; karısını bir yabancıyla buldu.”
(s.52)

Eleştirel dinleme yapmak kişinin faydasınadır. Söylenenlerden bir sonuç çıkaran ve buna göre yaptıklarını yeniden şekillendiren kişi hayatında kazançlı olur.

“Meselâ, şu kadar asker, bir kumandanın emri altında olsa kumandana itâat ederler, buyruğunu dinlerlerse o da onların işlerini düzene sokmak için akıl yorar, onları düzene koyma kaydında olur.” (s.32)

Etkin dinleme yaparak iletilen mesajın tamamının anlaşılacağı türdür.

“Kayırmam coştur da ondan söylüyorum; sözlerimi dinleyin.” (s.50)

Dikkatli dinleme yaparak söylenenlerden kendine pay çıkarmayı hedefler.

“Dostlara ismarıcım olsun, içyüzden anlam gelinleri size yüz gösterdi, gizli şeyler açıldı mı, sakının sakının, onu yabancılara söylemeyin, anlatmayın; duyduğunuz şu sözlerimi herkese söylemeyin.” (s.42)

Herkesçe anlaşılmayan bilgileri, hikmetini anlayamayacak insanlara söylemeyin ki onlar görünüşte dinleme yaptıkları için söylenenlere hasıl olmazlar.

Diyalog ve iletişimin dinleyen ve konuşan arasında olduğunu ikisinden birinin olmadığı takdirde dinleme becerisinin gerçekleşmeyeceğini Mevlana, şu şekilde ifade etmiştir:

“Tanrı, dinleyenlerin anlayışlarına göre hikmet ilham eder öğüt verenlere.”
(s.65)

Dinleyen kişi söylenenlere ne kadar istekliyse dinlediklerinden o kadar faydalanır.

“Söz, dinleyenin miktarına göre söylenir.” (s.65)

Dinleyici söylenenleri aktif olarak güdümlü ve dikkatli bir şekilde dinliyorsa karşıdaki de konuşmasını bu isteğe göre ayarlar.

Mevlânâ'nın “Birisi güzel bir söz söylüyorsa bu, dinleyenin dinlemesinden, anlamasından ileri gelir.” deyişi konuşmacının dinleyiciye ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Bu sebeple iletişim kuruluyorsa konuşmacı kadar dinleyicinin de buna katkısı yadsınamaz (Ağca, 1999, s. 127).

Mevlana'nın tarikat ehli ve bu dünyaya meyletmeyen kişiliği sohbetlerine, toplantılardaki sözlerine işlemiştir. Mevlana arınmış bir nefis ve ilahi sırlara açılmış bir gönülle yakınları, dostlarıyla sohbet etmektedir. Bu bağlamda Fihi Ma Fih'te geçen ifadeler şöyledir:

“Çünkü sözden maksat, dinleyene fayda vermek, gönlünü yumuşatmak, huylarını değiştirmektir.” (s.77)

Bir şeyi söylemede amaç karşıdakine fayda sunmak, onun varsa kötü huylarını değiştirmek olmalıdır.

“Hayır olsun, şer olsun, ne dersin onu duyarsın dağdan.” (s.90)

İnsan yaptığı davranışın aynısını başka taraftan görür. Onun için eleştirel bakmalı ve kendine birtakım faydalı çıkarımlarda bulunmalıdır.

“Önce öğüt verirsin; dinlemezse döversin, gene dinlemezse kendinden uzaklaştırırsın.” (s.56)

Kişi etkin dinleme yaparak söylenileni uygulamalıdır ki akabinde gelebilecek sıkıntılardan kendini bertaraf edebilsin.

Bazı yerlerde de sadece işitmek anlamında yalın ve basit haliyle kullanan Mevlana eserinde maddelerde bize şöyle sunmaktadır:

“Oku da duyayım dedi Ömer.” (s.97)

“Fakat kıyamette olur; çünkü herkes bir olur, bir yere bakar, bir şey duyar.” (s.16)

“Hani bir köylü, şehre gelir de ezan sesini duyar; ezanın anlamını etraflıca anlamaz amma maksat nedir, bunu anlar ya.” (s.43)

2.2.1.3. Okuma Becerisi ile İlgili Kelimeler /Kelime Grupları Nelerdir?

Fihi Ma Fih' in temel dil becerilerinden okuma becerisinin ele alındığı bu kısımda, 95 ifadede okuma becerisine rastlanmıştır.

Fihi Ma Fih'te Okuma Beceri Alanı ile İlgili Kullanılan Kelimeler/Kelime Grupları ve Kullanıldıkları Sayılar

Anlam	1	Kur'an*	14	Ses	1
Beyit oku-	1	Kur'an harfleri	4	Şiir Oku-	1
Hutbe	1	Kur'an oku-	7	Ümmi	1
Kitap oku-	2	Oku-	48	Toplam	95
Kitap*	4	Okur	2		

Fihi Ma Fih'te geçen toplam 95 ifadenin 63 adeti okuma becerisiyle doğrudan ilintili, geri kalan 32 adet madde okumayla dolaylı olarak ilintilidir.

Tablo 4: Okuma Becerisinde En Fazla Geçen İlk Beş Kelime veya Kelime Grubu

1	Oku-	48
2	Kur'an	14
3	Kur'an Oku-	7
4	Kitap	4
5	Kitap Oku-	2

Okuma becerisine giren bu kelime ve kelime gruplarında “oku-” eylemi 48 yerde, “Kur'an” kavramı 14 yerde, “Kur'an oku-” 7 yerde, “kitap” kelimesi 4 yerde, “kitap oku-” 2 yerde geçmektedir. Bu ifadeler Mevlana'nın ezberden okumak, bir metne bakarak okumak anlamlarına dikkat çektiğini gösterir. Kitap, Kur'an ve ses kavramları bazı yönleriyle okuma becerisi altında ele alınmıştır. Örneğin sayfa 76'da

“Biz, apaydın kitapta her şeyi sayıp döktük, takdir ettik.” ifadesi kitabı gönderilen kullar tarafından okunması ve anlaşılması gereken materyal olarak gördüğü için okuma kısmında yer almıştır. Kur'an kavramı eserde 144. sayfada “Kur'an'ı çok tefsîr ettiler amma az kişi Kur'an'daki maksadı tefsîr edebildi.” okuyup anlamak manalarında geçtiği için bu beceri altında yer almıştır.

Okuma medeniyete gönül vermiş tüm toplumlarda birinci sırada önem az eden beceri olması sebebiyle, teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, yerinin doldurulamayacağı bir alışkanlık olarak yeni nesillere aktarılmaya çalışılmaktadır. Keza Müslümanların da konuya bakış açısı aynıdır. Hz. Ali'nin “Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum.” deyişi okuma ve öğrenmeye dönük aşkı tüm açıklığıyla anlatmaktadır. Okuma, toplumu oluşturan bireylerin beraber ortak kabul ettikleri sembollerin zihinde yoğrulma sürecidir. (Yalçın, 2006, s. 47) Başka bir ifadeyle okuma; bireyin etrafında uzak veya yakında olup bitenleri anlama, açıklama, yorum yapma gibi aşamaları kapsayan işlevsel süreçtir. (Güleryüz 2004, s. 32)

Fihi Ma Fih'te okuma becerisiyle ilintili olarak geçen maddelerde okuma becerisi, ezberinden okumak, Kur'an okumak, bir metne bakarak yani metnin yüzünden okumak, aklında bulunan ayeti okumak, eğitim vermek, ümmi anlamlarında geçmektedir. Bu bağlamda Fihi Ma Fih'te geçen ezberden sesli okumak anlamındaki ifadeler şöyledir:

“Tanrı râzı olsun Ömer, Müslüman olmadan kız kardeşinin evine girdi; kardeşi Kur'ân okuyordu.” (s. 97)

“Hani Türk Çin padişahının tapısına bir Arap şairi geldi; söylediği şiiri okumaya izin istedi. İzin verilince okumaya koyuldu.” (s. 143)

“İmam, öbür rik'atte «Araplardan Tanrı'ya, âhiret gününe inanan» âyetini okudu.” (s. 108)

Kişi sesli okuma yaparak etrafındakilerin anlamasını ve bilgilenmesini amaçlar.

“Dedi ki: O gün, o şâir, anlaşılması güç kelecilerle düzdüğü o kasîdeyi okumuştur hani...” (s. 143)

Ezberinden okuma yapmanın belagatle ilgisi vardır ve dinleyen insanlardaki etkileyciliği arttırır.

Mevlana bu eserinde ahiret, ibadet konularına oldukça yer vermiştir. Daha ziyade sesli ve sessiz okuma türüne dayalı ait *Kur'an okumak* ifadeleri eserde şu şekilde geçmektedir:

“Çünkü dille Kur'ân okumaksa bu, münâfık da Kur'ân'ın harflerini okur, ihlâs ıssı da; peki, «Bir kulumu seversem» sözüne ne hâcet vardı ki? (s.146) Tanrı'nın sözünü gene Tanrı'dan duy; Kur'ân okuyanın hüneri bir perdedir çünkü Şu halde erenlere söz söylemeseydi «Onun dili olurum» sözünün boş olması gerekirdi.” (s.145)

Metnin yüzünden sessiz veya sesli okuma yaparak verilen mesaj anlaşılır.

“Kur'ân'ı okumak için dilini oynatıp acele-acele okuma...” (s.146)

Sesli okuma yaparken tane tane, telaffuza dikkat ederek, anlaşılır bir ses tonuyla okuma yapmak gerekmektedir. Aksi takdirde kelimeler yanlış söylenebilir ve farklı manalara yol açabilir.

“Nice Kur'ân okuyan var ki Kur'ân, lanet eder onlara” denmiş.” (s. 49)

Sesli okuma yaparken belirli kurallara dikkat etmek gerekmektedir.

Kur'an okumaya benzer geçen başka bir madde aklında bulunan, ezberlediği ayeti okumaktır. Eserde şöyle geçmiştir:

“Bu âyeti okudular: "An o zamanı ki evi, insanların toplanması, eminlik yurdu olması için kurduk; İbrâhim'in durağını namaz yeri yapın, orda namaz kılın.” (s. 98)

“Kalbinden hikmet kaynakları coşar» sözünden Kur'ân'ın harflerini okumak kastedilmişse bunun için kırk sabah ihlâs ıssı olmaya ihtiyaç yok.” (s.146)

Okuma becerisinin zihinde ilk uyandırdığı mana bir metnin yüzünden bakarak okumaktır. Metne bakarak okumak Fihi Ma Fih'te okuma becerisine ait en fazla çıkan maddelerden olup 25 yerde geçmektedir. Bunlardan bazıları:

Bütün âlem buyruğa tutsaktır; buyruksa tanığa tutsak. Tanık açıklar, gizlemez. (Mevlânâ,) Kadı'nın sözlerinden bir sayfa oku dedi. (Adam,) okudu. (s.94)

“Meselâ, bir kitabı okumuşsun, düzeltmişsin, harekelemiştir; birisi, yanında oturmuş, o kitabı yanlış okuyor; dayanabilir misin buna? Mümkünü yok. Onu okumamış olsaydın, ister doğru okusun, ister yanlış, bir farkı olmazdı sence; çünkü yanlışını doğrusundan ayırt edemezdin.” (s.78)

“Padişahın biri, birinin üç mektubunu okudu, cevap yazmadı.” (s.90)

“Mühürleyişi, kapayışı, ne de hoş; duyuyor da anlamıyor; okuyor, söylüyor da gene anlamıyor.” (s.82)

Okunsa da konuşulsa da dinleyicinin anlama hali yoksa dinleme de uygulama da gerçekleşemez.

Okuma ve okutma yüzyıllar önce de eğitim vermek, eğitmek, görgü, kural öğretmek anlamlarında kullanılmış ve hala kullanılmaktadır. Eserde eğitim vermek anlamında az ifadeye rastlansa da onlar şu şekildedir:

“Hani bir öğretmen, bir çocuğu üç ay okutmuş, çocuk gene de "elifte bir şey yok" sözünü geçememiş.” (s.69)

“Çünkü ancak bilgisiz okutulur, bilmeyene öğretilir.” (s.105)

İkinci örnek de okutmanın yüzeysel kalmasından, yüreğe inmemesinden ve üstünkörü oluşundan bahsedilir. Halbuki bilmediğini kabul eden kişi öğrenmeye aç ve hazırdır. Bilgilerin kalıcılığını ister.

Alimler günümüzde kesin ortak bir nihai karara varamasa da Hz. Muhammed ümmi olarak kabul edilmektedir. İlim ve irfanın olmadığı cahil bir dönemde dünyaya gelmiş ve okuyup diğer insanları kandırıyor mu diye zihinleri bulandırmamak için Tanrı tarafından öyle murat edilmiştir. Fihî Ma Fih'te de ümmi olmakla alakalı bir ifade konu şöyle geçmektedir:

“Yazı yazamadığından, bilgiler ıssı olmadığından demezler; yazısı da, bilgisi de, buyruğu da anadan doğmadır, sonradan kazanılma değil de bu yüzden ümmî derler ona.” (s.85)

Okuma becerisi direkt okumayla ilintili bu ifadelerde geçmekte olup, ilintisiz olarak kutsal kitap, Kur'an sözü, tahmin etmek, hissetmek anlamlarında yer almaktadır. Sırasız olarak birkaç örnek şu şekildedir:

“Bu yüzdendi ya, Hazreti Muhammed'e boyuna «Söyle» hitâbı gelirdi; nitekim Kur'ân, buyurur-durur.” (s.163)

“Tanrı, "Rahmân, Kur'ân'ı öğretti" buyurdu.” (s.91)

“Sonra Kur'ân'ın harflerine son vardır, Tanrı sözününse sonu yoktur.” (s.145)

“Şimdi her meleğin içinde bir levh vardır; o levhe bakar da gücü yettiği kadar dünya hallerini, dünyada olacak şeyleri önceden okur.” (s.146)

“«Kalemle öğretti.» Gönülle Tanrı yazısını okuyorum, kalemle halka yazıyorum, yâni anlatıyorum.” (s.160)

2.2.1.4. Yazma Becerisi ile İlgili Kelimeler / Kelime Grupları Nelerdir?

Fihi Ma Fih' in temel dil becerilerinden yazma becerisinin ele alındığı bu kısımda, 106 ifadede yazma becerisine rastlanmıştır.

Fihi Ma Fih'te Yazma Beceri Alanı ile İlgili Kullanılan Kelimeler/Kelime Grupları ve Kullanıldıkları Sayılar

Ayet	6	İsim	1	Satır	2
Bakara Suresi	1	Kağıt	2	Şiir	3
Beyit	3	Kalem	11	Taha Suresi	1
Cevap Yaz-	1	Kitap	9	Yazar	4
Fiil	1	Lugat	1	Yaz-	12
Hadis	1	Mektup	3	Yazı	9
Harf	27	Mürekkep	2	Toplam	106
Hikaye	5	Rakam	1		

Fihi Ma Fih'te geçen toplam 106 ifadenin 51 adeti yazma becerisiyle doğrudan ilintili, geri kalan 55 adet madde yazmayla dolaylı olarak ilintilidir.

Tablo 5: *Yazma Becerisinde En Fazla Geçen İlk Beş Kelime veya Kelime Grubu*

1	Harf	27
2	Yaz-	12
3	Kalem	11
4	Yazı	9
5	Hikaye	5

Yazma becerisine giren bu kelime ve kelime gruplarında “harf” kelimesi 27 yerde, “yaz-” eylemi 12 yerde, “kalem” kelimesi 11 yerde, “yazı” kavramı 9 yerde ve “hikaye” kavramı 5 yerde geçmektedir. Bu ifadelerde yazı yazmanın boyutuna ve yazma araç gereğine dikkat çekmektedir.

Yazma eylemi, duygu, düşünce, hayal ve izlenimleri karşı tarafa aktarmak ve kalıcılık sağlamak için yapılmaktadır. İnsanlar yazma ihtiyacını yüzyıllar önce, kağıt icat edilmeden tabletlere, ceylan derilerine, papirüs ve levhalar üzerine yazarak giderirdi. Akitleri sabitlemek, not almak, hisleri aktarmak gibi sebepler insanoğlunu yazmaya teşvik etmiştir. “Söz uçar yazı kalır” deyişinde de dikkat çekilen nokta konuşulanların sonrasında hiçbir değişikliğe uğratılmadan yeniden hatırlanmasını sağlamaktır. Yazma eylemi diğer becerilerle iç içedir; örneğin okumayı bilmeyen birinin yazması beklenemez. Konuşmadan farkı ise jest, mimik ve beden dilinin hiçbirinin yazıya aktarılamamasıdır.

Yazıda konuşmadaki gibi jest, mimik, hal ve hareketler, tonlamalar bulunamaz. (Göğüş, 1978 235). Yazı kişinin his ve fikirlerini doğru bir şekilde anlatmasıdır (MEB, 2006: 7).

Fihi Ma Fih’te yazma becerisiyle doğrudan ilintili olarak alınan maddelerde yazma becerisi, yazı yazmak, yazma gereci, yazılı metin, nazım ve nesir türü, sözlük, harf anlamlarında geçmektedir. Bu bağlamda yaza becerisine ait Fihi Ma Fih’te en fazla geçen yazı yazmak anlamındaki ifadeler şöyledir:

“Tanrı rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ’ya anadan doğduğu gibi kalmış, okuma-yazma bilmez derler. Yazı yazamadığından, bilgiler ıssı olmadığından demezler; yazısı da, bilgisi de, buyruğu da anadan doğmadır, sonradan kazanılma değil de bu yüzden ümmî derler ona.” (s.85)

“Şeyh, anadan doğduğu gibiydi, okuma-yazma bilmezdi.” (s.66)

Bir metni yüzünden okuyamama ve düşüncelerini kağıda aktaramama halinden bahsetmektedir.

“Tanrı’nın sözü yalnız Kur’an’daki şu harfler olsaydı bunları yazmak için denizlerin mürekkep, bütün ağaçların kalem olmasına hâcet yoktu; yarım okka mürekkeple Kur’ân’ın harfleri yazılır-giderdi.” (s.145)

Az ve öz kelimeyle derya deniz bilgilerin anlatılabileceği, gereksiz boş laflar tüketmenin anlamsızlığı üzerinde durulmaktadır.

“Fakat öğretmenlik sanatı dolayısıyla hoşgörür de hepsi güzel, ne de güzel yazmışsın, tuh-tuh nazar değmesin; yalnız şu harfi kötü yazmışsın.” (s.78)

Yazının inci gibi olmasından, göze hitap etmesinden, estetik güzelliğinden bahsedilmektedir.

“Mecnûn, Leylâ'ya bir mektup yazmak istedi.” (s. 98)

Planlama yaparak giriş, gelişme, sonuç bölümlerine dayalı taslak oluşturmak yazı yazmanın kurallarındandır.

Hangi tür nesne üzerine, ne yazılacak olursa olsun bir yazma araç gerecine ihtiyaç vardır. Bu zaman içerisinde çiviyle başlayıp divit, kalem türlerine geçiş şeklinde olmuştur. Fihi Ma Fih'te yazma aracı anlamında geçen ifadeler şöyledir:

“Tanrı'nın sözü yalnız Kur'ân'daki şu harfler olsaydı bunları yazmak için denizlerin mürekkep, bütün ağaçların kalem olmasına hâcet yoktu; yarım okka mürekkeple Kur'ân'ın harfleri yazılır-giderdi.” (s.145)

“«Kalemle öğretti.» Gönülle Tanrı yazısını okuyorum, kalemle halka yazıyorum, yâni anlatıyorum.” (s.160)

Yazma becerisi 9 maddede kitap, yazılı ve basılı metin anlamlarında geçmektedir:

“Ulu Tanrı, ona öylesine bir söz söyleme kabiliyeti verdi ki bütün âlem, onun zamanından bu zamana dek sözlerini anlatmak için çeşit-çeşit bu kadar cilt kitaplar düzüp koştı; hâlâ halk, o sözleri anlamaktan âciz kalıyor.” (s.87)

“Adamlar, işte, kitaplar yazmışlardır, yeni hendese kuralları kurmuşlar, yeni yapılar yapmışlardır.” (s.85)

“Yahut da bir kitapta bir mesele ararsın; gözün de o meseleyle dolmuştur, kulağın da, aklın da...” (s.129)

Basılı kitaplar bilgi verme ve konuyu aydınlatmak üzere kitlelere hitap etmek için yazılır.

“Bundan önce kitaptan bir şey okumamıştın. Ne yazılmış, âdet olduğu gibi düzülüp koşulmuş bir kitaptan okudun, ne bilinen bir şeye dayanan kitaptan.” (s.157)

Kitapta var olan bilgiler her zaman yeni bilgiler değildir. Daha önceden bilinen bilgilerin tekrarı niteliğinde olabilir.

Yazı dili önceden belirlenmiş sembollerden oluşmaktadır. Her topluluğun ortak kararlaştırdığı harfler yazıyı ve konuşma dilini ortaya çıkarır. Eserde harf kelimesinin birebir geçtiği yerler şu şekildedir:

“Tıpkı bunun gibi söz güneşinin ışıkları da boyuna vardır amma, harf, ses vasıtasıyla belirmediği görünmez.” (s.118)

“Fakat öğretmenlik sanatı dolayısıyla hoş görür de hepsi güzel, ne de güzel yazmışsın, tuh-tuh nazar değmesin; yalnız şu harfi kötü yazmışsın, şöyle

yazman gerek bir de şu harfi kötü yazmışsın der; bir satırdan birkaç harfi kötüler, şöyle yazman gerek diye ona gösterir.” (s.78)

“İki-üç harfin bir araya gelmesinden doğan söz, ne diye yaşatsın insanı, ne diye heyecan versin insana”? (s.117)

“Çocuğun gönlüne ürküntü gelmesin, yüreği gevşemesin diye geri kalan harfleri beğenmiş görünür.” (s.78)

Milleti oluşturan bireylerin ortak belirlediği semboller olan harflerin insanlar üzerinde etki bıraktığını görmekteyiz.

Edebiyat dünyasında düz yazı türleri ve şiir türü yıllar geçse de önemini hiçbir zaman kaybetmeyen iki ögedir. Hikaye, roman, destan, efsane, mektup gibi türler uzun yıllardır yazılmaktadır. Fihi Ma Fih'te şiir, hikaye ve mektup kavramları şu şekilde geçmektedir:

“Kur'ân'da münâfikların namazlarıyla ilgili hikâyeler çok geçer.” (s.152)

Burada hikayeden maksat anlatılagelen kıssalardır.

“Buyurdu ki: Önceleri şiir söylerken şiir söylemeye büyük bir istek duyardım; o vakit-ki şiirlerimde tesirler vardı.” (s.78)

“Hani Türk Çin padişahının tapısına bir Arap şairi geldi; söylediği şiiri okumaya izin istedi.” (s.143)

“Nitekim gökyüzünün dönüşü, yeryüzünün duruşu, şaşırıp kalışı, ağacın oynayışı, dönen, yürüyen yıldızların hareketleri, hayvanların, dileklerini elde etmeleri, sözler, şiirlerde hep böyledir”. (s.154)

“Yâni mektubun üstündeki yazıdan, kime yazıldığını, kimden geldiğini anlarlar.” (s.88)

Yüzyıllar öncesinde de bu türlere hem halk hem de dönemin alimleri önem veriyordu. Şiir türü en çok kullanılanlar arasındaydı.

Yazma becerisi direkt yazmayla ilintili bu ifadelerde geçmekte olup, ilintisiz olarak Tanrı kelamı, kelime türü, Peygamberin sözü, Kur'an ayeti, harf, beyit, kağıt, kalem, mürekkep, hikaye anlamlarında eserde yer almaktadır. Sırasız olarak birkaç örnek şu şekildedir:

“Padişah, her beyt okudukça, o beyte uygun olarak başını sallıyordu.” (s.143)

“Dîvanda bulunan edipler bile gücülen anlayabiliyorlardı; sizse her beytin sonunda, ne de güzel söylemişsin der gibi başınızı sallıyordunuz.” (s.143)

“Çünkü harfe damak gerektir, dudak gerek ki harf, meydana çıksın; yücedir, arıdır dudaktan, ağızdan, damaktan Tanrı.” (s.92)

“Önü-sonu olmayan bu ulu devlete erişenlerin devletinden faydalanabilen, o devlete eş-dost kesilebilen kişi de, dil söylemeden masallar duyan kişidir; onların özlerindeki yüce anlamlar, harfsiz-sessiz olarak can kulağına erişen kişidir; başkası değil.” (s.142)

“Her şey ondan, her şeyde hükmeden, hem de kayıtsız hükmeden o. İnanmış, o kişiye derler ki bu duvarın ardında birisinin bulunduğunu, biz onu görmediğimiz halde onun, bizim hallerimizi, bir-bir bildiğini, gördüğünü bilir; hayır, bunların hepsi de hikâyeden başka bir şey değil diyen, inanmayan kişinin aksine iyiden-iyiye inanır buna.” (s.103)

“Tanrı'nın sözü yalnız Kur'ân'daki şu harfler olsaydı bunları yazmak için denizlerin mürekkep, bütün ağaçların kalem olmasına hâcet yoktu; yarım okka mürekkeple Kur'ân'ın harfleri yazılır-giderdi.” (s.145)

“Hattâ elin güzelliğine bakarlar da kalemi hatırlamazlar bile; yalnız böylesine el, kalemsiz olmaz derler.” (s.134)

“Bir aktar, bir parça kağıda bir ilâç kosa, sen de bütün aktar dükkânı bu kağıt parçasındandır desen aptallıktır bu.” (s.49)

2.2.2. Fihî Ma Fih'in Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu

(5,6,7,8. Sınıflar)'ndaki Kazanımlar Açısından Yeri

2019 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmış olan Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (5,6,7,8. Sınıflar)'nda yer alan kazanımların öğretim yılı boyunca öğrencilere kazandırılacak bilgi ve becerilerin tümü olduğu açıklanmaktadır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bu kazanımların temel becerilere dağılımı şöyledir: 5,6,7,8. Sınıflara ait Türkçe dersi dinleme becerisine ait kazanım 52 adet, konuşma becerisine ait 28 adet, okuma becerisine ait 142 adet, yazma becerisine ait 67 adet olmak üzere toplam 289 kazanım geçmektedir. Türkçe Öğretim Programı'nda geçen kazanımlar Fihî Ma Fih'te geçen bazı maddelerdeki kelime, kelime grubu, terim, deyim, unsurlarla benzerlik göstermektedir.

Fihi Ma Fih'te Geçen Dinleme Becerisi ile İlgili Maddeler ve Türkçe Dersi (5,6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programı'ndaki Dinleme Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler

T.7.1.12. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

“Söz, duyanın miktarına göre söylenir, dinleyen, o hikmeti ne kadar çekmeye uğraşır, ne kadar onunla gıdalanırsa hikmet, o kadar söylenir.” (s.67)

Sözün içeriğinin dinleyen tarafından ne derece algılandığından bahsedilmektedir.

“Mühürleyişi, kapayışı, ne de hoş; duyuyor da anlamıyor; okuyor, söylüyor da gene anlamıyor.” (s.82)

Anlamak istemeyen, alıcıları kapalı olan kişinin söylenenleri anlamaktan yoksun olduğu anlatılmaktadır. Bu sebeple ifade bu kazanımla birlikte ele alınmıştır.

T.7.1.13. Dinleme stratejilerini uygular.

Empati kurarak, katılımlı, katılımsız, not alarak dinleme gibi yöntem ve teknikleri uygulamaları sağlar.

“Şeyhin zâviyesine varınca geri dön, senin için budur faydalı diye bir ses duydu; buraya ulaştın ya, şeyhi görürsen ziyan gelir sana diyordu ses.” (s.134)

Karşıdaki kişinin söylediklerine anlam yükleme ve aktif dinleme mevcut olduğu için dinleme stratejileri uygulandığı bu ifadede görülebilmektedir.

T.7.1.9. Dinlediklerinde/izlediklerinde başvurulan düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder.

Düşünceyi geliştirme yollarından tanımlama, karşılaştırma ve benzetmenin belirlenmesi sağlar.

“Bu söz, şimdi tesir etmez amma bir zaman sonra daha pişkin, daha olgun bir hale gelirsin, o vakit adam-akıllı tesir eder sana; hattâ apaçık söz bile olsa mürşidinin sözünden başkalarının sözünü dinlemekten geçmezsen tehlikeye düşersin derler.” (s.141)

“Zâti inanmayanın da bir gün kulağını burarlar; pişman olur, ah der, kötü söyledim. (s. 103)

“İnsan, kendi kulağını kendi burmalı, gece-gündüz, ne yaptın, elinden ne biçim bir iş çıktı da makbul olmuyorsun.” (s.101)

Bu ifadelerde kişinin eski ve şu anki yaşantısı arasında mukayese yaptığı görülmektedir.

T.5.1.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

“Çünkü sözden maksat, dinleyene fayda vermek, gönlünü yumuşatmak, huylarını değiştirmektir.” (s. 77)

“Duysalar da bahse girerler, olaylara kapılırlar, o söze kulak asmazlar; o kadar çok yaygara ederler ki ses duyulmaz olur-gider.” (s.147)

İfadelerin ilkinin amaç sonuç cümlesi olduğu görülmektedir. Birinci ifade ana fikir, sözün yumuşak olup kötü alışkanlıkları değiştirmek olduğu; ikinci ifade ise söz dinlemenin, kulak tıkamanın vermiş olduğu durumdan bahsedilmektedir.

Fihi Ma Fih'te Geçen Okuma Becerisi ile İlgili Maddeler ve Türkçe Dersi (5,6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programı'ndaki Okuma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler

T.6.3.4. Okuma stratejilerini kullanır.

Sesli, sessiz, tahmin ederek, not alarak, soru sorarak, okuma tiyatrosu ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.

“Tanrı râzı olsun Ömer, Müslüman olmadan kız kardeşinin evine girdi; kardeşi Kur'ân okuyordu.” (s. 97)

“Hani Türk Çin padişahının tapısına bir Arap şairi geldi; söylediği şiiri okumaya izin istedi. İzin verilince okumaya koyuldu.” (s. 143)

“İmam, öbür rik'atte «Araplardan Tanrı'ya, âhiret gününe inanan» âyetini okudu.” (s. 108)

“Kur'ân'ı okumak için dilini oynatıp acele-acele okuma...” (s.146)

İfadelerde yazılı bir metni sesli okuma stratejisiyle okumaktan bahsetmektedir.

T.7.3.4. Okuma stratejilerini kullanır.

Göz atarak, özetleyerek, not alarak, işaretleyerek ve tartışarak okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.

“Meselâ, bir kitabı okumuşsun, düzeltmişsin, harekelemiştir; birisi, yanında oturmuş, o kitabı yanlış okuyor; dayanabilir misin buna? Mümkünü yok. Onu okumamış olsaydın, ister doğru okusun, ister yanlış, bir farkı olmazdı sence; çünkü yanlışını doğrusundan ayırt edemezdin.” (s.78)

Eserde geçen bu ifade okuma stratejilerinden yanlış ve doğruyu ayırt etmeye girdiği için bu yönüyle tartışarak okuma alt grubunda yer almıştır.

Fihî Ma Fih'te Geçen Yazma Becerisi ile İlgili Maddeler ve Türkçe Dersi (5,6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programı'ndaki Yazma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler

T.6.4.2. Bilgilendirici metin yazar.

“Tanrı'nın sözü yalnız Kur'an'daki şu harfler olsaydı bunları yazmak için denizlerin mürekkep, bütün ağaçların kalem olmasına hâcet yoktu; yarım okka mürekkeple Kur'an'ın harfleri yazılır-giderdi.” (s.145)

Bir yazıyı oluştururken taslak, giriş, gelişme ve sonuç bölümleriyle yapılır. Yaradan'ın buyurduğu surelerde temsiller, kıssa, öğüt ve kuralları verildiği gibi son kısımlarında bitirici ifadeler kullanılmıştır.

T.5.4.10. Yazdıklarını paylaşır.

“Kalemle öğretti. Gönülle Tanrı yazısını okuyorum, kalemle halka yazıyorum, yâni anlatıyorum.” (s.160)

Bu ifadede yazılanların halkla paylaşıldığı beyan edilmektedir.

T.5.4.1.Şiir yazar.

“Buyurdu ki: Önceleri şiir söylerken şiir söylemeye büyük bir istek duyardım; o vakit-ki şiirlerimde tesirler vardı.” (s.78)

“Nitekim gökyüzünün dönüşü, yeryüzünün duruşu, şaşırıp kalışı, ağacın oynayışı, dönen, yürüyen yıldızların hareketleri, hayvanların, dileklerini elde etmeleri, sözler, şiirlerde hep böyledir”. (s.154)

İfadelerde doğrudan şiir kelimesi geçmektedir. Bu sebeple hem şiir yazmaya hem de konuşma becerisine bu kavram dahil edilmiştir.

T.6.4.6. Bir işi işlem basamaklarına göre yazar.

“Mecnûn, Leylâ'ya bir mektup yazmak istedi.” (s. 98)

Düz yazı türleri içerisinde yer alan mektup türünün kendine ait kuralları vardır. Giriş, gelişme ve sonuç yapmak bu basamakların bir kısmı olması sebebiyle bu kazanımla bağlantılı olarak verilmiştir.

T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır.

“Kur'ân'da münâfikların namazlarıyla ilgili hikâyeler çok geçer.” (s.152)

“Yâni mektubun üstündeki yazıdan, kime yazıldığını, kimden geldiğini anlarlar.” (s.88)

Bu ifadelerde doğrudan hikaye türüne ve hikaye etme yöntemine atıf olması sebebiyle kazanımla bağlantılı olarak verilmiştir.

Fihi Ma Fih'te Geçen Konuşma Becerisi ile İlgili Maddeler ve Türkçe Dersi (5,6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programı'ndaki Dinleme Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler

T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.

“İnsan, insanların hayrını söylemeyi huy edinirse birisinin hakkında hayırlı sözler söylemeye koyulur; o da onun sevgilisi olur; onu andı mı, sevgilisini anmış olur.” (s.120)

“Dilini koru, çünkü o bir canavardır, yer seni.” (s.152)

“Söz, duyanın miktarına göre söylenir, dinleyen, o hikmeti ne kadar çekmeye uğraşır, ne kadar onunla gıdalanırsa hikmet, o kadar söylenir.” (s.67)

Hazırlıksız konuşma insan hayatının hemen hemen her noktasında gerçekleşmektedir. Belli bir taslak ve hazırlık olmadan yapılan konuşmalardan da bu yönüyle bahsedilmektedir.

T.6.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.

“Ulu Tanrı, ona öylesine bir söz söyleme kabiliyeti verdi ki bütün âlem, onun zamanından bu zamana dek sözlerini anlatmak için çeşit-çeşit bu kadar cilt kitaplar düzüp koştı; hâlâ halk, o sözleri anlamaktan âciz kalıyor.” (s.87),

Belagat bazı insanlara verilen özel bir kabiliyettir. Bu kabiliyet doğuştan olduğu kadar sonradan da geliştirilebilir. Sözü ustaca söyleme anlamında olduğu için bu kazanımla bağlantılı verilmiştir.

T.5.2.5. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.

“O sana, senin iyiliğin için, hayrın için öğüt veriyor; sense bu esirgemeyi, bu öğüt vermeyi kötü bir düşünceye, bir gareze veriyorsun.” (s.57)

“Oysa öğüt veriyor sana, diyor ki: Kahırında kalma; kahır yurdumdan, gazap yurdumdan lûtuftur, rahmet yurduma taşın; çünkü benim râzı olduğum şeyi işlersen

sevgi yurduma, lûtufl yurduma girersin; bu yüzden de gönülün açılır, apaydın olur.”
(s.57)

İfadelerde geçen kelimeler yerinde ve anlamlı kullanıldığı için bu kazanımda verilmiştir.

T.6.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

Ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte ve buna rağmen ifadelerini kullanmaları sağlanır.

“Fakat gerçeğe ulaşanlar derler ki manası şudur; insan sanır ki, kötü işleri kendi gücüyle, kendi çabasıyla kendisinden giderebilirler. Fazla savaşıır, gücünü-kuvvetini daha çok harcar, fakat gideremez; umutsuz bir hale düşer. Ulu Tanrı ona der ki: O işi gücünle-kuvvetinle başaracağını sandın.” (s.47)

“İnsana en güç şey, susmaktır, fakat en faydalı şey, gene susmak.” (s.152)

“Hani tozu gitsin diye halıyı döverler ya, akıllılar buna azar demezler. Fakat baba çocuğunu, adam sevdiğini döverse buna azar derler; sevgi delili, böyle bir vakitte meydana çıkar.” (s.14)

“Fakat senin sözün açıldı mı, sözü uzatır da uzatırım. Vallahi uzatmayacağım, kısa keseceğim. Kan içiyorum da sen şarap sanıyorsun; Can buluyorsun da sanıyorsun ki can veriyorsun. Bunu kısa kesen, doğru yolu bırakmış, filân ağaç yakındır diye öldürücü çöle dalmış kişiye benzer.” (s.73)

“Dervişin söyleyeceği her söz de gerçektir, yalan değildir hani; fakat o soruya verilmesi gereken cevâba, kendince söz denecek söze, gerçeğe karşı o cevap, yalan sayılır; duyanaysa doğrudur, doğrudan da üstündür.” (s.71)

“Tanrı nerde der, görmüyorum ki. Fakat bir ağrıya, bir sızıya uğradı, sayrıldı mı, yâ Tanrı, yâ Tanrı demeye koyulur; Tanrı ile sırdaş olur, söyleşir.”
(s.139)

Ama, fakat gibi bağlaçlar ifadelerde geçtiği için bu kazanım içerisinde verilmiştir.

T.7.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadelerini kullanmaları sağlanır.

“Oysa öğüt veriyor sana, diyor ki: Kahrında kalma; kahır yurdundan, gazap yurdundan lûtufl, rahmet yurduma taşın; çünkü benim râzı olduğum şeyi işlersen

sevgi yurduma, lûtufl yurduma girersin; bu yüzden de gönülün açılır, apaydın olur.”
(s.57)

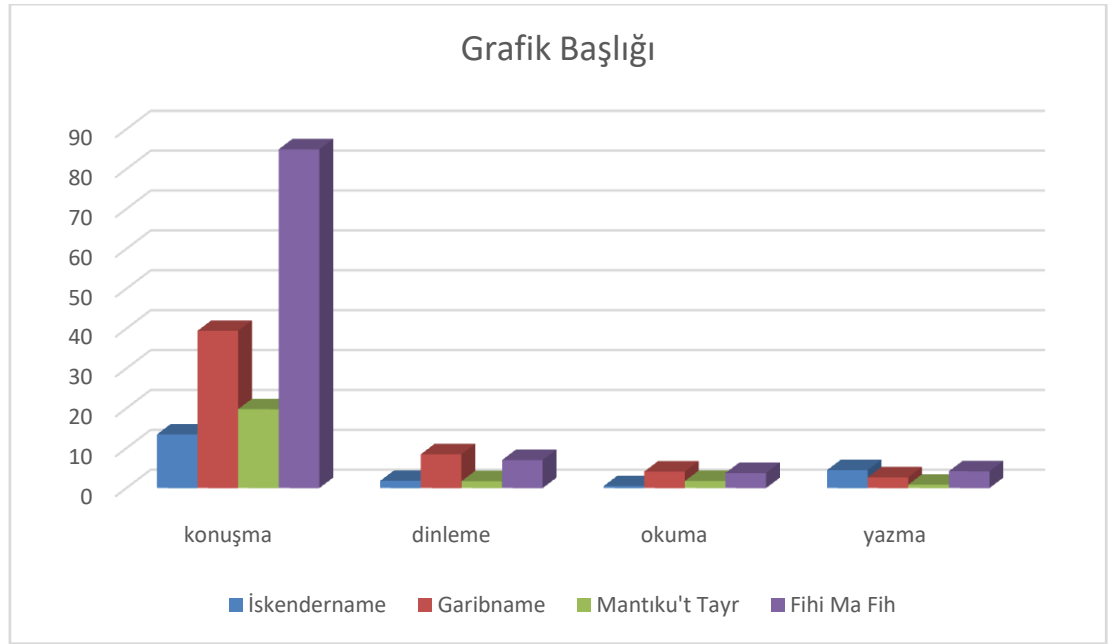
Oysa bağlacının örnek ifadede bulunması sebebiyle bu kazanımla birlikte verilmiştir.

2.3. Tartışmalar ve Yorumlar

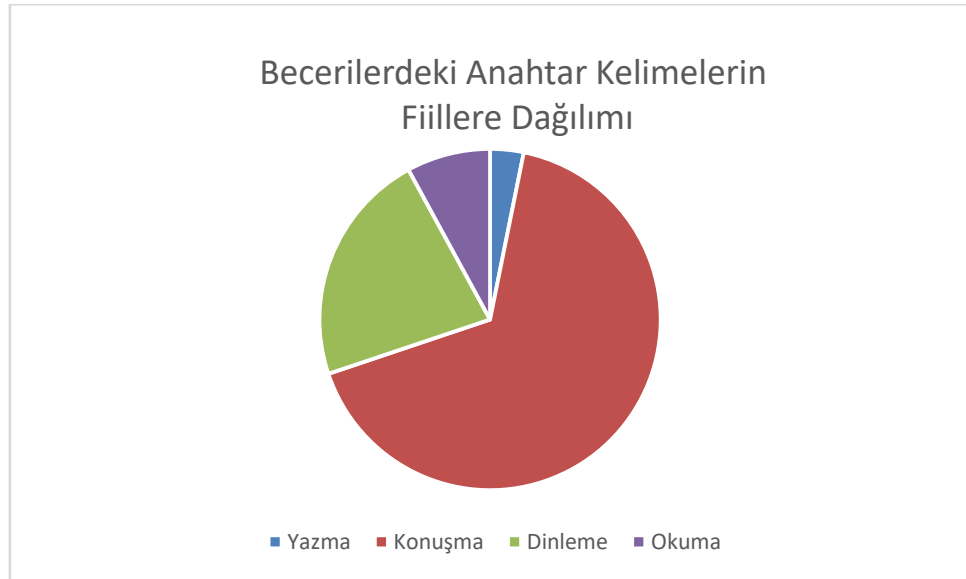
Araştırmanın bu kısmında, verilere dayalı ulaşılan neticelere ve neticeler eşliğinde benzer yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Eserde konuşma, dinleme/izleme, yazma ve okuma becerilerine ait toplam olarak 2513 ifade tespit edilmiştir. Bunlardan en fazla olanı 2135 cümleyle konuşmaya ait olurken diğerlerine oranı %84,96, 177 adet dinleme/izleme becerisi ikinci sırada gelirken diğerlerine oranı %7,04'tür. Eserde 106 yerde yazma becerisi geçmekte ve oranı %4,22 iken; 95 ifade de okuma becerisine aittir. Diğerlerine oranı 3,78'dir. Tüm bunlardan yola çıkarak günümüz ders kitaplarına öğrencilerin hazır bulunuşluğu, ilgi ve seviyesi gözetilerek sadeleştirilmiş bir şekilde bu ve bunun gibi temel eserlerden bölümler alınıp konması yararlı olacaktır. Her bir becerinin Türkçenin zenginliğinden kaynaklı farklı farklı anlamlara gelebilecek onlarca anlamı çıkmıştır. Konuşma, dinleme, yazma ve okuma bölümlerinde ayrı ayrı bu becerilerle ilgili kısımlara değinilmiş, bilgi verilmiştir.

Grafik 1: İskendername, Garibname, Mantıku't Tayr ve Fihi Ma Fih' te Geçen Temel Dil Becerilerinin Karşılaştırılması

Yakın yüzyıllarda yazılmış olan bu dört eserde temel dil becerilerine farklı oranlarda yer verilmiştir. Tüm beceriler arasında eserlerde en fazla kullanılan konuşma becerisi olmuştur. Kullanım oranı birbirine göre farklılık göstermiştir. İskendername’de 538 yerde geçmiş ve %13,45 oranında, Garibname’de 4199 yerde geçmiş ve %39,43 oranında, Mantiku’t Tayr’da 878 yerde geçmiş ve %19,77 oranında, Fihi Ma Fih’te 2138 yerde geçmiş, %84,96 oranında kullanılmıştır. Konuşma becerisinden sonra tüm eserlerde ikinci en fazla kullanılan beceri ortak olmayıp farklılık göstermektedir. Dinleme becerisi İskendername’de 73 yerde geçmiş, %13,45 oranında, Garibname’de 904 yerde kullanılmış, %8,49 oranında, Mantiku’t Tayr’da 76 yerde kullanılmış, %1,71 oranında, Fihi Ma Fih’te 177 yerde kullanılmış, %7,04 oranında kullanılmıştır. Okuma becerisine bakıldığında İskendername’de 20 yerde geçmiş ve %0,500 oranında, Garibname’de 441 yerde geçmiş ve %4,14 oranında, Mantiku’t Tayr’da 79 yerde geçmiş ve %1,77 oranında, Fihi Ma Fih’te 95 yerde geçmiş ve %3,78 oranında kullanılmıştır. Son olarak temel dil becerilerinden yazma becerisi İskendername’de 81 yerde geçmiş ve %2,025 oranında, Garibname’de 286 yerde geçmiş ve %2,68 oranında, Mantiku’t Tayr’da 38 yerde geçmiş ve %0,85 oranında, Fihi Ma Fih’te 106 yerde geçmiş ve %4,22 oranında kullanılmıştır.

Fihî Ma Fih'te geçen konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerilerine ait ifadelere bakıldığında toplam 132 kod belirlenmiştir. Bu kodların 79'u konuşma becerisine, 18'i dinleme becerisine, 13'ü okuma becerisine ve 22'si yazma becerisine aittir. Konuşma becerisine ait olan 79 koddan 42'si fiil, 37'si isim; dinleme becerisine ait 18 koddan 14'ü fiil, 4'ü isim; okuma becerisine ait olan 13 koddan 5'i fiil, 8'i isim; yazma becerisine ait olan 22 koddan 2'si fiil, 20'si isim soyludur. Fiiller grubuna giren kelimelerin bir kısmı eylem kalanı anlamca kaynaşmış birleşik fiillere girmektedir. Demek, demek ki gibi ifadeler cümle başı bağlayıcı unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İsimler grubuna giren kelime türleri zamir, sıfat, zarf olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4. Sonuç ve Öneriler

Ana dil ve ana dili kavramı öğretim çağındaki öğrencilere doğru ve etkili bir şekilde kavratılmalı, bu aşamada eski edebi eserlerden yararlanmak hem kültürümüzün bir parçası olacak hem de dilimizin zenginliğini gösterecektir.

2018-2019 eğitim öğretim yılına ait MEB'in 5-6-7-8. sınıf ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitaplarında Mevlana Celaleddin-i Rumi'ye ait metin, kıssa, etkinlik ve özdeyişleri olup olmadığı incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde 5. sınıf ders kitabında sayfa 58'de 6. etkinlikte Mevlana ve Mevlana'yla yakın dönemde yaşayan mütefekkirlerin sözleri verilmiş ve bunlarla ilgili sorular sorulmuş, sözlerden hareketle öğrencilerin şiir yazması istenmiştir. Mevlana'nın "Sevgide güneş gibi ol. Dostluk ve kardeşlikte akarsu gibi ol." özdeyişi etkinlik içerisinde

geçmektedir. Yine aynı kitabın 97. sayfasında 8. etkinlik olarak Mevlana'nın yedi öğüdü verilerek öğrencilerin anlamları üzerinde düşünülmesi istenmiştir. 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 117. sayfasında bulunan 5. etkinlikte Mevlana'ya ait bir gemici, bilgin kıssası anlatılmış ve metinle ilgili sorular yöneltilmiştir. 7. sınıf Türkçe ders kitabının 22. sayfasında 10. etkinlik olarak Mevlana'ya ait "Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol. Şefkat ve merhamette güneş gibi ol." sözü verilerek öğrencilerin düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşılması istenmiştir. 8. sınıf Türkçe ders kitabının 197. sayfasında bulunan 5. Etkinlikte Hz. Ali, Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlana gibi alimlerin öğütleri verilip öğrencilerden his ve fikirlerini açıklamaları istenmiştir. Tüm bunlar gösteriyor ki aradan yüzyıllar geçmiş olmasına rağmen Mevlana'nın sözleri ve öğütleri günümüze ışık tutmakta ve yeni nesli aydınlatmaktadır. Bu mütefekkirlerden öğretimin her kademesinde yararlanılmalıdır.

Fihi Ma Fih'te geçen temel dil becerilerine ait ifadeler, ortaokul 5,6,7,8. sınıf seviyesinde derslerde öğrencilere küçük animasyonlar şeklinde veya sunu halinde izletilebilir. Ardından öğrencilerin düşüncelerini açıklamaları istenebilir. Bu şekilde temel değerler doğrudan ve örtük şekilde yeni nesle kazandırılabilir.

Yapılan bu çalışmayla Mevlana'nın Fihi Ma Fih'inde Türkçeyle doğrudan ilgili becerilere ışık tutulmuştur. Gerekliğinde bu ifadelere ortaokul veya lise kitaplarında yer verilebilecektir. Öğrencilerin, hem yüzyıllar öncesinde yaşamış olan ünlü düşünür hakkında bilgi sahibi olması sağlanabilecek hem de eserlerine karşı farkındalık uyandırılacaktır.

Fihi Ma Fih kıssalar yoluyla dil becerilerini kazandırmada etkili bir kitaptır. Eserde geçen kıssalar Türkçe ders kitaplarında verilebilir yahut temayla alakalı olan yerlerde öğrencilere anlatım tekniğiyle aktarılabilir. Eserin içeriğinin tamamı ortaokul öğrenci seviyelerine yüksek gelebilir; bunun için tümünün verilmesi güçtür. Fakat Fihi Ma Fih'te geçen aşağıdaki sözler ve ifadeler öğrencilerin düşünce gelişimine ışık tutabilir. Onlara bu sözlerden ne anladıkları sorulabilir ve kısa, özgün konuşmalar yaptırılabilir. Ortaokul öğrencilerinin dil becerilerini geliştirici Fihi Ma Fih'teki ifadelerden bazıları şunlardır:

"Dilini koru, çünkü o bir canavardır, yer seni." (s.152)

"Söz güneşe benzer; bütün insanlar onunla ısınır, onunla yaşar." (s.118)

“Söz, dinleyenin miktarına göre söylenir.” (s.65)

“Bir kimse, bir kimse hakkında iyi söylese o hayır, o iyilik, kendisinedir, gerçekte kendisini övüyor demektir.” (s.120)

“Söz, can kokusudur.” (s.141)

“Hani tozu gitsin diye halıyı döverler ya, akıllılar buna azar demezler. Fakat baba çocuğunu, adam sevdiğini döverse buna azar derler; sevgi delili, böyle bir vakitte meydana çıkar. (s.14)

KAYNAKÇA

Acat, M. B. (2000). *Dilin İşlevselliği Yaklaşımına Göre Hazırlanmış Türkçe Öğretimi Programının Temel Dil Becerilerinin Kazanılmasına Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Program Geliştirme Bilim Dalı, Ankara.

Açıköz, H. M. (2005). *Etkili İletişim*. İstanbul: Elis Yayınları.

Adalı, O. (1983). Anadili Olarak Türkçe Öğretimi Üstüne. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.XLVII, 379-380.

Adalı, O. (2003). *Anlamak ve Anlatmak*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Ağca, H. (1999). *Sözlü Anlatım*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: TDK Yayınları.

Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dil Bilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2011). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2013). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Akyol, H. (2013). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi

Altuntaş, İ. (2012). *Yedinci Sınıf Türkçe Dersi Konuşma Eğitiminin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi.

Arat, R. R. (1987). *Makaleler, Cilt I*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Arpağuş, S. (2005). Mevlânâ Celaleddin Rûmî'nin Eserleri Üzerine Yapılan İngilizce Çalışmalar. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi Özel Sayısı*, s. 775-804.

Aşılıoğlu, B. (2008). Bilişsel Öğrenmeler İçin Eleştirel Okumanın Önemi ve Onu Geliştirme Yolları. *D. Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 10, s.1-11.

Ateş, M. ve Ercan, A. N. (2015). Türkçe Öğretmenlerinin Dinleme Stillerinin İncelenmesi. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 107-119.

Aydın, C. (2018). *Fihi Ma Fih-Mevlana'nın Konuşma ve Sohbetleri*. Sufi Kitap Basım yeri yok.

Ayyıldız, E. (Ed.). (2007). *Edebiyat Üzerine Düşünceler*. (çev. S. Kantarcıoğlu). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Bamberger, R. (1990). *Okuma Alışkanlığını Geliştirme*. (çev. B. Çapar) Kültür Bakanlığı Yayınları.

Balcı, A. (2013). *Okuma ve Anlama Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Baş, B. (2002). Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 60-68.

Baştuğ, M., Akyol, H. (2012). Akıcı Okuma Becerilerinin Okuduğunu Anlamayı Yordama Düzeyi. *Journal of Theoretical Educational Science/Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(4).

Batur, Z., Bek, H. ve Gülveren. H. (2010). *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1, 32-49.

Bayram, B. (2015). *5E Modelinin 6. Sınıf Dil Bilgisi Öğretiminde Başarıya, Akademik Motivasyona ve Kalıcılığa Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı. Erzurum.

Belet, D. ve Yaşar, Ş. (2007). Öğrenme Stratejilerinin Okuduğunu Anlama ve Yazma Becerileri ile Türkçe Dersine İlişkin Tutumlara. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Cilt* 3, Sayı 1, s. 69-86.

Calp, M. (2007). *Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi*. Konya: Eğitim Yayıncılık.

Ceran, D. (2013). Türkçe Öğretmen Adaylarının Yazma Eğitimi Dersine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8(1), 1151-1169.

Cihangir, Z. (2004). Üniversite Öğrencilerine Verilen Etkin Dinleme Becerisi Eğitiminin Dinleme Becerisine Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 2(12), 237–251.

Cüceloğlu, D. (2001). Yeniden İnsan İnsana. İstanbul: Remzi Kitabevi. Şiir, *Türklük Bilim Araştırmaları*. 25, 51-85.

Çaycı, B., ve Demir, M. K. (2006). Okuma ve Anlama Sorunları Olan Öğrenciler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(4), 437-456.

Çelik, C. (2002). Mevlana'nın Fikirlerinin Türklerin Dinî Hayatına Etkileri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1 Sayı 12, s. 21-38.

Çelik, C. E. (2006). Sesli ve Sessiz Okuma ile İçten Okumanın Karşılaştırılması. *DÜ Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 18–30.

Çifçi, M. (2001). Dinleme Eğitimi ve Dinlemeyi Etkileyen Faktörler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. c. 2. s. 2: 165-177.

Çifçi, M., Gülsevin, G. Ve Boz, E. (Ed.). (2006). *Türkçe Öğretiminin Sorunları. Türkçenin Çağdaş Sorunları*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Çifci, S. ve Alevli, O. (2013). Mantıku't-Tayr'da Temel Dil Becerilerinin Kullanımı. *Turkish Studies*, Cilt: 8, Sayı: 4, s. 525-542.

Çifci, S. ve Yıldırım, G. (2013). İskendernâme'deki Anlama ve Anlatma Becerileri ile İlgili Unsurlar ve Bunların İlköğretim Türkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programındaki Yeri, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, s 313-331.

Çubukçu, İ.A. (1984). Mevlana ve Felsefesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt:26 sayı:1, s 97-118.

Demir, C. ve Yapıcı, M. (2007). Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları. *Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: IX, Sayı: 2*, s.177-192.

Demirci, M. (1996). *İslam Ansiklopedisi*, cilt: 13, s.58) İstanbul: TDV Yayınevi.

- Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*. İstanbul: Millî Eğitim.
- Demirel, Ö. (2002). *Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri için Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Emiroğlu, S., ve Pınar, F. N. (2013). Dinleme Becerisinin Diğer Beceri Alanları ile İlişkisi. *Turkish Studies* 8/4.
- Enteshariyou, M. (2016). *Şehriyar'ın Türkçe Şiirlerinin Dilin Temel Becerileri Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi, Ana Bilim Dalı. Erzurum.
- Erdem, İ. (2013) *Konuşma eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara, Pegem
- Ergin, M. (2002). *Üniversiteler için Türk Dili*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gelenbevi, İ. (2001). *İslami İlimlerde Tartışma Usulü*, (Haz. Talha Alp), İstanbul: Yasin Yayınevi.
- Gölcü, İ. (2015). *Garib-name'deki Temel Dil Becerilerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006) Kazanımlarıyla Uyumu*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı. Uşak.
- Gölpınarlı, A. (2007). *Divan-ı Kebir I*. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Gölpınarlı, A. (2008). *Fihi Ma-Fih Mevlana Celaleddin*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2011). *Yazma eğitimi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gündüz, O., & Şimşek, T. (2013). *Uygulamalı Okuma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2014). *Anlama Tekniği 2 Uygulamalı Dinleme Eğitimi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güner, G. (2004). Türkçe Kompozisyon Öğretiminde (İlköğretim 2. Basamağı) Yazma Öncesinde Yapılabilecek Bazı Etkinlikler, *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, (17), 225-230.

- Güneş, F. (2004). *Ders Kitaplarının İncelenmesi* (3. Baskı). Ankara: Ocak Yayınları.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Güteryüz, H. (2004). *Türkçe İlk Okuma Yazma Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Gürzap, C. (2012). *Söz Söyleme ve Diksiyon*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Horata, O. (1999). Mevlana ve Divan Şairleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt:16, s.43-56.
- Işık, S. (2014). *Türkçe Eğitiminde Araç Metin Olarak Tiyatro Eserlerinin Önemi ve Dil Becerilerini Geliştirmedeki Rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- İşeri, K., ve Ünal, E. (2012). Türkçe Öğretmen Adaylarının Yazma Kaygı Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8 (2), 67- 76.
- Kara, M. (2006). Doğumunun 800. Yılında Mevlana ve Mevlevilik. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt:15 sayı:1, s.8.
- Karabay, A. ve Kayıran, B.K. (2010). İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerileri ve Okumaya İlişkin Tutumları Arasındaki İlişki. *Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(38), 110-117.
- Karadüz, A. (2010). Dil Becerileri ve Eleştirel Düşünme. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/3 Summer 2010*. s.1566-1593.
- Karaismailoğlu, A. (2001). *Mevlâna ve Mesnevi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaman, G. (2012). Mevlana'nın Menkıbeleri Üzerine Folklorik Bir İnceleme. *Turkish Studies -International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3, Summer 2012*, s. 1675-1693.

Karapınar, M. (2016). *8. Sınıf Öğrencilerinin Ana Dili Kavramına ve Dört Dil Becerilerine Yönelik Metaforik Alguları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimim Bilim Dalı. Kayseri.

Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Karatay, H. (2011). 4+1Planlı Yazma ve Değerlendirme Modelinin Öğretmen Adaylarının Yazılı Anlatım Tutumları ve Yazma Becerilerini Geliştirmeye Etkisi. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, teratureand History of Turkish or Turkc* Voluma 6/3 Summer 2011, s.1029-1047.

Karatay, H. (2014). *Okuma Eğitimi Kuram ve Uygulama* (2.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Kaya, M. F. (2018). *4. Sınıf Öğrencilerinin Temel Dil Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Tersyüz Sınıf Modelinin Uygulanması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı. Eskişehir.

Kolaç, E. (2010). Hacı Bektaş Veli Mevlana ve Yunus Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler ve Hoşgörü Eğitimi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi Sayı 55*. S.193-208.

Konuk, A.A. (2007). *Fihi Ma Fih*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Korat, G. (2008). *Dil Edebiyat ve İletişim*. İletişim Yayınları. Basım yeri yok.

Kurban, H. (2018). *Akıcılık Odaklı Okuma Eğitimi ile Okuma Becerilerinin Geliştirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Ana Bilim Dalı. Kırıkkale.

Kurudayıoğlu, M. ve Çetin, Ö. (2015). *Temel beceriler ve Türkçe öğretimi*. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 1-19.

Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Lazar, J. (2001). *İletişim Bilimi*. (çev. C. Anık). Vadi Yayınları.

Maviş, F. Ö., Özel, Ö., ve Arslan, M. (2014). İlk Okuma Yazma Öğretiminde Cümle Çözümleme ve Ses Temelli Cümle Yönteminin Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Karşılaştırılması. *III. Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi*. (s. 484).

MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara.

MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

MEB. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı. (5,7. Sınıf)*. Ankara: Özgün Matbaacılık.

MEB. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı. (8. Sınıf)*. Saray Matbaacılık.

Melanlıoğlu, D. (2011). *Üstbiliş Stratejileri Eğitiminin İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Dinleme Becerilerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.

Okur, A., Demirtaş, T. ve Keskin, F. (2013). Yazma Eğitiminde En Son Uygulamalar Üzerine Bir Model İncelemesi: Avustralya Ana Dili Öğretim Programı Portfolyosu. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 297- 319.

Onan, B. (2011). *Anlama Sürecinde Türkçenin Yapısal İşlevleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Onan, B. (2012). *Dil Eğitiminin Temel Kavramları* (1. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Öngören, R. (2004). *TDV İslam Ansiklopedisi cilt:29. s.441* Ankara: TDV Yayıncılık.

Öz, F. (2001). *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Özby, M. (2005). *Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Özby, M. (2010). *Anlama teknikleri: II Dinleme Eğitimi*. Ankara: Öncü Basımevi.

Özby, M. (2013). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I*. Ankara: Öncü Kitap.

Özdemir, E. (1983). *Okuma Sanatı, Nasıl Okumalı, Neler Okumalı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Parlatır, B., Gülensoy, D. ve Birinci, T. N. (2016). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Polatcan, F. (2013). *6. Sınıflarda Kavram Haritalarıyla Dil Bilgisi Öğretiminin Başarıya Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Sarı, M. (2011). *Fakülte ve Yüksekokullar için Türk Dili Ders Kitabı*. Ankara: Okutman Yayıncılık.

Sever, S. (1997). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Shimmel, A. (2017). *Ben Rüzgarım Sen Ateş*. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Taşer, S. (2009). *Konuşma Eğitimi*. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Temizyürek, F., Erdem, İ. ve Temizkan, M. (2011). *Konuşma Eğitimi Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem Akademi.

Temizyürek, F., Erdem, İ. ve Temizkan, M. (2013). *Konuşma Eğitimi Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem Akademi.

Temur, T. (2010). Dinleme Metinlerinden Önce ve Sonra Sorulan Soruların Üniversite Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Becerisi Düzeyine Etkisi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 303-319.

Tuncer, H. (2008). *Anlama Teknikleri (Okuma, Dinleme)*. İzmir: Orkun Kitabevi.

Tüccar A. (1992). *Mevlana'nın Fihi Ma Fih'te Eğitim ve Öğretim Görüşü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler Bölümü, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı. İstanbul.

Ünal, F. T. ve M. T. Tekin. (2013). Eleştirel Yazmaya İlişkin Türkçe Öğretmen Adaylarının Metaforik Algıları. *Turkish Studies*, 8(13), 1595-1606.

Ünal, Ş. (2006). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Yalçın, A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yalçın, A. (2006). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları

Yaman, E. (2012). *Konuşma Sanatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yangın, B. (2002). *Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*. Ankara: Dersal Yayınları.

Yeniterzi, E. (2007). Anadolu Edebiyatında Ahlaki Mesneviler. *Türkiye Araştırmaları Dergisi*, cilt:5 (10), s. 433-468.

Yeniterzi, E. (2015). *Sevginin Evrensel Mühendisi Mevlânâ*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, C., Okur, A., Arı, G. ve Yılmaz, Y. (2006). *Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Zülfikar, H. (2011). Türkçenin Anlatım Gücü Üzerine Değerlendirmeler. *Türk Dili*, 713, 387-399.

URL-1

http://www.semazen.net/show_text_main.php?id=952&menuId=174 (Erişim Tarihi: 01.04.2013).

Ek

Ek 1: Kaynakça Olarak Kullanılan Metin

RAHMÂN VE RAHİM ALLAH ADÎYLE;

ONA DAYANIRIM BEN

["Tanrı" kelimesi "Allah" Lafza-i Celâl ile değiştirildi. Bu bağlamda "ilah" anlamında kullanılanlar da değiştirilmiş oldu. Okurken bu hususa dikkat etmek gerek.]

1. BÖLÜM

"Bilginlerin kötüsü, beyleri ziyaret eden bilgindir; beylerin hayırlısı da bilginleri ziyaret eden bey. Ne güzel beydir yoksulun kapısındaki bey; ne kötü yoksuldur beyin kapısındaki yoksul." Halk, bu sözün dış anlamını almıştır. Onlarca bilgin kişinin, bilginlerin kötülerinden olmaması için beylerin tapısına gitmemesi gerektir. Halbuki sözün anlamı, onların sandıkları gibi değildir. Asıl anlamı şudur:

Bilginlerin kötüsü, beylerden yardım gören, beyler yüzünden düzelen, doğru yolu tutan kişidir. Beyler bana ihsanlarda bulunsunlar, beni sayınlar, bana mevkii versinler kuruntusuyla, onlardan korkarak okumaya başlamıştır da beyler yüzünden işi düzene girmiştir; bilgisizliği bilgiye dönmüştür. Bilgin olunca da onların korkusundan, onların cezasından edep sahibi olur, ister-istemez doğru yolu tutar. Artık ne çeşit olursa olsun, ister görünüşte bey onun ziyaretine gelsin, ister o, beyi ziyarete gitsin, herhalde ziyaret eden odur, ziyaret edilense bey. Fakat bilgin, beyler yüzünden bilgiye sahip olmamışsa, önceden de, sonradan da bilgisi Allah için elde edilmişse o başka; balık nasıl sudan başka bir yerde yaşayamazsa, elinden başka bir şey gelmezse bu bilgin kişinin ele yolu-yordamı, ancak doğru yola gitmektir; bu, onun kendi huyundandır. Bu çeşit bilgini yürüten, çekindiren akıldır. Zamanında, bilsinler-bilmesinler, herkes onun heybetinden çekinir; onun ışığından onun aksinden yardım ister. Böylesine bilgin, beyin tapısına gitse bile gerçekte ziyaret eden beydir, ziyaret edilen kendisi. Çünkü herhalde bey, aldığı ondan alır, yardımı ondan görür; oysa beye aldırış bile etmez. O bilgin güneş gibi her yana ışık salar; işi-gücü, her şeye, herkese bağıştır. Güneşte taşları lâ'l, yakut, inci, mercan haline getirir; toprak dağları bakır, altın, gümüş madeni yapar; toprakları yeşertir, tazeleştirir; ağaçlara çeşit-çeşit meyveler bağışlar. Onun işi, sanatı vermektir, bağışlamaktır. Verir de almaz. Hani Araplarda söylene gelen bir atasözü vardır; "Biz vermeyi öğrendik, almayı öğrenmedik" derler; onun gibi. Hâsılı böylesine bilginler ziyaret edilenlerdir, beylerse ziyaret edenler.

Aklıma şu âyeti tefsîr etmek geldi. Söylediğim söze uygun da değil amma mademki aklıma geldi söyleyeyim de bitsin-gitsin.

Ulu Allah buyurur ki: "Ey Peygamber, ellerinizde bulunan tutsaklara de ki: Allah, yüreklerinizde hayırlı bir niyet bulunduğunu bilirse size, sizden alınandan daha da hayırlısını verir, suçlarınızı örter. Allah, suçları örten bir rahîmdir."

Bu âyetin inişine sebep şudur:

Allah rahmet etsin, Mustafâ, kâfirleri bozmuş, öldürmüş, yağmalamış, birçok tutsak tutmuş, ellerini, ayaklarını bağlatıp getirtmişti. O tutsaklardan biri de, Allah razı olsun, amcası Abbas'tı, o da onların arasındaydı. Bütün gece bağlanmış, hiçbir şeye güçleri yetmez, aşağılık bir halde ağlıyorlar, inliyorlardı. Kendilerinden umut kesmişlerdi. Kılıcı, öldürülmeyi bekliyorlardı. Allah rahmet etsin, Mustafâ, onlara baktı da güldü. Onlar görüyorsun ya dediler, onda da insanlık hali var; halbuki bende insanlık huyu yok diye dâvaya kalkışmıştı. Dâvası, gerçeğe aykırıymış. İşte bak, bize bakıyor, bizi bağlanmış, zincirlere vurulmuş bir halde kendisine tutsak olmuş görüyor da seviniyor; tıpkı nefesine uyanlar gibi hani. Onlar da düşmana üst oldular, onları kahrolmuş gördüler mi sevinirler, çalıp çağırırlar.

Allah rahmet etsin, Mustafâ, içlerinden geçeni anladı da dedi ki:

Düşmanlarımı kahrettiğimi göreyim, yahut sizi ziyana uğramış göreyim de güleyim, sevineyim, hâşâ, bu benden uzak. Şu yüzden güleceğim geliyor: Can gözüyle görüyorum; bir topluluğu tutmuşum, külhandan cehennemden, o kapkara bacadan bağlarla, zincirlerle, çeke-sürüye, zorla cennete, Allah râzılığına, ölümsüz gül bahçesine götürüyorum da onlar, bizi bu tehlikeli yerden o gül bahçesine, o eminlik yurduna ne diye çekiyor, götürüyorsun diye ağlayıp bağıyorlar; işte bu yüzden gülmem tutuyor. Bütün bunlarla beraber söylediğim sözü anlayacak, hali ap-açık görecek, can gözü daha sizde yok. Ulu Allah diyor ki: Tutsaklara söyle; de ki: Siz önce ordular topladınız; bir çok hazırlıklarda buldunuz; erliğinize, yiğitliğinize, çokluğunuza güvendiniz. Kendi kendinize, Müslümanları şöyle edeceğiz, böyle kıracağız, kahredeceğiz dediniz. Gücünüzün-kuvvetinizin üstünde daha zorlu bir güç-kuvvet ıssı olduğunu görmüyordunuz. Yok ediciliğinizden daha üstün bir yok edicinin bulunduğunu bilmiyordunuz. Hâsılı şöyle olsun-böyle olsun diye ne tedbirde bulduysanız hepsi de aksi çıktı. Şimdi korku içindesiniz amma hâlâ da o illetten tövbe etmediniz. Umudunuz yok, hâlâ da bir güç-kuvvet sahibi bulunduğunu görmüyorsunuz. Gücünüz-kuvvetiniz

varken beni görmeniz, kendinizi bana karşı yok olmuş bilmeniz gerek ki işler kolaylaşsın. Korkuya düşünce benden umut kesmeyin ki sizi bu korkudan kurtarmaya, emin etmeye gücüm yeter. Ak öküzden kara öküz çıkaranın kara öküzden ak öküz çıkarmaya da gücü yeter.

"Geceyi uzatırsan, gündüzün bir kısmı gece olur; gündüzü uzatırsın, gecenin bir kısmı gündüz olur; ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü belirtirsin" bu-yurulmuştur. Şimdi tutsaksınız; fakat tapımdan umut kesmeyin de elinizden tutayım sizin. "Allah'ın rahmetinden umut kesmeyin; Allah rahmetinden kâfir olan topluluktan başkası umut kesmez."

Şimdi Ulu Allah buyuruyor ki: A tutsaklar, önceki yolunuzdan döner, Korkuda da, umutta da beni görür, herhalde kendinizi yok etmeme karşı yok olmuş sayarsanız sizi bu korkudan kurtarırım; sizden yağmalanan, elinizden çıkan her malı tekrar veririm size; hattâ kat-kat fazlasını, daha da iyisini verir, sizi bağışlarım; dünya devletine âhîret devletini de katarım.

Abbas, tövbe ettim, tuttuğum yoldan döndüm dedi. Mustafâ, Ulu Allah ettiğın dâvaya delil ister buyurdu.

Beyit:

Aşk dâvasına girişmek kolay,

Fakat o dâvâya kesin delil gerek.

Abbas, hadi dedi, ne delil istiyorsan söyle. Mustafâ, Müslüman olduysan, Müslümanlığın iyiliğini istiyorsan, sende kalan malların bir kısmını Müslüman ordusuna bağışla da Müslümanlık kuvvetlensin buyurdu. Abbas, a Allah Elçisi dedi, bende ne kaldı ki? Hepsini yağmaladılar; bir eski hasır bile bırakmadılar. Allah rahmet etsin, Mustafâ, gördün mü buyurdu, gerçek değilsin tuttuğın yoldan dönmedin; ne kadar malın var, nerde sakladın, kime ismarladın, nereye gömdün, gizledin, söyleyeyim mi? Abbas, hâşâ dedi. Mustafâ buyurdu ki: Bu kadar malı anana vermedin mi; filân duvarın dibine gömmedin mi, ona, dönersem bana verirsin; esenlikle dönmezsem şu kadarını filân işe harcarsın, şu kadarını filâna verirsin, bu kadarı da senin olsun diye etraflıca vasiyette bulunmadın mı? Abbas bunu duyunca parmak kaldırdı, tam gerçeklikle inandı. Dedi ki: Ey gerçek peygamber, ben, Hâman gibi, Şeddad gibi daha başkaları gibi eski padişahlara nasıl felek yâr olduysa sana da yâr oldu, baht elverdi sanıyordum. Fakat bunu buyurdun ya, bildim-anladım ki bu devlet, o yandandır, Allah'tandır. Mustafâ buyurdu ki: Doğru söyledin bu sefer; içindeki şüphe ipi koptu, duydum; sesi kulağıma geldi. Canımın ta içinde gizli bir kulağım vardır, kim şüphe ve kâfirlik zünnârını koparırsa o gizli kulakla o koparma sesini duyarım, can kulağıma gelir. Şimdi doğru söyledin, iman ettin.

Mevlânâ buyurdu ki:

Bu tefsîri Emîr Pervâne'ye şunun için söyledim; dedim ki: Sen önce Müslümanlığa kalkan oldun. Kendimi feda edeyim. Müslümanlığın kalması, Müslümanların çoğalması için aklımı, tedbirimi kullanayım da Müslümanlık kalsın dedin. Kendi fikrine güvendin. Allah'ı görmedin, her şeyi Allah'tan bilmedin. Böyle olunca da Ulu Allah o sebebi, o çalışmayı, Müslümanlığın zararına sebep etti. Çünkü sen Tatar'la bir olmuşsun, Şam'lıları, Mısır'lıları yok etmek, İslâm ülkesini yıkmak için onlara yardım ediyorsun, Allah, Müslümanlığın kalkmasına sebep olan tedbiri, Müslümanlığa zarar vermeye sebep kıldı. Şu halde Allah'a yüz tut, çünkü korkulacak bir hal bu. Sadakalar ver de seni, kötü bir hal olan şu korkudan kurtarsın. Ondandır umut kesme. Öyle bir ibadetten böyle bir suça attı seni; fakat o ibadeti kendinden gördün de o yüzden suça düştün. Şimdi suçta da umut kesme ondan; yalvar-yakar, o ibadetten suçu meydana getirenin, şu suçtan bir ibadet meydana getirmeye de gücü yeter. Sana bundan bir pişmanlık verir önüne sebepler çıkarır da gene Müslümanların çoğalmasına,

Müslümanlığın kuvvetlenmesine çalışırsın. Umut kesme ki "Allanın rahmetinden, kâfir olan topluluktan başkası umut kesmez" Maksadım buydu, bunu anlasın da şu halde sadakalar versin, yalvarsın-yakarsın dedim; çünkü çok yüce bir halden aşağılık bir hale düştü; fakat bu halde de umutlanması gerek.

Ulu Allah aldatır; insanın, bana güzel bir tedbir elverdi, güzel bir iş belirdi, yüz gösterdi diye aldanmaması için güzel şekiller gösterir, içinde kötü şekiller vardır. Her görünen, görüldüğü gibi olsaydı Peygamber o kadar keskin, o kadar aydın, o kadar aydınlatıcı görüşüyle gene de "Her şey nasılsa öyle göster bana" der miydi? Güzel gösterirsin, gerçekte çirkindir. Çirkin gösterirsin, gerçekte güzeldir, özdür. Şu halde bize her şeyi, nasılsa öyle göster de tuzağa düşmeyelim, biteviye yol azıtmayalım. Şimdilik senin tedbirin güzel olsa, aydın olsa bile onun tedbirinden daha iyi olamaz; o, böyle derdi. Şimdi sen de her görüneye her tedbire güvenme; yalvar-yakar, kork. Maksadım buydu benim. Oysa bu âyeti, bu tefsiri; şu anda ordular çekmedeyiz; onlara dayanmamak, bozguna uğrasak bile o korku, o çaresizlik halinde, gene ondan umut kesmemek gerek tarzında kendi meramınca tevil etti; sözü dileğine göre anladı. Benim maksadımsa söylediğim şeyleri anlatmaktı.

2. BÖLÜM

Birisi, Mevlânâ söz söylemiyor dedi. Dedim ki: Sonucu o adamı yanıma benim hayalim çekti-getirdi. Şu hayalim, ona nasılsın, nicesin diye bir söz söylemedi. Sözsüz hayal, onu çekti buraya; hakikatim onu sözsüz çeker de bir başka yere götürürse şaşılmaz bu işe.

Söz, gerçeğin gölgesidir, parça-buçuktur. Gölge çekerse gerçek haydi-haydiye çeker. Söz bahanedir; insanı insana çeken can bağdaşmasıdır, söz değil. Birisi yüz binlerce mucize görse, söz duysa, kerametler seyretse kendisinde o peygamberle, yahut o erenle bir can bağdaşması yoksa fayda etmez. İnsanı coşturan, kararsız bir hale getiren can bağdaşmasıdır. Saman çöpün de kehribarla birazcık can bağdaşması olmasa hiç mi hiç kehribara gitmez. Her şeydeki cinsin cinsiyle bağdaşması gizlidir, gözle görünmez. Her şeyin hayali, insanı o şeye çeker. Bağ-bahçe hayali, insanı bağa-bahçeye çeker, dükkân hayali dükkâna. Fakat bu hayallerde düzenler de gizlidir. Eğrilikler yaptım **deme**,

Bu hayaller, örtüdür, âdeta; örtü ardında birisi gizli. Hayaller ortadan kalktı da gerçekler hayal örtüsü olmadan yüz gösterdi mi kıyamet kopar orda. Hal böyle olunca da pişmanlık kalmaz. Seni çeken her gerçek odur, başka şey de ondan başka değildir, seni çeken gerçeğin ta kendisidir. "O gün, gizli şeyler meydana vurulur."

Bu sözün de yeri mi ki söylüyoruz. Gerçekte çeken birdir, fakat sayılı görünür. Görmez misin ki bir adam yüz şey ister, çeşit-çeşit dileklerde bulunur. Tutmaç isterim, börek isterim, helva isterim, kalya isterim, meyve isterim, hurma isterim der. Bu istek, sayı gösterir, sayıyı dile getirir amma temeli birdir, temeli açıktır, o da birdir. Görmez misin? Bir şey yer de doyarsa bunların hiçbiri gerekmez der. Şu halde belli oldu ki on değilmiş, yüz değilmiş, birmiş "Sayılarını, ancak sınamak için yaptık". Halkın

bu birdir, onlar yüz diye sayması, bir sınamadır. Yâni erene bir derler, şu çokluk halkaysa yüz derler, bin derler. Bu, pek büyük bir sınamadır. Bu görüş, bu düştüğünüz düşünce, yâni halkı çok, onu bir görüşünüz, pek büyük bir sınamadır. "Sayılarını, ancak sınamak için yaptık" Hangi yüz, hangi elli, hangi altmış? Elsiz-ayaksız, akılsız cansız bir bölük halk, tılsım gibi, cıva gibi oynayıp durmada. Şimdi onlara altmış, yahut yüz, yahut da bin dersin, bunaysa bir. Halbuki onlar hiçtir, buysa bindir, yüz bindir, milyondur. "Sayılınca azdır onlar, saldırdılar mı çok."

Padişahın biri, birisine yüz kişinin geçineceği kadar dünyalık vermişti. Ordudakiler bu işin aleyhinde bulunuyorlardı. Padişah kendi kendine, bir gün dedi, size gösteririm, neden bu işi yaptım, anlarsınız. Savaş oldu, savaşta herkes kaçtı, yalnız oydu kılıç vuran. Padişah, işte dedi, o işi bunun için yaptım ben. İnsanın, ayırt etme kabiliyetini gazezlerden arıtması, bir din dostu araması gerek. Din, dostunu tanır amma siz ömrünüzü ayırt etme kabiliyetinden mahrum bir halde geçirdiniz de onun da ayırt etme kabiliyeti arıklaştı, din dostunu tanıyamıyor. Sen, ayırt etme kabiliyetinden mahrum olan şu bedeni besledin. Ayırt etme, bir huydan ibarettir. Görmüyor musun? Delinin de bedeni var, eli-ayağı var, fakat ayırt etmesi yok. Her pis şeye el atıyor, tutuyor, yiyor. Ayırt etme, şu görünen bedende olsaydı pisi tutmazdı. Hâsılı bildik ki ayırt etme, lâtif bir anlamdır, o da sendedir. Sense gece-gündüz, şu ayırt etme kabiliyetinden mahrum olan bedeni beslemeye koyulmuşsun; bu, ancak bununla olur diyorsun; halbuki bu da onunla olur. Nasıl oluyor da sen, hep şu bedeni geliştirmedesin, onuysa tamamıyla bir yana atmışsın. Bu beden, ayırt etme kabiliyetiyle durur, o kabiliyet bedenle durmaz. O ışık, şu söz, kulak ve bunlardan başka pencerelerden dışarıya vurur; bu pencereler olmasa başka pencerelerden baş çıkarır. Tıpkı şunun gibi hani: Bir ışık getirmişsin, güneşin önüne koymuşsun; güneşi bu ışıkla, bu mumla görüyorum diyorsun. Hâşâ; mum getirmesen de güneş kendini gösterir. Muma ne ihtiyaç var?

Allah'tan umut kesmemek gerek. "Gerçekten de kâfirlerden başkası Allah rahmetinden umut kesmez" umut, emniyet yolunun başıdır. Yola gitmiyorsan bari yol başını gözle. Eğrilikler yaptım deme, doğruluğu tut sen, hiçbir eğrilik kalmaz. Doğruluk, Musa'nın sopasına benzer, o eğriliklerse büyüler gibidir. Doğruluk geldi mi hepsini yer-gider. Kötülük ettiysen kendine ettin, senin cefan, nerden ona erişecek?

Ş i i r

Bir kuş o dağa kondu, sonra uçtu-gitti;

Bak da gör, o dağda ne bir şey fazlalaştı, ne bir şey eksildi dağdan.

Doğru oldun mu bütün onlar kalmaz. Sakın umut kesme.

Padişahlarla düşüp kalkmada şu bakımdan tehlike yok: Gidecek baş zâti gider; ha bugün, ha yarın. Fakat şu yüzden tehlike var ki onlar o makama geçtiler mi nefisleri kuvvetlenir, ejderha kesilirler. Onlarla görüşüp konuşan, onlarla dostluk dâvasına giren, onların malını kabul eden bu adam da çaresiz onların isteklerine uygun söz söyler; onların kötü düşüncelerini, hoşlansınlar diye kabul eder; aykırı bir söz söyleyemez; bu yüzden tehlikelidir; çünkü dine ziyandır. Onların yanını yaptın mı temel

olan öbür yan, sana yabancı olur. O yana ne kadar gidersen sevgilinin bulunduğu bu yan, o kadar yüz çevirir senden. Dünya ehliyle ne kadar uzlaşırsan o, o kadar kızar sana. "Kim, bir zalime yardım ederse Allah o zalimi, yardım eden kişiye musallat eder."

Yazıktır denize varıp da bir parçacık su içmeyi, yahut bir testi su almayı yeter bulmak. Denizden inciler, mücevherler, kuvvet veren yüz binlerce şeyler elde ederlerken denizden su alıp götürmenin ne değeri vardır ki? Akli olanlar bununla övünür mü hiç, ne yapmıştır ki bu işi yapan? Hattâ dünya, bir köpüğüdür bu denizin; denizse erenlerin bilgileridir. İnci de nerede? Bu dünya, çer-çöple dolu bir köpüktür amma o dalgaların çıkıp batması, yürüyüp dönmesi, denizin coşup kabarması, köpürüp kükremesi yüzünden o köpük, bir güzellik elde eder. "Kadınları, oğulları, yüklerle altınları-gümüşleri, damgalanmış cins atları, davarları, ekinleri isteyip Özleyiş sevgisi, bunlara ait sevgi, insanlar için bezenmiş, süslenmiştir." Bezenmiş, süslenmiştir buyurdu ya, demek ki o güzel değildir. "Güzellik, eğretidir onda, başka bir yerdendir. O, altın suyuna batırılmış, yıldızlanmış kalp paradır; yâni bir köprücükten ibaret olan şu dünya kalptir, kadri, değeri yoktur; fakat biz onu altınla kaplamışız; çünkü "insanlar için bezenmiştir, süslenmiştir."

İnsan Allah usturlabıdır, fakat usturlabı bilmek için münecim gerek. Tere satanda, yahut bakkalda da usturlap bulunabilir, fakat ondan ne fayda görür usturlapla göklerin hallerini, dönüşlerini, burçları, tesirlerini, inkılâpları, bunlardan başka daha birçok şeyleri ne bilir ki? Şu halde usturlap münecime fayda verir. "Kendini bilen rabbini bilir." Usturlap, nasıl göklerin hallerini gösteren bir aynaysa "And olsun ki Âdemoğullarını ululadık" diye anılan insanın varlığı da Allah usturlabıdır. Ulu Allah, onu, kendisini bilen, anlayan bir yaratık olarak yarattığından insan, kendi varlığının usturlabından Allah tecellisini, neliksiz niteliksiz güzelliği, soluktan-soluğa, bakıştan-bakışa görür, seyreder; o güzellik bu aynadan hiç mi hiç ayrılmaz.

Üstün ve yüce Allah'ın öylesine kulları vardır ki onlar, hikmet, bilgi ve anlayış, ululuklar elbiselerini giyinirler. Halkta onları görecektir görüş yoktur amma onlar, pek kıskanç olduklarından bu elbiseleri giyerler de kendilerini gizlerler. Hani Mütenebbî, Kadınlar ipekli elbiseleri süslenmek için değil, Güzelliklerini korumak için giyindiler der ya, tıpkı onun gibi işte.

3. BOLÜM

Birisi, gece-gündüz canım da, gönlüm de tapınızda hizmet etmede; fakat Moğollar'la uğraşmaktan, onların işleriyle oyalanmaktan vakit bulup da tapınıza gelemiyorum dedi. Mevlânâ buyurdu ki:

Bu işler de Allah işi; çünkü Müslümanların emin olmalarına, aman bulmalarına sebep olmada. Onların gönülleri olsun da birkaç Müslüman, emniyet içinde ibadete koyulsun diye kendinizi, malınızla,

bedeninizle feda ettiniz. Şu halde bu da hayırlı bir iştir. Ulu Allah madem ki böyle bir hayırlı işe meyil vermiş, ona aşırı rağbet göstermeniz Allah yardımına mazhar oluşunuza delildir. Fakat bu meyilde bir gevşeklik, bir usanç hâsıl oldu mu bu, Allah yardımından mahrum oluşunuza delildir. Çünkü ulu Allah, usanca uğrayan adamın, o işin öylesine bir hayırlı işe sebep olmasını istemez. Hamam gibi hani. Hamam sıcaktır amma o sıcaklığı, külhanda yanan ot, odun, tezek gibi şeylerdendir. Ulu Allah, görünüşte kötü görünen, insanı tiksindiren sebepler meydana getirir; görünüşte kötüdür amma adamın hakkında yardımdır, lûtuftur. Hamam bunlarla kızar, halka da faydası dokunur.

Bu sırada dostlar geldiler, içeri girdiler. Özür getirerek buyurdu ki:

Size kalkmıyorum, söz söylemiyorum, hal-hatır sormuyorum amma bu da ağırlamaktır. Çünkü her şeyi ağırlama, o vakte göre olur. Namazda babanın, kardeşin halini-hatırını sormak, onları ağırlamak yaraşmaz. Namazdayken dostlara, yakınlarla iltifat etmemek, iltifatın, okşamanın ta kendisidir. Çünkü onların yüzünden kendisini ibadetten, Allah'a dalıktan ayırmaz, hatırı dağılmamış olur. Onlar da azaba, azara hak kazanmamış olurlar ki bu, iltifatın ta kendisidir, okşayışın ta kendisidir; çünkü onları azaba uğratabilecek şeyden çekinmiştir.

Birisi, Allah'a namazdan daha yakın yol var mıdır diye sordu. Buyurdu ki:

Gene namazdır, fakat namaz, yalnız şu görünen şekil değildir. Bu, namazın kalıbıdır; çünkü bu namazın önü vardır, sonu vardır. Önü, sonu olan her şey kalıptır; çünkü tekbir, namazın önüdür, selâm namazın sonu. Şehadet getirmek de yalnız dille söylenen söz değildir. Çünkü onun da önü vardır, sonu var. Harfe, sese gelen her şeyin önü, sonu olur, o da görünüştür, kalıptır. Canıysa neliksiz-niteliksizdir, sonu yoktur; ne başlangıcı vardır, ne bitimi. Sonu-ucu şu namazı peygamberler icad etmişlerdir. Şimdi şu namazı meydana çıkaran Peygamber şöyle der: "Allah ile bir vaktim olur ki o vakte ne şeriatla gönderilmiş bir peygamber sığabilir, ne de Allah'a yaklaştırılmış bir melek" Şu halde bildik-anladık ki namazın canı, yalnız şu görünen şekil değildir; dalıktır, kendinden geçmiştir; şu halde bütün şekiller dışarıda kalır, oraya sığamaz. Salt anlam olan Cebrail de sığmaz. Allah sırrını kutlasın, Mevlânâ Bahâeddin Veled'den gelen bir hikâyeye vardır: Bir gün ashap onu dalmış buldular. Namaz vakti de geldi-çattı. Bâzı müritler Mevlânâ, sözlerine aldırış bile etmedi. Onlar kalktılar, namaza koyuldular. İki mürit Şeyh'e uydu, namaza kalkmadı. Namaza durmayan o iki müritten birinin adı Hâcegî'ydi. Bu zat, can gözüyle ap-açık gördü ki imamla beraber namaza duran ashapın hepsi de kibleye arka vermiş; yalnız Şeyh'e uyan o iki müridin yüzleri kibleye karşı. Çünkü Şeyh, bizden-benden geçmiştir, onun, o oluşu yok olmuş-gitmiştir; varlığı kalmamıştır; Allah ışığında helâk olmuştur; "ölmeden önce ölün" sırrına ermiştir. Artık o Allah ışığı haline gelmiştir. Kim Allah ışığından yüz çevirir de yüzünü duvara tutarsa kesin olarak kibleyi arkasına almıştır; çünkü o şeyh, kiblenin de canı kesilmiştir. Hani şu halk yüzlerini Kâ'be'ye çevirirler ya; o Kâ'be'yi bir peygamber yapmıştır. O evi, o yaptığı için de o ev, dünyanın kiblesi olmuştur. Peki, o ev kible olursa peygamber, haydi-haydi kible olur-gider; çünkü o ev, o peygamber yüzünden kible olmuştur.

Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, bir gün, bir dostu, seni çağırıldım, nasıl oldu da gelmedin diye azarladı. O dost, namaz kılıyordum dedi. Mustafâ dedi ki: Seni ben çağırmadım mı? Adam, çaresizim ben dedi. Mustafâ buyurdu ki:

Her vakit kendini çaresiz görürsen iyidir. Bunda kaldığın zaman nasıl kendini çaresiz görüyorsan, her halde, hattâ gücün-kuvvetin yeterken de çaresiz görmelisin. Çünkü senin gücünün-kuvvetinin üstünde bir güç-kuvvet var ve sen, her halde Hakka karşı yok olmuş-gitmişsin. İkiye bölünmüş değilsin sen ki kimi zaman çaren elinde olsun, kimi zaman çaresiz kalasın. Onun gücünü-kuvvetini gör de kendini her zaman çaresiz, elsiz-ayaksız, bunalmış yoksul olmuş bil. Arık bir adamın da yeri mi var, sözü mü olur? Arslanlar, kaplanlar, timsahlar bile onun karşısında hep çaresizdir, tir-tir titrerler. Gökler, yerler, hep çaresizdir, onun buyruğuna uymuştur. O pek büyük bir padişahdır; onun ışığı, ayın, güneşin ışığına benzemez ki o ışık varken herhangi birşey, olduğu yerde kalakalsın. Onun ışığı, perdesiz yüz gösterdi mi, ne gökyüzü kalır, ne yeryüzü... Ne güneş kalır, ne Ay. O padişahdan başka kimsecik kalmaz. "Her şey helâk olur, ancak onun hakikati kalır"

Padişahın biri, bir dervişe, Allah tapısından dedi, bir tecelliye uğrarsan, o tapiya bir yakınlık elverirse sana, beni de an. Derviş, ben dedi, o tapiya ulaştım mı, o güzellik güneşi vurdu mu, kendimi bile hatırlayamam, seni nasıl anayım?

Fakat Ulu Allah, bir kulu seçti de kendisinden geçirdi mi, kim onun eteğini tutarsa, kim ondan muhtaç olduğu birşeyi isterse, o ulu kişi, Allah katında onu anmasa, istemese de Hak, onu yerine getirir. Hani bir hikâye söylerler; bir padişah varmış, onun da pek özel, pek yakın bir kulu varmış. O kul, padişahın sarayına gideceği vakit ihtiyacı olanlar dertlerini anlatırlar, ona, padişaha sunsun diye yazılı kağıtlar verirlermiş. O da bu kâğıtları cüzdanına kormuş. Fakat padişahın tapısına var di mi, padişahın güzelliğinin ışığı o kula vurmuş da kul, padişahın karşısında kendinden geçer-gidermiş. Padişahsa benim güzelliğime dalıp giden kulumun nesi var-nesi yok diye âşıkçasına onun göğsünü, cebini yoklar, cüzdanını ararmış. Derken o yazılı kâğıtları bulur, neler yazılmışsa hepsini yazar, tekrar kâğıtları cüzdanına kormuş. Böylece o söylemeden herkesin ihtiyacını giderir, bir tanesini bile reddetmezmiş. Hattâ dileklerini kat-kat, dilediklerinden de fazla verirmiş. Akli başında olan, ihtiyacı olanların dileklerini padişaha söyleyebilir başka kulların yüz tane dileklerinden bir tanesini bile arada-sırada yerine getirmiş.

4. BÖLÜM

Birisi, burada bir şey unutmuşum dedi. (Mevlânâ) buyurdu ki: Dünyada unutulmaması gereken birşey var. Her şeyi unutsan da onu unutmasan korku yok. Fakat her şeyi yerine getirsen, hatırlasan, unutmasan da onu unutsan hiçbir şey yapmamış olursun. Hani bir padişah seni belli bir iş için bir köye yollasa, sen de gitsen de o işten başka yüzlerce iş basarsan, hangi iş için gittiysen onu yapmadın,

başarmadın ya, hiçbir iş başarmamış sayılırsın. Şu halde insan dünyaya bir tek iş için gelmiştir, maksat odur. Onu başarmadı mı, hiçbir iş başarmamış demektir. "Gerçekten de biz, arz ettik emâneti göklere ve yeryüzüne ve dağlara. Derken onlar, onu yüklenmekten çekindiler ve ondan korktular ve onu yükledik insana; şüphe yok ki çok zalim oldu, çok bilgisiz bir hale geldi o." O emâneti göklere arz ettik, kabul edemedi. Bir bak da gör, göklerden aklı şaşırtan ne işler meydana gelmede. Taşları l'âl, yakut yapıyor; dağları altın, gümüş madeni haline getiriyor. Bitkileri, yeryüzünü çoşturuyor, diriltiyor, ölümsüz cennete döndürüyor. Yeryüzü de tohumları benimsiyor, meyveler veriyor, ayıpları örtüyor, anlatılmasına imkân bulunmayan yüz binlerce şaşılacak işler başarıyor, şaşılacak şeyler meydana getiriyor. Dağlar da çeşit-çeşit madenler veriyor. Bütün bunları yapıyorlar, yapıyorlar amma onlardan o bir tek iş meydana gelmiyor da o tek işi insan görüyor, başarıyor, "And olsun ki Ademoğullarını ululadık" dedi, "Göğü, yeri ululadık" demedi. Şu halde insanın elinden bir iş geliyor ki ne göklerin elinden geliyor o iş, ne yerlerin, ne dağların. O işi de gördü mü, onda ne zalimlik kalıyor, ne bilgisizlik. Amma sen, o işi görmüyorsam bunca iş görüyorum ya dersin; dersin amma seni öbür işler için yaratmadılar ki. Bu, şuna benzer: Padişahların hazinelerinde bulunabilen, değer biçilmez bir çelik Hint kılıcını tutmuşsun da kokmuş öküz etine satır olarak kullanıyor, sonra da boşu-boşuna bırakmadım ya, böylesine bir işe kullanıyorum onu diyorsun. Yahut da zerresiyle yüzlerce tencere alınabilen bir altın tencereyi getirmişsin, içinde şalgam pişiriyorsun. Yahut da mücevherlerle bezenmiş bir bıçağı kırık bir kabağa mih yapmışsın da diyorsun ki; İş görüyorum; kabağı ona asıyorum, şu bıçağı öylece bırakmıyorum ya. Acınacak, gülünecek işler değil de nedir bunlar? O kabak, bir pul değerindeki bir tahta, yahut demir çiviye de asılabilirken yüz dinarlık bıçağı bu işe kullanmak, akıl işi midir ki?

Ulu Allah, sana pek büyük bir değer vermiştir. Buyurdu ki: "Gerçekten de Allah, cennet karşılığı olarak inananların canlarını, mallarını satın almıştır."

Değer bakımından iki dünyadan da artıksın; Fakat neyleyeyim ki değerini sen bilmiyorsun

Kendini ucuz satma; çünkü değerini pek fazla senin.

Ulu Allah buyuruyor ki: Sizi de, soluklarınızı da, vakitlerinizi de, mallarınızı da, zamanınızı da satın aldım ben; bana harcarsanız, bana verirsiniz karşılığı ölümsüz cennettir; değerini budur işte bence. Fakat sen, tutar da kendini cehenneme satarsan kendine zulmetmiş olursun. Hani o yüz dinarlık bıçağı duvara saplayıp ona bir kabak, yahut bir testi asan kişi gibi.

Şimdi gelelim sözüme.

Bahane getiriyor da ben kendimi yüce işlere harcamadayım. Fıkıh, hikmet, mantık, nücûm, tıp, daha da başka bilgiler öğreniyorum diyorsun. Sonucu, bunların hepsi de senin içindir. Fıkıh öğreniyorsan kimse elinden ekmeğini kapmasın, elbiseni soymasın, seni öldürmesin de sağ-esen kalasın diye öğreniyorsun. Yıldız bilgisini öğreniyorsan gökyüzünün hallerini, yıldızların yeryüzüne tesirlerini anlamak, yeryüzünde ucuzluk mu olacak, pahalılık mı; eminlik mi hüküm sürecek, korku mu; bilmek için öğreniyorsun; bunların hepsi de sana ait. Yıldız kutlu olur, kutsuz olur, senin talihinle ilgiliyse bu

da senin için. Düşünürsen anlarsın ki temel sensin, onların hepsi de senin parça-buçuğun. Parça-buçuğunda bunca yayılış, bunca şaşılacak şeyler, bunca şaşılacak haller, sonsuz âlemler olursa artık var da gör, sen asılsın, sen de ne haller var. Çünkü parça-buçuklarında bile can âleminde ne çıkışlar var, ne inişler var, ne mutluluklar var, ne kutsuzluklar var, faydalar var, zararlar var. Hani, filân canda şu Özellik var, ondan şu iş meydana gelir, filân şu işe yarar dersin ya.

Senin şu uykudan, şu yiyip içmeden başka bir gıdan daha var. "Rabbime konuk olurum, o beni doyurur, suvarır" denmiştir ya. Bu dünyada o gıdayı unutmuşsun da şu gıdaya dalıp gitmişsin; gece gündüz bedeni beslemedesin. Sonucu şu beden, atındır senin, bu dünya da o atın ahır. Atın gıdası, ata binene gıda olamaz; onun da kendisine göre gizli bir uykusu, gizli bir gıdası, gizli bir beslenmesi var. Fakat sana hayvanlık üst olmuş da atın başucunda, atların ahırında kalakalmışsın; ölümsüzlük dünyasının padişahlarının, beylerinin safında yerin yok. Gönlün orda amma beden üst olmuş da o yüzden gönlün de bedeninin buyruğuna uymuş, ona tutsak olup kalmış. Hani Mecnun, Leylâ'nın bulunduğu yere giderken akli başında olunca deveyi o tarafa sürerdi. Fakat bir soluk da Leylâ'ya daldı mı kendisini de unuturdu, deveyi de. Devenin de köyde bir köşesi vardı. Fırsat buldu mu geri döner, köye giderdi. Mecnun kendine geldi mi bir de bakar, görürdü ki iki günlük yolu gerisin-geriye dönmüş-gitmiş. Böylece üç ay yollarda kaldı da bu deve, başıma belâ oldu diye bağırıp deveden yere atladı, yaya olarak yürümeye koyuldu.

Şiir:

Devemin dileği geride, benim dileğim ilerde;

Dilekte onunla benim aramda ayrılık var.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Allah sırrını kutlasın Seyyid Burhâneddîn-i Muhakkik söz söyler, sohbet ederken birisi, senin medhini filândan duydum dedi. Seyyid, bir göreyim, bakayım buyurdu, o filân da kim? Kimin nesi? Beni tanıyacak, övecek bir derecede mi? Beni sözle tanıdıysa tanımamış demektir. Çünkü bu söz kalmaz; bu harf, bu ses kalmaz. Bu dudak, bu ağız kalmaz. Bunların hepsi de arazdır. İşimle tanıdıysa gene böyle. Yok, beni zâtımla tanıdıysa o vakit anlarım-bilirim ki o, beni övebilir, o övüş, bana aittir, beni övüştür.

Hikâye: Bu, şuna benzer hani. Derler, anlatırlar ya; padişahın biri, oğlunu, yıldız, remil bilgileriyle başka bilgileri öğrenmesi için hünerli bir topluluğa vermişti. Çocuk, pek aptal olmakla beraber bu bilgileri elde etmiş, tam usta olmuştu. Bir gün padişah, yüzüğünü avucuna aldı, oğlunu sınamak için gel dedi, söyle bakalım, avucumda ne var? Çocuk, avucundaki dedi, yuvarlak, sarı, ortası boş. Padişah, doğru buldu dedi, peki, söyle bakalım, bu ne çeşit birşey, ne olabilir? Çocuk kalbur olacak dedi. Padişah dedi ki: Akılları şaşırtacak kadar ince vasıflarını bilgi kuvvetiyle bildin de kalburun avuca sığamayacağını nasıl bilemedin?

Şimdi zamane bilginleri de böyledir işte. Bilgilerde kılı kırk yararlar, kendilerine ait olmayan şeyleri iyiden-iyiye bellemişlerdir; onları iyice kavramışlardır. Fakat asıl önemli olan, bütün bunlardan fazla kendilerine yakın bulunan, kendi varlıklarıdır; kendi-kendilerini bilmezler. Her şeye helâldir, haramdır diye hüküm verirler, bu caizdir, o caiz değildir, şu helâldir, şu haramdır diye hükmederler de kendileri helâl midir, yoksa haram mı; caiz midir, değil mi; temiz midir, pis mi; onu bilmezler. Şu içi boş oluş, sarılık, şekil, yuvarlaklık, yüzün için eğretidir. Yüzüğü ateşe attın mı bunların hiçbirisi kalmaz; hepsinden arı olan özü, zâtı kalır. İşte her şeyin vasfını söylemek, bilgilere, işlere, sözlere ait övüşlerde bulunmak da böyledir; buna benzer; bütün bunlardan sonra baki kalan zâtiyle ilgisi yoktur bunların. Onların övüşleri şuna benzer; Hep bunları söylerler, anlatırlar da sonunda, avuçtaki kalburdur hükmüne varırlar; çünkü asıl olan şeyden haberleri yoktur.

Meselâ ben kuşum, duduyum, yahut bülbül. Bana, bir başka türlü öt derlerse ötemem. Çünkü dilim, budur benim, başka türlü söz söyleyemem ben. Bu, şunun aksinedir amma. Birisi kuşların ötüşünü taklit eder, onlar gibi öter, fakat kuş değildir, kuşların düşmanıdır, avcısıdır o. Öter, şakır; maksadı, kuşların kendisini kuş sanmalarını sağlamaktır. Ona, başka türlü seslen deseler seslenebilir; çünkü bu ötüş, onun ötüşü değildir, eğretidir onda; başka türlü ses de çıkarabilir o. Çünkü o, insanların kumaşlarını çalmak, her evden bir başka kumaş göstermek için öğrenmiştir bunu.

5. BÖLÜM

Dedi ki :

Bu ne lûtuftur ki Mevlânâ şereflendirdi bizi; hiç beklemezdim; gönlümden bile geçmezdi; buna lâıyk da değilim. Benim gece-gündüz el kavuşturup onun kullarının-kölelerinin safında bulunmam gerekti; halbuki ona bile lâıyk değilim hâlâ. Bu ne lûtuf?

(Mevlânâ) buyurdu ki: Bütün bunlar, himmetinizin yüceliğinden. Yüce, büyük bir dereceniz var. Ağır, yüce işlere koyulmuşsunuz. Himmetinizin yüceliği yüzünden gene de kendinizi kusurlu görüyorsunuz; buna razı olmuyorsunuz; kendinize birçok şeyleri gerekli biliyorsunuz. Gönlümüz daima tapınızda; fakat, bedenle de şereflenmeyi diledik. Fakat bedeninin de pek büyük bir itibarı var; hattâ itibarın da yeri mi? Beden, özle ortak. Özsüz beden, nasıl bir işe yaramazsa bedensiz öz de bir işe yaramaz. Hani tohumu, kabuksuz olarak yere ekersen baş vermez, tutmaz; fakat kabuğuyla ekersen tutar, büyük bir ağaç olur. Şu halde bu bakımdan bedeninin de büyük bir kadri var; böyle de olması gerek zâti. Onsuz bir iş görülemez; hiçbir maksada ulaşamaz; evet, vallahi de böyledir bu. Asıl, anlamı bilene, anlam haline gelene göre anlamdır. Hani derler ya "İki rek'at namaz, dünyadan da hayırlıdır, dünyadakilerden de." Amma bu, herkese göre değil; birisi olsa da dünya yüzünde ne varsa hepsine sahip olsa, bütün dünyanın malına-mülküne sahipken hepsi elinden çıksa, iki rek'at namazını kaçırmak, ona bundan da daha zor gelirse işte o kişiye göredir bu.

Dervişin biri, bir padişahın yanına vardı. Padişah ona, ey zâhit dedi. Derviş, zâhit sensin dedi. Padişah, ben nasıl zâhid olabilirim ki dedi, bütün dünya benim. Derviş, hayır dedi, ters görüyorsun sen. Dünya da, âhiret de, bütün mal-mülk de benim, âlemi ben zapt etmişim; bir lokmayla bir hırkayı yeter bulan sensin.

"Artık nereye dönerseniz dönün, Allahın zâtına dönersiniz." Bu, boyuna böyledir, tecelli hiç kesilmez, sonsuzdur, ölümsüzdür. Âşıklar, kendilerini o zâta feda etmişlerdir, karşılık da istemezler. Âşıklardan başkalarıysa yayılan hayvanlara benzerler.

Buyurdu ki: Yayılan hayvanlardır amma kendilerine nimet verilmeye de lâyıktır bunlar. Ahırdadır onlar amma ahır sahibinin makbulüdür onlar. Dilerse içlerinden birini alır, has ahırına götürür. Hani önceden yoktu, onu varlığa getirdi. Varlık tavlısından cansızlar arasına getirdi; cansızlar tavlısından bitkiler tavlısına, bitkilikten hayvanlığa, hayvanlıktan insanlığı, insanlıktan da melekliğe getirdi; bunun da sonu yoktur zâti. Bütün bunları da, onun bu çeşit pek çok, birbirinden yüce tavlaları olduğunu ikrar etmen için gösterdi. "Elbette geçeceksiniz bir halden bir hale; artık ne oluyor onlara ki inanmıyorlar?" Bunu, ilerdeki katları ikrar etmen için gösterdim, inkâr edip var olan budur ancak demen için değil. Bir usta, sanatını, hünerini, halkı kendisine inandırmak, göstermediği başka hünerlerine de ikrar edip var olan budur ancak demen için değil. Bir usta, sanatını, hünerini, halkı kendisine inandırmak, göstermediği başka hünerlerine de ikrar ettirmek, inandırmak için gösterir. Hani padişah da, kendisinden daha başka şeyler de istesinler, umsunlar, bu umutlarla keseler örsünler, diksinler diye bağışlarda, ihsanlarda bulunur. İşte bu, bu kadardır, padişah artık başka birşey vermez; verip vereceği budur ancak desinler diye değil. Hattâ padişah, birisinin böyle diyeceğini, bu düşünceye kapılacağını bilse ona asla ihsanda bulunmaz.

Zâhid ona derler ki işin sonunu görür, dünya ehliyse ahiri görür. Fakat Allah'a tam yaklaşmış arifler, ne sonu görürler, ne ahiri. Onlar, öne bakarlar da her işin başlangıcını bilirler. Hani bilen biri buğday eker; bilir ki buğday bitecektir, buğday biçilecektir o. Sonu, önceden görmüştür. Arpa, pirinç, başka şeyler eken de böyle. Madem ki önü gördü, sona bakmaz artık; bütün sonlar, önceden malûmdur ona; fakat bunlar azdır. Sonu görenlerse orta hallilerdir. Ahırdakilere gelince yayılan hayvanlardır.

İnsana yolu gösteren derttir, hem de her işte. İnsan, hangi işe koyulursa koyulsun, o işin derdi, o işin hevesi, aşkı, gönlünde doğmazsa adam, o işe girişemez; o iş, dertsiz kolay gelmez ona. İster dünya olsun, ister âhiret... İster alış-veriş olsun, ister padişahlık... İster bilgi olsun, ister yıldız; isterse başkası; hepsi de böyledir. Meryem de doğum ağrısı başlamadan baht ağacının yanına gitmedi. "Doğum ağrısı, onu hurma ağacının dibine sevk etti." Onu, ağaca götüren o dertti de kuru ağaç meyve verdi. Beden Meryem'e benzer. Her birimizin bir İsâ'sı var. Bizde dert meydana gelirse İsâ'mız doğar; fakat dert olmazsa İsâ, geldiği o gizli yoldan gider, gene aslına kavuşur; ancak biz mahrum kalırız; faydalanamayız ondan.

Can, iç âlemde yokluk-yoksulluk içinde; tabiat dışarda nimetlere gark olmuş

Şeytan, yiyip içmeden mîde fesâdına uğramış, Cemşîd'se daha sabah kahvaltısı bile etmemiş.

Mesîh'in yeryüzündeyken hastalığını tedâvi ettir; Mesîh göğre ağmaya koyuldu mu derman, elden çıkar-gider.

6. BÖLÜM

Bu söz, anlaması için söze muhtaç olan kişiyedir. Fakat söz söylenmeden de anlayan kişiye söz söylemeye hacet mi var? Gökler, yerler, anlayan kişiye hep sözdür. Bunların hepsi de "ol der, oluverir" sözüyle bildirildiği gibi sözden doğmuştur. Yavaş söylenen sözü bile işiten kişiye anlatmaya koyulmanın, bar-bar bağırmanın ne lüzumu var?

Bir Arap şâiri, padişahın birinin tapısına geldi. Padişah Türk'tü, Farsça bile bilmiyordu. Şâir, padişaha Arapça pek güzel bir kaside düzmüştü. Padişah tahtına oturmuştu. Bütün dîvan ehli huzurdaydı. Beyler, vezirler, teşrifata göre sıralanmıştı. Şâir, ayağa kalktı. Getirdiği kasideyi okumaya başladı. Padişah beğenilecek yerlerde başını sallıyor, şaşılması gereken yerde şaşkınlık gösteriyor, gönül alçaklığı gösterilmesi gereken yerlerde iltifatlarda bulunuyordu. Dîvan ehli şaşırıyorlardı. Padişahımızın Arapça bir söz bile bilmezdi; tam yerinde nasıl oluyor da başını sallıyor; yoksa arapça biliyordu da bunca yıldır bizden mi gizliyordu; Arapça edebe aykırı bir söz söylediyseniz vay bizim halimize diyorlardı..Padişahın pek sevdiği bir kölesi vardır. Ona at verdiler, katır verdiler, mal verdiler; bir o kadar daha vermeyi de boyunlarına aldılar.

Bize şu hali bildir, padişah Arapça biliyor mu, bilmiyor mu? Tam yerinde nasıl baş sallıyordu; yoksa bu, keramet miydi, ilham mıydı, öğren de haber ver bize dediler.

Köle bir gün fırsat buldu. Ava gitmişlerdi, birçok av avlanmıştı. Padişahı memnun gördü, hali sordu. Padişah güldü de vallahi dedi, ben Arapça bilmem; amma başımı sallıyordum, çünkü o şiiirden maksadı nedir, onu anlıyordum da başımı sallıyor, anlıyor, beğeniyordum.

Artık anlaşıldı ya, temel olan, maksattır, o şiiirse maksadın parça buçuğudur; o maksat olmasaydı o şiiir söylenmezdi. Maksada bakılırsa ikilik kalmaz. İkilik, parça-buçuklardadır; temelse birdir. Nitekim şeyhlerin yolları, görünüşte çeşit-çeşittir. Hallerinde, sözlerinde, hareketlerinde aykırılık vardır; fakat maksat bakımından hepsi de bir şeydir; o da Allah'ı aramaktan, dilemekten ibarettir. Hani şu konağa bir yeldir, eser, gelir. Halının bir ucunu kaldırır; kilimleri oynatır; çer-çöpü havalandırır; havuzun suyunu zerre-zerre dalgalandırır; ağaçları, dalları, yaprakları oynatır. Bütün bu birbirine aykırı, çeşit-çeşit halleri belirtir amma maksat, temel, gerçek bakımından hep bir şeydir; çünkü hepsinin hareketi bir yeldendir.

(Biri dedi ki: Kusurumuz var. (Mevlânâ) buyurdu ki:

Kim bu düşünceye düşer, ah ne haldeyim, neden böyle yapıyorum derse bu, dostluk ve yardıma uğrayış delilidir. "Azarlayış kaldıkça sevgi de vardır" derler. Çünkü dostlar azarlanır, yabancılar azarlanmaz. Amma azarlayışta da fark var. İnsanı dertlendiren, müteessir eden, akıllandıran azar, sevgiye, yardıma delildir. İnsana dert vermeyen, geçip giden azar, sevgiye delil olamaz. Hani tozu gitsin diye halıyı döverler ya, akıllılar buna azar demezler. Fakat baba çocuğunu, adam sevdiğini döverse buna azar derler; sevgi delili, böyle bir vakitte meydana çıkar. Şu halde madem ki kendinde bir dert, bir pişmanlık görüyorsun; bil ki bu, Allah'ın yardımına, sevgisine delildir. Kardeşinde bir ayıp görüyorsan o ayıp, sendedir de onda görüyorsun. Dünya aynaya benzer. Kendini onda görüyorsun sen. Çünkü "inanan, inananın aynasıdır." O aybı kendinden gidermeye bak. Çünkü ondan incindiğin zaman, kendinden inciniyorsun demektir.

Dedi ki: Bir fili, su için diye bir su kaynağına götürdüler. Fil, kendini suda görüyor, başka bir fil var sanıyor, ürküyordu. Bilmiyordu ki kendinden ürkmektedir. Zulüm ediş, kin güdüş, hasret, hırs, insafsızlık, ululuk gibi bütün kötü huylar, sende oldu mu incinmezsin. Fakat bunları bir başkasında gördün mü ürkersin, incinirsin. Bil ki kendinden ürkmemesin, kendinden incinmemesin. İnsan, kendi kelliğinden, kendindeki çıbandan iğrenmez; yaralı elini yemeğe sokar, parmağını yalar, gönlüne hiç de tiksinti gelmez. Fakat bir başkasında küçücük bir çıban, yahut azıcık bir yara görse onun yediği yemekten tiksindir, o yemek, içine sinmez. İşte kötü huylar da kelliçiklere, çıbanlara benzer. İnsan, bunlar kendisinde oldu mu incinmez; fakat bir başkasında bu huyların pek azını bile görse ondan incinir, tiksindir. Sen ondan ürküyor, kaçırıyorsun ya, o da senden ürker, incinirse mâzur gör; senin incinişin de onun için bir özürdür; çünkü sen onu görünce inciniyorsun ya, o da aynı şeyi görüyor da senden inciniyor. "Inanan, inananın aynasıdır" dedi, "kâfir, kâfirin aynasıdır" demedi. Amma bu, kâfirin aynası yok demek değildir; onun da aynası vardır amma aynasından haberi yoktur.

Bir padişahın gönlü daralmıştı, bir ırmak kıyısına oturmuştu. Beyler, ondan ürküyorlar, korkuyorlardı.

Hiçbir suretle gülmüyordu yüzü. Bir maskarası vardı; pek yakındı ona. Beyler onu çağırdılar. Eğer dediler, padişahı güldürebilirden sana şu kadar dünyalık veririz. Maskara, padişahın yanına gitti, fakat ne kadar çalıştı-çalabalıysa bir türlü güldüremedi. Padişah ona bakmıyordu ki bir maskaralık yapmış da onu güldürsün; boyuna suya bakıyor, başını kaldırmıyordu bile. Maskara, padişaha, suda ne görüyorsun dedi. Padişah, bir kaltaban görüyorum deyince maskara, a âlemin padişahı dedi, bu kul da kör değil ya.

İşte buna benzer hani; sen onda bir şey görüyor da inciniyorsan o da kör değil ya, senin gördüğünü o da sende görürsün.

Ona karşı iki "ben" olamaz; oraya iki "ben" sığamaz. Sen de "ben" diyorsun, o da "ben" diyor. Ya sen onun Önünde öl, ya o senin önünde ölsün de ikilik kalmamasın. Fakat o ölmez, buna imkân yok. Ne dış âlemde ölür o, ne zihinde; çünkü "o, bir diridir ki ölmez". Mümkün olsaydı ikilik kalsın diye senin için öldürdü de hani; bu kadar da lütfü vardır onun. Madem ki onun ölmesine imkân yok, sen öl de o, sana tecelli etsin, ikilik kalsın-gitsin. İki kuşu birbirine bağlasan, ikisi de aynı cinstendir, iki kanat dört kanat

olmuştur, fakat gene de uçamazlar; çünkü arada ikilik vardır. Fakat ölü bir kuşu, diri bir kuşa bağlasan diri kuş uçar; çünkü ikilik kalmamıştır.

Güneşte öylesine bir lütuf var ki yarasaya karşı ölür; amma buna imkân yoktur da a yarasa der, lûtfum her şeye ulaşmış, sana da ihsanda bulunmayı isterim. Sen öl; çünkü senin ölmen mümkün. Öl de ululuk ışığımdan faydalan, yarasalıktan çık, yakınlık Kafdağı'nın Zümrüdüanka'sı ol.

Allah kullarından bir kulda bile kendisini bir dost için feda etme gücü vardır. Böyle bir kul, Allah'tan dostunun sağlığını istemedeydi. Allah kabul etmiyordu. Ses geldi, ben onu istemiyorum dendi. O Allah kulu ısrar etmede, duadan vazgeçmemedeydi. Allah'ım diyordu; onun sağlığını dilemeyi gönlüme veren sensin; bu istek gitmiyor benden. Sonunda ses geldi: Dilediğinin olmasını istiyorsan başını ver, sen yok ol, kalma, geç-git şu dünyadan. O kul, Yârabbi dedi, razı oldum. Öyle yaptı, dost için başıyla oynadı da işi oldu. Bir kulda bu lûtf olur, bir günü bile, önü-sonu bütün dünya ömrüne değer ömrünü feda ederse o lûtfu yaratanda böyle bir lûtf olmaz mı? İmkân mı var buna? Madem ki onun yok olması mümkün değil, bari sen yok ol gitsin.

Ağır canlı biri geldi de (1) büyük bir kişinin (2) üst tarafına geçti-kuruldu. (Mevlânâ) buyurdu ki:

(1) Selim Ağa nüshasında kelimenin altına kırmızı mürekkeple "Şeyh Seref-i Herevî" yazılmıştır (109 a). İzzet Koyunoğlu nüshasında da gene kırmızı mürekkeple "Müstevfî'nin evinde oldu. Şeyh Herevî idi." mealinde "Şeyh Herevî bûd der hâne-i Müstevfî kaydı ilâve edilmiştir. (2) Selim Ağa nüshasında gene alta "Çelebi Hüsâmeddîn" yazılmıştır (109 a). Işığın üst yanında olmuşlar, yahut alt yanında olmuşlar, ne farkı var onlarca? Işık yücelik dilerse kendisi için dilemez; maksadı başkalarına fayda vermektir; başkalarının da ışığından faydalanmasını ister. Yoksa mum, nerde olursa olsun, ister aşağıda bulunsun, ister yukarıda, her halde de mumdur o. Mumun da yeri mi? Onlar ölümsüz güneştir. Dünyada mevki, yücelik dilerlerse maksatları şudur: Halkta onların yüceliğini görecektir göz yoktur; onlar isterler ki dünya tuzağıyla dünya ehlini avlasınlar da halk, öbür yüceliğe yol bulsun, âhiret tuzağına düşsün. Hani Mustafâ da Mekke'yi, başka şehirleri, onlara muhtaç olduğundan zapt etmiyordu; herkese yaşayış başışlamak, aydınlık vermek, görüş lûtfetmek için zapt ediyordu. "Bir avuçtur bu avuç ki vermeye alışmıştır; almaya alışık değildir."

Onlar halkı aldatırlar amma başışta bulunsunlar diye aldatırlar, onlardan bir şey almak için değil. Bir adam, hileyle kuşcağızları tuzağa düşürmek, onlara yemek, satmak için tuzak kurar; buna düzen derler. Fakat bir padişah, kendindeki hünerden haberi bile olmayan değersiz, acemi doğanı tutup elinde- bileğinde besleyip terbiye etmek, yüceltmek, ona avlanmayı belletmek için tuzak kurarsa buna düzen demezler. Görünüşte düzendir amma doğruluğun, verginin, başışın, ölüyü diriltmenin, taşı lâ'l haline getirmenin, ölü erlik suyunu insan şekline sokmanın ta kendisidir; hattâ bunlardan da üstün bir şeydir bu. Doğan, kendisini niçin tutuyorlar, bunu bir bilseydi yeme muhtaç olmazdı da canla-gönülle tuzağı arardı; padişahın eline kendiliğinden-uçar, konardı.

Halk, onların sözlerinin dış yüzüne bakar da der ki: Biz, bu sözleri çok işittik. İçimiz, kat-kat dolu bu sözlerle. "Kalblerimizde kılıf var; hayır, Allah küfürleri yüzünden lânet etmiştir onlara." Kâfirler, gönüllerimiz, bu çeşit sözlerin kılıfıdır, bu sözlerle dop-doluyuz biz derler de Allah, onlara cevap vererek buyurur ki: Hâşâ, gönüllerimiz bu sözlerle değil, vesveselerle, hayallerle, ikilikle, hattâ lanetle doludur. Çünkü "küfürleri yüzünden Allah lâ-net etmiştir onlara." Keşke o hezeyanlardan boş olsaydı da bu sözlerin bir kısmını kabullenseydiler; fakat bu kabiliyet de yok onlarda. Gözleri, bir başka renk görsün, Yûsuf'u kurt görsün; kulakları bir başka türlü ses duysun, hikmeti saçma-sapan bir söz saysın, gönülleri bir başka renge boyansın, vesveselerin, hayallerin yeri-yurdu olsun diye Ulu Allah, onların kulaklarını, gözlerini, gönüllerini mühürlemiştir. Gönülleri kışa dönmüştür; buzdun, soğuktan ne varsa derilmiş, toplanmıştır gönüllerinde. "Allah, gönüllerine ve kulaklarını mühür vurmuştur ve gözlerinde de örtü var onların." Hattâ bunlarla dolu olduğunu söylemenin de yeri mi? Ne onlar, ne onlarla övünenler, ne de soyları-sopları, ömürleri boyunca gerçeğin kokusunu bile duymamışlardır, gerçeğe ait bir tek söz bile işitmemişlerdir. Bir testi var, Ulu Allah onu bâzı kimselere suyla dolu gösterir, onları bu suyla suvarır, kana kana içerler. Bâzı kimselereyse boş gösterir, dudakları bile ıslanmaz. Testiden su içemeyen ne diye şükretsın? Bu testi dolu gören kişi şükreder.

Ulu Allah, "Allah Âdem'in balçığını kırk gün yağurdu" hükmünce onu düzdü-koştı, bunca zaman yeryüzünde kala-kaldı. Lânet olasıca İblis, yere inmişti. Âdem'in kalıbına rastladı. O kalıba girdi, damarlarında döndü-dolaştı; iyice seyretti; kanla dolu olan damarlarını, sinirlerini, hıltlarını gördü. Dedi ki: Arş ayağında görmüştüm, bir İblis yaratılacak diye yazılıydı. Eyvahlar olsun, şaşarım doğrusu İblis bu değilse; olsa-olsa budur mutlaka.

Esenlik size dedi de kalktı (Mevlânâ).

7. BÖLÜM

Atabek'in oğlu geldi. (Mevlânâ) buyurdu ki: Baban boyuna Allah ile meşgul, inancı da üstün; bu, sözünden anlaşılıyor. Bir gün Atabek dedi ki: Rum kâfirleri, Tatar'a kız verelim de din bir olsun; şu yeni din, şu Müslümanlık ortadan kalsın dediler. Dedim ki: Bu din, ne vakit bir olmuş ki? Daima ikiydi, üçtü. Dindarların arasında da boyuna savaş vardı, öldürme vardı. Dini nasıl olur da bir yapabilirsiniz siz?

Mevlânâ bu hususta birçok faydalı şeyler söyledi de dedi ki:

Din orda, yâni kıyamet kopunca âhirette bir olur. Fakat burada, dünyada buna imkân yoktur. Çünkü burada herkesin bir dileği var, herkes bir başka havada; bu, burada birliğe imkân vermez. Fakat kıyamette olur; çünkü herkes bir olur, bir yere bakar, bir şey duyar, bir şey söyler. İnsanda birçok şeyler vardır. Fare vardır, kuş vardır. Kimi olur, kuş, kafesi yüceye ağdırır; kimi olur, fare, aşağıya

çeker. İnsanda yüz binlerce birbirine aykırı canavarlar vardır. Ancak oraya giderlerse fare, fareliği bırakır, kuş, kuşluğundan geçer; hepsi de bir olur-gider. Çünkü istenen şey, ne yüceldedir, ne aşağılarda. İstene meydana çıktı mı ne yukarıya uçar insan, ne aşağıya iner. Birisi bir şey kaybetse sağı-solu arar, önde-artta aranır. Fakat onu buldu mu ne yukarıyı arar, ne aşağıyı; ne solda arar, ne sağda; ne önde arar, ne artta; her yan derilir, bir yerde toplanır-gider. Kıyamet gününde de herkesin görüşü bir olur; herkes bir dili söyler, bir sözü duyar, bir şeyi düşünür. Hani on kişinin bir bağı, yahut dükkânı olsa, onu da ortak olsa sözleri de bir olur, dertleri de; oyalandıkları şey de birdir.

İstene bir kimsedir. Bu yüzden kıyamet gününde de herkesin işi Allah'a düşer de herkes bir olur gider. Bu bakımdan dünyada herkes, bir başka işle uğraşır. Birisi kadın sevgisine düşer, öbürü mal sevdasına. Biri kazanca düşer, öbürü bilgiye. Herkes, dermanım, zevkim, hoşluğum, rahatım ondadır der, buna inanır. Bu, Allah'ın bir rahmetidir. İnsan dilediği, aradığı şeye yönelir; fakat bulamayınca geri döner. Bir an durur, düşünür de der ki: O zevk, o rahmet, aranması bir şey; galiba iyi aramadım, tekrar arayayım. Gene arar, fakat-bulamaz. Böyle aranır-dururken ansızın rahmet, perdesiz olarak yüz gösterir. Ondan sonra anlar bilir ki yol, o değilmiş.

Fakat Ulu Allah'ın öylesine kulları da vardır ki kıyametten önce de böyledir onlar, gerçeği görür dururlar. Allah yüzünü, özünü ululasın. Ali, buyurur ki: "Perde açılrsa da yakinim artmaz." Yâni "kalıbı kaldırsalar, kıyamet belirse, gene yakinim ziyadeleşmez."

Bu, şuna benzer hani: Bir topluluk, kap-karanlık bir evde her biri bir yana yüz tutup namaz kılsa gündüz olunca, yüzlerini kıbleden başka bir yana çevirmiş, o yana namaz kılmış olanların hepsi de namazlarını kaza ederler; fakat geceleyn yüzünü kıbleye tutan, kıbleye yönelip namaz kılan, ne diye kaza etsin? Zâten hepsi de onun döndüğü tarafa dönecekler. Şu halde şu gece çağında ona yüz tutan, ondan başkasından yüz çeviren kullar var ya, kıyamet, onlarca ap-açık meydandadır, kopmuş-gitmiştir zâten. Sözün sonu yoktur; fakat isteyen ne kadar isterse o kadar iner. "Hiçbir şey yoktur ki hazineleri katımızda olmasın, fakat onu, ancak bilinen bir miktarda indiririz." Hikmet yağmura benzer. Madeninde sonsuzdur, fakat ne kadar gerekse o kadar yağar. Kışın, baharın, yazın, güzün, miktarınca; baharın biraz daha çok, yahut az. Amma geldiği yerde sonsuzdur o. Şekerciler şekeri, eczacılar ilâci kâğıda korlar. Fakat şeker, kâğıtta olduğu kadar değildir. Şekerin madenleri, ilâçların madenleri sonsuzdur; kâğıda nerden sığacak?

Hani kınamışlardı da Allah esenlik versin ona, Kur'ân Muhammed'e neden âyet-âyet iniyor da sûre-sûre inmiyor demişlerdi. Allah rahmet etsin, esenlik versin ona, Mustafâ buyurdu ki: Bu ahmaklar ne söylüyorlar? Bana tam olarak birden inseydi yanar-giderdim., kalmazdım ki. Çünkü bilip anlayan, azdan çoğu anlar, bir şeyden birçok şeyleri, bir satırdan defterleri. Bu, şuna benzer: Bir topluluk oturmuş, bir hikâye dinliyordu. İçlerinden biri, anlatılanı tam olarak biliyordu, olayın içinde bulunmuştu o. Bir işareten olayın hepsini anlıyordu. Sararıyordu, kızarıyordu, halden hale giriyordu. Başkaları, duydukları kadar anlıyordu, çünkü o hallerin hepsini bilmiyorlardı ki. Fakat bilen, o kadarından pek çok şey anlamıştı.

Geldik sözümüze: Evet, aktarın yanına geldin mi, şekeri çoktur amma kaç parayla geldin, ona bakar, o kadar şeker verir. Burada da gümüş para, himmettir, inançtır. İnanç ve himmet miktarınca artar-durur söz. Şeker almaya geldin mi çuvalına bakarlar, ne kadarsa o kadar tartarlar; bir kile, yahut iki kile verirler. Fakat adam, tutmuş da deve katarları getirmişse, birçok çuvalarla gelmişse kilecilerin gelmelerini buyururlar. Çünkü bu iş uzun sürecek, çabuk savulmayacak, kileci gerek derler; kilecileri getirirler. Böylece bir insan vardır; ona denizler bile yetmez; bir insan da vardır, birkaç katre yeter ona; fazlası ziyan verir. Bu, yalnız anlam, bilgiler, hikmet âleminde böyle değildir. Mallarda-mülklerde, altınlarda, madenlerde hep böyledir. Hepsi de sınırsızdır, sonsuzdur; fakat adamına göre sunulur. Çünkü insan, fazlasına dayanamaz; deli-divâne olur. Görmez misin Mecnun'u, Ferhat'ı, onlardan başka âşıkları? Bir kadının aşkı yüzünden dağlara-ovalara düştüler. Çünkü onlara, dayanamayacakları kadar istek sunuldu. Görmez misin Firavun'u? Ona fazla mal-mülk sunuldu, ilahlık dâvasına girdi. "Hiçbir şey yoktur ki onun hazineleri katımızda olmasın." İyiden-kötüden hiçbir şey yoktur ki katımızda, haznemizde sonsuz defineleri bulunmasın; fakat herkese, dayanacağı kadar göndeririz, çünkü uygun olanı da budur.

Evet, bu adam inanmıştır, fakat inanç nedir, onu bilmez. Çocuk da ekmeğe inanmıştır amma inandığı nedir, onu bilmez ya, tıpkı onun gibi işte. Bitkiler de böyledir. Ağaç, susuzluktan sararır-solar, kurur; fakat susuzluk nedir, bilmez. İnsanın varlığı bir bayrağa benzer. Önce bayrağı dikerler; sonra akıl, anlayış, kıyış, öfke, yumuşaklık, lütfediş, korku, umut gibi sayısını ancak Allah'ın bildiği sonsuz huylardan meydana gelmiş orduları, her yandan, o bayrağın altına gönderirler. Uzaktan bakan, yalnız bayrağı görür; fakat yakından bakan, bayrağın altındaki topluluğu da görür. Yâni gaflette olan, ancak şu bedeni görür, bilense bakınca onda ne inciler-mücevherler var, ne anlamlar var, anlayıverir.

Birisi geldi. (Mevlânâ) dedi ki: Nerdeydin Özlemiştik, neden geciktin?

O zat, böyle rastladı dedi. (Mevlânâ) bizde dedi, dua ediyorduk, bu rast geliş dönsün-gitsin, kalksın aradan. Ayrılık getiren rastlayış gerekmez. Evet, vallahi her şey Allah'tandır amma Allah'a göre iyidir; bize göre değil. Hani şu dervişler söylerler, her şey iyidir derler ya, doğru söylerler. Her şey Allah'a göre iyidir, olgundur; fakat bize göre değil. Zina etmek, namaz kılmamak, namaz kılmak, kâfir olmak, Müslüman olmak, Allah'a eş-ortak tanımak, Allah'ı bir, eşsiz-ortaksız bilmek... Hepsi de Allah'a göre iyidir; fakat bize göre zina etmek, doğrulukta bulunmak, kâfir olmak, Allah'a eş-ortak tanımak, kötüdür; namaz kılmak, hayırlarda bulunmak iyidir; Allah'a göreyse hepsi de bir. Nasıl ki bir padişahın mülkünde, zindan da var, darağacı da var; elbise de verir, mal-mülk de ihsan eder; maiyetinde adamlar da bulunur; düğün-dernek de olur, zevk-neş'e de; davul da vardır, bayrak da... Hepsi vardır, hem de padişaha göre hepsi iyidir. Hani elbise vermek, onun saltanatının yüceliğindedir ya; darağacı, zindan, öldürüş de saltanatının yüceliğindedir. Ona göre hepsi de olgunluktur; fakat halka göre elbise vermekle darağacına çekmek, nasıl olur da bir olur?

8.BÖLÜM

Çaçaoğlu, namazdan daha üstün nedir diye sordu.

(Mevlânâ), bir kere dedi, namazın canı namazdan üstündür diye bu soruya cevap vermiştik, etraflıca anlatmıştık, ikinci cevap da şu:

İman namazdan üstündür. Çünkü namaz, beş vakitte farzdır; imansa sürüp giden bir farz. Namaz, bir özürle kılınmayabilir, geciktirilmesi caizdir; burda da imanın namazdan bir üstünlüğü var; çünkü iman hiç bir özürle bırakılmaz, geri atılmaz. Namazsız imanın faydası vardır, imansız namazsa fayda vermez; iki yüzlülerin namazı gibi. Her dinin namazı bir başka çeşittir; fakat hiçbir dinin imanı değişmez. Namazın şekilleri, kıblesi, başka şeyleri değişebilir; daha başka farklar da var; dinleyenin zevkine, özleyişine göre meydana çıkar. "Hiçbir şey yoktur ki onun hazineleri katımızda olmasın, fakat onu, ancak bilinen miktarda indiririz. "Dinleyen, hamur yoğurmanın önündeki hamura benzer; söz de suya benzer. Hamura, ne kadar su gerekse o kadar su döker.

Şiir:

Gözüm, bir başkasına bakıyorsa ne yapayım ben?

Kendinden şikâyetlen; çünkü onun ışığı sensin.

Gözüm başkasına bakıyor, yâni başka bir dinleyen arıyor senden başka; ne yapayım ben, gözümün ışığı sensin. Sen, senliğindesin, kendinden, varlığından kurtulmamışsın ki aydınlığın yüz bin kat artsın.

Hikâye: Bir adam vardı, pek arıktı, pek aşağılıktı; bir serçe kuşuna benzerdi, gözlere o kadar küçük görünürdü. Onu görmeden, çirkinliklerinden arılıklarından şikâyet eden aşağılık kişiler bile onu gördüler mi, Allah'a şükrederlerdi. Bütün bununla beraber padişahın divanında vezirin yüzüne karşı sert sözler söylerdi, büyük lâflar ederdi. Vezir, bu yüzden dertlenir, fakat hazmederdi. Sonunda bir gün vezir kızdı; ey divan ehli, bu olmayasica, onmayasica herifi ben tuttum, topraktan kaldırdım, besledim-geliştirdim. Bizim, bizim atalarımızın ekmeğiyle, nîmetiyle, bizim soframızda adama döndü de yüzümüze karşı bu çeşit sözler söyleyecek bir dereceye geldi diye bağırıldı. Adam sıçrayıp kalktı da a divan ehli, a devletin büyük adamları, a devletin direkleri dedi; doğru söylüyor. Onun ve atalarının nîmetiyle, artık ekmeğiyle beslendim, büyüdüm de sonunda böyle aşağılık bir hale geldim, böylesine rezil-rüsûvâ oldum işte; başka birinin ekmeğiyle nîmetiyle beslenseydim belki yüzüm de, boyum-posum da, değerim de bundan iyi olur, bundan üstün olurdu; o beni yerden kaldırdı ama ben, boyuna "keşke toprak olsaydım" deyip durmadayım; bir başkası beni topraktan kaldırsaydı belki böyle maskara olmazdım.

Şimdi, Allah eri tarafından terbiye edilen mürîdin canı kanatlanır. Fakat bir müzevir, bir gösterişçi tarafından terbiye edilen ondan bilgi belleyen, terbiyeyi, savaşmayı ondan öğrenen, canı onun yüzünden sararıp solan kişi, tıpkı onun gibi aşağılık, arık, bunalmış, gamlı bir hale gelir, işkillerden kurtulamaz, duyguları noksan kalır. "Onlar ki inanmazlar, dostları şeytandır onların, onları ışıktan karanlıklara çıkarır." Canı, gizli şeyleri görsün-göstersin diye bütün bilgileri, insanın mayasına katmış, o mayayı öyle yoğurmuş. Hani arı-duru su, dibinde taş mı var; çakıl mı, başka şey mi, ne varsa, yüzünde de ne yüzüyorsa hepsini gösterir ya; bu, sonradan bir şey yapılarak suya verilen eğreti bir hal değildir, onun temelinde, aslında vardır bu, yaratılıştan verilmiştir ona; fakat su toprakla, yahut başka renklerle bulandı mı o hâssa, o hüner , ondan ayrılır, onu unuttur-gider.

İşte Ulu Allah, bulanmış, bir başka renge girmiş küçük sular, onlara karıştı mı, bulanıklıklarından kurtulsunlar, o eğreti renkten halâs olsunlar diye peygamberleri, erenleri, arı-duru ulu sular gibi gönderdi. Küçük su, kendisini arı-duru görünce hatırına gelir, önce böyle arı-duruydum gerçekten de der; bilir ki bulanıklıklar da eğretiymiş, renkler de eğreti. Bu eğreti şeylere uğramadan önceki halini hatırlar da "bu bir şey ki, bundan önce de bununla rızıklanmıştık biz" der. Şu halde peygamberlerle erenler, insana önceki hali hatırlatırlar, mayasına yeni bir şey eklemeler insanın. Şimdi büyük suyu bilip tanıyan, ben ondanım, onunum diyen her bulanık su, akar, ona kavuşur, karışır-gider. Fakat büyük suyu tanımayan, onu kendisinden başka gören, kendi cinsinden başka bir cinsten sanan bulanık su, renklerle, bulanıklıklara sığınır; sonunda da ona karışmaz; denizden uzak mı, uzak düşer. Hani (Peygamber) buyurmuştur ya: "Canlardan, bilişenler uyuşurlar; bilmeyenler, hoşlaşmayanlar aykırılığa düşer." Onun gibi işte. Gene bunun için (Allah) buyurmuştur: "And olsun ki, size, sizden bir peygamber geldi." Yâni ulu su, küçük suyun cinsindedir, onandır, onun mayasındandır. Küçük su, ulu suyu kendinden görmüyor, onu inkâr ediyor, tiksiniyor ondan ya, bu da suyun kendinden değildir; bir kötü eş-dostun yüzündendir; onun sekli suya vurur da ondan. O kötü eş-dost, onunla öylesine karılmış-birleşmiştir ki ulu sudan, denizden ürküp kaçması, kendinden midir, yoksa o kötü eş-dostun kendine vuruşundan, kendisinde görünüşünden midir, bunu bile bilemez, anlayamaz; hani tıpkı toprak yiyen gibi, o da toprağa meylim, huymdan mıdır, yoksa tabiatıma karışmış bir hastalıktan mı der; bilemez de bilemez.

Bil ki tanık olarak söze gelen her beyit, her âyet, her hadîs, çeşitli olayları görmüş iki tanığa benzer; nerde tanıklık ederlerse oraya uygun tanıklıkta bulunurlar. Hani iki tanık, bir evin vakıf olduğuna tanık olurlar. Gene o iki tanık, bir dükkânın satışına tanıklıkta bulunurlar. Aynı iki tanık, bir nikâha da tanık olurlar. Hangi olayda bulunurlarsa o olaya göre tanıklık ederler. Tanığın görünüşü bu, anlamı ayrı. Allah bizi de faydalandırsın, sizi de. "Renk, kan rengi amma koku, misk kokusu."

9. BOLÜM

O dedik, sizi görmeyi arzuluyor; Hudâvendgâr'ı görmeyi dilemekteyim deyip duruyor.

Mevlânâ buyurdu ki:

Hudâvendgâr'ı şu anda, gerçek olarak göremez. Çünkü onun Hudâvendgâr'ı görsem diye görmeyi arzuladığı şey, Hudâvendgâr'ın yüzündeki örtüdür; bu anda Hudâvendgâr'ı örtüsüz göremez. Halkın babaya, anaya, kardeşe, dostlara, göklere, yerlere, bağlara, bahçelere, sayvanlara bilgilere, ibadetlere, yiyeceklere, içeceklerle, hâsılı bu çeşit şeylere duyduğu istek, beslediği sevgi onları benimseyip esirgeyiş de buna benzer. Hepsini de Allah'ı özler, onu ister. Bu şeylerin hepsini de örtüdür. Bu dünyadan geçtiler de o padişahı örtüsüz gördüler mi bilirler-anlarlar ki onların hepsini de perdeymiş, yüze tutulan örtüymüş; diledikleri, gerçekte o bir tek şeymiş. İşte o vakit bütün güçlükler çözülür, gönüllerindeki bütün soruların, cevabını işitirler; her şey açığa çıkar. Allah'ın cevabı her müşkülü teker-teker, ayrı-ayrı cevaplandırmayı da gerektirmez. Bir cevapla bütün sorular, bir uğurdan bilinir, müşkül çözülür-gider. Hani kışın, herkes, elbisesine bürünür, kürkünü giyer, bir tandır başına çöker. Emekliye-sürüne soğuktan bir bucağa girer, sığınır ya. Ağaç, ot, daha başka bütün bitkiler de soğuktan meyvemiz, yapraksız kalırlar; soğuk, bir zarar vermesin diye varlarını-yok-larını içlerine çeker, gizlerler. Bahar görünüp de cevaplarını verince, onların ölümü-dirime, bitkiye ait çeşitli soruları bir uğurdan cevaplandırılmış olur, müşkülli hallolur-gider. Hepsini de baş çıkarırlar, o belâ neden gerekmiş, anlarlar, bilirler. Ulu Allah bu örtüleri, bir iş için yaratmıştır. Allah'ın yüzü, örtüsüz görünseydi biz ona dayanamazdık, faydalanamazdık da; örtüler yüzünden yardım görmedeyiz, faydalanmadayız. Şu güneşi görüyorsun ya, hani onun ışığıyla yol yürüyoruz, görüyoruz, iyiyi kötüden ayırt ediyoruz; onunla ısınıyoruz; ağaçlar, bağlar-bahçeler meyve veriyor; ham meyveler, ekşi, acı meyveler, onun ısıyla oluyor, olgunlaşıyor, tatlılaşıyor; altın, gümüş, lâ'l, yakut madenleri, onun tesiriyle oluyor, türlü sebeplerle bunca faydalar veren şu güneş, daha yakına gelse hiç bir fayda vermez; hattâ bütün dünya, bütün halk yanar-gider, bir şeycik kalmaz. Ulu Allah dağa, örtüyle-perdeyle görününce dağı, ağaçlarla, güllerle, yeşilliklerle dolduruyor, süslenmiş-bezenmiş bir hale sokuyor; fakat örtüsüz-perdesiz göründü mü, onu alt-üst ediyor, zerre-zerre parçalayıp gidiyor. "Rabbi, dağa göründü mü onu param-parça etti."

Birisi, kışın da aynı güneş yok mu diye sordu (Mevlânâ) dedi ki:

Bizim koyundan bahsedişimiz, örnek getirmektir; maksadımız budur. Yoksa orda ne koyun vardır, ne deve. Örnek başkadır, denk-eşit oluş başka. Akıl, onu çabasıyla anlayamaz; anlayamaz amma çabasından da ne vakit kurtulur akıl? Çabasını bırakırsa akıl değildir o. Anlaşılmaz, anlamaya imkân yoktur amma akıl, ona derler ki gece-gündüz, o tek sevgiliyi anlamak için düşüncelere dalar, çalışır-çabalar, kıvrırır-durur, kararsız bir hale düşer. Akıl, pervaneye benzer, sevgiliyse mum gibidir. Pervane, kendini muma vurur, yakar, helak olur-gider; fakat pervane de ona derler ki o yanıştan zarar görse, elemlere düşse bile muma dayanmasın; kendisini atsın-gitsin. Bir yaratık olsa da pervaneye benzese, fakat mumun ışığına dayansa, kendisini ona atıp yakmasa o yaratık, pervane değildir. Pervane de kendisini mumun ışığına vursa da o ışık pervaneyi yakmasa ona da mum demezler. Şu halde Allah'a dayanan, ona ulaşmak için çalışıp çabalamayan kişi, insan değildir; fakat Allah'ı anlar-bilirse o bilinen-anlaşılan da Allah değildir. İnsan ona derler ki çalışıp çırpınır, Allah'ın ululuk ışığının çevresinde rahatı-kararı kalmaz. Allah da odur ki insanı yakar-yandırır, yok eder-gider, fakat hiçbir akıl, onu anlayamaz.

10. BÖLÜM

Pervâne dedi ki: Mevlânâ Bahâeddin, Hudâvendgâr yüz göstermeden önce, Mevlânâ, bunun için Emir benim ziyaretime gelmesin, yorulup zahmet çekmesin; çünkü bizim türlü-türlü hallerimiz vardır. Bir hale düşer, söz söyleriz de, bir hale uğrar, söz söyleyemeyiz; bir halimiz olur, halkla ilgileniriz; bir halimiz olur, yalnızlığa çekiliriz; bir halimiz de olur ki dalar-gideriz, şaşırır-kalırız; olur ya, Emîr, ben öyle bir haldeyken gelir ki gönlünü alamayız; onunla konuşmaya, ona Öğüt vermeye gücümüz yetmez; onun için şu daha iyi: Dostlarla oyalanmaya, onları faydalandırmaya, gücümüz olursa biz gideriz, dostları ziyaret ederiz buyurmuştu diye özür getirdi. Emîr, Mevlânâ Bahâedin'e cevap verdim de dedim ki dedi: Ben, Mevlânâ benimle meşgul olsun, benimle konuşsun diye gelmiyorum ki; onunla şeref bulayım, kullarının arasına katılayım diye geliyorum. Şimdicek oluveren olayların biri şu: Mevlânâ diyelim kî meşguldü, yüzünü göstermedi, uzun bir zaman beni bekletti. Bu bekletiş, Müslümanlar, iyi kişiler, benim de kapıma gelince onları bekletirim, tez yol vermem, bunun bu kadar güç, bu kadar zor olduğunu bilmem içindir; Mevlânâ, başkalarına bu çeşit davranmamam için beni terbiye etti.

Mevlânâ, (bu sırada gelip) buyurdu ki:

Hayır, sizi bekletmem, lütfün da kendisidir. Hani anlatırlar ya, Ulu Allah, a kulum buyurur; duâya koyulup feryâda başladın mı isteğini tez yerine getirirdim; fakat senin ah etmen, feryât etmen, hoşuma gidiyor; onun için geciktiriyor, duânı tez kabul etmiyorum; fazla feryât etmeni istiyorum; çünkü sesin, feryâdın hoşuma gidiyor. Meselâ bir adamın kapısına iki yoksul gelse, birisi, sevilir, istenir biri olsa, öbürü de hiç hoş gitmez biri bulursa ev sahibi, kölesine, tez, durup dinlenmeden o hoşuma gitmeyen herife bir ekmek parçası ver de çekilip gitsin der. Sevileneyse vaatlerde bulunur; daha ekmek pişmedi, dayan da ekmek pişsin der.

Çok defa gönlüm ister ki dostları göreyim, onları doya-doya seyrediyim; onlar da beni doya-doya görsünler. Burada iyi öze sahip dostlar, birbirlerini iyiden-iyiye görürlerse o dünyada toplandıkları vakit bildiklik, tanışıklık, pekişmiş olacağından birbirlerini gene tanırlar, bilirlenir de dünya yurdunda da beraberdik biz derler, birbirlerine bir hoşça sarılırlar; bağdaşırlar; çünkü insan, dostunu tez kaybeder. Görmez misin ki bu dünyada birisiyle dost olursun, sevgili dersin ona; gözünde bir Yûsuf kesilmiştir o. Fakat bir kötü iş yüzünden silinir-gider; onu kaybedersin; Yûsuf luk, kurtluğa, dönüverir; önceden Yûsuf gördüğünü şimdi kurt şeklinde görürsün. Görünüşü de değişmemiştir, neyse gene odur o; fakat şu bir tek eğreti hareket yüzünden onu yitirdin-gitti. Halbuki yarın, bir başka türlü toplanış belirecek; onun özü de bir başka öze dönecek. Onu iyi tanımazsan, özüne iyiden-iyiye dalmazsan nasıl tanıyabilirsin onu? Hâsılı insanların birbirlerini iyiden iyiye görüp tanımaları, her adamda eğreti olan iyi ve kötü huyları bir yana bırakıp özlerine dikkat etmeleri, özlerini iyiden-iyiye görüp bilmeleri gerek. Çünkü insanların birbirlerine naklettikleri şu vasıflar, insanın asıl vasıfları değildir. Hani bir hikâye söylemişlerdir: Birisi, ben filân adamı iyi tanım, onun huyunu-husunu anlatayım size der. Buyur

derler. Der ki: Benim seyisimdi, iki kara öküzü vardı. Şimdi, halkın, filân dostu gördük, onu tanırız demeleri de bunun gibidir. Söyledikleri her söz, gerçekte, iki kara öküzü vardı diyenin hikâyesidir âdeta. O anlatış, onu anlatış değildir;-o anlatış, hiçbir işe yaramaz. Şimdi insanın iyi-kötü, işlediği işleri bir yana bırakmak, özüne dalmak, nasıl bir özü var, ne çeşit bir mayası var, onu anlamak, bilmek gerektir; zâten görmek, bilmek de budur.

Şaşarım insanlara; erenler, âşıklar, yeri-yurdu olmayan, şekli bulunmayan, neliği-niteliği de olmayan âleme, neliksiz-niteliksiz âlemine nasıl âşık olurlar, nasıl o âlemden yardım görürler, güç-kuvvet bulurlar, o âlemin tesiri altında kalırlar derler. Halbuki kendileri de gece-gündüz o âleme girerler. Bir adam, bir adamı sever, ondan yardım görür. Bu yardımı onun lûtfundan, ihsanından, bilgisinden, anışından, düşünüşünden, onun neş'esinden, gamından elde eder. Bütün bunlar da mekânsızlık âleminde. O, soluktan soluğa bu anlamlardan yardıma ulaşır, bunların tesiri altında kalır da buna şaşmaz; fakat tutar, erenler, âşıklar mekânsızlık âlemine nasıl âşık olurlar, o âlemden nasıl yardım görürler diye şaşırır-kalır.

Bir filozof vardı; bu anlamı inkâr ederdi. Bir gün hastalandı, elden çıktı. Hastalığı uzadıkça uzadı. Allah hikmetini elde etmiş bir er, filozofun halini-hatırını sormaya gitti; filozofa, ne istiyorsun, dedi. Filozof, sağlık istiyorum dedi. Eren, şu sağlığın şekli ne biçim, söyle bakalım, nasıl şey bu sağlık... Arılayayım da elde edeyim dedi. Filozof, sağlığın şekli yoktur deyince eren, madem ki dedi şekli yok, o neliksiz-niteliksizdir, onu nasıl isteyebiliyorsun? Söyle bakalım, sağlık nedir? Filozof, şunu bilmiyorum ki dedi, sağlık gelince güç kuvvet elde ederim, şişmanlar-gelişirim; betim-benzim ap-ak, al-al olur; açılır-neş'elenirim; tazeleşir giderim. Eren, ben dedi, senden sağlığın kendisini soruyorum; sağlık ne biçim şeydir? Filozof, bilmiyorum dedi, neliksiz-niteliksiz. O er, Müslüman olur, önceki yolunu-yordamını bırakırsa sana ilâç veririm, sağlamlştırır, iyileştiririm, sağlığı ulaştırırım sana dedi.

Allah rahmet etsin, esenlikler versin Mustafâ'dan, şu anlamlar neliksiz-niteliksiz amma görünen şekiller vasıtasıyla insan, o anlamlardan faydalanabilir mi diye sordular. Buyurdu ki:

İşte buracıkta gökyüzü, yeryüzü... Şu şekil yüzünden o tüm anlamdan faydalan. Dönüp duran gökyüzünün tesirlerini, bulutların, vaktinde yağmur yağdırdığını, yazı-kışı, zamanın değişmesini görüyorsun; hepsi de doğru-düzen, hepsi de bir hikmete dayanmada. Şu cansız bulut, ne bilir vaktinde yağmur yağdırmayı; şu yeryüzünü görüyorsun, bitkiyi nasıl kabulleniyor, bire nasıl on veriyor; elbette bunları birisi yapıyor; onu gör, şu dünya vasıtasıyla ondan yardım elde et; hani insanın da kalıbını görüyor, anlamından yardım elde ediyorsun ya; dünya vasıtasıyla de dünyanın anlamından yardıma er.

Peygamber esridi, kendinden geçti de söz söylemeye başladı mı, "Allah dedi ki" derdi. Halbuki görünüşte onun dili söylüyordu. Fakat o, arada yoktu; gerçekte söyleyen, Allah'tı. Fakat o evvelce kendini görürdü; bu yüzden de bu çeşit söz söylemeyi bilmez-anlamazdı; böyle sözlerden haberi bile yoktu. Şimdiyse ondan böyle sözler doğuyor, biliyor ki evvelki varlığı yoktur; bu, Allah'ın tasarrufudur. Nitekim Allah esenlikler versin, Mustafâ, kendinden bu kadar bin yıl önceki insanlardan, gelmiş-geçmiş peygamberlerden, tâ dünyanın sonuna dek olacak şeylerden; Arş'tan, Kür-sî'den, varlıktan-

yokluktan bahsediyordu; halbuki varlığı, dünkü varlıktı; onun, sonradan meydana gelen bu dünkü varlığı, bunları söylemiyordu. Sonradan meydana gelen, evveline evvel olmayandan nasıl haber verir; şu halde anlaşıldı ki

o söylemiyor, Allah söylüyor. "Kendi dileğinden söz söylemez; söylediği, ancak kendisine vahyedilen sözdür." Allah, sestem, harften münezzehdir. Allah'ın sözü, harften, sestem dışarıdır. Fakat sözünü de, dilediği her harften, her sestem, her dilden akıtır-gider. Hani yollarda, kervansaraylarda havuz başlarına taştan bin insan, yahut bir kuş yaparlar; o heykellerin ağızlarından su akar, havuza dökülür. Bütün akıllılar bilirler ki o su, taştan yapıma kuşun ağızından gelmiyor, bir başka yerden geliyor. Bir adamı tanımak istersen söze getir, konuşur. Konuşmaya başladı mı, onu anlar-tanırsın. Bir yankesici olsa, birisi de ona, adamı sözünden tanırlar dese, anlaşılmasa için mahsustan söz söylemez; söylemekten çekinir. Hani bir hikâye vardır: Bir çocuk, ovada annesine, kapkara gecede bana, dev gibi koca bir karartı görünüyor, pek korkuyorum der. Annesi korkma der, onu gördün mü yürekli bir halde saldır üstüne, görür-anlarsın ki bir hayaldir o. Çocuk, peki anne der; o kara şeye de anası bu çeşit bir tembihte bulduysa ne yaparım ben? Ona da annesi, konuşma da anlamasınlar seni dediye nasıl anlarım-tanırmı onu ben? Annesi, onun karşısında sus, kendini ona ver, dayan. Olur ya, belki ağzından bir söz çıkar; çıkmasa bile senin ağzından, istemeden bir söz çıkar, yahut da hatırına bir söz gelir, aklında bir düşünce baş gösterir; o düşünceden, o sözden, onun halini anlarsın. Çünkü onun tepkisi altında kaldın ya; aklına gelen söz, içinde beliren o düşünce, onun, ondaki hallerin sana vuruşudur der. Şeyh Serrezî, müritlerinin arasında oturmuştu. Müridin birinde kebab olmuş baş iştahı belirdi. Şeyh, filâna kebab olmuş baş getirin diye emir verdi. Dediler ki: A şeyh, onun kebab olmuş baş istediğini ne bildin? Şeyh dedi ki: Otuz yıldır ki bende istek kalmamıştır; kendimi bütün isteklerden arıttım, hepsinden de münezzehim; ayna gibi tertemizim, safım. Hatırına kebab olmuş baş geldi; kebab olmuş başı içim çekti; bildim ki bunu isteyen filândır. Aynada hiçbir şekil yoktur, bir şekil görünürse aynadan değildir, bir başkasındandır o.

Bir aziz, bir isteğini elde etmek için çileye girmişti. Ona, böyle bir yüce istek, çileyle elde edilemez çileden çık da ulu bir erin bakışı sana düşsün, isteğini elde et diye bir ses geldi. Eren, o ulu eri nerde bulayım dedi. Camide dediler. Bunca kişinin arasında nasıl tanıyayım, hangisidir dedi. Dediler ki: Git, o seni tanır, sana bakar; bunu da şöyle anlarsın: Bakışı sana düştü mü, ibrik elinden düşer, kendinden geçersin; anlarsın ki sana bakmıştır. Öyle yaptı; eline içi suyla dolu bir ibrik aldı, mescitteki topluluğa su sunmaya başladı. Safların arasından geçerken ansızın onda bir hal belirdi; bir nâra attı; ibrik elinden düştü, kendinden geçti; bir bucakta kala-kaldı. Herkes gitti. Kendisine gelince yapa-yalnız olduğunu gördü. Kendisine bakan padişahı orda görmedi amma maksadına da erişti.

Allah'ın öyle erleri vardır ki pek yüce olduklarından, Allah da onları kıskandığından halka yüz göstermezler; fakat dileyenleri, pek büyük dileklere kavuştururlar; onlara ihsanlarda bulunurlar. Bu çeşit ulu padişahlar, hem pek azdır, hem pek nazlı olurlar.

Sizin yanınıza geliyorlar mı o büyükler dedik. Dedi ki:

Bizim yanımız kalmamış ki. Nice zamandır ki ne yanımız var, ne önümüz. Geliyorlarsa inandıkları, düşüncelerinde yarattıkları varlığa geliyorlar, İsa'ya, evine geleceğiz dediler. Dedi ki: Dünyada bize ev nerde, ne vakit evimiz olabilir ki? Anlatmışlardır hani, Allah esenlik versin, İsa, bir ovada geziyordu.

Derken bir sağanaktır, tutturdu. İsa, bir karakulağın inine girdi, yağmur dininceye dek orda kalmak üzere inin bir bucağına sığdı. Senin yüzünden karakulağın yavrucakları huzursuz bir hale geldi, karakulağın yavrularının evi var da Meryemoğlu'nun evi yok; karakulağın yavrusuna bile bir sığınak, bir yer-yurt var da Meryemoğlu'nun ne sığınağı var, ne yeri-yurdu, ne evi-barkı.

Mevlânâ buyurdu ki:

Karakulak yavrusunun evi var, fakat böylesine bir sevgilisi yok ki onu evden sürsün, çıkarsın. Senin, seni evden sürüp çıkararak böylesine bir sevgilin varken evin yokmuş, ne korkun var. Böylesine bir sürüp çıkarmanın lütfuna-ihsanına, böyle bir ağır elbiseye lâıık oldun; bu lütuf sana mahsus oldu; artık onun seni sürüp çıkarması, yüzlerce milyon göğe, yere, ahirete, Arş'a, Kürsî'ye değer; hattâ daha da artıktır bu lütuf, daha üstündür bunlardan.

Buyurdu ki:

Emîr geldi, biz de tezcek görünmedik ya; hatırının kalmaması gerektir. Çünkü bu gelişinden maksadı, ya bizi ağırlamaktı, ya kendini ağırlamak. Bizi ağırlamaya geldiyse fazla oturdu, bizi bekledi, böylece de bizi fazla ağırlamış oldu; maksadı da yerine geldi. Yok, maksadı kendini ağırlamaksa, sevaba girmekse fazla beklediğinden, bekleyiş zahmetini fazla çektiğinden fazla sevaba girdi. .Hâsılı şu iki halde de maksadı neyse maksadına kat-kat erişti, fazlasıyla dilediğini elde etti. Bu yüzden gönlünün hoş olması, sevinmesi gerekir.

11. BÖLÜM

Hani "Gönüller görür -görüşür" derler ya; bir laftır, bir sözdür, bir hikâyedir; söyler dururlar amma onlara da anlamı açılmamıştır; yoksa söze ne hacet vardı? Gönül tanıklık ettikten sonra dilin tanıklığına ne hacet? Emîr Nâip dedi ki:

Evet, gönül tanıklık veriyor amma gönlün aldığı ayrı bir tat var, kulağın aldığı ayrı bir tat, gözün aldığı ayrı bir tat, dilin aldığı ayrı bir tat. Daha fazla fayda elde etmek için her birine ihtiyaç var. (Mevlânâ) buyurdu ki:

Gönül dalar-batarsa hepsi, onunla yok olur-gider, dile ihtiyaç kalmaz. Sevgisi, Allah sevgisi değildi; bedene, nefse aitti; Leylâ da balçıktan yaratılmıştı; fakat bu sevgi, Leylâ'nın sevgisi, Mecnûn'u

öylesine bir almıştı, Mecnûn, o sevgiye öylesine bir dalmıştı, batıp gitmişti ki Leylâ'yı gözle görmeye de muhtaç değildi; sözlerini kulakla duymaya da muhtaç değildi. Leylâ'yı, kendisinden ayrı görmüyordu ki.

Hayalin gözümde, adın ağzımda;

Anışın gönlümde; nereye mektup yazayım?

Şimdi bedene ait sevgide bile bu güç-bu kuvvet oluyor, âşığı bir hale getiriyor ki kendisini, sevgiliden ayrı göremiyor; duyguları hep onda gark olup gidiyor; gözü, kulağı, burnu, başka âzasından hiçbiri, ayrı bir tat istemiyor, hepsini bir yerde toplanmış görüyor; hepsini bir yerde hazır buluyor. Şu söylediğimiz uzuvlardan bir tanesi, tam bir zevk duydu mu, hepsi de onun zevkine dalıp-gidiyor, başka bir zevk istemiyor. Bir duygunun ayrı bir zevk istemesi, alması gereken zevki-tadı tam almadığına delildir zâtî; bir zevk duymuştur amma noksan bir zevktir bu; o zevke dalamamıştır da öbür duyguları da zevk ister, çeşitli zevkler isteğine düşer; her duygu, ayrı bir zevk peşine düşer. Halbuki duygular, anlam bakımından birdir, görünüş bakımından ayrıdır, çeşitlidir. Fakat bir uzuv daldı-gitti mi, hepsi onunla beraber dalar-gider. Hani sinek gibi. Sinek yücelerde uçtukça kanadı da oynar, başı da oynar, bütün parçaları da oynar. Fakat bala battı mı bütün parçaları bir olur, hiçbiri oynamaz. Dalıp batmak, ona derler ki dalan-batan, arada kalmasın, onun çabası da bitsin, işi de, hareketi de. Batmak, ona derler ki ondan meydana gelen her iş, onun işi olmasın, suyun işi olsun. Hâlâ suda elini-ayağını oynatıyorsa buna batış demezler. Ah, battım, boğuldum diye bağıriyorsa buna da batmak-boğulmak demezler.

Halk "Ben Allah'ım" demeyi büyük bir dâva sanır; halbuki "Ben kulum" demek büyük bir dâvâdır. "Ben Allah'ım" demek, büyük bir gönül alçaklığıdır. Çünkü "Allah kuluyum" diyen, iki varlık ispat eder; bir kendisini, bir de Allah'ı isbata kalkışır. Fakat "Ben Allah'ım" diyen, kendisini yok etmiştir, yele vermiştir; "Ben Allah'ım" der; yâni ben yokum, hep odur, Allah'tan başka varlık yoktur; ben salt yokluğum, hiçim der. Gönül alçaklığı, bunda daha artıktır; bundan dolayı da halk anlamaz. İşte buracıkta bir kişi, Allah rızâsı için Allah'a kulluk eder; kulluğu meydandadır; Allah için kullukta bulunur amma kendisini de görür, yaptığını da görür, Allah'ı da görür; o suya batmamıştır, suda boğulmamıştır. Suda boğulan o kişidir ki onda hiç-bir hareket, hiç-bir iş kalmaz; hareketi, suyun hareketinden ibarettir. Bir arslan, bir ceylânın peşine düşmüştü hani. Ceylân ondan kaçıyor. Kaçtıktan da iki varlık vardı: Biri arslanın varlığı, öbürü ceylânın varlığı. Fakat arslan ona erişince ceylân, onun pençesinin altında kahroldu, arslanın korkusundan kendinden geçti, arslanın önünde yere serildi mi, o anda artık, yalnız arslanın varlığı kalmıştır, ceylânın varlığı yok olmuş-gitmiştir.

Batıp boğulmak şudur: Ulu Allah, halkın arslandan, kaplandan, zâlimden korkmasından başka bir korkuyla erenleri, kendi zâtından korkutur; ona açar, bildirir ki korku da Allah'tandır, eminlik de Allah'tan... Zevk-neş'e de Allah'tandır, yiyip içme de Allah'tan. Ulu Allah, gözü açıkken ona, özel ve görülür-duyulur şekilde bir arslan, bir kaplan, bir ateş gösterir. Bunu göstermesi de erenin, gördüğüm arslan şekli, kaplan şekli, gerçekte bu âlemde değil, gayb âleminde demesini, bunu anlamasını sağlamaktır. Böylece pek güzel, pek alımlı bir şekilde gösterir. Gene böyle bağlar-bahçeler, ırmaklar, huriler, köşkler, yenecek içilecek şeyler, ağır elbiseler, binilecek hayvanlar, şehirler, konaklar, çeşit-çeşit, renk-renk şaşılacak şeyler gösterir. Gerçek olarak anlar-bilir ki bunlar, bu âlemde değildir, Allah

onları, gözüne göstermede, bu şekillere bürümede... Bütün rahatlıklar da ondandır, görülen-seyredilen şeyler de. Şimdi onun korkusu, halkın korkusuna benzemez; çünkü gördüğü şeyleri delille bilmiş, anlamış değildir; çünkü Allah, her şeyin Allah'tan olduğunu ona ap-açık göstermiştir.

Filozof da bunu bilir amma delille bilir; delilse boyuna durmaz. Birisine delil getirdin mi hoşlanır, ısınır, tazeleşir; fakat delil söylendi de geçildi mi, onun da sıcaklığı, hoşluğu kalmaz, geçer-gider. Hani birisi, delille bilir ki şu evin bir mîmarı vardır; gene delille bilir ki o mimarın gözü vardır, kör değildir; gücükuvveti yeter, güçsüz-kuvvetsiz değildir; vardır, yok değildir, diridir, ölü değildir; evi yapmadan önce vardı, güçlüydü-kuvvetliydi; bütün bunları bilir. Bilir amma delille bilir; delilse durmaz, tez unutulur. Ariflere gelince: Onlar mîmarı tanımışlar, ona hizmette bulunmuşlardır; gözleriyle görmüşlerdir onu; beraber tuza banmışlardır, ekmek yemişlerdir onunla; görüşüp konuşmuşlar, koklaşmışlardır onunla. Mîmar, hatırlarından asla çıkmaz, gözlerinden yitmez onların. İşte böyle adam, Allah'ta yok olur; ona göre artık suç da suç değildir, günah da günah değildir; çünkü o, suya alt olmuştur, suda boğulup gitmiştir.

Bir padişah, kölelerine, herbiriniz elinize altınla bezenmiş birer kadeh alın, konuk geliyor diye emretti. Kendisine yakın olan köleye, sen de bir kadeh al dedi. Fakat padişah yüz gösterince o öz köle, kendisinden geçti, esridi, kadeh elinden düştü, kırıldı. Başkaları onun bu hareketini görünce demek ki böyle gerekmiş dediler, kadehlerini mahsustan atıp kırdılar. Padişah, neden böyle yaptınız diye onları azarladı. Sana yakın olan o köle de böyle yaptı ya dediler. Padişah, a aptallar dedi, o hareketi o yapmadı, ben yaptım.

Görünüşte bütün hareketler suçtu; fakat o tek suç, ibâdetin ta kendisiydi; hattâ ibâdetten de üstündü, günahtan da. Zâten o kölelerin hepsinden de maksat, o köleydi, geri kalan köleler, hep onun buyruğuna uymuşlardı, onun adamlarıydı. Çünkü o köle padişahı gerçekten. Söylediğimiz şu anlama göre bütün köleler, padişahın buyruğuna uymuşlardı amma asıl o köleye uymuşlardı onlar; çünkü o, padişahın ta kendisiydi; ondaki kölelik, bir görünüşten başka bir şey değildi; o, padişahın güzelliğiyle dop-doluydu.

Ulu Allah buyurur: "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım." Bu söz de "Ben Allah'ım" demektir. Anlamı, "Gökleri kendim için yarattım" demektir; bu da, başka bir dille, başka bir tarzda ben Allah'ım demektir. Allah birken, yol birken söz, nasıl olur da iki olur? Görünüşte aykırı görünebilirse de anlam bakımından birdir. Ayrılık, aykırılık, görünüşte; görünebilirse de anlam bakımından birdir. Hani bir bey, çadır yapın dese birisi ip büker, birisi mih kakar, birisi bez dokur, birisi diker, birisi biçer, birisi iğne batırır. Görünen bu işler, dış yüzden ayırıcıdır, çeşit-çeşittir, dağınıktır amma anlam bakımından birdir; hepsi de bir iş görmektedir. Bu dünyanın halleri de böyledir. Dikkat eder, bakarsan görürsün ki suçlu olsun, iyi olsun; isyan etsin, itâat etsin; şeytan olsun, melek olsun; herkes Allah'a kulluk etmektedir. Meselâ padişah, kölelerini sınamak, ayak direyenle diremeyen meydana çıkarmak, ahinde duranıla durmayanı ayırt etmek, vefalıyı vefasızdan ayırmak istese onlara vesvese veren, onları heyecana getiren biri gerektir ki ayak direyenin ayak direyişi meydana çıksın. Böyle biri olmasa onun ayak direyişi nasıl meydana çıkar? Şu halde onlara, vesvese veren, heyecanlandırıcı kişi de padişaha kulluk etmektedir; çünkü padişahın dileği, böyle yapmasıdır onun. Ayak direyenin ayak diremeyenden ayrılıp meydana çıkmasını ister; sivrisineği ağaçtan daldan, bağdan-bahçeden sürüp

çıkarmak, atmacayı bırakmak diler de bir yeldir, estirir. Bir padişah, bir câriyecige, kendini süsle, beze de kölelerime görün; böyle yap da onların emelikleriyle hainlikleri belli olsun diye emreder. Şimdi o câriyecigin yaptığı iş, görünüşte suç gibi görünür amma gerçekte padişaha kulluk etmektedir.

Şu kullar, bu âlemde delille, taklitle değil de ap-açık, örtüsüz-perdesiz gördüler ki herkes, iyiden kötünden, ne yapıyorsa Allah'a kullukta bulunuyor. "Hiçbir şey yoktur ki onu överek noksan sıfatlardan arı olduğunu söylemesin" şu halde bu âlem, onlar için kıyamettir. Kıyamet, şundan ibarettir hani: Herkes Allah'a kulluk etmektedir; ona kulluktan başka bir işe-güce koyulmamaktadır. Bu anlamı onlar, buracıkta görürler. "Perde kaldırılrsa bile, inancım, bilgim artmazdı" denmiştir hani. Bilgin sözünün anlamı bakımından bilgin kişinin âriften daha yüce olması gerekmez. Allah'a bilici, bilen derler de ârif demek yaraşmaz. Ârif sözünün anlamı, "Bilmiyordu, öğrendi, bildi"den ibarettir; Allah'a bu sözü söylemek, bu vasfı vermek, yakışık almaz; bu, böyle. Fakat örf bakımından ârif, daha ileridir. Çünkü ârif, bildiğini delilsiz bilir; bilgiyi görüşle, bakışla görmüş de elde etmiştir. Ârifler, bu çeşit kişiye ârif derler. Hani söylerler ya; bir bilgin, yüz zahitten yeğdir. Bir bilgin nasıl olur da yüz zâhitten yeğ olabilir? Sonunda bu zâhit de zâhitliğe bilgiyle ulaşmıştır; bilgisiz zâhitlik mümkün değildir, olamaz. Peki, zâhitlik nedir? Dünyadan yüz çevirmek, ibâdete ve ahirete yüz tutmak. Şu halde dünyayı bilmesi gerek; ahiretin güzelliğini geçici olmayışını bilmesi gerek; ibadet etmeye çalışıp çabalaması gerek; nasıl ibadet edeyim, hangi ibadete koyulayım demesi gerek. Bütün bunlar da bilgidir. Şu halde bilgisiz zâhitlik olamaz. Demek ki o zâhit, aynı zamanda hem bilgindir, hem zâhit. Peki, yüz zahitten yeğ olan bu bilgin, nasıl bir bilgindir, bu nasıl oluyor? İşte bunun anlamını anlamamışlardır. Allah, önceden sahip olduğu bilgiden ve zâhitlikten sonra ona bir başka bilgi vermiştir; bu ikinci bilgi, o bilgiyle zâhitliğin meyvesidir. Kesin olarak da bu çeşit bilgiye sahip olan bilgin, yüz zâhitten yeğdir; bu çeşit bilgin kesin olarak yüz zâhitten yeğ. Bu, şuna benzer hani: Bir adam bir ağaç diker, ağaç da meyve verir. Kesin olarak o meyve veren ağaç, meyve vermeyen yüz ağaçtan yeğdir; çünkü yolda âfetler çoktur, bu yüzden o ağaçlar meyve vermeyebilirler. Kâbe'ye varmış bir hacı, çölde yol aladuran yüz hacıdan yeğdir; çünkü erişebilecekler mi, erişemeyecekler mi diye korku içindedir onlar. Fakat bu gerçekten de ulaşmıştır; bir gerçekse bin sanıdan yeğdir.

Emîr Nâib dedi ki: Erişmeyen de umutlanır ya.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Nerde umutlanan, nerde ulaşan? Korkuyla emelik arasında çok fark var. Hattâ bu farktan söz açmaya bile ne hacet... Bu fark, herkesçe görünüp durmadadır. Söz, asıl şunda: Eminlikten eminliğe de pek büyük farklar var. Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ'nın peygamberden üstün oluşu, emelik yüzündendir. Yoksa bütün peygamberler eminliktedir, korkudan geçmişlerdir; ancak eminlikte de duraklar vardır, "Bâzılarını, dereceler bakımından bâzılarından üstün ettik, "denmiştir. Korku alemiyle korku duraklarını söyleyip göstermeye imkân vardır, fakat emelik duraklarının ne izi vardır- ne tozu. Herkes Allah yoluna ne bağışlıyor diye korku âlemine bir bakılsa görülür ki biri bedenini bağışlamada, biri mal bağışlamada, biri de can bağışlamada... Biri oruç tutuyor, öbürü namaz kılıyor... Biri on rek'at kılıyor, öbürü yüz rek'at. Şu halde onların durakları meydandadır, besbellidir, onları göstermek de mümkündür. Şuna benzer hani; Konya'ya yahut Kayseri'ye giden yolların konakları bellidir; Kaymaz, Ubruh, Sultan, daha da başka duraklar meselâ. Fakat Antakya'dan Mısır'a dek

denizdeki konakların izi-tozu yoktur; onları kaptan bilir, karadakilere söylemez; çünkü zâten de anlamaz onlar.

Emîr dedi ki: Söyleme de bir fayda verir; dinleyenler, hepsini anlamasalar da birazını anlarlar, izine düşerler, tahminlere kalkışırılar ya.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

And olsun Allah'a, bir kimse kap-karanlık gecede elbette gündüze kavuşacağım, ona doğru gitmedeyim deyip de bu kuruntuyla otursa, uyumasa, ne biçim gittiğini bilmesede mademki gündüzü bekliyor, gündüze yaklaşıp durmadadır. Yahut da birisi, kap-karanlık, bulutlu bir gecede bir kervanın peşine düşse de gitse, nereye ulaştı, nereyi aşıyor, ne kadar yol aldı; bunları bilmez amma sabah olunca nereye vardığını görür, ne kadar yol aldığını anlar. Hattâ birisi, Allah için gözlerini yumup açsa bu bile yitmez. "Kim zerre ağırlığında hayır yapsa karşılığını görür." Ancak şu var ki: İçi karanlıktır, özü perdelidir de ne kadar ilerledi, göremez bunu; fakat sonunda görür. "Dünya, ahiretin tarlasıdır." Kim ne ekerse burada, onu biçer orda.

Allah esenlik versin, İsâ çok gülerdi. Allah esenlik versin, Yahya da çok ağlardı. Yahya, İsâ'ya dedi ki: Yoksa sen, Allah'ın inceden ince düzenlerinden adam-akıllı emin mi oldun ki böyle gülüyorsun? İsâ da ona, yoksa sen de Allah'ın inceden ince, güzel, görülmemiş yardımlarından, lûtuflarından adam-akıllı gaflete mi daldın ki böyle ağlıyorsun? Erenlerden biri, bu olayda bulunmuştu. Allah'a, bu ikisinden hangisinin makamı daha yüce diye sordu. Bana karşı sanısı daha güzel olanın makamı daha yüce diye cevap geldi. Yâni, "Ben kulumun sanısının katındayım." Kulumun sanısı neredeyse ordayım, beni nasıl sanırsa oyum ben. Her kulumun bir çeşit düşüncesi, bir çeşit hayâli vardır; o, beni nasıl hayâl ederse ordayım. Allah'ın bulunduğu hayâle kulum-köleyim ben; bezmişim o gerçekten ki Allah orda olmasın. A kullarım, hayallerinizi, kuruntularınızı arıtın ki benim yerim-yurdumdur, benim konağımdır onlar. Şimdi sen kendini bir dene-sına; ağlayıştan, gülüşten, oruçtan, namazdan, yalnızlıktan, topluluktan... daha da başka şeylerden hangisi daha faydalı; hallerin hangi yolda yürürsen daha doğru bir şekle girmede, hangisi seni daha yüceltmede? Bunu anla da o işe sarıl. "Müftüler fetva bile verseler kalbine danış." Gönlünde bir anlam var senin, müftülerin fetvalarını ona bildir de hangisi uygunsa ona uysun. Hani hekim de hastanın yanına geldi mi içindeki hekimden sorar. Çünkü senin içinde bir hekim vardır ki o, tabiatındır senin; bir şeyi istemez, bir şeyi kabul eder. Bundan dolayı da dıştaki hekim, içtiğin filân şey nasıldı, ağır mıydı, hafif mi, uykun nasıl diye sorar. O, dıştaki hekime içinden haber verir, dıştaki hekim de ona göre bir hükme varır, bir hüküm verir. Şu halde asıl hekim, içteki hekimdir, insanın tabiatıdır. Bu hekim zayıflarsa, insanın mizacı bozulursa bu arıklık yüzünden her şeyi ters görür insan da eğri hükümler verir. Şekere acı der de sirkeye tatlı der. Bu yüzden de tabiatın önceki haline gelmesi için ona yardım edecek bir dış hekime muhtaç olmuşuzdur. Fakat bundan sonra da hasta, gene kendisini kendi hekimine gösterir, ondan fetva alır. Tıpkı bunun gibi anlam bakımından da insanın bir mizacı, bir tabiatı vardır; o arıklaştı mı iç duyguları, ne görür, ne söylerse tersinedir. Peygamberlerle erenler de hekimlerdir. Mizacının, tabiatının doğru-düzen bir hale gelmesi, gönlünün, dininin kuvvetlenmesi için ona yardımda bulunurlar. Çünkü (Muhammed bile), "Her şey nasılsa, olduğu gibi göster bize" demiştir.

İnsan, pek büyük bir şeydir. Onda her şey yazılmıştır. Fakat perdeler, karanlıklar, kendisindeki o bilgiyi okumasına meydan vermez. Perdeler, karanlıklar da bu çeşit-çeşit, renk-renk oyalanmalardır; bu çeşitli dünya tedbirleridir; bu çeşitli istekler, özlemlerdir. Bütün bunlarla beraber karanlıklarda olduğu, perdelerle örtülmüş bulunduğu halde gene de bir şey okuyor, ondan haberi var. Bir seyret de gör; şu karanlıklar, şu perdeler kalkınca nasıl da anlar, bilir, ne bilgiler çıkarır meydana, bir kıyasla artık. Terzilik, mimarlık, dülgerlik, kuyumculuk, bilgi, yıldız, hekimlik gibi çeşitli zanaatlar, sanatlar, bilgiler bunlardan başka daha çeşit-çeşit sayılamayacak kadar çok sanat, hep insanın içinden belirir, meydana çıkar; taştan, kerpiçten meydana gelmez. Hani bir karga, insana, ölüyü gömmeyi belletti derler ya; bu da insandaki bilginin kargaya vurusundan meydana gelmiştir; insanın dileği, isteği yaptırmıştır o işi kargaya. İnsan da hayvanın, canlı yaratığın bir parçasıdır ya; parça-buçuk, nasıl olur da tüme bir şey belletebilir? Hani insan, sol eliyle yazı yazmak ister; kalemi eline alır; yüreğinde güç-kuvvet vardır amma yazarken eli titrer; titrer amma gene de eli, gönlünün buyruğuyla yazar.

Emîr bildiği için Mevlânâ pek büyük yüce sözler söylüyor (dediler. Mevlânâ) buyurdu ki:

Söz zâten kesilmiş değil; söz, söz ehli olana, o da, söze boyuna ulaşır. Kışın ağaçların yaprakları yoktur, meyve vermezler amma işte-güçte değil sanmasınlar onları; daima iştedir-güçtedir onlar. Kış gelir zamanıdır, yazsa harcamak zamanı. Harcamayı herkes görür, fakat geliri görmez. Meselâ birisi konuk konuklasa. paralar harcasa bunu herkes görür. Fakat toy için parasını azar-azar, ucun-ucun birikmişti ya; onu ne kimsecikler görür, ne kimsecikler bilir. Temel olan da gelirdir, çünkü gelir yüzünden harçayabiliriz. Biz, bizimle olan, bize ulaşmış bulunan kişiyle soluktan-soluğa konuşur-dururuz. Susarken de, o yokken de, yanımızdayken de, hattâ savaşırken de onunla beraberiz, onunla karılmışız, birleşmişiz. Birbirimizi yumruklasak bile onunla konuşmadayız, biriz onunla, ulaşmışız ona, birleşmişiz biz. Onu yumruk görme, o yumrukta kuru üzüm var. İnanmıyorsan aç da gör. Hattâ kuru üzümün de yeri mi? Değerli incilerin de sözü mü olur?

Başkaları da nazım olsun, nesir olsun, güzelim sözler söylerler, ince konulara dalarlar, irfana ait sözlerde bulunurlar. Fakat Emîr'in meyli bu yanadır, bizedir; irfana, ince konulara, öğütlere değil. Çünkü her yerde bu çeşit sözler vardır, hem de az değil mi hani. İşte buracıkta, bizi seviyor, bize meyli var; bu, apayrı bir şey, başkalarında gördüğünden ap-ayrı birşey görüyor bizde; başka bir aydınlık gerekiyor ona.

Hani anlatırlar; padişahın biri Mecnûn'u çağırdı da ne olmuş sana dedi; neye uğramışsın? Kendini rezil-rüsvây etmişsin, evinden-barkından, soyundan-sopundan olmuşsun; yıkılmış, yok olmuş-gitmişsin; Leylâ dediğin de kim oluyor, ne güzelliği var ki? Gel de sana güzeller, alımlı dilberler seyrettireyim, onları sana feda edeyim, hepsini de sana bağışlayayım.

Güzelleri çağırdılar, Mecnûn'un yanına getirdiler. Güzeller cilvelenmeye başladı. Mecnûn, başını önüne eğmişti, önüne bakıp durmadaydı. Padişah, başını kaldır da bir bak dedi. Mecnûn dedi ki: Leylâ'nın aşkı kılıcını çekmiş, başımı kaldırırsam korkuyorum, başımı uçururur.

Mecnûn, Leylâ'nın aşkına dalmış, bu hale gelmişti işte. Başkalarında da göz vardı, yüz vardı, dudak vardı, burun vardı; onda ne görmüştü de bu hale gelmişti?

12. BÖLÜM

Özledik, fakat biliyoruz ki halkın işyeriyle meşgulsünüz; onun için zahmet vermiyoruz; onun için uzun bir zamandır, gelmedik. Bu, bize gerekti, ziyâretinize bizim gelmemiz lâzımdı. Korku çağı geldi-geçti artık; bundan böyle tapınıza biz geliriz dedi.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Arada bir fark yok, hepsi de bir; öyle bir lütuf var ki sizde, hepsi de bir oluyor. Zahmetlerle nasılsınız? Bugün biliyoruz ki hayırlar, güzel işler yapmadasınız; bu yüzden size başvuruyoruz. Şimdi şundan bahsediyorduk: Birinin çoluğu-çocuğu olsa, başkasının da olmasa, ondan kesseler de buna verseler görünüşe bakanlar, çoluğu-çocuğu olandan kesiyor da çoluğu-çocuğu olmayana veriyorsun derler. Fakat dikkat edersen gerçekten çocuğu-çocuğu olan, asıl odur. Hani mayası temiz bir gönül ehli, birisini dövse, başını, burnunu, ağzını kırıp dağıtsa herkes, bu adam mazlum der; fakat gerçekte hiç de zulüm görmemiştir o. Zâlim, gereken işi yapmayan adamdır. O dayak yiyen, başı yarılabilir zulmeden; şu dövse işkilsiz mazlumdur; çünkü özü temizdir, Allah'ta yok olmuştur; yaptığı Allah işidir; Allah'a da zâlim denmez. Nitekim Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ da öldürüyordu, kan döküyordu, yağma ediyordu; bütün bunlarla beraber zâlim onlardı, kendisiyse mazlumdu. Meselâ Mağrib ilinde oturan bir Mağripli olsa, doğulu biri de kalksa Mağrib iline gelse garip, o Mağripli dir; doğudan gelen şu adam değil. Çünkü bütün dünya, bir evden daha geniş değildir. Bu evden kalktı, o eve gitti o; yahut da şu bucaktan o bucağa gitti; sonunda gene şu evde değil mi? Fakat o özü temiz Mağripli, evin dışından gelmiştir; "Müslümanlık garip olarak başladı" demişlerdir; "Doğulu garip doğdu" dememişlerdir. Nitekim Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, bozguna uğrasa da mazlumdu, bozsa da mazlumdu; çünkü her iki halde de hak, onun elindeydi. Mazlum o kişidir ki hak, onun elinde olsun. Allah rahmet etsin, esenlikler versin Mustafâ'nın tutsaklara gönlü yandı. Ulu Allah, elçisinin hatırını yapmak için vahiy gönderdi de onlara de ki dedi, bağlarla, zincirlerle bağlanmışsınız amma bu halde de iyi niyet kurarsanız Ulu Allah, sizi bundan kurtarır, elinizden çıkanı, hattâ kat-kat fazlasını gene verir, başka şeyler de ihsan eder size; ahirette de sizden razı olur. İki hazne var; biri elinizden çıkan, biri de ahiret haznesi.

Kul, ibâdetinde bulunur, hayır yaparsa o başarı, o hayır, yaptığı ibâdetten mi meydana gelir, yoksa Allah vergisi midir diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Allah vergisidir, Allah başarısı. Fakat Ulu Allah, lûtfunun sonsuzluğundan ikisini de kula verir de ikisi de sendendir der. "Yaptıkları şeylere karşılıktır."

Mademki dedi, Allah'ın böylesine lûtfu var; kim gerçek olarak bir şey diler, isterse onu bulur, elde eder demektir.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Evet amma birisine uymadan da olmaz. Nitekim kavmi, Mûsâ'ya uydular, buyruğunu dinlediler, denizde yollar açıldı, denizi tozuttular, geçtiler-gittiler. Fakat buyruğunu tutmamaya başladılar, filân çölde bunca yıllar kaldılar. Başbuğ, eli altındakilerin kendisine uyduklarını, buyruğunu dinlediklerini gördü mü, onları düzene koyma kaydına düşer. Meselâ, şu kadar asker, bir kumandanın emri altında olsa kumandana itâat ederler, buyruğunu dinlerlerse o da onların işlerini düzene sokmak için akıl yorar, onları düzene koyma kaydında olur. Fakat itaat etmezlerse nerden onların işlerini düzene koyma kaydına düşecek? Akıl da insanın bedeninde bir başbuğa benzer, bedenin uzuvları ona itâat ettikçe bütün işleri düzeninde gider; fakat itâat etmezlerse hepside bozulur. Görmez misin, şarap içen sarhoş oldu mu, şu elinden, ayağından, dilinden, bedeninin uzuvlarından ne bozgunluklar meydana gelir. Ertesi günü ayıldı da kendine geldi mi, ah der, ne yaptım ben? Neden dövdüm, neden sövdüm? Bir köyde köy ağası olursa işler düzeninde gider; köylüler ona itaat ederler. Şimdi akıl, şu uzuvlar onun buyruğunu tuttukça onları düzene sokmak kaydında bulunur. Meselâ, ayak onun buyruğuna uyarsa gideyim düşüncesinde bulunur; buyruğunu tutmuyorsa bu düşünceye düşmez. Şimdi akıl, nasıl bedende buyruk sahibiyse halk dediğimiz şu varlıklar da kendi akıllarıyla, anlayışlarıyla, görüşleriyle, bilgileriyle bir uğurdan, tek bir erene nisbetle salt bedendir; onlardaki akıl, odur. Şimdilik beden mesabesinde olan halk, akla itaat etmezse işi, boyuna darmadağın olur, ömrü pişmanlıkla geçer. Nasıl itaat etmeliler? O ne yaparsa ona uymaları gerek; kendi akıllarına değil. Çünkü olabilir ya, akıllarıyla anlayamazlar; fakat gene de ona uymaları gerektir. Hani bir çocuğu bir terzi dükkânına verirler; onun ustasına itaat etmesi gerektir. Teyel verirse teyellemesi, yama verirse yamaması gerek. Öğrenmek istiyorsa başına buyruk olmadan vazgeçmesi, tamamıyla ustasının buyruğuna uyması lâzımdır. Umarız Ulu Allah'tan ki bir hal belirir; o da ancak onun lûtfudur; bu lûtuf, yüz binlerce çalışıp çabalamadan da üstündür. "Kadir gecesi, bin Aydan da hayırlıdır." Bu sözle "Allah çekişlerinden bir çekiş, insanların ibâdetlerinden de yeğdir, cinlerin ibâdetlerinden de" sözü birdir. Yâni onun lûtfu-keremi gelip çattı mı bu, yüz binlerce çalışıp çabalamanın yaptığı işi, hattâ daha da fazlasını başarır. Çalışmak da pek güzeldir, pek iyidir, pek faydalıdır amma lûtfun-keremin karşısında ne olabilir ki? Lûtuf da çalışıp çabalama gücü vermez mi diye sordu.

(Mevlânâ) nasıl vermez dedi; lûtuf-kerem geldi mi, çalışıp çabalama gücü de gelir. Fakat Allah esenlikler versin, İsâ neye çalıştı da beşikte "Gerçekten de Allah kuluyum ben, bana kitap verdi" dedi; daha anasının karnındayken Yahyâ onu övmeydi.

Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Allah Elçisi Muhammed de çalışmadan mı buldu dedi.

(Mevlânâ) dedi ki: "Allah göğsünü açmadı mı ki?" İlk olan şey, lûtuftur-keremdir; temel budur; çünkü sapıklıktan uyanış, onunla gelir; o, Allah'ın lûtfudur-keremidir; onun salt vergisidir. Onunla görüşüp konuşan dostlarda ne diye bu hal belirmedi? O lûtuftan, o ihсандan sonradır ki kıvılcım gibi bir şeydir, sıçrar. Önü Allah vergisidir amma sen pamuk korsun, o kıvılcımı geliştirir, çoğaltırsın; bundan sonrası da gene Allah lûtfudur, Allah ihسانıdır. İnsan, ilk kertede küçücük, arık bir yaratıktır. "İnsan arık olarak yaratılmıştır." Hani çakmaktan elbiseye sıçrayan kıvılcım da önce küçücük bir şeydir. "İnsan arık olarak yaratılmıştır." Fakat o arık ateş geliştirilirse bir âlem olur, bir dünyayı yakar-gider; o önemsiz, o küçük ateş, büyük, ulu bir ateş olur. "Gerçekten de sen, pek büyük bir huya sahiptin elbet."

Mevlânâ, sizi çok seviyor dedim

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Hayır; ne ziyarete gelmem, sevgi miktarıncadır, ne söz söylemem. Ne gelirse içimden, onu söylüyorum ben. Allah dilerse şu azıcık sözü faydalı bir hale getirir; onu gönüllerinizde saklatır, unutturmaz; pek büyük faydalar verir size. Fakat dilemezse yüz bin söz söylenmiş say; hiçbirini de gönülde durmaz, akılda kalmaz; hepsi geçer, unutulur-gider. Hani elbiseye sıçrayan kıvılcım gibi... Allah dilerse bir tek kıvılcım, sönmez de büyüdükçe büyür. Fakat diledi mi de yüz kıvılcım sıçrarsa hepsi söner, hiçbir şeycik yapmaz. "Göklerin orduları, Allah'ındır." Bu sözler de Allah ordularındır; Allah'ın izniyle kaleleri açar, zapt eder. Bu kadar bin atlı, gidin filân kaleye, kendinizi gösterin, fakat kaleyi almayın diye buyurursa öyle yaparlar. Amma bir tek atlıya, git, o kaleyi al buyruğunu verirse o tek atlı, kalenin kapısını açar, kaleyi zapt eder. Bir sivrisineği Nemrûd'a musallat eder, onunla Nemrûd'u öldürür. Hani derler ya; Ârifin katında pulla dînâr, arslanla kedi birdir. Ulu Allah bereket verirse bir pul, bin dînârın yaptığı işi yapar, hattâ daha da fazlasını başarır. Fakat bin dînârdan bereketi kaldırdı mı bir pulun gördüğü işi bile göremez. Birisine de kediyi musallat etse, Nemrûd'u bir sivrisinek nasıl öldürdüyse o kedi de onu öldürür; fakat dilemezse arslan bile onun karşısında tir-tir titrer; yahut da ona binek kesilir. Nitekim dervişlerden bâzıları arslana biner; nitekim ateş, İbrâhim'e karşı soğumuştur, esenlik olmuştur; yeşermiştir, güllük-gülistanlık kesilmiştir; çünkü Allah, onu yakmak için izin vermemişti ateşe. Hâsılı her şeyin Allah'tan olduğunu bilenlerin katında hepsi de birdir. Allah'tan umudumuz var, siz de bu sözleri içinizden duyarsanız, can kulağıyla işitirsiniz, fayda veren de budur zâten. İçerden bir hırsız yardım etmez de kapıyı açmazsa dışarıdaki bin hırsız, kapıyı açamaz. Dışardan bin söz söyleyen içerde bir gerçekleyici olmadıkça fayda vermez. Bir ağacın kökünde yaşlık olmazsa bin sel akıtsan fayda etmez hani. Onun kökünde bir yaşlık olmalı ki, ona yardım etsin.

Yüz binlerce ışık görse bile

Işığın aslı neredeyse ancak orda oturur

Bütün dünyayı ışık kaplasa gözünün ışığı olmayan kişi, o ışığı asla göremez. Şimdi asıl olan nefisteki kabiliyettir. Nefis başkadır, can başka. Görmez misin, insan uykudayken nefis nerelere gider; cansa bedededir. Nefis döner-dolaşır, başka bir şey olur.

Dedi ki: Ali, "Nefsini bilen, rabbini bilir" demiştir; bu nefse mi demiştir?

(Mevlânâ) dedi ki: Bu nefse demiştir desek de küçük bir iş değildir. O nefsi anlatırsak bu nefsi de anlar o; çünkü o, o nefsi bilmiyor ki. Meselâ eline küçücük bir ayna almış; ayna iyi de gösterse, büyük de gösterse, küçük de gösterse gösterdiği odur. Sözle anlaşılmasına imkân yoktur; sözle ancak bu kadar anlaşılabilir; onda da bir şüphedir, belirir. Söylediğimiz sözlere sığmayan bir âlem var, onu dileyip isteyelim. Bu dünya, bu dünyadaki hoşluklar, insandaki hayvanlığın payıdır; bütün bunlar, insanın hayvanlığına kuvvet verir; insanın aslıysa eriyip gitmededir. Hani derler ya; insan, söz söyleyen hayvandır; şu halde insan iki şeyden ibâret. Şu dünyada hayvanlığının payı olan şu özentilerdir, şu dileklerdir. Onun özüne gıda olanlarsa bilgidir, hikmettir, Allah'ı görüştür. İnsanın hayvanlığı, Allah'tan kaçmadadır, insanlığı, dünyadan kaçmada. "Sizden kâfir olan var, inanan var."

Şu bedeninde iki şahıs savaşmaktadır;

Bakalım, baht kimin olacak, kimi sevecek?

Bunda şüphe yok ki bu dünya kıştır. Cansız şeylere neden cemâdât derler? Çünkü hepsi de donmuştur. Şu taş, şu dağ, bedene giyilen şu elbise, hepsi de donmuştur. Kış değilse dünya ne diye donmuştur? Salt anlamdır da göze görünmez; fakat eserleriyle bilinebilir ki bir yel, bir kış var. Bütün şu dünya kış mevsimi gibi, her şey donmuş. Fakat ne çeşit kış? Akılla anlaşılır kış, duyguyla duyulan, gözle görülen kış değil. Fakat o ilahi hava geldi mi, bütün dağlar erimeye başlar, dünya su kesilir. Hani Temmuz sıcaklığı geldi mi, bütün donmuş şeyler erimeye başlar ya; tıpkı onun gibi.. Kıyâmet günü o hava geldi mi, her şey erir.

Ulu Allah bu sözleri, sizi çepe-çevre kuşatmak, sizinle düşman arasında bir duvar ödevi görmek, düşmanları, amma içteki düşmanları kahretmek için bizim askerlerimiz etmiş, ordu yapmış bize. Dıştaki düşmanlar bir şey bile değildir; ne olabilir ki zâten? Görmüyor musun? Bu kadar bin kâfir, padişahları olan bir tek kâfire tutsak olmuş; o kâfirse kendi düşüncesine tutsak. Anladık ya artık; iş düşüncede. Bir arık, bir bulanık düşünceye bu kadar bin halk, hattâ dünya tutsak olursa sonsuz düşüncelerin hüküm sürdüğü orda ne olmaz? Bir dikkat et de gör. ne ululuğu vardır, ne büyüklüğü vardır o âlemin; düşmanları nasıl kahreder, ne âlemleri râm eder o âlem. Çünkü ap-açık görüyoruz, sonsuz yüz binlerce şekil, ovalar, yazılar dolusu ordu, bir kişiye tutsak, o kişi de bayağı, aşağılık bir düşüncenin tutsağı... Demek ki bütün bunlar, bir düşünceye tutsak kesilmiş; peki; ulu, yüce, kutsal sonsuz düşünceler ne yapmaz; anladık ya artık, iş, düşüncelerde. Şekiller, hep düşüncelere uymuş, düşüncelerin aracı; düşünce olmadı mı, hepsi de işsiz güçsüz, hepsi de donmuş, buz kesmiş. Şu halde şekli gören de donmuş; anlama yolu yok; görünüşte ihtiyar olsa, yüz yaşına gelmiş bulunsa bile çocuk, ergen değil. "En küçük savaştan en büyük savaşa döndük." Yâni şekillerle, göze görünür düşmanlarla savaşıyorduk; şu anda düşünce ordularıyla savaşıyoruz; iyi düşünceler, kötü düşünceleri kırsın, bozguna uğratsın, beden ilinden çıkarsın; bunun için savaşa girişmişiz; işte en büyük savaş da budur.

Bu savařta dūřünceler, bedensiz iřte-güçtedir. Hani akl-ı fa'âl de araçsız olarak göğü döndürüyor da âdeta araca hâcet yok diyor ya, onun gibi iřte.

Mısra:

Sen cevhersin, her iki dünyada sana karşılık arazdır.

Madem ki arazdır, ona sarılıp kalmamak gerek. Çünkü bu cevher, misk ceylânına benzer; şu dünya, şu hoşluklar da misk kokusudur sanki. Bu misk kokusu kalmaz, çünkü arazdır. Kim bu kokuyu duyar da miski arar, kokuyu yeter bulmazsa iyidir; fakat misk kokusunu yeter bulan, ona sarılıp kalan, kötüdür; çünkü öyle birşeye el atmıştır ki o, elinde kalmayacaktır. Çünkü koku, miskin sıfatıdır. Misk, bu dünyaya yüz tuttukça kokusu duyulur; perde ardına girer, öbür dünyaya yüz tuttukça kokusu duyulur; perde ardına girer, öbür dünyaya yüz tutarsa kokuyla diri olanlar ölür-giderler. Çünkü koku, miskle beraberdir; misk nerde cilveniyorsa koku da oraya gitmiştir; şu halde bahtı yaver olan, devlete kavuşan o kişidir ki kokuyu duymuş, miske ulaşmıştır; miskin ta kendisi olmuştur; artık ona yokluk yoktur, miskin ta kendisi olmuştur; onunla kalır, misk hükmünü alır o. Artık dünyaya o, koku salar, dünya onunla dirilir; eski varlığından kalan, bir addır ancak. Hani bir at, yahut başka bir hayvan, tuzlaya düşüp tuz olsa onda attıktan addan başka bir şey kalmaz; o da tuz denizi olur-gider; işte de tesirde de o adın ne ziyânı dokunur ona? O ad, onu tuzluktan çıkaramaz ki. Hattâ şu tuz denizine bir başka ad taksan bile tuzluktan çıkmaz. şu halde insanın, Allah'ın Allah'ın aksi olan şu hoş şeylerden, şu lûtuflardan geçmemesi gerek; fakat bu kadarını da yeter bulmaması gerek. Her ne kadar şu miktar da Allah lûtfundandır, onun güzelliğinin ışığındandır amma Ölümsüz değildir; Allah ile ölümsüzdür amma halka göre ölümsüz değildir. Hani güneşin ışığı gibi... Evlere vurur, parlar; güneşin ışığıdır amma güneşle beraberdir. Güneş dölündü mu, aydınlık da kalmaz. şu halde ayrılık korkusunun kalmaması için güneş olmak gerek.

Allah vergisiyle yol alış var; bir de irfan sahibi oluş var. Bâzı kimseye Allah lûtfetmiştir, fakat irfânı yoktur, bilmez. Bâzı kimsenin de irfânı vardır, fakat Allah vergisini elde edemez. Amma birisinde şunun her ikisi de olursan ne mutlu ona; ne de büyük başarılı kişidir o kişi; böyle kişinin eşi-benzeri yoktur. Bu, şuna benzer: Meselâ birisi yol yürür, fakat gittiği yol, doğru yol mudur, yoksa sapa yol mu, bunu bilmez; körü körüne gider-durur. Olur ya, birden-bire bir horoz sesi duyuverir, yahut gözüne yapılar, tarlalar görünür. Bu nerde, ize, belirtiye muhtaç olmadan yürüyen, yol alan nerde? İş, onun işi; şu halde irfân,

hepsinin de ötesinde, hepsinden de üstün.

13. BÖLÜM

Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamber dedi ki: "Gece uzundur, uykunla kısaltma onu; gündüz ıştır; suçlarınla bulandırma, karartma onu." Gece, sırlarını söylemek, dileklerini dilemek için uzundur. Halkın zihin bulandırması, dostların düşmanların zahmet verişleri yoktur. İnsan yapayalnız kalmıştır; gönül, tesellisini bulmuştur. Ulu Allah, yapılan işler, edilen ibâdetler, gösterişten saklı kalsın, korunsun, Ulu Allah için özden yapılınsın diye bir perdedir, çekmiştir. Gösterişçi kişi, geceleyin özü temiz kişiden ayrılır; gösterişçi, rezil-rüsvây olur-gider. Geceleyin her şey, geceyle örtülmüştür; gündüzün meydana çıkar. Gösteriş yapan, geceleyin rezil-rüsvây olur; mâdemki der, kimsecikler görmüyor, kimin için kulluk edeceğim? Ona derler ki: Bir kişi var, o görüyor; fakat sen adam değilsin ki onu göresin. O görüyor ki herkes, onun kudret elindedir; bunalınca herkes onu çağırır; diş ağrırken, göz ağrırken, kulak ağrırken, bir suçla töhmetlenince, bir şeyden korkunca, eminli kesenlik kalmayınca herkes, gizlice onu çağırır; inanır-güvenir ki ıştır-duyar, dilekleri verir. Kullar, her çeşit kazayı-belâyı gidermek, sağlıktan sağlığa kavuşmak için gizli-gizli sadaka verirler; inanırlar ki bu vergiyi alır, sadakayı kabul eder o. Fakat onlara sağlık-esenlik verdi mi, o kesin inanç gene gider de kuruntulara düşme çağı gelir-çatar gene. Yârabbi derler, o ne haldi ki dosdoğru bir özle o zindanın bucağından seni çağırıyorduk; bin kere, bıkmadan-usanmadan "Kul hüvallahü" okuyup dua ediyorduk; dileklerimizi verdin, şimdi zindandan dışardayız amma zindandayken nasıl muhtaçsak gene muhtacız sana; bizi şu karanlık dünya zindanından da kurtar; peygamberlerin ışıklı dünyasına ulaştır. Şimdi zindandan dışardayız amma zindandayken nasıl muhtaçsak gene muhtacız sana; bizi şu karanlık dünya zindanından da kurtar; peygamberlerin ışıklı dünyasına ulaştır. Şimdi zindandan dışardayız, derdimiz yok; neden o öz doğruluğu yok bizde; neden o doğruluk gelmiyor bize? Acaba fayda eder mi, etmez mi diye binlerce hayâller, binlerce kuruntular kurmadayız; bu hayâlin, bu kuruntunun tesiri de binlerce usanç veriyor; nerde hayâlleri yakıp yandıran o kesin inanç?

Allah, cevap verir de buyurur ki:

"Düşmanımı, düşmanınızı dost tutmayın" demiştim ya; sizin hayvanî nefsinizdir; size de düşmandır o, bana da. Bu düşmanı, daima savaşma zindanında hapsedin. Çünkü o zindanda oldukça, belâlara düştükçe, zahmetlere uğradıkça senin öz doğruluğun yüz gösterir, kuvvetlenir. Bin kere sınamışındır; diş ağrısından, baş ağrısından, baş korkusundan öz doğruluğu beliriyor sende; peki, ne diye bedenine rahatlık verme kaydındasın; ne diye onu besleyip geliştirmeye koyulmuşsun? Bu ip-ucunu unutmayın; boyuna nefsi, dileğine erişmemiş bir halde tutun da ölümsüz dileğe ulaşın, karanlıklar zindanından kurtulun. "Nefsi, dileğinden alıkoyanın yurdu, gerçekten de cennettir."

14-BÖLÜM

Şeyh İbrâhim dedi ki: Seyfeddîn Ferruh, birisini döverken bir başkasına da neden dövdüğünü anlatmaya koyulurdu; derken onlar da o adamı dövmeye başlardı, böylece de hiç kimsecikler o adama acıyıp bağışlanmasını dilemezdi.

Mevlânâ buyurdu ki:

Bu dünyada gördüğün her şey, o dünyada da tıpkı-tıpkısına var; hattâ bütün bunlar, o dünyadan birer örnek. Bu dünyadaki her şeyi o dünyadan getirmişlerdir. "Hiçbir şey yoktur ki hazineleri katımızda olmasın; ancak onu, bilinen bir miktarda indiririz" Aktar, çeşit-çeşit tablaların, ilâçların üstüne bir tas kor. Her ambardan bir avuç şey vardır tasta; bir avuç biber, bir avuç sakız. Ambarların sonu yoktur; fakat tablasına bundan fazlası sığmaz. İşte insan da bu tas gibidir; yahut da bir aktar dükkânıdır ki orda Allah sıfatlarının hazinelerinden avuç-avuç, parça-parça şeyler vardır. Bu dünyada, lâıyınca, alış-verişte bulunsun diye onları kaplara, tablalara koymuşlardır; duymaktan bir parça, görmekten bir parça, söylemekten bir parça, akıldan bir parça, keremden-ihsandan bir parça, bilgiden bir parça. Şu halde insanlar, Allah'ın gezip dolaşan satıcılarıdır, dönüp dururlar. Gece-gündüz tablaları o doldurur, sen boşaltırsın; yahut da yitirirsin, yahut da onunla bir kazanç elde edersin. Gündüz boşaltırsın; yahut da gece gene doldururlar, kuvvet verirler. Meselâ gözün aydınlığını görüyorsun ya; o dünyada da gözler var, bakışlar var, görüşler var; hem de çeşit-çeşit. Sana ondan bir örnektir, yolladılar ki dünyayı seyredesin. Yoksa görüş, bu kadar değildir; fakat insan, bundan fazlasına tahammül edemez. "Hiçbir şey yoktur ki onun hazineleri katımızda olmasın." Bu sıfatlar da sonsuz olarak katımızdadır bizim; bilinen bir parçasını göndeririz sana. Artık bir düşün; bu kadar binlerce yüzyıllar, bunca soylar-boylar geldiler; bu denizden doldular, derken gene boşaldılar; bir seyret de gör, ne ambardır bu. Şimdi kimin gönlü, o denizi daha fazla anladyısa onun gönlü, tabladan o kadar soğur. Şu halde bütün dünya, para basılan yerden çıkıp geliyor; gene dönüp para basılan yere gidiyor. "Gerçekten de Allah'ınız biz ve gerçekten gene dönüp ona varanlarız." Gerçekten de biz, yâni bizim bütün parça buçuklarımız oradan gelmiştir; oranın örnekleridir; küçük-büyük, canlı-cansız her şey, dönüp gene oraya gider. Fakat bu, şu tablada hemencecik görünür; tabla olmadıkça görünmez. Neden şaşıyorsun, neden tuhaf geliyor sana? Görmüyor musun bahar yelini? Esti mi ağaçlar yeşerir, çayırlar-çimenler biter, gül bahçeleri bezenir, çiçekler açar; baharın güzelliğini onlarla seyredersin. Fakat bahar yelinin kendisine bakarsan bunların birini bile göremezsin. Fakat bu, bu görülesi şeyler, bu gül bahçeleri onda yok demek değildir. Hepsisi de onun ışığından değil mi? Hattâ onda dalga-dalga gül bahçeleri, dalga-dalga çiçekler vardır; fakat lâtif dalgalar olduğundan vasitasız göze görünmezler; lâtif olduklarından belirmezler. Tıpkı bunun gibi insanda da gizli vasıflar vardır; fakat birinin sözü, birinin zarara uğrayışı, birinin savaşması, barışması gibi içten, yahut dıştan bir vasıta olmadıkça görünmez; insandaki sıfatlar ancak bunlarla meydana çıkar. Görmüyor musun? Kendi kendine bir düşünceye dalsan hiçbir şey görmezsin, kendini, bu sıfatlardan bom-boş sanırsın. Sen neysen gene osun; değişmiş değilsin; fakat onlar sende gizlidir. Denizdeki suya benzer onlar; su, denizden ancak bir bulut vasıtasıyla ayrılır; ancak dalga vasıtasıyla belirir, görünür. Dalga, dıştan bir sebep olmadan içten coşup köpürmendir senin. Fakat deniz süt-limansa hiç mi, hiç görmezsin; bedenin deniz kıyısındadır, canınsa bir deniz. Görmüyor musun, o denizden bu kadar bin yılanlar, balıklar, kuşlar, çeşit-çeşit, renk-renk yaratıklar çıkıyor, kendilerini gösteriyor da gene denize dalıp gidiyor. Öfke, haset, imrenip özleyiş bunlardan başka sıfatların da denizden baş çıkarır. Şu halde sıfatların, Allah âşıklarıdır amma lâtiftir; bu yüzden de dil elbisesine bürünmedikçe görmek mümkün değildir onları; soyundular mı, lâtif olduklarından göze görünmezler.

İnsanda öylesine bir sevgi, öylesine bir dert, bir istek, öylesine bir özleyiş, bir umuş vardır ki yüz bin dünyaya sahip olsa dincelmez, rahatlaşmaz. Şu halk, bir işe-güce koyulmuş, bir zanaata, bir alış-verişe girişmiş, bir sanat, bir mevki sahibi olmuş, bilgi elde etmiş, yıldız bilgini olmuş, daha da başka bilgileri öğrenmiştir amma hiç de rahata kavuşmamıştır; çünkü dilenen, istenen şey elde edilmemiştir. Sevgiliye dil-ârâm-gönül huzûru, can rahatı derler ya; gönül onunla rahatlaşıyor, huzura kavuşuyor demek; başkasıyla nasıl esenleşir, nasıl rahata kavuşabilir ki? Bütün bu hoşluklar, dilekler, merdivene benzerler. Merdiven basamakları, oturup kalınacak yer değildir, geçilip gidilecek yerdir. Ne mutlu o kişiye ki daha çabuk geçip gider, daha çabuk uyanır, anlar da uzun yol kısalar ona; merdiven basamaklarında harcatmaz ömrünü. (Birisi) sordu, dedi ki: Moğollar, bizim mallarımızı alıyorlar; bâzı-bâzı da bize mal bağışlıyorlar. Acaba hükmü nasıldır?

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Moğol, neyi alırsa Allah'ın eline düşmüş, haznesine girmiş sayılır. Hani denizden bir testi, yahut bir küp su doldurursun; o, senin malın olur. O su, testide, yahut küpte durdukça kimse ona dokunamaz; kim senden izin almadan o küpü götürürse gasb etmiş olur. Fakat tekrar denize dökülürse herkese helâl olur; senin malın olmaktan çıkar. Şu halde bizim mallarımız onlara haramdır, onların mallarıysa bize helâldir. "Müslümanlıkta keşişlik yoktur; topluluk rahmettir." Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, topluluğu sağlamaya çalıştı; çünkü canların topluluğunda pek büyük, pek ulu tesirler vardır; teklikle-yalnızlıkla bu, elde edilemez. Bu yüzden, mahalleli orda toplansın, daha fazla rahmete erişsin, daha fazla faydalansın diye mescitler kurdular. Evleri ayrı-ayrı yapmalarının sebebiyse halkı ayırmak, ayıpları örtmek için; faydası budur ancak. Şehirlinin toplanması için cami yaptılar. Dünya halkının çoğu şehirlerden, ülkelerden gelip orda toplansın diye de Kâb'e'ye varmayı farz ettiler.

(Birisi) dedi ki: Moğollar, bu ile ilk geldikleri vakit çıplaktılar. Binekleri öküzdü, silâhları tahtadandı. Şimdiyse ululandılar, doydular. En iyi Arab atları, en güzel silâhlar onların.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Gönülleri kırık, kendileri arık, güçsüz-kuvvetsiz bir haldeyken Allah onlara yardım etti, yalvarışlarını kabul etti. Şimdiyse ululandılar, kuvvetlendiler; onların, kendi güçleriyle-kendi kuvvetleriyle değil, Allah yardımıyla üst olduklarını, dünyayı o yüzden zapt ettiklerini bilsinler diye Ulu Allah, halk zayıf bile olsa gene de onları kahreder.

Buyurdu ki:

Onlar, ilkin bir ovadaydılar. Halktan uzak, azıksız, yoksul, çır-çıplaktılar. İhtiyaç içindeydiler. Ancak içlerinden bâzıları alış-veriş için Hârezm-şâh'ın iline gelirler, alımda-satımda bulunurlar, kendilerine elbise yapmak için kaba keten kumaşlar alırlardı. Hârezmşâh onları men'etti; tacirlerinin öldürülmesini buyurdu; onlardan vergi alınmasını da emretti. Tacirlerinin, ülkesine girmesini de men'etti. Tatarlar, padişahlarının tapısına gidip öldük diye yalvardılar. Padişahları, onlardan on gün mühlet istedi. Gitti, bir karanlık mağaraya girdi. Oruç tuttu, yalvarıp yakarmaya koyuldu. Ulu Allah'tan, yalvarışını duydum, duânı kabul ettim, dışarı çık, nereye gidersen üst olacaksın diye ses geldi. İşte sebep buydu, dışarı çıkınca Allah buyruğuyla üst oldular, dünyayı zapt ettiler.

(Birisi) dedi ki: Tatarlar da öldükten sonra dirileceklerine inanmıyorlar, bir yargılanma olacak, mutlaka bir gün soru-sual, hesap-kitab olacak diyorlar.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Yalan söylüyorlar. Biz de ikrar ediyoruz, biz de biliyoruz demek, böylece de Müslümanlarla kendilerini eş tutmak istiyorlar. Deveye, nerden geliyorsun demişler, hamamdan demiş. Dizinden-ökçenden belli demişler. Şimdi haşre inanıyorlarsa nerde izi-eseri bu inancın? Şu suçlar, şu zulüm, şu kötülük, kat-kat toplanmış karlara-buzlara benzer. Özünü Allah'a veriş, pişman oluş, öbür dünyadan haber alış, Allah'tan korkuş güneşi doğunca bütün o suç karları, o suç buzları erir-gider; tıpkı güneşin karları-buzları erittiği gibi. Bir kar, bir buz, ben güneşi gördüm, Temmuz güneşi bana vurdu dese, fakat olduğu gibi buz halinde, kar halinde kala-kalsa akıllı kişinin inanmasına imkân yoktur. Çünkü Temmuz güneşi vursun da karı-buzu eritmesin, mümkün değil. Ulu Allah, iyiliğin-kötülüğün karşılığını kıyamette vermeyi vâdetmiştir amma peşin olarak da onun örneği, dünya yurdunda soluktan-soluğa, bakıştan-bakışa belirip durmadadır. Bir insanın gönlüne bir neş'e, bir sevinç gelse bu neş'e, bu sevinç, birisini neşelendirmesine, sevindirmesine karşılıktır. Sıkılır, gamlanırsa da birisini sıkıdır, birisini gamlandırmıştır. Bunlar, öbür dünyanın armağanlarıdır; ceza gününü gösterir; şu azıcık şeyler o çok şeyi anlatır; hani buğday dolu bir ambardan bir avuç buğday gösterirler ya, tıpkı onun gibi.

Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ'nın, o ululuğuyla, o büyüklüğüyle gene de bir gece eli ağrımaya başladı. Abbâs'ın elinin ağrımalarının tesiridir diye ilham geldi. Abbâs'ı tutsak etmişti; bütün esirlerle beraber onun da elini bağlamıştı. Bağlaması Allah buyruğuyla idi amma sana gelip çatan şu can sıkıntılarının, şu karanlıkların, şu hoşla gitmeyen şeylerin, birisini incitmen, kırman, bir suç işlemen yüzünden meydana geldiğini bilesin diye karşılığı gelip-çatar. Ne ettin, ne yaptın, etrafıca hatırında değildir amma karşılığınan çok kötü bir iş yaptığını anla; onun kötü olduğunu ya bilgisizliğinden, ya gafletinden, yahut da suçları kolayca sana yaptıran dinsiz bir eş-dost yüzünden suç saymıyorsun, bilmiyorsun onu; fakat karşılığınan bak da ne kadar ileri gittiğini, ne kadar sıkıldığını anla. Kesin olarak can sıkıntısı, suç karşılığıdır; gönül ferahlığı ibâdet, itaat karşılığı.

Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, parmağındaki yüzüğü döndürdüğünden seni oyalanmak.-oyunmak için yaratmadık diye paylandı. Var, bundan kıyasla da günün, suçla mı geçiyor, ibâdetle mi, bir düşün.

Mûsâ'yı halkla oyalandırdı, bu da Allah emriyleydi, aynı zamanda Allah ile de meşguldü; fakat bir yandan da öyle gerektiğinden halkla oyalandırmıştı onu. Hızır'ıyla tümünden kendisiyle meşgul etmişti. Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ'yı önce tümünden kendisiyle meşgul etti; ondan sonra halkı çağır, halka öğüt ver, onları düzene sok diye emretti. Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, ah, ne suç işledim de beni tapından sürüyorsun? Ben halkı istemem diye ağlayıp inlemeye de beni tapından sürüyorsun? Ben halkı istemem diye ağlayıp inlemeye koyuldu. Ulu Allah, ey Muhammed dedi, gam yeme, seni halkla oyalanmaya koymam ben; onlarla oyalanır, uğraşırken de benimle meşgul olursun; şimdi neysen halkla uğraşırken de benimle meşgul olursun; şimdi neysen halkla uğraşırken de bu halinden bir kıl kadar eksik bir hale düşmezsin; ne işle meşgul olursan ol, vuslatın ta kendisindesin, benimlesin sen. (Birisi), ezelf hükümler, Allah'ın takdir etmiş olduğu şeyler, hiç değişmez mi diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Ulu Allah, kötünün kötülük, iyinin iyilik bulmasını hükmetmiştir ya; o hüküm, asla değişmez. Çünkü Ulu Allah, hüküm ve hikmet sahibidir; nasıl olur da kötülük et de iyilik bulasın der. Buğday eken, arpa biçer mi; yahut arpa eken buğday devşirir mi; mümkün müdür bu? Bütün erenler, bütün peygamberler, iyiliğin karşılığı kötülüktür demişler. "Zerre ağırlığınca hayır yapan, hayrını mükâfatını görür; zerre ağırlığınca şer yapan, şerrini, cezasını görür." Ezelf hükümden maksadın, söylediğimiz, anlattığımızısa, Allah korusun, bu, asla değişmez. Yok, iyiliğe, kötülüğe karşı sevabın, cezanın artıp artmayacağını, değişip değişmeyeceğini soruyorsan, yâni maksadın, ne kadar çok iyilikte bulunursan o kadar çok iyilik bulup bulamayacağını, ne kadar çok zulümde bulunursan o kadar çok kötülöklere uğrayıp uğramayacağını anlamaksa, bu, değişir; fakat temel hüküm değişmez.

Boş-boğazın biri, sordu da görüyoruz biz dedi, kötü, iyi oluyor, iyi de kötü oluyor.

Buyurdu ki: O kötü, iyilik etmiştir, yahut iyilik etmeyi düşünmüştür de iyi olmuştur. Kötü olan o iyi kişi de ya kötülük etmeyi düşünmüştür, yahut da kötülük etmiştir de kötü olmuştur. Hani İblis, Allah esenlik versin, Âdem hakkında, "Beni ateşten yarattın, onu topraktan yarattın" diye itirazda bulundu da meleklerin hocasıyken sonsuz lânete uğradı, tapıdan sürüldü-gitti. Biz de ancak bunu söylemedeyiz: iyiliğin karşılığı iyiliktir, kötülüğün karşılığı kötülük.

(Birisi) bir kişi, bir gün oruç tutayım diye adak adar, sonra da orucunu bozarsa kefarete gerekir mi, gerekmez mi diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Allah rahmeti ona, İmâm Şâfiî mezhebinde, bir hükme göre kefarete gerekir. Çünkü Şâfiî, adağı and sayar; andını bozana da kefarete gerekir. Fakat Abû-Hanîfe'ye göre adak, yemin sayılmaz; bundan dolayı da kefarete gerekmez. Adak iki türüdür. Biri şarta bağlı değildir, biri şarta bağlı. Şarta bağlı

olmayanı, bir gün oruç tutayım demektir. Şarta bağlı olanıysa, filân gelirse bir gün oruç tutayım demektir.

[Dedi ki:] Birisinin eşeği yitmişti. Eşeğini bulma umusuyla üç gün oruç tuttu. Üç gün sonra eşeğini ölmüş buldu. İncindi de bu incinişle yüzünü göğe çevirdi; bu üç güne karşılık dedi, Ramazandan altı gün yemezsem adam değilim; bedava mal mı almak istersin benden?

Birisi, "et-tahiyyât"ın anlamı nedir; "tayyibât", "salavât" ne demektir diye sordu.

(Mevlânâ) cevap verdi de buyurdu ki:

Bu sorular, bu tapı kılışlar, bu kulluklar, bu hatır gözetişler, hep Allah'ın bağışdır, Allah'ın malı.

Çünkü Allah, bize sağlık vermeseydi bu soruları soramazdık, hal-hatır gözetemezdik; esenleşemezdik ki. Şu halde gerçekte, tayyibât dua, salavât da, tahiyyât da Allah'ındır; bizim değil, hepsi de onundur, onun malıdır. Hani baharın halk, eker, ovaya-tarlaya çıkar, yolculuk eder, yapılar yapar; onun gibi... Hepsi de baharın bağışdır, baharın vergisi. Bahar olmasaydı kışın olduğu gibi bütün halk, evlerde, mağaralarda mahpus kalırdı. Şu halde gerçekte bu ekim, bu gezip tozma, bu nimetlenme, hep baharındır; nimet sahibi odur. Halk sebeplere, işlere bakar; işleri sebeplerden bilir-anlar. Fakat erenlerce açıkça anlaşılmış, görülmüştür ki sebepler, sebepleri yaratıcı görüp bilmek için bir perdedir ancak. Hani birisi, perde ardında söz söyler; sanırlar ki perde söz söylüyor, bilmezler ki perdede iş yok, o bir örtüden ibâret. Fakat adam, perde ardından çıktı mı bilinir-anlaşılır ki perde bahaneymiş. Allah erenleri sebeplerin dışında işler görmüşlerdir ki düzülüp koşulmuş da meydana çıkıvermiş. Dağdan deve çıktı, Mûsâ'nın sopası yılan oldu, katı kayadan on iki kaynak fışkırdı-aktı ya; Allah rahmet etsin, esenlikler versin; Mustafâ, ayı araçsız yardı; Âdem, babasız-anasız var oldu; İsâ babasız doğdu; İbrâhim'e ateşten güller bitti, gülistanlar düzöldü koşuldu ya; bunlar gibi sonu gelmez neler oldu; tıpkı bunlar gibi işte. Bunları gördüler de sebeplerin bahane olduğunu, iş görenin başka olduğunu, sebeplerin, halk onlarla oyalansın diye yüz örtüsünden, perdeden başka bir şey olmadığını anladılar. Ulu Allah, Zekeriyyâ'ya, sana bir oğul vereceğim diye vaatle bulundu. O, ben ele ihtiyarım, karım da ihtiyar; buluşma aracı da pörsümüştü-gitmiş. Karım, bir yaşa gelmiş, bir hale düşmüş ki çocuk yapmasına, doğurmasına imkân yok; yârabbi, böylesine bir kadından çocuk nasıl olur diye feryada başladı. "Dedi ki: Rabbim, benden nasıl bir erkek çocuk meydana gelir; karım da kısır; ihtiyarladım ben de." Cevap geldi: Aklını başına al ey Zekeriyyâ; gene ipin ucunu kaçırdın. Yüz bin kere sebeplerden dışarı işler gösterdim, onları unuttun-gitti. Bilmiyor musun ki sebepler bahanedir. Benim, karısız, doğumsuz, gözünün önünde senden, yüz bin çocuk meydana getirmeye gücüm-kuvvetim yeter; hattâ bir buyursam dünyalarca halk belirir, hem de hepsi tam, ergen, bilgin. Ben seni, can âleminde anasız-babasız var ettim; tâ önceden sana ne lûtuflarım var, ne yardımlarım; hem de şu varlık âlemine gelmeden önce; niçin unutupyorsun onu?

Peygamberlerin, erenlerin, halkın, iyinin, kötünün; yerlerine, mayalarına göre örneği şudur:

Kâfir ilinden Müslüman iline oğlanlar getirirler, satarlar. Kimisini beş yaşındayken getirirler, kimisini on yaşındayken, kimisini on beş yaşındayken. Çocukken getirilen, uzun yıllar Müslümanların arasında yetişirgelişir, büyür, kocar; o ilin hallerini tümünden unuttur, o ilden hiçbir şey hatırlamaz. Bir parça daha büyükse azıcık hatırlar. Fakat adam-âkıllı büyük olan, daha çok hatırlar. Canlar da buna benzer; "Sizin rabbiniz değil miyim? Evet dediler" var ya; canlar Allah tapısındaydı. Yedikleri-içtikleri, harfsiz, sessiz Allah sözüydü, onunla güç-kuvvet elde ediyorlardı. Kimisini çocukken getirdiler; o sözü duyunca o halleri hatırlamaz, o sözü kendine yabancı bulur; bu bölük, perde ardında bırakılmış bir bölüktür; tümünden kâfirliğe, sapıklığa baş-aşağı dalar-gider. Kimisi biraz hatırlar, o yanın coşkunuğu, o yanın havası, onlarda baş gösterir; bunlar, inananlardır. Kimileriye o sözü duyular mı, eskiden olduğu gibi o hal, gözlerini önüne gelir, belirir, perdeler tümünden kalkar, o buluşmaya ulaşır-giderler. Bunlar da peygamberlerle erenlerdir.

Dostlara ısmarcım olsun (*), içyüzden anlam gelinleri size yüz gösterdi, gizli şeyler açıldı mı, sakının sakının, onu yabancılara söylemeyin, anlatmayın; duyduğunuz şu sözlerimi herkese söylemeyin. Çünkü "Hikmeti, ehli olmayandan başkasına vermeyin; ona zulmetmiş olursunuz; ehlinde de esirgemeyin, ehline zulmedersiniz" denmiştir. Eline bir güzel, bir sevgili geçse, ben seninim, beni kimseye gösterme; evinde gizle dese onu çarşılarda-pazarlarda dolaştırman, herkese, gel de şunu bir gör demen, yerinde bir iş midir; o sevgilinin de hiç hoşuna gider mi bu iş? Onlara gitmez amma sana da kızar. Ulu Allah, bu sözleri onlara haram etmiştir. Hani cehennemlikler, cennetliklere, nerde verginiz, nerde adamlığınız? Allah'ın size verdiği, bağışladığı şeylerden birazcığını sadaka olarak, kulların gönüllerini almak için döküp saçsanız, bize bağışlasanız ne olur ki?

Büyük kişilerin kadehinde yeryüzünün de bir payı var.

Çünkü biz bu ateşin içinde yanıyor, eriyoruz; o meyvelerden birazcığını verseniz, o arı-duru, soğuk mu soğuk cennet sularından bizim de canımıza dökerseniz ne çıkar ki? diye bağırırlar ya... "Cehennemlikler, cennettekiler; sudan, Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden bize de dökün-saçın derler; cennettekiler de derler ki: Gerçekten de Allah her ikisini de kâfirlere haram etmiştir." Cennettekiler, onu Allah haram etmiştir size derler; bu nîmetin tohumu dünyada ekilecekti; mademki orda ekmediniz, ekmeye de çalışmadınız, burada ne biçeceksiniz, ne elde edeceksiniz? Büyüklük etsek de size versek bile mademki Allah, onu size haram etmiştir, boğazınızı yakar, boğazınızdan aşağıya gitmez o. Bir keseye koysanız kese yırtılır, dökülür-gider. İşte tıpkı bunun gibi.

Allah rahmet etsin, esenlikler versin; Mustafâ'nın yanına, münâfıklardan, yabancılardan bir topluluk geldi. Sahâbe, gizli şeyleri anlatmada, Mustafâ'yı övmedeydi. Peygamber, üstü kapalı olarak sahâbeye buyurdu ki: "Kaplarnızın ağızlarını kapatın." Yâni testilerin, kâselerin, tencerelerin, kapların-kacakların, küplerin ağızlarını örtün; örtülü tutun; pis, zehirli hayvanlar vardır; testilerinize düşerler Allah esirgesin; siz de bilmeden o testiden su içersiniz; size ziyânı dokunur. (Mustafâ) böylece onlara, yabancılardan hikmeti gizleyin; yabancılarn önünde ağızınızı-dilinizi kapatın; çünkü onlar fârelerdir; bu hikmete, bu nîmete lâıyk değildir onlar buyurdu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Tapımızdan kalkıp dışarıya giden o bey, sözümüzü etraflıca anlamadı amma kısaca anladı ki biz onu gerçeğe çağırmadık. Onun o yalvarışını, o baş sallayışını, o sevisini anlayış yerine tutuyoruz. Hani bir köylü, şehre gelir de ezan sesini duyar; ezanın anlamını etraflıca anlamaz amma maksat nedir, bunu anlar ya.

(*) "Bir nesnenin işlemlerini bir âdeme, bir kimsenin eylediği siparişe ısmarınca dinür..." Kaamûs tercemesi, Matbaa-i Bahriye, 1305, c.IV, s.1219}. Kaamûs tercemesi tarandı mı, tarandıysa "Vasiyyet" karşılığı olan "ısmarık" sözü nasıl atlandı? Kaamûs tercemesinde buldurana göre bu sözün, dilde yaşayan bir söz olduğu kesin olarak anlaşılıyor mu? Hele "tutsu" sözünden daha güzel, daha anlaşılır bir söz değil mi? Bilmem, bilemem.

16. BÖLÜM

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Sevilen her şey güzeldir; fakat aksine her güzel olanın sevimli olması gerekmez. Güzellik, sevimliliğin bir parçasıdır; sevimli olmaktır temel olan. Sevimlilik oldu mu, elbette güzellik de olur: bir şeyin parçası, tümünden ayrılamaz; onunla beraberdir, birdir. Mecnûn'un zamanında Leylâ'dan daha güzel olanlar vardı; fakat Mecnûn'a, Leylâ'dan daha güzel olanlar var, onları getirelim dediler. Dedi ki: Leylâ'nın şeklini sevmiyorum ki ben; Leylâ bir şekil değil; Elimde bir kadehe benzer Leylâ. Ben o kadehle şarap içerim. Şu halde ben, içip durduğum o şaraba âşığım. Siz kadehi görüyorsunuz, şaraptan haberiniz bile yok. Bana altınlarla bezenmiş, mücevherlerle süslenmiş kadeh sunsalar, fakat içinde sirke olsa, yahut şaraptan başka birşey bulursa ne işim var o kadehle benim? İçinde şarap olan eski kırık bir kabak o kadehten, hattâ o kadeh gizi yüzlerce kadehten daha iyidir bence; fakat şarabı kadehten ayırt edebilmek için bir aşk, bir şevk gerek. Hani aç, on gün bir şey yememiş biriyle günde beş kere yemek yemiş bir tok... İkisi de ekmeğe bakar amma tok, ekmeğin şeklini görür; açsa ekmeği değil, canı görür; can görünür ona ekmek. Çünkü ekmek kadehe benzer, tadıysa içindeki şaraptır sanki; o şarap ancak iştah, özleyiş gözüyle görülebilir. Şimdi iştahlan, özle de şekli görme, varlık âleminde, her yerde sevgiliyi gör. Şu halkın şekli, kadehlere benzer; şu bilgiler, hünerler, sanatlar da kadehteki nakışlardır. Görmez misin, kadeh kırıldı mı, o nakışlar kalmaz. Şu halde iş, kalıp kadehlerindeki şarapta, o şarabı içen ve gören kişide. "Kalanlar, iyi şeylerdir." Soru soranın sorucu alabilmesi için önceden iki şeyi düşünmesi gerek. Birisi şu: Soracağım, soracağım amma ne soracağım, yanılıyor muyum, soracağım şeyden başka bir şey var mı? İkincisi de şu: Düşünmeli ki benim bilmediğim bundan daha iyi, daha yüce bir soru, bir hikmet var mı? Artık anladık, bildik ya; "Soru, bilginin yarısıdır." Bu yüzdendir ki herkes, birisine yüz tutmuştur. Fakat herkesin dilediği Allah'tır; o umuyla ömrünü harcar-gider. Yalnız bu arada doğruyu bulan, yüzünde padişahın çevgeninin izi olan

kimdir, bunu ayırt edip bilecek biri gerek ki Allah birdir desin, Allah'ı bir bilsin. Suyu dalıp boğulan, o kişidir ki su, istediği gibi oynar onunla, o suyla oynayamaz. Yüzen de, boğulan da, ikisi de sudadır amma bunu su götürür, su taşır; yüzense kendi gücüyle, kendi dileğiyle yüzer. Boğulanın her oynayışı, her işi, her sözü, sudandır, kendinden değil. O arada, bir bahanedir. Hani duvardan bir ses duyarsın ya; bilirsin ki duvardan gelmiyor o ses, duvarı söyleten biri var. Erenler de böyledir işte... Ölmeden önce ölmüştür onlar; kapı duvar kesilmişlerdir; onlarda kıl kadar bir varlık bile kalmamıştır. Allah gücünün-Allah kuvvetinin elinde bir kalkana benzerler. Kalkanın oynayışı, kendiliğinden değildir. "Ben Allah'ım" demenin anlamı da budur işte. Kalkan der ki: Ben arada yokum, oynayışım, Allah elinin oynayışından. Bu kalkanı Hak görün, Hakla pençeleşmeye kalkışmayın. Çünkü böylesine bir kalkanı yaralamaya kalkışanlar, gerçekte Allah ile savaşa girişmişler, Allah'a saldırmışlardır. Âdem'in zamanından şimdiye dek başlarına neler gelmiştir bu çeşit kişilerin, duy da anla. Firavun, Şeddâd, Nemrûd, Âd kavmi, Lût kavmi, Semûd kavmi gibi... Sonları da yok hani. Öylesine kalkan, kıyâmete dek var, zamandan zamana ulanır-gider. Kimisi peygamberler şeklinde görünür, kimisi erenler şeklinde; böylece de iyileri kötülerden ayırt ederler, düşmanları dostlardan ayırırlar.

Şu halde her eren, Allah'ın kesin delilidir halka; halkın mertebesi, makamı, ona olan ilgisi kadardır. Ona düşmanlıkta bulunursa Allah'a düşmanlık etmiş olurlar. Dostluk etmeye çalışırlarsa Allah'a dostluk ederler. "Onu gören beni görür, ona kasteden bana kasteder." Allah kulları, Allah haremının mahremleridir. Hadımlar gibi hani; Allah, varlık, istek, hıyânet damarlarını tâ kökünden koparıp kesmiş, onları tertemiz bir hale getirmiştir; böylece de bütün dünya onlara hizmetçi olmuştur. Onlar, öylesine sırlara mahrem olmuşlardır ki "Tertemiz olanlardan başkaları dokunamaz onlara, anlayamaz onları."

(Mevlânâ) buyurdu ki;

Büyüklerin kabrine arkasını çevirmiştir amma inkârından, gafletinden değil; yüzünü onların canına çevirmiştir o. Çünkü ağızımızdan çıkan bu söz, onların canıdır. Bedene arkasını döner, yüzünü cana tutarsa ziyarı yok.

Bir huyum var benim; hiçbir gönlün bana kırılmasını istemem. İşte şuracıktaki bir bölük halk, semâ' ederken bana çarparlar. Bâzı dostlar da onları men'eder. Bu, bana hoş gelmez. Yüz kere söylemişimdir, benim için kimseye bir şey söylemeyin; ben râzıyım ona. O kadar gönül alıcıyım, gönül yapmayı isterim ki yanıma gelen şu dostların canlan sıkılır korkusuyla şiir söylerim, onunla oyalanmalarını dilerim. Yoksa ben nerdeyim, şiir nerde? Vallahi şiirden usanmışım ben; bence şiirden beter bir şey yok. Hani şuna benzer bu: Birisi, konuğunun dileğine uyar da o işkembeye el atar, onu yıkamaya koyulur; çünkü konuğun iştahı işkembeyedir. Bana da şiir söylemek gerek. İnsan, filân şehirde hangi kumaş gerek, hangi kumaşı alıyorlar; buna dikkat eder de onu alır, onu satar; isterse matahların en aşağısı olsun. Bilgiler elde etmeye çalıştım; öğrendim-belledim. Yüksek kişiler, gerçeğe erenler, akıllı-fikirli adamlar, uzağı görenler, derin bilginler, yanıma gelince onlara eşi olmayan, güzel mi güzel, ince mi ince şeyler anlatayım diye bütün o bilgileri burada topladı, o zahmetleri buraya getirdi, yığıdı; ben ne yapabilirim? Bizim ilimizde, bizim toplumumuzda şâirlikten daha ayıp bir iş yoktu. O ilde kalsaydık onların tabiatlarına uygun bir ömür sürer, ders vermek, kitaplar meydana getirmek, öğüt vermek, va'zetmek, zâhitlikte bulunmak, ibâdetlere koyulmak gibi onların istediği şeylere sarılırdık. Emîr Pervâne bana dedi ki: Temel olan ibâdetdir. Dedim ki: İbâdet ehlini, ibâdet dileyeni göster de ben de onlara ibâdet nedir, göstereyim. Sen şimdi söz istiyorsun, kulağını

vermişsin, bir şey işitmek, bir şey duymak isteğindedin; söylemezsem üzülsün. İbâdet iste de ibâdet nedir, göstereyim sana. Biz, dünyada er arıyoruz ki ona ibâdet nedir, gösterelim. İbâdet müşterisi bulamıyoruz, söz müşterisi buluyoruz da sözle oyalanıyoruz. Mâdem ki ibâdet etmiyorsun, ne bilirsin sen, ibâdet nedir? İbâdet, ibâdetle öğrenilebilir; bilgi bilgiyle anlaşılabilir. Şekil, şekille öğrenilir; anlam, anlamlar. Biz yolda olmuşuz, ibâdete koyulmuşuz, ne çıkar; kim görebilir bizi? Yolcu yok, yol, ıppıssız. Zâten bu ibâdet, namaz, oruç değil ki. Bunlar, ibâdetin şekilleri; asıl ibâdet, özdeki anlam. Âdem'in zamanında tâ, Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Muhammed'in zamanına dek namaz, oruç bu şekilde değildi, fakat ibâdet gene de vardı. Şu halde bu, ibâdetin şeklidir, ibâdetse insandaki anlamdır. Hangi ilaç tesir etti dersin ya; orda tesir edişin şekli yoktur, ancak anlamdır orda bulunan. Bu adam, filân şehirde vergi memurudur derler fakat memurluğun şeklini göremezler ki... Onunla ilgili işler yüzünden ona vergi memuru derler. Şu halde ibâdet de halkın anladığından başkadır. Onlar, ibâdet, şu görünen şekildir sanırlar. İki yüzlü, içi dışına uymaz biri, o ibâdeti yerine getirirse kendisine hiçbir faydası yoktur; çünkü onda gerçeklik ve inanç anlamı yoktur ki. Her şeyin temeli sözdür, söz. Senin sözden haberin yoktur da ondan hor görüyorsun onu. Söz, ibâdet ağacının meyvesidir; çünkü ibâdet de sözden doğar. Ulu Allah, evreni sözle yarattı; "Ol, der, olur" dedi. İnanç gönüldedir, sözle söylemezsen fayda etmez. Namaz bir iştir; fakat Kur'ân okumazsan doğru olmaz. Sözün değeri yoktur dediğin zaman bile bu değersizliği gene sözle söylüyorsun; nasıl olur da değeri olmaz sözün? Sözün değeri yoktur sözünü duyuyoruz ya senden; bunu da sözle söylüyorsun. Birisi, bir hayır işler, bir güzel iş yaparsak Allah'tan karşılığını ummamızın, beklememizin ziyanı var mıdır, yok mudur diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki: İy vallâh, umut beslemek gerek. İnanç da bu korkudur, bu umuttur. Birisi benden, ummak güzel, hoş, bu korku da ne diye sordu. Dedim ki: Sen bana umutsuz bir korku göster; yahut korkusuz bir umut göster. Çünkü bunlar, birbirinden ayrılmaz; biri olmadan öbürü olmaz; nasıl oluyor da böyle bir soru soruyorsun? Meselâ birisi buğday eker, buğdayın bitmesini umar elbet; umar amma bu umuda ya bir ziyan gelirse, ya bir afata uğrarsa diye bir korku da vardır. Şu halde anlaşıldı ya, korkusuz umut yok; umutsuz korku, yahut korkusuz umut, hiç mi hiç düşünülemez. Şimdi umutlanır, karşılık olarak bir lûtuft bekler, umarsa biri, kesin olarak o işe daha sıkı sarılır, daha çok çalışır-çabalar. O umu, kanadadır onun; kanadı ne kadar kuvvetli olursa uçuşu, o kadar çok olur. Umutsuz kalırsa tembelleşir, artık onun elinden ne bir şey gelir, ne kulluk eder. Hani sayrı, acı ilâci içer, on tane tatlı şeyden vazgeçer ya; onun gibi. Sayrı, sağlık umusunu beslemeseydi nerden, nasıl dayanırdı buna?

İnsan, konuşan hayvandır, insan hayvanlıktan, bir de sözden meydana gelmiştir. Hayvanlık, boyuna ondadır, ayrılmaz ondan; söz de böyledir, boyuna vardır onda. Görünüşte söz söylemese bile boyuna söyler, konuşur insan. Toprakla bulanmış suya benzer insan, arı-duru su, onun sözüdür, toprağı da hayvanlığı. Fakat toprak, eğretidir onda. Görmüyor musun? O topraklar, o bedenler, geçip gittiler, çürüyüp eridiler, iyiye-kötüye âit sözleri, hikâyeleri, bilgileri kaldı ancak.

Gönül sahibi, tümdür. Onu gördün mü herkesi, her şeyi görmüş olursun. Çünkü "Bütün avlar yaban eşeğinin karnında." Dünyadaki bütün halk, onun parça-buçuğudur, odur tüm.

İyi-kötü, her şey, herkes, dervişin parça-buçuğudur;

Böyle olmayan adam, derviş değildir.

Şimdi tüm olan onu gördün mü, kesin olarak bütün kâinatı görmüş olursun. Onu gördükten sonra kimi görürsen bir kere daha onu gördün demektir. Onların sözleri de tümün sözleridir. Onların sözlerini duyduktan sonra duyduğun her söz, bir kere daha duyulmuş, işitilmiş sözdür.

Kim onu bir konakta görürse sanki

Bütün insanları görmüştür, bütün yerleri (*)

A insan, Allah kitabı sensin, sen.

Padişahın güzelliğine bir aynasın sen.

Kâinatta ne varsa senden dışarda değil;

Ne istiyorsan kendinden iste, kendinde ara...

Ne arıyorsan sensin, sen.

(")Arapçadır.

17. BÖLÜM

Nâib dedi ki:

Bundan önce kâfirler, putları öperler, putlara secde ederlerdi. Biz de şu zamanda onun tıpkısını yapıyoruz. Gidiyor, Moğollara secde ediyoruz; sonra da kendimizi Müslüman sayıyoruz. Ayrıca içimizde hırs, istek, kin, haset gibi bunca put var; bunların hepsine de itâat etmedeyiz; hem içten, hem dıştan biz de aynı işi yapıyoruz; sonra da kendimizi Müslüman sayıyoruz.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Amma burda bir başka şey var. Hatırınıza şu kötüdür, beğenilmeyecek bir şeydir düşüncesi geliyor ya; gönül gözünüz, kesin olarak niteliksiz bir pek büyük şey görmüştür ki bu, size kötü, çirkin görünüyor. Acı su, tatlı suyu içmiş olana acı gelir. "Her şey, zıddıyla meydana çıkar." Şu halde Ulu Allah canınıza

inanç ışığını vermiş ki bu işleri çirkin görüyorsunuz. Demek ki güzelin karşısında bu çirkin görünüyor. Böyle olmasaydı neden başkalarında bir dert yok; ne haldeyseler hallerinden memnunlar; iş bundan ibâret diyorlar. Ulu Allah, size dileğinizi verecektir; elde etmeye çalıştığınızı elde edeceksiniz. "Kuş kanatlarıyla uçar, inanç sahibi himmetiyle."

Yaratıklar üç sınıftır. Kimisi meleklerdir, salt akıldır hepsi; ibâdet, kulluk, Allah'ı anış, onlara tabiattır, yiyip içmedir, onunla geçinirler, onlara yaşayış budur; hani balığın suda yaşadığı gibi; balığın canı da sudur; yatağı, yastığı da. Meleğe teklif de yoktur; çünkü şehvetten arınmıştır, ter-temizdir. Şehvete düşmezse, nefsine, havasına uymazsa ne var ki? Zaten bunlardan arınmıştır o. Hiç savaştırmaz nefsiyle. İbâdet etse bile ibâdetini saymazlar; çünkü bu, onun yaratılışından ileri gelir, onsuz olamaz ki. Yaratıkların kimisi de hayvandırlar. Onlar salt şehvettir, kötülük yapma diyen akıl yoktur onlarda; insanlara olduğu gibi onlara teklif yoktur. Yoksul insana gelince; O, akılla şehvetten meydana gelmiştir Yarısı melektir, yarısı hayvan. Yarısı yılandır, yarısı balık. Balık oluşu, suya çeker, yılanlığı toprağa sürer onu; çekiştedir, savaşta. "Akli şehvetini yenen, meleklerden yücedir; şehveti aklını yenen hayvanlardan aşağı."

Melek bilgiyle kurtuldu; hayvan bilgisizlikle kurtuldu;

İnsanoğluya ikisinin arasında çekişe-dövüşe kaldı-gitti.

Şimdi insanların kimisi, akla o kadar uydu ki tümünden melek oldu, salt ışık kesildi-gitti. Bunlar peygamberlerdir, erenlerdir; korkudan da kurtulmuşlardır, umudan da. "Ne korku vardır onlara, ne hüznlenirler onlar." Kimisinin de şehveti, aklına üst olmuştur. Bunlar da tam hayvan olmuşlardır. Kimisi de kavga, savaş içinde kalmıştır. Bunlar içlerinde dert, ağrı, feryâd, özleyiş beliren bir bölüktür; bu çeşit yaşayışlarını hoş görmez bunlar. Bunlar, inananlardır. Erenler, bunları konaklarına ulaştırmayı, kendilerine döndürmeyi beklerler, şeytanlar da onları aşağılıkların en aşağısına çekmeyi beklerler.

Şiir

Biz de istiyoruz, başkaları da istiyor;

Bakalım, baht kimin olacak, devlete kim ulaşacak?

"Allahın yardımı gelince.... Sûrenin sonuna dek." Zâhir müfessirleri şöyle tefsîr ederler: Allah rahmet etsin, esenlikler versin. Mustafâ, dünyayı Müslüman edeyim, Allah yoluna sokayım diye çalıştı, çabaladı. Öleceğini anlayınca âh dedi, ömrüm yetmedi ki halkı çağırayım. Ulu Allah dedi ki: Gam yeme, şu anda geçip gidiyorsun; orduyla, kılıçla iller aldın, şehirler zapt ettin ya, ben ordusuz olarak her yeri, herkesi sana uydurayım, inanç sahibi edeyim. Bunun nişânesi de işte şu: Ölürken halkın, kapıdan bölük-bölük girdiğini, takım-takım Müslüman olduğunu göreceksin. Bunu gördün mü de bil ki yolculuk vaktin geldi-çattı; Allah'ın noksan sıfatlarından arı olduğunu söyle, ondan yargılanma dile ki oraya göçeceksin artık. Fakat gerçeğe ulaşanlar derler ki manası şudur; insan sanır ki, kötü işleri kendi gücüyle, kendi çabasıyla kendisinden giderebilirler. Fazla savaşır, gücünü-kuvvetini daha çok harcar, fakat gideremez; umutsuz bir hale düşer. Ulu Allah ona der ki: O işi gücünle-kuvvetinle başaracağını

sandın. Bu bir yol-yordamdır ki koymuşum; yâni neyin varsa yolumuza dök-saç; ondan sonra bizim başışımız gelir-çatar. Şu sonu gelmez, bitip tükenmez yolda bu arık elle, bu arık ayakla yürü, yol al; biz biliyoruz ki şu arık ayakla bu yolu aşamazsın sen. Hattâ yüz bin yıl yürüsen bir konaklık yol bile gidemezsin. Fakat mâdemki bu yola düştün, elden-ayaktan kaldın, düşüp yerlere serildin, artık hiç gücün-kuvvetin kalmadı mı, ondan sonra Allah yardımı elinden tutar. Hani çocuk süt emdikçe kucakta taşınır, büyüdü mü yürüsün diye onu kucaktan indirirler, yere bırakırlar. Şimdi de gücün-kuvvetin bitti artık. Gücün-kuvvetin varken savaşıp dururdun; arada-sırada uykuyla uyanıklık arasında, yahut da uyanikken sana bir lûtufta bulunurduk da onunla biz arama yolunda kuvvet bulurdun, umutlanırdın. Şimdi, şu anda araç da kalmadı ya; artık bizim lûtuflarımızı, başışlarımızı, yardımlarımızı seyret; bölük-bölük başından dökülür-saçılır onlar. Yüz binlerce çalışıp çabalamayla bir zerresini bile göremezsın bu lûtufların. Şimdi bunları gördün, bu devlete erdin ya;"Rabbin: Överek noksan sıfatlardan arı olduğunu söyle onun" o işi kendi-kendine başarısın, elinden gelir o iş sanmıştın ya, o sanıdan, o düşünceden tövbe et artık. Bu işi başarmayı kendinden bildin, bizden değil; fakat şimdi gördün ya; bu işi başarma, bizdendir; "Yarlıganma dile; gerçekten de o, tövbeleri kabul eder."

Biz Emîr'i dünya için, yahut bilgisi, ibâdete koyulması yüzünden sevmiyoruz. Başkaları bunlar için severler; çünkü Emîr'in arkasını görmüşlerdir, yüzünü değil. Emîr aynaya benzer, bu huylar da tıpkı değerli incilerdir, altınlardır; bunları aynanın ardına koymuşlardır. Altına âşık olanların, inciye tutulanların gözleri aynanın ardındadır. Aynaya âşık olanların gözleriye altında, incide değildir; onlar boyuna aynaya yüz tutmuşlardır; aynayı ayna olduğu için sever onlar; çünkü aynada güzel yüz seyredeler; usanmazlar aynadan. Fakat yüzü çirkin olan, ayıplı olan, aynada bir çirkin, bir ayıplı yüz görür, aynanın yüzünü çevirir; o incileri mücevherleri diler. Evet; aynanın ardına binlerce çeşit nakışlar yaparlar, mücevherler korlar; bundan aynaya ne ziyan var. Ulu Allah, hayvanlıkla insanlığı karıştırdı, ikisi de meydana çıksın diye; "Her şey zıddıyla belli olur, meydana çıkar." Çünkü zıddı olmadıkça, zıddını söylemedikçe hiçbir şey, târif edilemez; imkân yoktur buna. Ulu Allah'ın zıddı yoktur da onun için "Ben bir gizli defineydim, bilinmeyi diledim, sevdim" demiş, ışığı meydana çıksın diye karanlıktan ibaret olan şu kâinatı yaratmıştır; gene böylece peygamberlerle erenleri meydana çıkarmış, "Sıfatlarımla halka görün" demiştir. Onlar, düşmanın dosttan, tek, eşsiz kişinin yabancidan ayrılması, belli olması için Allah ışığını elde etmiş olanlardır. O anlama, zâten anlam bakımından zıt yoktur, görünüşte zıddı vardır onun. Hani Adem'in karşısında İblis, Mûsâ'nın karşısında Firavun, İbrâhim'in karşısında Nemrûd, Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ'nın karşısında Abû-Cehl gibi tıpkı... Sonu da yoktur bunun. Şu halde anlam bakımından zıddı yoktur amma erenlerle Allah'a bir zıt belirlemede; hem de halk, onlara ne kadar düşmanlık ederse, ne kadar aykırı hareket ederse işleri o kadar yücelmede onların, o kadar yayılıp tanınmada. "Allah ışığını nefesleriyle söndürmek isterlerse de Allah, kendi ışığını tam parlatır; kâfirler hoş görmeseler de böyledir bu."

Ay, ışığını saçar, köpek de ürür-durur;

Ayın ne suçu var? Köpeğin huyu bu.

Gökyüzünde ne varsa Ayla ışıklanır;

Yeryüzünde bir kırağdan ibâret olan köpek de nedir ki?

Birçok kişiler vardır ki Ulu Allah onları nîmetle, malla, altınla, beylikle azâplandırır; oysa ki onların canları, bunlardan kaçır. Bir Allah yoksulu, Arab ilinde, ata binmiş bir bey gördü; alnında peygamberlerin, erenlerin ışığı vardı. Bunu gördü de dedi ki: Kullarını nimetlerle azaplandırıyan Allah, arıdır noksan sıfatlardan.

18. BÖLÜM

Şu hâfız Kur'ân'ı doğru okuyor. Evet, Kur'ân'ın şeklini doğru okuyor amma anlamdan haberi yok. Delili de şu: Anlamı söylersen reddeder, sözleriyle körü-körüne okur-durur. Şuna benzer bu: Adamın biri, eline bir kunduz alır. Ondan daha güzel bir kunduz getirirler, istemez. Anlarız ki kunduzu tanımıyor, bilmiyor bu adam. Birisi bu kunduzdur demiş ona, o da ona uyup kunduzu eline almış. Hani ceviz oynayan çocuklar gibi; oynarlar amma cevizin içini versen, yağını versen istemezler; ceviz, şakır-şakır ses çıkaran şeydir, bununsa şakır-şakır şakırdaması yok derler. Allah'ın hazneleri çoktur. Allah'ın bilgileri çoktur. O hâfızın bilgisi var da Kur'ân'ı okuyorsa peki, neden öbür Kur'ân'ı reddediyor? Bir hafıza söyledim, anlattım; dedim ki: Allah Kur'ân da diyor ki: "Söyle, deniz sözlerine mürekkep olsa o mürekkep, Rabbimin sözleri bitmeden tükenir-gider." Şimdi, bu Kur'ân, elli dirhem mürekkeple yazılabilir. Bu söz, Allah bilgisine bir işaret; Allah bilgisiyse yalnız bu kadar değildir. Bir aktar, bir parça kağıda bir ilâç kosa, sen de bütün aktar dükkânı bu kağıt parçasındandır desen aptallıktır bu. Mûsâ'nın, İsâ'nın, bunlardan başka peygamberlerin zamanında da Kur'ân vardı, Allah sözü vardı, fakat Arapça değildi. Bunu anlattım, o hafıza tesir etmedi; ben de vazgeçtim.

Rivayet etmişlerdir, Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamber'in zamanında sahabenin her biri, bir sûre, yarım sûre ezberlemişti. Ezberleyeni de pek büyük görürler, bir sûre ezberinde diye parmakla gösterirlerdi. Bunun sebebi de şuydu: Onlar, Kur'ân'ı içiyorlardı, yiyorlardı, sindiriyorlardı. Bir batman, yahut iki batman ekmek yemek, büyük bir iştir. Ancak ağza alınır, çiğnenir, çıkarılırsa bin eşek yükü ekmek de yenebilir. "Nice Kur'ân okuyan var ki Kur'ân, lanet eder onlara" denmiş. Bu söz, Kur'ân'ın anlamını anlamayanadır. Amma bu da iyidir. Allah şu dünyayı kursunlar, yapsınlar diye bir bölük halkın, gafletle gözlerini bağlamıştır. Kimisini öbür dünyadan gaflete salmasaydı dünya, hiçbir vakit mâmur hale gelmezdi. Kuruluşları, mâmurluğu meydana getiren gaflettir. Şu çocuk da gafletle büyür, boy atar. Akli olgunlaştı mı artık boy atmaz. Şu halde mâmurluğu meydana getiren, kurup yapmaya sebep olan gaflettir; yıkıma sebep olan da uyanıklıktır.

Şimdilik söz söylüyorum ya, sebebi ikiden artık değil. Ya hasetten söylüyorum, ya esirgeme yönünden. Hased olamaz, hâşâ... Çünkü hased etmeye değen bir şeye hased etmek yazıktır, değmeyene hased etmek de ne oluyor ki? Sözüm, ancak pek esirgediğimdendir, pek acıdığım; istiyoruz ki aziz dostu anlama çekelim.

Anlatırlar ya hani, bir adam Hacca giderken çöllere düştü. Pek susadı. Tâ uzakta küçücük bir çadır gördü. Oraya gitti, bir halayıkcağız gördü. Adam, konuğum ben, dileğim var diye bağırdı. Oraya vardı, su istedi. Öylesine bir su verdiler ki ateşten sıcaktı, tuzdan acı. Dudaktan damağa damaktan karna giderken gittiği her yeri yakıyordu. Adam, pek acıdı da o kadına öğüt vermeye koyuldu; dedi ki: Sizin bende hakkınız var, çünkü sizin yüzünüzden biraz esenleştim. Kayırmam çoştı da ondan söylüyorum; sözlerimi dinleyin. Bağdat şuracıkta, Kûfe de, Vâsıt da, başka büyük şehirler de yakın size. Kötürüm bile olsanız sürüne sürüne yuvarlana-yuvarlana oralara varabilirsiniz. Oralarda pek güzel, pek tatlı sular vardır; çeşit çeşit yemekler, hamamlar, nîmetler, hoşluklar vardır. O şehirlerin tatlarını saydı-döktü. Derken, o Arabın kocası geldi. Birkaç çöl fâresi avlamıştı. Karısına pişir şunları dedi. Ondan konuğa da verdiler. İster-istemez yedi. Konuk gece yarısı çadırın dışında uyudu. Kadın, bu konuk neler dedi, neler anlattı, duydun mu dedi. Konuğun anlattıklarını bir eksiksiz kocasına anlattı. Kocası olan Arap, hay karı dedi, bu çeşit şeyleri dinleme; dünyada hasetçiler çoktur; esenliğe, devlete kavuşanları gördüler mi hased ederler; onları bu esenlikten etmek, bu devletten yoksun bırakmak isterler.

Şimdi bu halk da böyledir. Esirgeme yüzünden birisi öğüt verse hased ediyor derler. Fakat o adamda bir maya varsa sonunda anlama yüz tutar. Çünkü ona Elest gününde bir katredir, damlamıştır; sonunda o katre, işkillerden, mihnetlerden kurtarır onu. Gel, niceye bir uzak kalacaksın bizden, niceye bir ilişkiler, sevdâlar içinde bunalıp duracaksın? Fakat insan, bir topluluğa ne söz söyleyebilir ki o topluluk, o çeşit sözü ne bir kimseden duymuştur, ne şeyhinden.

Mayasında ululuk olmayan,

Büyüklerin adlarını duymaya dayanamaz.

Anlama yüz tutmak, önce o kadar güzel görünmez amma gittikçe tatlılaşmaya başlar. Görünüşün tersinedir bu. Şekil önce güzel görünür, onunla ne kadar çok düşer-kalkarsan o kadar soğursun ondan. Nerde Kur'ân'ın şekli, görünüşü, nerde Kur'ân'ın anlamı. İnsana bak; nerde şekli, nerde anlamı? İnsanın şeklindeki anlam gitti mi bir soluk bile evde bırakmazlar onu.

Allah sırrını kutlasın, Mevlânâ Şemseddîn buyurur, anlatırdı. Büyük bir kervan bir yere gidiyormuş. Çöle düşmüşler. Ne bir mâmurluk bulmuşlar, ne bir içim su. Derken ansızın bir kuyuya rastlamışlar; fakat kova yokmuş. Bir kab elde ederler, ip bulurlar. Kaba bağlayıp kuyuya sallarlar. Çekince bakarlar ki ip kesilmiş kova yoktur. Bir kap daha bulup sallarlar. Çekince bakarlar ki ip kesilmiş, kova yok. Bir kap daha bulup sallarlar. Gene ip kesilir. Derken kervandan birini iple kuyunun dibine indirirler, o da çıkmaz, orda kalır. Kervanda akıllı biri varmış; o, ben ineyim der. Onu sallarlar. Kuyunun dibine varması yaklaşınca korkunç bir Zenci karşısına çıkar. Akıllı adam, bundan kurtulmama imkân yok, bâri aklımı başıma devşireyim, kendimi kaybetmeyeyim, bakalım, başıma ne gelecek der. Zenci, uzun masal söyleme der, tutsağımsın benim, doğru cevap vermedikçe hiçbir şeyle kurtulamazsın. Adam, buyur der. Zenci, yerlerden neresi daha iyidir diye sorar. Akıllı adam, kendi-kendine tutsağım, çaresizim onun elinde; Bağdat desem, yahut başka bir şehri söylesem belki onun yerini kınamış olurum der. İnsana nerde bir eş-dost bulunursa orası daha iyidir; isterse orası kuyu dibi olsun, orası daha iyi; isterse fâre deliği olsun, orası daha iyi diye cevap verir. Zenci, beğendim-beğendim,

kurtuldun; dünyada bir tek adam var, o da sensin; Şimdilik seni bıraktım-gitti; senin yüzünden öbürlerini de âzâd ettim; bundan böyle hiç kan dökmeyeceğim; dünyadaki bütün insanları senin sevginle sana bağışladım der. Sonra da bütün kervan halkını suvarır, kandırır. Şimdi bundan maksad, anlamdır; bu anlamı bir başka çeşit söyleyebilmek de mümkün, fakat mukallid, ancak şu şekli görür; onlara söz söylemek güçtür. Şimdi bu sözü başka bir örnekle söyleyen de duymazlar.

19. BÖLÜM

Tâceddin Kabaî'ye, şu mollalar aramıza giriyorlar, halkı, din yoluyla inançsız bırakıyorlar dediler buyurdu. (Sonra da) dedi ki:

Hayır, onlar bizim aramıza girip bizi inançsız edemezler. Hâşâ, bizden değildir onlar. Hani bir köpeğe altın tasma takarlar ya. Takarlar amma bu yüzden o köpeğe av köpeği demezler ki. Avlanmak, av köpeğindeki bir huydur, bir hünerdir; ister altın tasma tak, ister yün. Bilginlik de cübbeyle, sarıkla değildir bilginlik, bilgin kişinin özündeki bir hünerdir; bilgin, ister ağır kumaştan yapılmış kaftan giysin, ister abaya kebeye bürünsün, fark etmez. Nitekim Peygamberin zamanında da münâfiklar, din yolunu kesmek istediler; mukallidi din yolunda gevşetmek için namaz elbisesi giyindiler. Çünkü kendilerini Müslümanlardan göstermeselerdi bunu başaramazlardı. Yoksa bir Firenk, yahut Musevî, dini kınasa sözünü dinlerler mi hiç? "Vay o namaz kılanlara ki namazlarının şartlarını unuturlar önem vermezler, gösteriş için kırlarlar, en değersiz şeyi bile vermezler."

Sözün tümü şu: O ışık sende de var, fakat insanlık yok; insanlık iste; maksat budur; bundan ötesi boş söz ancak. Söz fazla bezenince maksat unutulur. Bir bakkal, bir kadını seviyordu. Kadının cariyeciliğiyle, şu halde, bu haldeyim, seviyorum, yanıyorum, kararım yok, sitemlere uğramışım, cefâlar çekmedeyim, dün şöyleydin, dün akşamım şu halde geçti diye haberler yolladı; uzun-uzadıya masallar okudu. Cariyecik, kadının yanına varınca dedi ki: Bakkalın selâmı var; gel de diyor, seni şöyle böyle edivereyim. Kadın, bu kadar soğuk mu söyledi dedi. Cariye, o uzun-uzun söyledi-durdu amma maksadı bu, temel olan da maksattır, ötesi baş ağrısı dedi.

20. BÖLÜM

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Gece-gündüz uğraşiyor, kadının huylarını güzelleştirmeye çalışıyorsun. Kadının pisliğini kendinle temizlemedesin; kendini onunla temizlersen daha iyi olur; çünkü onu da kendinle beraber temizlemiş olursun. Kendini, onun için temizle; ona doğru git. Sence olmayacak bir söz bile söylese doğru söylüyorsun de. Kıskançlığı bırak. Kıskançlık, erkek huyudur amma şu bir tek iyi huyla birçok kötü huylar peydahlanır sende. Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamber, bunun için "Müslümanlıkta keşişlik yoktur" buyurdu; keşişler yalnız yaşarlar, dağlara çıkarlar, evlenmezler, dünyadan vazgeçerler; bunlar yoktur Müslümanlıkta. Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamber'e ince, gizli bîr yol gösterdi yüce, büyük Allah. Nedir o yol? Kadınların cefâlarını çekmek, olmayacak sözlerini dinlemek, onlara üst olmak, kendi huylarını temizlemek, güzelleştirmek için evlenmek. "Gerçekten de sen, pek büyük, pek güzel huylara sahipsin."

İnsanların cefâlarına, eziyetlerine dayanmak, kendi pisliğini onlara sürmek gibidir. Senin huyun, onların kötülüklerine dayanman yüzünden güzelleşir, iyileşir; onların huylarıysa bu saldırma, bu haddini aşma yüzünden kötüleşir. Bunu bildin ya, kendini temizlemeye bak. Onları, kendi pisliğini onunla temizlediğin bir çaput bil. Nefsini yenemezsen aklını başına devşir de turalım, aramızda nikâh yok; başı boş bir sevgili o; istek üstün olunca yanına gidiyorum de; kızgınlığını, hasedini, kıskançlığını bu yolda yen, gider kendinden; onların cefâsına dayanmak, olmayacak şeylerine tahammül etmek tadını alıncaya dek bu dersi ver kendine. Ondan sonra artık bu ders olmadan da dayanmaya başlarsın, kendine zulmetmeye alışır gidersin; çünkü artık faydanı, apaçık bunda görürsün.

Rivâyet etmişlerdir; Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamber, sahâbeyle bir savaştan gelmişti. Bu gece şehrin dışında yatacağız, yarın gireceğiz şehre diye davul çalın buyurdu. A Allah elçisi dediler, sebebi ne? Olabilir ya dedi, kadınlarınızı yabancı erkeklerle buluşmuş görürsünüz; canınız sıkılır; bir fitnedir, kopar. Sahâbeden biri dinlemedi; kalkıp gitti; karısını bir yabancıyla buldu. Peygamber'in yolu buydu: Kıskançlığı, öfkeyi gidermek için zahmet çekmek; kadını doyurmak, giydirip kuşatmak için zahmet çekmek;

yüz binlerce hadsiz-hesapsız zahmetler tatmak; böylece de Muhammed'lik âlemi yüz gösterinceye dek dayanmak, İsâ'nın yolu, çabalamak, yalnızlık, isteğe uymamaktı; esenlikler ona, Muhammed'in yoluysa kadının ve insanların derdini-cefâsını çekmek. Mâdemki Muhammed'in yoluna gidemiyorsun, bâri İsâ'nın yoluna git de bir uğurdan yoksun kalma. Sende bir arılık varsa yüz sille yersin, meyvesini, karşılığını ya görürsün, yahut da göreceğine inanırsın; mademki buyurmuşlardır, haber vermişlerdir, elbette böyle bir şey var, sabredeyim de zamanı gelir, birdenbire o haber verdikleri şey bana da ulaşır dersin; ulaştığını da görürsün. Değil mi ki bu zahmetler yüzünden şu anda hiçbir şey elde edemedim amma sonunda defineler bulacağım diyorsun. Bunu gönlüne koymuşsun; definelere ulaşırsın, beklediğinden, umduğundan fazlasını elde edersin. Bu söz, şimdi tesir etmez amma bir zaman sonra daha pişkin, daha olgun bir hale gelirsin, o vakit adam-akıllı tesir eder sana.

Kadın nedir, dünya ne? İster söyle, ister söyleme; o, neyse gene odur, yaptığını bırakmayacaktır o. Hattâ söyledikçe daha da beter olur. Meselâ bir somun al, koltuğuna koy, sakla, bunu kimseye vermeyeceğim de vermeyeceğim; vermek şöyle dursun, göstermeyeceğim de de. Ekmeğe, bolluğundan, ucuzluğundan yerlere dökülüp saçılmıştır, köpekler bile yemiyor amma vermemeye, göstermemeye kalkıştın mı, bütün halk ona düşer; sakladığın, göstermediğin o ekmeği mutlaka göreceğiz diye yalvarmaya, seni kınamaya, sövmeye koyulur. Hele koltuğuna-yenine sakladığın, vermeye, göstermemeye savaştığın o ekmeğe öylesine düşerler ki bu düşkünlük, haddi-sınırı aşar-

gider. Çünkü "İnsan men'edildiği şeye düşer." Kadına gizlen diye emrettikçe onda, kendini gösterme isteği çoğalır-durur; halkta da o kadın ne kadar gizlenirse onu görmek isteği o kadar artar. Şu halde sen oturmuşsun, iki tarafın da isteğini kızıştırıyorsun. Sonra da bunu doğru-düzen bir iş sanıyorsun; oysa ki bu iş, bozgunculuğun ta kendisi. Mayasında kötü bir işte bulunmamak varsa, yapma desen de, demesen de iyi huyuna, temiz yaratılışına uyacak, ona göre hareket edecektir o; bırak, işkillenme sen. Yok, tersine, mayası pisse gene kendi yolunu tutacaktır o. Gerçekten de yapma-etme, görünme demek, isteği arttırır ancak; başka şeye yaramaz.

Şu adamlar, Allah sırrını kutlasın, Tebrizli Şemseddîn'i gördük diyorlar. A hoca diyor, onu gördüm ben. A kız kardeşi orospu, nerde gördün? Damdaki deveyi görmeyen, iğne yordamını gördüm, ipliği de geçirdim diyor. Ne hoş söylemişler o hikâyeyi; hani, iki şeye güleceğim geliyor demiş; biri, Zencinin parmak uçlarını karaya boyaması, öbürü körün pencereden başını çıkarması. Onlar da tıpkı buna benzer. Can gözü kör olanlar, beden pencerelerinden başlarını çıkarmışlar; ne görecekler ki. Onların beğenmelerinden, inkâr etmelerinden ne çıkar? Akıllıya göre ikisi de birdir. Beğenen de, beğenmeyen de... İkisi de görmemiştir, saçma-sapan söylenip durmada. Önce görüşü elde etmek gerek, ondan sonra bakmak. Görüş elde edildikten sonra da nasıl görülecek onlar? Dünyada bunca görüş sahibi, gerçeğe ulaşmış erenler var; onlardan başka da erenler var; onları bunlar bile göremezler. Onlara "Allah'ın örttüğü, gizlediği erenler" derler. Şu erenler, yârabbi, gizli erenlerinden birini göster bize diye yalvarıp yakarırlar. Fakat onlar dilemedikçe, onlara gerekmedikçe ne kadar gözleri açık olsa göremezler o gizli erenleri. Şu başı boş kahpelerden hiçbiri, onlarca gerekmezse ulaşamaz onlara, göremez onları. Allah'ın gizli erenlerini, o gizli erenler dilemedikçe görmeye-tanımaya imkân mı var? Bu iş kolay bir iş değil. Melekler bile bunda kaldılar da "Biz seni överek noksan sıfatlardan arı olduğunu söylemedeyiz, seni kutlamadayız", hepimiz de seviyoruz seni, hepimiz de candanız, salt ışığız; şunlar, şu bir avuç topraktan ibâret, obur insanlar, "Kan dökecekler" dediler. Şimdi bütün bunlar, insanın ibret alıp tir-tir titremesi içindir. Kutsal meleklerin ne malları vardı, ne mevkileri. Ne perdeleri vardı, ne örtüleri. Salt ışıktı onlar. Allah güzelliğiyle, salt aşkla gıdalanırlardı. İleriye görürlerdi; gözleri keskindi. Böyle olmakla beraber insanın, eyvahlar olsun; ben kim oluyorum ki; nerden neyi tanıyacağım diye tir-tir titremesi, hattâ insana bir ışık ışısı, bir zevk yüz gösterse bile ben buna nerden layıkım ki deyip Allah'a binlerce defa şükretmesi için melekler, inkârla ikrar arasında kala-kaldılar.

Bu sefer Şemseddîn'in sözünden daha da çok zevk duyacaksınız; çünkü insanın beden gemisinin yelkeni inançtır. Yelken oldu mu, yel, onu büyük bir yere sürer-götürür. Fakat yelken olmazsa söz, bir yeldir ancak.

Ne hoştur sevenle sevilenin arasında hiçbir teklif-tekellüfün olmayışı. Bütün bu teklif-tekellüfler, yabancılar içindir. Aşkta başka her şey haramdır âşiğâ. Bu sözü iyice, tam anlatırdım amma yeri-sırası değil. Suyun gönül havuzuna akması için çok arklar açmak, dereler kazmak gerek. Yoksa ya dinleyen topluluk usanır, yahut da söyleyene usanç gelir, bahaneler getirir; dinleyenlerden usancı gideremeyen kişininse iki pul bile değeri yoktur. Âşık, sevgilinin güzelliğine delil getirmeyen kimseye. Hiç kimse de sevgilinin güzel olmadığını belirten bir delili âşiğin gönlüne yerleştiremez. Şu halde anlaşıldı ki burada delilin işi yok; burada aşk istemek gerek. Şimdi beyitte mübalâğa yapsak da âşık hakkında mübalâğa değildir o. Görüyoruz hani, mürîd , şeyhin görünüşüne, şekline özünü, anlamını saçıp döküyor da;

'A şekli bile binlerce anlamdan daha da hoş olan'

diyor. Çünkü zâten şeyhe gelen mürid, önce kendi özünden, varlığından geçer, şeyhe muhtaç olur.

Bahâeddin, şeyhin şekli için kendi anlamından geçmiyor, kendi anlamından, şeyhin canına ulaşmak, anlamına varmak için geçiyor, değil mi diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Böyle olamaz; böyle olursa her ikisi de şeyh olur. Şimdi içinde bir ışık elde etmelisin ki şu işkil yükünden kurtulasın, emin olasın, içinde böyle ışık bulunan kişinin gönlünde, beylik, vezirlik gibi dünyâyla ilgili düşünceler parlarsa bile bir şimşek gibi çakıp geçiverir. Hani dünya ehlinin gönlünde de Allah korkusu, erenlerin âlemini özleyiş gibi görünmeyen dünyâyla ilgili düşünceler parlarsa bile bir şimşek gibidir bunlar, çakar-gider. Allah ehli olanlarsa tümünden Allah'a vermişlerdir kendilerini; Allah'a tutmuşlardır yüzlerini; Allah ile oyalanırlar; Allah'a dalmış-gitmiştir onlar. Dünya hevesleri, erkeklığı kalmamış adamdaki istek, gibi bir yüz gösterir, fakat durmaz, geçer-gider. Dünya ehli de ahiret hallerinde tam bunun tersinedir.

21. BÖLÜM

Şerîf-i Pâ-sûhte der ki:

Dünyaya aldırış bile etmeyen o kutlu nîmet sahibi,
Herkesin, her şeyin canıdır da cana boş verir
Vehmin neyi kavrarsa

Onun kiblesidir o, fakat vehme aldırış bile etmez.

Bu söz, berbat bir sözdür. Ne padişahı övüştür, ne kendini övüş. A adamcık, o, sana aldırış bile etmesin, bundan ne zevk alırsın sen? Dostların sözü değil, düşmanların sözü bu. Adam, düşmanına, sana boş vermişim, aldırımıyorum bile der. Şimdi şu ateş gibi giden âşık Müslüman'ı bir seyret, sevgiliden zevk şevk elde etmiş de sevgili diyor, bana aldırış bile etmiyor. Bu, şuna benzer: Bir külhancı, külhanda oturmuş da padişah diyor, sana da aldırış etmez, bütün külhancılara da boş verir. Şu külhancı adamcağızdan padişah vazgeçmiş, ona aldırış bile etmiyor; peki bu adamcağız, ne zevk alabilir bundan? Evet, söz şuna devler ki külhancı, ben külhanın damına çıkmıştım; padişah geçiyordu. Selâm verdim ona; bana bir hayli baktı da geçti-gitti; sanki hâlâ da bana bakmada, desin. Bu bir sözdür ki o külhancıya zevk verir. Fakat padişah külhancılara boş verir sözü, ne padişahı övüştür, ne külhancıya zevk verir. "Vehmin neyi kavrarsa" diyor. A adamcık, senin vehmine de esrarkeşin vehminden başka ne olabilir ki? İnsanlar, senin vehmine de aldırış etmezler. Vehminle onlara hikâyeler anlatsan usanırlar, kaçarlar. Vehim de ne oluyor ki Allah ona aldırış etmesin. Aldırış etmeyişi âyeti kâfirler hakkındadır; hâşâ, mü'minler hakkında olamaz. A adamcık, Allah'ın aldırış etmeyişi meydanda, herkes bilir bunu; sende bir hâl olur da bir-şeye değerse üstünlüğü ne kadarsa o kadar aldırış eder sana.

Şeyh-i Mahalle de derdi ki: Önce görüş gerek; söyleyip duymak sonra. Nitekim padişahı görürler amma padişaha yakın olan, onunla görüşüp konuşan adamdır.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Bu eğri, berbat, tersine bir söz. Allah eserlik versin, Mûsâ söyledi, işitti de ondan sonra görmeyi diledi. Söz makamı Mûsâ'nın, görme, Allah rahmet etsin, esenlikler versin; Mustafâ'nın. Öyleyse bu söz nasıl doğru olur, ne biçim sözdür bu?

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Birisi, Allah sırrını kutlasın, ârifler padişahı Tebrizli Şemseddîn'in katında dedi ki: Bu sabah, kesin delille Allah'ın varlığını isbât ettim. Mevlânâ Şemseddîn buyurdu ki: Demin melekler gelmişlerdi; Allah ömürler versin, dünyadakilere karşı kusurda bulunmadı da hamdolsun Allah'a, Allah'ımızın varlığını isbât etti diye duâ ediyorlardı bu adama. A adamcağız, Allah'ın varlığı zaten meydanda; onu isbâta delil gerekmez ki. Sen bir iş yapacaksan onun katında bir mertebe, bir makam sahibi ol, o mertebede, o makamda kendini isbât et; yoksa o, senin delilin olmasa da vardır. "Hiçbir şey yoktur ki onu överek noksan sıfatlardan arı olduğunu söylemesin."

Bunda şüphe yok ki bu fakihler zekidir, kendi alanlarında gördükleri şeyleri yüzde yüz, tam görürler. Fakat onlarla öbür dünyanın arasına, caizdir, caiz değildir düzeninin kurulması için bir duvardır, çekmişlerdir. Bu duvar, onlara engel olmasaydı o bilgiyi hiç okumazlardı; o iş, öylece kala-kalırdı. Allah sırrını kutlasın ulu Mevlânâ da buna benzer bir örnek getirir de buyurdu ki:

O dünya bir denize benzer, bu dünyaysa köpük gibidir. Üstün ve Ulu Allah, köpükçeğizi de mâmur bir hale getirmeyi diledi de bir bölük halkın arkasını o denize döndürdü; onlar, bununla oyalanmasalar halk, birbirini yok eder, köpükçeğiz de bu yüzden yok olur-gider. Bir çadırıdır, padişah için kurmuşlar. Bir bölük halkı da bu çadırın kurulmasına memur etmişler. Birisi, ben ipi germeseydim der, çadır nasıl düz dururdu. Öbürü ben mihî çakmasaydım der, ipi nereye bağlardı. Herkes de bilir ki bunların hepsi, çadırda oturup sevgiliyi seyretmek isteyen padişahın kullarıdır. Çulha vezirlik isteğine düşseydi de bez dokumasaydı bütün dünya halkı, çır-çıplak kalırdı. Ona, bu işe karşı bir sevgi, bu işte bir zevk verdiler de işini yeter buldu. Şu halde bu topluluğu, bir köpükçeğizden ibâret olan dünyayı düzene sokmak için yaratmışlardır; dünyayı da o erenin düzeni için. Ne mutlu o kişiye ki dünyayı, onun düzeni için yaratmışlardır; onu, dünyanın düzeni için değil. Şu halde üstün, büyük Allah, herkese, giriştiği işte bir yetiniş, bir tat veriyor; yüz bin yıl ömür sürse o işi bırakmıyor; her gün o işe karşı sevgisi daha da artıyor; o işte, o sanatta mahareti artıp duruyor; ondan lezzetler buluyor, hoşlanıyor. "Hiçbir şey yoktur ki onu överek noksan sıfatlardan arı olduğunu söylemesin" demişler ya. İp gerenin ayrı bir tesbihi var, mih çakanın ayrı bir tesbihi. Direği yonan, yapan marangozun ayrı bir tesbihi var, çadır bezini dokuyanın ayrı bir tesbihi; çadırda oturup zevk eder, safâ süren erenlerinse bam-başka bir tesbihi.

Şimdi bu topluluk, yanımıza geliyor ya; sussak usanırlar, incinirler; bir-şey söylesek onlara lâyıık olan sözü söylemek gerek, o vakit de biz inciniriz. Giderler, bizden bezmiş, kaçıyor diye kınarlar bizi. Odun tencereden kaçır mı hiç? Kaçsa-kaçsa tencere kaçır, tencere dayanamaz, Ateşin odundan kaçması, kaçmak değildir. Onu arık görmüştür de o yüzden uzaklaşmıştır ondan. Gerçekte, ne halde olursa olsun tencere kaçmaktadır. Şu halde bizim çekinip kaçmamız, onların çekinip kaçmasıdır. Biz aynayız; onlarda bir kaçır varsa o görünür bizde; onlar için kaçırız biz. Ayna, içinde insanın kendisini gördüğü bir araçtır. Bizi usanmış görüyorsan o usanç, onların usancından ileri gelir; çünkü usanç, arıklık sıfatıdır; buraya usanç sığmaz; ne işi var usancın burada?

Şöyle rast geldi, hamamda Şeyh Salâhaddin'e fazla tapı kıldım. O da bana karşı fazla bir gönül alçaklığında bulundu. O gönül alçaklığından şikâyet ettim. Bu sırada gönlüme şu düşünce geldi; kendi kendime, tapı kılmada aşırı vardın; gönül alçaklığını yavaş-yavaş göstermek gerek; önce elini ovarsın, sonra ayağını. Derken azar-azar, işi bir yere vardırırsın ki artık o tapı kılma, o gönül alçaklığı, görünmez olur; o da buna alışır-gider. Hâsılı onu zahmete sokmamak, alçak gönüllülüğe karşılık alçak gönüllülük etmeye zorlamamak gerek... Onu buna alıştıırırsan yavaş-yavaş alıştıırırsın. Dostluğu da böyle yapmak gerek, düşmanlığı da böyle azar-azar. Önce öğüt verirsın; dinlemezse döversin, gene dinlemezse kendinden uzaklaştırırsın. Kur'ân'da da deniyor ya: "Kadınlara öğüt verin, yataklarınızı ayırın onlardan, dövün onları." Dünya işleri de böyle gider. Görmez misin? İlbaharın barışı, dostluğu, başlangıçta azar-azar bir ısı gösterir; derken daha çok, derken daha da çok. Ağaçlara bak; yavaş-yavaş gelişirler. Önce bir gülümseme; derken yavaş-yavaş yapraklanırlar, meyve verirler, varlarını-yoklarını elde ederler; dervişçe, sûfice, neleri varsa ortaya korlar; hepsini de oynarlar, yutulurlar. Dünya işlerinde olsun, ahiret işlerinde olsun, işe ilk girişmede aşırı gidene o iş, kolaylaşmaz. Meselâ riyâzet mi yapacak, yolunu şöyle göstermişler: Bir batman ekmeğ yiyorsa her gün bir dirhem azaltır; bir-iki yıl geçti mi yediği ekmeği yarım batmana indirmiş olur. Öylesine azaltır ki bedene onun azalışını göstermez. İbâdet de, ibâdete yüz tutuş da, namaz da böyle. Hiç mi namaz kılmıyor; namaza başladı mı, Önce beş vakit namaz kılar, onu bırakmamaya gayret eder, ondan sonra boyuna arttırmaya koyulur.

22. BÖLÜM (*)

Temel olan, İbni Çâvûş'un, Allah sırrını kutlasın, Şeyh Salâhaddin'in aleyhinde bulunmamasıdır. Böylece faydalar elde eder, şu karanlıklardan kurtulur, perdeler, önünden kalkar. Bu İbni Çâvûş, neler diyor onun hakkında? İnsanlar, şehirlerini, babalarını, analarını, ayâllerini, soylarını-boylarını bırakırlar da Hintten-Sintten yola düşerler, giydikleri demir çarıklar paralanır-gider. Maksatları da o âlemden koku almış bir eri bulmaktır. Niceleri vardır, bu özleyişle ölümler de aradıklarını bulamazlar. Bu çeşit bir eri, evinde hazır bulmuşsun da ondan yüz çeviriyorsun; bu, büyük bir belâ, büyük bir gaflet değil de nedir?

Allah saltanatını ebedî kılsın, Şeyhlerin Şeyhi, Allah ve din Salâh'ı hakkında bana Öğüt verir, gerçekten de büyük bir adam, pek ulu bir er; yüzünde de görünüyor zâten; en önemsiz şey şu: Hangi gün yanına gittiysem bir kere bile adınızı, efendimiz, mevlâmız şeklinden başka bir şekilde andığınızı duymadım; günlerden bir gün bile bu sözleri değiştirmede derdi. Onu perdeleyip bu halden başka bir hale düşüren, kötü gazezleri değil de nedir? Şimdi de Şeyh Salâhaddin hiçbir şey değil diyor. Salâhaddin, onun kuyuya düşmek üzere olduğunu görüyor da başka insanları da kavrayan esirgeyiciliği yüzünden kuyuya düşme diyor; başka ne yapıyor ki ona. Bu esirgemededen tiksiniyor o.

Salâhaddin'in râzı olmadığı bir şey yaparsan kahrının tâ içine dalarsın. Onun kahrında oldukça da nasıl için açılır? Gittikçe cehennem dumanına dalarsın, gittikçe kararır. Oysa öğüt veriyor sana, diyor ki: Kahrımda kalma; kahr yurdumdan, gazap yurdumdan lûtf, rahmet yurduma taşın; çünkü benim râzı olduğum şeyi işlersen sevgi yurduma, lûtf yurduma girersin; bu yüzden de gönlün açılır, ap-aydın olur. O sana, senin iyiliğin için, hayrın için öğüt veriyor; sense bu esirgemeyi, bu öğüt vermeyi kötü düşünceye, bir gazeze veriyorsun. Böylesine bir erin, senin gibisine karşı ne gibi bir kötü düşüncesi, ne gibi bir gazezi olabilir? Sen, haram olan şaraptan, yahut afyondan; yahut semâ'dan, yahut bu çeşit bir başka sebepten sarhoş olursun da o anda bütün düşmanlarından râzı olursun, onların suçlarını bağışlarsın, ayaklarını-ellerini öpmek istersin. Kâfir, mü'min, bu anda bir görünür sana. Şeyh Salâhaddin'se bu zevkin temelidir; zevk denizleri onun katındadır. Allah korusun, nasıl olur da birisine kin güder, birisine gazez besler o. Bu sözleri, bütün kulları kavrayan esirgeyişinden, acıyışından söylüyor ancak; yoksa bu çeşit çekirgelere, kurbağalara ne gazezi olabilir ki? Bu saltanat, bu ululuk ıssı, hiç şu yoksullarla eşit olur mu?

Bengisu karanlıktadır derler. Karanlık, erenlerin bedenleridir; bengisu da onlardadır. Bengisuya, ancak karanlıkta ulaşabilirsin; şu karanlıktan çekinirsen, kaçarsan bengisuya nasıl ulaşacaksın? Puştlardan

puştluğu, kahpelerden kahpeliği öğrenmek istersen binlerce istemediğin şeye, kötüğe, dilemediğin şeylere katlanmak gerek, bunu belleyip elde etmek için dayanmak gerek değil mi? Bu, böyleyken peygamberlerin, erenlerin durağı olan ölümsüz, sürüp giden yaşayışı istiyorsun da sonra hoş görmediğin bir şeye uğramamak, sendeki bâzı huylardan vazgeçmemek dileğindesin; nasıl olur bu?

Şeyh sana, eski şeyhler gibi karını, evlâdını, malını, mevkiini bırak demiyor. Eski şeyhler, bunları derlerdi. Hattâ karını bırak derlerdi, onu biz alacağız; müritler de dayanırlar, katlanırlardı buna. Size kolay bir öğütte bile bulursa neden katlanmıyorsunuz, neden tutmuyorsunuz bunu? "Nice şeyler var, tiksindir, çekinirsiniz, oysa ki hayırdır size." Üstlerine körlük, bilgisizlik çöken şu insanlar, ne söylüyorlar; hiç düşünmüyor bunlar. İnsan bir çocuğu, bir kadını sevse neler yapar, ne düşkünlüklere katlanır; onu kandırmak için malını-mülkünü feda eder, varını-yoğunu verir de gönlünü eder; gece-gündüz vazgeçmez ondan, usanmâz-bezmez; fakat ondan başka herkesten usanç gelir ona. Şeyhin, Allah'ın sevgisi, bundan önemsiz midir? En aşağı bir buyruktan, en küçük bir öğütten alınıyor da çekiniyor, vazgeçiyor şeyhten.

Anlaşıldı ki o ne âşık, ne de istekli. Âşık olsaydı, isteği bulunsaydı söylediklerimizin kat-kat fazlasına katlanırdı; gönlüne baldan da, şekerden de tatlı gelirdi.

(*) Bu bölüm Arapçadır.

23. BÖLÜM

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Tokat tarafına gitmek gerek; o tarafın havası sıcak; Antalya da sıcak amma oradakilerin çoğu Rum; sözümüzü anlamazlar. Amma Rumların arasında da öyle kişiler var ki anlıyorlar. Bir gün, bir topluluk içinde konuşuyordum. Aralarında kâfirler de vardı. Söz arasında ağlıyorlar, tat duyuyorlar, halden hâle giriyorlardı. Birisi, onlar ne anlarlar, ne bilirler ki... Bu çeşit sözü, seçkin Müslümanların bile binde biri anlayabilirken onlar ne anlıyorlar da ağlıyorlar diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Bu sözün özünü anlamaları gerekmez; sözden maksat neyse onu anlarlar ya. Sonunda hepsi de Allah'ın birliğini söyler; hepsi de der ki: Allah yaratıcıdır, rızık veren odur, her şeyde tedbir, tasarruf

issidir, herkes dönüp ona varır; ceza da ondandır, bağışlama da. "Ona kulak olurum, göz kesilirim" buyruğu meydana gelmiştir.

Allah'ı anlatıyor, Allah anışı; bu sözü duydular ya; herkes heyecana düşer, tat alır; özleyişi artar herkesin; çünkü bu sözden sevgilinin, özlenenin, istenenin kokusu geliyor. Yollar ayrı amma maksat bir. Görmez misin? Kâ'be'ye giden yollar çok. Kimisi Anadolu'dan gider; kimisi Şam'dan, kimisi İran'dan, kimisi Çin'den. Kimisi de deniz yoluyla Hint'ten gelir, Yemen'den gelir. Yollara bakarsan büyük bir ayrılık var, sınırsız bir ayrılık var. Fakat maksada bakarsan hepsi de birleşmiş, bir. Herkes gönlünden Kâ'be'ye gitmeyi geçirmede; gönüllerin Kâ'be'ye büyük bir bağlılığı, sevgisi var, bu isteğe hiç mi hiç ayrılık, aykırılık sığmıyor. Bu istek, ne küfürle ilgili, ne îmanla. O ilgide hiçbir bulanıklık yok. Hani ayrı-ayrı yollar var dedik ya; herkes oraya vardı mı yoldayken birbirleriyle çekişip savaşmaları da kalmaz, ayrılık-aykırılık da biter-gider, dedi-kodu da. Yolda giderlerken bu, ona, senin tuttuğun yolun aslı yok, sen kâfirsin derdi; o da bunu öyle görürdü ya; Kâ'be'ye vardılar mı bilirler, anlarlar ki o savaş, yoldaymış maksatları meğerse birmiş. Meselâ kâsenin canı olsaydı kâseciye kul-köle kesilirdi; onunla aşk oyununa girişirdi. Şimdi şu kâseyi yapmışlar ya; kimisi bunu sofraya böyle koymak gerek der; kimisi içini yıkamalı der; kimisi teknil yıkamalı der; kimisi yıkamak gerekmez der. Ayrılık-aykırılık bu şeylerdir. Fakat kesin olarak kâseyi bir yapan, bir yaratan var; kendi-kendine meydana gelmemiştir; bunda herkes birdir; bunda hiç kimsenin ayrılığı yoktur.

Şimdi geldik insanlara. İnsanlar, gönüllerinde Allah sevgisini taşırlar, onu dilerler, ona yalvarırlar; her şeyi ondan umarlar; ondan başka her şeyi düzüp-koşan, her şeye gücü yeten birini tanımazlar. Bu çeşit anlayışta ne küfürdür, ne îman. İçyüzde bir adı yoktur amma o anlam suyu içten coşup dil olduğundan aktı mı donar, şekle, söze girer; o vakit adı, küfür olur, îman olur; iyi olur, kötü olur. Hani bitkiler yerden biter ya; önce bir şekli yoktur onların. Şu dünyaya yüz tuttular mı başlangıçta güzel, ince görünürler, renkleri aktır. Dünyaya ne kadar ayak basarlar, dünyaya ne kadar gelirlerse o kadar kaba bir hale gelirler, o kadar katılaşırlar, başka bir renge bürünürler. İnananla inanmayan, bir arada otursa, fakat bir şey söylemese ikisi de birdir. Düşünce yüzünden hiç kimse sorumlu olamaz. Adamın içi, hürlük dünyasıdır. Çünkü düşünceler göze görünmezler; düşüncelere göre hüküm verilemez. "Biz görünüşe, dışa göre hüküm veririz; gizli şeyleriyse Allah bilir." Düşünceleri Ulu Allah belirtir sende; sen yüz binlerce çabada bulunsan, lâhavle çeksen düşünceleri uzaklaştıramazsın kendinden. Hani Allah'ın araca ihtiyacı yoktur derler ya; görmez misin, şu düşünceleri sende, araçsız, kalemsiz, şekilsiz-renksiz nasıl belirtmede. Düşünceler, havada uçan kuşlara, ormanda gezen ceylânlara benzer. Kuşu tutup kafese koymadıkça şerîatta satman, doğru olmaz; zâtî havadaki kuşu satamazsın; buna gücün yetmez: Satımda satılan şeyi alana vermek şarttır. Elinde değil ki neyi vereceksin? Düşünceler, içte kaldıkça adsız-sansızdır; onlara hüküm yürütemezsin; ne küfür diyebilirsin, ne Müslümanlık. Kadı, içinden şunu ikrar ettin, bu çeşit bir satışta bulundun; gel, içinden şu düşünceyi geçirmedeğine and iç der mi hiç? Diyemez; çünkü hiç kimse gönülden geçene, hatıra gelene hüküm yürütemez. Düşünceler, havadaki kuşlardır. Şimdi söze geldi mi, o anda küfür, yahut Müslümanlık olduğuna, iyi, yahut kötü bulunduğuna hükmedilebilir. Nitekim bedenler bir âlemdir, hayaller bir âlem, vehimler bir âlem. Ulu Allah ise bütün âlemlerin ardında; ne o âlemlerin içindedir, ne dışında. Şimdi şu düşüncelerde Allah'ın tedbirine bak, kullanışını seyret; bunları nasıl neliksiz-niteliksiz yaratmada; nasıl kalemsiz, araçsız düzüp koşmada. O hayali, o düşünceyi arasan, göğsünü yarsan, zerre-zerre etsen bulamazsın, orda. Kanda da bulamazsın, damarda da. Yukarda da bulamazsın, aşağıda da. Hiçbir yerde bulamazsın. Yanı-önü yoktur onun; neliksiz-niteliksizdir o. Dışarda da bulamazsın onu. Allah'ın düşünceleri düzüp koşması bu kadar göze görünmez, bu kadar adsız-sansız olursa bütün bunları yaratanın izi-tozu belirmez, gözlere görünmez de görünmez olduğunu artık var, seyret. Hani şu kalıplar, anlamlara karşı,

göze görünür şeylerdir, bu anlamlarsa göze görünmez, neliksiz-niteliksizdir ya; Allah'ın lûtfu karşısında âdeta bedenler, göze görünür şekillerdir.

Perdeler ardından o kutsal can bir görünseydi,

İnsanlardaki akılları da beden sayarlardı, canları da.

Ulu Allah, düşünceler âlemine sığmaz; hiçbir âleme de sığmaz ya. Düşünceler âlemine, yahut bir başka âleme sığsaydı düzülüp koşulanın onu kavraması, düşüncelerin yaratıcısı olmaması gerekirdi. Şu halde bilindi-an-laşıldı ya, o bütün âlemlerin ötesinde.

"Allah, and olsun ki Elçi sinin rüyasını gerçekleştirdi; Allah izin verirse Mescid ül Harâma, kesin olarak gireceksiniz." Herkes Kâ'be'ye gireceğiz der. Kimisi de Allah izin verirse gireceğiz der. Allah izin verirse diyenler âşıklardır. Çünkü âşık, kendini bir iş-güç görüyor, dilediğini yapıyor görmez; sevgilinin işine-gücüne koyulmuş görür. Bu yüzden de sevgili dilerse gireriz der. Şimdi zâhir ehline göre Mescid ül Harâm, halkın gittiği bu Kâ'be'dir. Âşıklara, haslara göreyse Mescid ül Harâm, Allah ile buluşmadır. Onun için de Allah dilerse derler, ona ereriz, görme yüceliğine ulaşırız. Fakat sevgilinin Allah izin verirse demesine az rastlanır. Bir garibin hikâyesi vardır hani. Fakat garip gerek ki garibin hikâyesini işitsin, duyabilsin.

Allah'ın öylesine kulları vardır ki onlar, özlenenlerdir, sevilenlerdir. Ulu Allah onları diler. Âşıkların ödevleri neyse Allah, onlara karşı, o ödevleri işler; böylesine bir iştir, işler-durur. Hani âşık, Allah izin verirse varırız diyordu ya; Ulu Allah, o üstün ere karşı bunu der. Bunu anlatmaya koyulsak Allah'a ulaşmış erenler bile ipin ucunu yitirirler; iş böyleyken bu çeşit haller, bu çeşit gizli şeyler, halka nasıl söylenebilir?

Kalem buraya geldi de başı yarıldı-gitti.

Minâre üstündeki deveyi göremeyen devenin ağzındaki bir tek kılı nasıl görebilir? Biz gelelim ilk hikâyeye:

Allah izin verirse diyen âşıklar, yâni sevgilinin işine-gücüne koyulmuş olanlar, sevgili izin verirse, dilerse diyenler var ya; onlar Allah'a dalmışlardır. Oraya yabancı sığmaz; orda yabancıyı anmak haramdır. Yabancıya da yeri mi? Kendisini yok etmeyen oraya sığmaz. "Evde-barkta Allah'tan başka şey yok." Şimdi buracıkta işte; "Allah Elçisinin rüyasını" diyor ya; şimdi bu rüya, âşıkların, gerçeklerin, özleyenlerin rüyasıdır. Yoruluşu da öbür dünyada meydana çıkar. Zâti bütün dünya hayalleri rüyadır; yoruluşu da öbür dünyada meydana çıkar. Hani bir rüya görürsün, ata binmişsin. Umduğunu bulacaksın derler. Atla umudun ne ilgisi var? Sana ter-temiz paralar verirler, bunu görürsün; bir bilginden, güzel, temiz şeyler duyacaksın diye yorarlar. Para, söze ne diye benzesin? seni darağacına asmışlar görürsen; bir topluluğun başı olursun. Darağacı, ne diye başlığa, başbuğluğa benzesin? Böylece dedik ya, dünyanın halleri bir rüyadır. "Dünya, uykuya dalmış kişinin saçma-sapan rüyasına

benzer." Yoruluşları da öbür dünyada bir başka çeşit olur; buna benzemez. Onu ilahi rüyâ yorucu yorar; çünkü ona her şey ap-açıktır. Bu, şuna benzer hani; bir bahçıvan, bahçeye girer; ağaçlara bakar; dallarda meyveleri görmeden bu hurmadır, bu incirdir, bu nardır, bu armuttur, bu elmadır diye hükmeder; çünkü bu bilgiyi elde etmiştir o; yorduş şeylerin, verdiği hükümlerin gerçek olduğunu görmesi, o rüyanın sonucu ne oldu, bunu anlaması için kıyâmetin kopması gerekmez. Bahçıvan, bu dal ne meyve verir, nasıl önceden bilirse o da bu rüyanın yorumu nedir, önceden görmüştür. Mal, karı, elbise... Dünyanın her şeyi, bir başka şey için gerektir, özü, kendisi gerek değildir bunların. Görmez misin? Yüz bin dirhemin olsa, sen de aç kalsan, hiç de ekmek bulamazsan o paraları yemen, onlarla geçinmen mümkün mü? Kadın, çocuk meydana getirmek, isteği gidermek için gerek. Elbise soğuktan korunmak için gerek. Böylece bütün şeyler birbirine ulanır-gider; tâ, ululandıkça ululansın, Allah'a varır, zâti asıl istenen de odur; öbürünü onun için isterler, başka bir şey için değil; çünkü o, hepsinin ötesindedir, hepsinden iyidir, hepsinden daha yücedir, hepsinden daha güzeldir. Peki, hal böyleyken onu, ondan daha aşağı bir şey için nasıl isterler? "Her şey döner, ona varır-dayanır." Ona erişenler, tümünden dileğe erişir; artık ondan daha sonra geçilip gidilecek bir yer yoktur.

İnsan, kuşkular işkiler içindedir. Ondan kuşkuyu, işkili gidermeye imkân yoktur; meğer ki âşık olsun. Âşık oldu mu, onda ne kuşku kalır, ne işkil. "Bir şeyi sevdiğin mi ona karşı kör eder, sağır eder seni o sevgi."

İblis Âdem'e secde etmedi; buyruğa karşı geldi; dedi ki: "Beni ateşten yarattın, onuysa topraktan yarattın." Benim özüm ateşten, onun özüne topraktan. Yücenin, aşağılık kişiye secde etmesi nasıl yaraşır?

Bu suç, bu karşı koyuş, Allah ile bu çekişme, İblis'i lânete uğrattı, uzaklaştırdı da yarâbbi dedi, hepsini sen yaptın, senin sinamandı bu; sonra da bana lânet ediyorsun, uzaklaştırıyorsun kendinden beni. Âdem'se suç işledi; Ulu Allah onu cennetten çıkardı. Ulu Allah Âdem'e dedi ki: A Âdem, seni suçlandırdığım, yaptığın suç yüzünden seni sıkıştırdığım zaman niçin benimle çekişmedin; elinde delil de vardı; bana, her şey senden, sen yaptın; dünyada ne dilerse o olur; dilemediğin şey asla olmaz demedin. Elinde böylesine doğru, sağlam bir delil varken neden böyle bir söz söylemedin? Âdem, yârâbbi dedi, bilmeye biliyordum amma sana karşı edebi bırakmadım elden, bir de sevgim, sana karşı koymaya bırakmadı beni.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Bu şerîat, su içilecek bir kaynaktır. Padişahın dîvanına benzer hani. Orda yapılması gereken, yapılmaması buyurulan şeyler, öldürme, adâlette bulunma gibi halkın geri kalanlarıyla, ileri gidenleriyle ilgili buyruklar var. Padişahın dîvanından çıkan buyruklar sayısızdır, sayılamaz onlar. Pek de güzeldir, pek de faydalıdır. Dünya o buyruklarla durur. Fakat dervişlerin, yok-yoksul kişilerin hali, padişahla görüşüp konuşmaktır; buyruk verenin bilgisini öğrenmektir. Nerde buyrukları bilmek, nerde buyruk vereni bilmek, padişahla konuşup görüşmek. Arada pek büyük bir fark var. Padişahla konuşup görüşenlerin halleri bir medresedir sanki. Orda fakihler var. Her fakihin bir müderrisi var; yaratılışına göre ders veriyor. Buna karşılık da ona aylık veriyor. Birine on, öbürüne yirmi, daha öbürüne otuz.

Sözü, herkesin kendi anlayışına göre söylüyoruz. "İnsanlara, akılları miktarınca söz söyleyin, akıllarınıza göre değil; böyle hareket edin de Allah'ı, Elçi'sini yalanlamasınlar."

24. BÖLÜM

Bu imâreti herkes bir kuruntuyla yapar. Ya vergili olduğunu göstermek için, ya adının anılmasını sağlamak için, yahut da bir sevâb elde etmek için. Ulu Allah'ın maksadı da erenlerin rütbelerini yüceltmek, yattıkları yerleri ululatmaktır. Onların ululanmaya ihtiyaçları yoktur, zâten uludur onlar. Mumu yüksek bir yere koymak isterler ya; bu, mum için değildir, başkaları içindir. Ona aşağı nedir, yukarı ne? Mum, nerde olursa olsun ışıktır. Fakat ışığın başkalarına da ulaşmasını isterler. Şu güneş de gökyüzündedir; aşağıda olsa gene güneştir o; güneştir amma dünya karanlıkta kalır. Şu halde onun yukarda olması, kendi için değildir, başkaları içindir. Hâsılı erenler de yüceden, aşağıdan, halkın ululamasından münezzehtir, böyle şeylere aldırış bile etmezler. Sana da o âlemin zerre kadar bir tadı, bir bakımlık lütfü yüz gösterse o solukta yüceden de, aşağıdan da, alışverişten de, başbuğluktan da usanırsın; her şeyden daha yakındır varlığın sana ya ; ondan da bezersin; hatırına bile gelmez. O ışığın mâdenidir onlar; o tadın özüdür onlar; artık aşağıyla, yukarıyla bağları mı olur? Onların övünmeleri Allah'ladır; Allah da yukardan, aşağıdan münezzehtir. Şu aşağı-yukarı, bize göredir; çünkü ayağımız, başımız var bizim. Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ buyurdu ki: "Onun ağması balık karnında oldu, bense göğe ağdım, Arş'a vardım dîye beni, Yûnus'tan üstün tutmayın." Yâni, beni dedi, bu yüzden üstün tutacaksınız tutmayın; çünkü onun ağması balık karnında oldu; bense göklerin yücesine ağdım; fakat Ulu Allah'ın ne aşağısı vardır, ne yukarısı. Yukarıya nasıl vurur, görünürse, aşağıya da öyle vurur; öyle görünür; balık karnına da öyle vurur, Öyle görünür. O yüceden de münezzehtir, aşağıdan da. Her yer birdir onca.

Çok kimseler vardır ki başarırlar, maksatları bam-başkadır; Allah'ın maksadıysa bam-başka. Allah, Muhammed dinini ululamak, yaymak, dünya durdukça durdurmak istedi. Bak da gör; Kur'ân için ne kadar tefsîrler yapıldı; onar-onar ciltler, sekizer-sekizer ciltler, dörder-dörder ciltler. Bunları meydana getirenlerin maksatları, kendi üstünlüklerini göstermek. Zemahşerî, kendi üstünlüğünü göstermek için bunca gramer, lûgat, yerinde kullanılmış söz incelikleriyle "Keşşâfı" meydana getirdi; maksadı kendi üstünlüğünü, kendi bilgisini göstermekti; fakat bununla da asıl maksat meydana geliyordu ki o da Muhammed dininin ululanmasıydı. Şu halde bütün halk, Allah işini görmede; fakat Allah'ın maksadından haberleri bile yok; onların maksatları başka. Allah, dünyanın durmasını istiyor da onları isteklere düşürüyor. Kadına, zevk almak için yaklaşırlar; fakat ondan bir oğlan doğar. Böylece güzelliği için, tatlılığı yüzünden bir işe koyulurlar; fakat o iş âlemin durmasına sebep olur . Demek ki gerçek yönünden Allah'a kulluk ediyorlar; ediyorlar amma o kuruntuyla yapmıyorlar bu işi. Gene bunun gibi hani, mescitler yaptırırlar; kapısına, duvarına, tavanına bunca paralan harcarlar. Fakat itibar kibleyedir; maksat odur; ululanan kibledir; yapanların, düzüp-koşanların maksadı bu değildir amma bu işlerle kible, ululandıkça ululanır.

Erenlerin Şu büyüklüğü, görünüşte değildir. Eyvallâh, onların yüceliğı, büyüklüğü var amma neliksiz-niteliksiz.

Şu dirhem puldan üstündür ya, görünüşte değildir bu. Meselâ dirhemi dama koysan, altını da aşağıya; kesin olarak herhalde üstün olan altındır; inci, lâ'l de altından üstündür; ister aşağıda olsun, ister yukarda. Hani kepek, kalburun üstündedir de un altında kalmıştır; onun gibi tıpkı; kesin olarak üst olan undur, isterse altta olsun. Şu halde yücelik görünüşte değildir; anlamlar dünyâsındadır; o öz, onda varken herhalde odur üst olan, odur yüce olan.

25. BÖLÜM

Birisi içeriye girdi (Mevlânâ) buyurdu ki:

Sevgilidir, alçak gönüllüdür o. Bu, mayasında var onun. Hani meyvesi çok olan dal gibi; o meyve onu aşağıya eğer. Meyvesi olmayan dalsa selvi gibi yücelere baş çeker. Meyve haddini aştı mı da büsbütün yerlere döşenmesin diye o dala direkler dayarlar. Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamberimiz pek alçak gönüllüydü; çünkü önden-sondan bütün dünyanın meyvesi onda toplanmıŐtı; bu yüzden de herkesten daha alçak gönüllüydü. "Selâm vermede Allah Elçisi'ni kimse geçememiŐtir." Peygamber'den önce kimse ona selâm verememiŐtir; çünkü Peygamber, sonsuz bir gönül alçaklığıyla ondan önce selâm verirdi. Fakat tualım önce selâm vermesin, gene de gönül alçak olan oydu, selâmda ilk davranan oydu; çünkü selâmı ondan öğrendiler, ondan duydular. Öncekiler de, sonra gelenler de, hepsi onun vuruşudur, hepsi onun gölgesi. Bir kişinin gölgesi, eve ondan önce girse gölge, görünüşte öncülük eder görünür amma gerçekte ilk giren, o kişidir. Çünkü gölge, ona uyar. Bu huylar, Şimdi meydana gelmiş de değil. Tâ o vakitten, Âdem'in zerrelerinde vardı. Onun parça-buçuklarında vardı bu zerreler. Kimisi aydıncı, kimisi yarı aydın, kimisi de karanlık. Bu, Şimdi meydana çıkmada. Fakat bu aydınlık, bu ıŐıklık, daha öncedir; onun zerresi Âdem'de hepsinden daha arıydı, daha aydıncı, daha alçak gönüllüydü.

Kimi insan vardır, öne bakar; kimi insan vardır, sona bakar. Sona bakanlar üstündür, büyüktür; çünkü görüşleri sonadır son-uca. Öne bakanlarsa daha has kişilerdir. Onlar, sona bakmamıza ne hacet var derler. Mademki buğday ekmiŐlerdir önce, elbette arpa bitmeyecek sonunda. Arpa ekenler de buğday biçmeyecekler. Şu halde onlar öne, başlangıca bakarlar. Bir bölük halk da vardır, daha da hastır onlar; ne öne bakarlar, ne sona. Onların hatırına ne ön gelir, ne son; onlar. Allah'a dalıp gitmişlerdir. Bir bölük halk daha var ki dünyâya dalmış... Onlar da öylesine gaflete dalmışlardır ki ne öne bakabilirler, ne sona; bunlar, cehennem otlarıdır. Şu halde anlaşıldı ya, temel Muhammed'dir; "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım" denmiştir ona. Yücelikten, gönül alçaklığından, buyruk yürütmeden, yüksek rütbelerden ne varsa hepsi de onun baęıŐıdır, onun gölgesi; çünkü ondan meydana gelmiştir bunlar. Hani Şu el ne yaparsa aklın gölgesidir o; onun gibi, aklın gölgesi vuruyor ele. Aklın gölgesi yok amma gene de gölgesiz bir gölgesi var; hani kimi insanın varlıksız bir varlığı vardır ya; tıpkı onun gibi. Bir

adama aklın gölgesi vurmasa bütün uzuvları hareketten kalır. El, tutup kavrayamaz; ayak, adım atıp yol yürüyemez; göz, bir şey göremez; kulak, bir-şey duysa ters duyar. Şu halde bu organların hepsi de aklın gölgesi yüzünden doğru, düzgün, iyi işler görüyorlar, yerinde işler başarıyorlar; gerçekte bütün o işler, akıldan meydana geliyor, organlar birer araç. Böylece bir insan da vardık ki pek büyüktür, vaktin halfesidir; o Akl-ı Küll'e benzer; insanlarsa onun organlarıdır sanki; ne yaparlarsa onun gölgesiyle yaparlar. Onların birinden ters işler meydana gelirse bu, Akl-ı Küll'ün gölgesini, o adamın başından aldığıdır. Bir adam delirmeye başlar hani, beğenilmeyecek işlere koyulur; herkes de anlar ki akli başından gitmiştir onun; akıl, gölge salmamaktadır ona; aklın gölgesinden, aklın korunmasından uzak düşmüştür o. Akıl, melek cinsindedir. Meleğin şekli yoktur amma kolu-kanadı vardır; aklinsa ne şekli vardır, ne kanadı; böyle olmakla beraber gerçekte birdir onlar; bir işi başarırlar; huyları da birdir. Mâdemki bir işi görmedeler, görünüşe bakmamak gerek. Onların görünüşünü yaktın, erittin mi hepsi de akıl olur; ne kolu kalır, ne kanadı. Demek ki bildik, öğrendik ki hepsi de akıl olur; ne kolu kalır, ne kanadı. Demek ki bildik, Öğrendik ki hepsi de akıldır; fakat bedene bürünmüş; bu yüzden de onlara görünen akıl derler. Hani mumdan bir kuş yaparlar; o gene o mumdur, bir şekle bürünmüştür amma gene o mumdur o. Buz da böyledir. Erittin mi su olur. Buz haline gelmeden önce de suydu; kimse onu eliyle tutamazdı, ele-avuca sığmazdı. Fakat buz haline gelince elle tutulabilir, eteğe konabilir. Aradaki fark bundan ibârettir. Yoksa buz, o sudur, ikisi de bir şeydir. İnsanın hali de şöyledir: Meleğin kanadını, getirip eşeğin kuyruğuna bağlamışlar; olabilir ya demişler, eşek, meleğin ışığından ışıklanır; onunla görüşüp konuşma yüzünden melek olur. Eşeğin onun rengine boyanması, melek olması mümkündür çünkü,

Beyit

Îsâ, akılla yüceldi, göklere ağdı;

Eşeğinin de yarım kanadı olsaydı eşeklikte kalmazdı.

Eşeğin insan olmasına ne diye şaşılınsın; Allah'ın her şeye gücü yeter. Şu çocuk, ilk doğduğu zaman eşekten de beterdir(*). Elini pislige atar, yalamak için ağzına götürür. Anası döver, bırakmaz onu. Eşeğinse bari bir ayırt edişi var; işerken, üstüne sidik sıçramasın diye ayaklarını açar. Ulu Allah, eşekten beter olan bir çocuğu insan ederse, eşeği insan yaparsa ne diye şaşılınsın. Allah'ın katında şaşılacak hiçbir şey yoktur. Kıyamette insanın bütün organları teker-teker, ayrı-ayrı, eli, ayağı, öbür organları söz söyleyecek. Felsefeciler bunu te'vîl ederler de el nasıl söz söyleyebilir derler; elde bir iz, bir eser peydahlanır da söz yerine geçerse o başka. Hani bir yara olur, bir çiban çıkar da el söz söylüyor, isilik veren bir şey yedim de böyle oldum diyor denebilir. Yahut el yaralansa, yahut da kararsa el söz söylüyor, beni bıçak kesti, yahut isli tencereye süründüm diyor denebilir. Elin, öbür organların söz söylemesi böyle olabilir derler. Sünnîler hayır derler; olamaz. O el, o ayak, duyulacak sözler söyler; dil nasıl söylerse hani. Kıyamet gününde insan, ben çalmadım diye inkâr eder. El, evet, çaldın, ben de aldım diye apaçık söyler. Adam, yüzünü eline, ayağına tutar da sen söz söylemezdin, nasıl oluyor da konuşuyorsun der. "Her şeyi söyleten Allah bizi konuştu" derler; her şeyi söze getiren; kapıyı, duvarı, taşı, kerpici söyleten, bizi de söyletti; her şeye söz söyleme gücünü veren Yaratıcı, nasıl senin dilini söze getirdiyse bizi de söze getirdi derler. Dilin bir et parçasıdır, elin bir et parçası. Bir et parçası olan dilin söz söylemesi akla sığar mı? Çok et parçası görmüşsündür; söz söylemeleri sence mümkün görünmez; görünmez amma Allah'a göre dil bir bahanedir: Söz söyle buyurdu mu söz söyler. Neye de söyle buyurur, hükmederse söyler.

Söz, dinleyenin miktarına göre söylenir. Bizim sözümüz su gibidir; su beyi akıtır onu. Su ne bilsin su beyi hangi eliyle hıyar ekilmiş yere mi akıtmıştır onu, lâhana ekilmiş yere mi, yoksa soğan ekilmiş yere mi? Şunu biliriz ancak; su çok geldi mi o yerler daha susuzdur; az gelirse orası dar bir yerdir; bir bahçedir, yahut dört duvarla çevrilmiş küçücük bir yerdir. "Allah, dinleyenlerin anlayışlarına göre hikmet ilham eder öğüt verenlere." Ben ayakkabı dikicisiyim; deri geniş amma ayak ne kadarsa o kadar keserim, o kadar dikerim.

İnsanın gölgesiyim, insanın boyuncayım;

Boyu ne kadarsa o kadarım ben.

Yeraltında hayvancıklar vardır; yeraltında yaşarlar; karanlıktadır onlar. Yaşadıkları yerde göze, kulağa muhtaç değildirler. O yüzden de gözleri, kulakları yoktur. Göze, kulağa ihtiyâcı olmayana ne diye göz, kulak versin? Yoksa Allah'ta göz, kulak az değil, yahut nekeslik yok. Fakat bir şeyi ihtiyâca göre verir. İhtiyâcı olmayana bir şey verecek olursa o şey, ona yük olur. Allah'ın hikmeti, lütfü, keremi yükü almaktır; iş böyleyken nasıl olur da birisine yük yükler? Meselâ keser, testere, törpü gibi dülger araçlarını bir terziye versen, bunları al desen, ona yük olur bunlar; terzi bu araçlarla iş göremez ki. Şu halde Allah, bir şeyi ihtiyâca göre verir. Bu, şuna benzer hani; yeraltında yaşayan o kurtlar, o karanlıkta yaşar-giderler. Bir bölük halk da vardır; şu dünyâyı yeter bulurlar, bu dünyâya ihtiyaçları yoktur; Allah'la buluşmayı özlemezler. Can gözü, akıl kulağı, ne işlerine yarar onların. Şu baş gözüyle bu dünyâ işi olur-gider; o yana gitmeyi kurmazlar bile; onlara nasıl olur da can gözü verir? İşlerine yaramaz ki.

Sanma ki yol alanlar yok,

İzleri belirmeyen olgun kişiler yok

Sen sırlara mahrem değilsin de

Sanıyorsun ki başka çeşit erler yok.

Şimdi dünya, gafletle durur. Gaflet olmasa bu dünya kalmaz. Allah'ı özleyiş, ahireti anış, esriyip kendinden geçiş öbür dünyanın mîmârıdır. Tümünden yüz gösterse bunlar, tümünden o dünyâyı gideriz, burada kalmayız. Ulu Allah burada kalmamızı, iki dünyânın olmasını diledi de iki kâhya dikti. Biri gaflet, öbürü uyanıklık; böylece iki dünyâ da mâmur olur-gider.

(*) Satırın kenarına Arapça, "hamdolsun Allah'a ki insan şeklinde eşek yarattı-hadîs" sözü yazılmıştır.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Katımda, yahut ben yokken lûtuflarda bulunuyorsunuz, çabalarda bulunuyorsunuz. Açıkça teşekkür etmiyorsam, sizi ululamıyorsam, sizden özür dilemiyorsam, bunlarda kusur ediyorsam kendimi büyük gördüğümünden, yahut aldırış etmediğimden, yahut da nîmet verenin hakkını, karşılığında sözle, işle ne mükâfatta bulunacağını bilmediğimden değil. Fakat sizin ter-temiz inancınızdan biliyorum ki siz, onu özden, Allah için yapıyorsunuz, ben de özrünü Allah dilesin diyorum, ona bırakıyorum. Mâdemki yaptığını onun için yaptın; teşekkür etmeye kalkışsam, dille sizi ululasam, övsem Allah'ın vereceği sevâbın bir kısmını ben vermiş olurum. Çünkü bu gönül alçaklığı göstermeler teşekkür etmeler, övmeler, dünya tadıdır. Dünyâda bir zahmettir, çekersin ya; bu, bir mal vermeye, bir mevki bağışlamaya benzer; bunun karşılığının da tümünden Allah'tan gelmesi daha iyi. Bu yüzden teşekkür etmiyorum. Zâtî teşekkürde bulunmak, dünya istemektir. Çünkü mal yenmez ki, mal olduğundan istenmez mal. Malla at alırlar, halayıkcağız alırlar, köle alırlar; bir mevki elde etmek isterler; böylece de övülmeyi dilerler. Zâtî dünyâ dediğin de adamın büyük, saygı değer olmasıdır; böyle olan adamı överler, sayarlar.

Buhârâ'nın Dokumacı Şeyhi, büyük bir erdi; gönül ehliydi. Bilginler, büyükler, onun katına gelirler ziyâretine varırlar, tapısında diz çökerler, oturlardı. Şeyh, anadan doğduğu gibiydi, okuma-yazma bilmezdi. Kur'ân'ın tefsîrini, hadîsi onun dilinden duymak isterlerdi. Derdi ki: Ben Arapça bilmem; âyeti, hadîsi benim dilime çevirin de anlamını söyleyeyim. Âyeti diline çevirirlerdi. O tefsîr etmeye, gerçek anlamlarını söylemeye koyulurdu. Allah rahmet etsin, esenlik versin derdi; Mustafâ, filân duraktayken bu âyeti söyledi. Sonra o durağın makamları böyledir der, o durakların, o yolların hallerini, oraya ağmayı etraflica anlatırdı. Bir gün Muarrif Alevî, onun tapısında kadiyi övüyor, dünyâda böyle bir kadı olmaz, rüşvet almıyor; eşi yok; pervâsız; özü doğru; Allah için halka adâletle muâmele etmede diyordu. Şeyh dedi ki: Şimdilik rüşvet almıyor diyorsun; biyol yalan bu söz. Sen Alevîsin, Mustafâ soyundansın, sonra da tutuyor, onu övüyorsun; bu rüşvet değil mi? Onun karşısında onu övüyor, onu anlatıyorsun; bundan daha iyi rüşvet mi olur?

Tirmiz Şeyhülislâmı, Seyyid Burhâneddin, gerçekle ilgili sözleri güzel söylüyor; bunun sebebi de şeyhlerin kitaplarını, sözlerini, onların sırlarıyla ilgili yazıları okumuş olması dedi. Birisi, sen de okuyorsun; nasıl oluyor da Öyle söz söylemiyorsun dedi. Dedi ki: Onda dert var, savaşıma var, ibâdet var. Adam peki dedi, neden bunu söylemiyorsun, neden bu, hatırına bile gelmiyor da okumasını söylüyorsun? Temel olan bu, biz onu söylüyoruz, sen de onu söylesene. Onlarda, o dünyânın derdi yok. Kimisi ekmeğe gelmiş, kimisi ekmeği seyretmeye. Bu sözleri öğrenip satmayı isterler. Bu sözler, bir geline, güzel bir halayıkcağıza benzer; onu, satmak için alırlar hani. O halayıkcağız, onu ne diye sevsin, ne diye ona gönül versin. O alış-verişte bulunan kişinin aldığı tat, satıştıdır; erliği yoktur onun; halayıkcağızı satmak için alıyor; erliği, erkekliği yok ki halayıkcağızı kendisi için alsın. Puştun eline, güzelim bir Hint kılıcı geçse onu, satmak için alır. Yahut bir babayığidin yayı, eline düşse onu da satmak için alır. Çünkü sonra o pazı yoktur ki tutsun da o yayı çeksin. O, yayı istese bile kirişi için ister; fakat kirişi çekecek gücü de yoktur; sadece kirişi sever. Onu da sattı mı, parasını allığa, rastığa verir puşt, başka ne yapacak ki? Onu sattıktan sonra ondan daha iyi ne alacak acaba?

Süryanicedir bu söz; sakın anladım demeyin. Ne kadar çok anlar, bellersen o kadar uzak düşersin anlamaktan, bellemekten. Bunun anlayışı, anlayışsızlıktır. Senin uğradığın belâ, düştüğün musibet, elde ettiğin yoksunluk, o anlayıştandır. O anlayıştan kurtulman gerek ki bir şey olasın. Sen diyorsun ki kırbamı denizden doldurdum, deniz, kırbama sığıdı; mümkünü yok bunun. Evet, kırbamı denizde yitirdim dersen bu söz güzel; temel olan da bu. Akıl, seni padişahın kapısına götürünceye dek güzeldir, dilenir. Onun kapısına geldin mi akılı boşa; o anda akıl, ziyan verir sana; yolunu keser. Meselâ biçilmemiş bir kumaştan bir kaftan, yahut bir cübbe diktirmek istiyorsan akıl, seni tutar, terziye dek götürür. Akıl, bu âna dek iyidir; seni terziye ulaştırır. Şimdi bu anda akılı boşamak gerek; terziye karşı kendi düşünceni bırakmak gerek. Hasta da böyledir. Akılı o zamana dek iyidir ki onu tutar, hekime götürür. Hekime vardıktan sonra akılı bir işe yaramaz artık; kendisini hekime tapşırması gerek.

Senin gizli-gizli attığın nâralar, dostların kulaklarına geliyor; duyuyorlar onlar. Bir şeyi olan, bir özü, bir derdi bulunan kişi anlaşılır. Deve katarının içindeki esrik deve, gözünden, yürüyüşünden, ağzının köpürüşünden, daha da başka şeylerinden belli olur: "Secdelerinin izleri yüzlerinden belli olur, yüzlerinde görünür." Ağacın kökü ne yiyorsa ağacın gövdesinden, başından, dallarından, yapraklarından, meyvelerinden belli olur. Birşey yiyip içmemiş ağaçsa solar-sararır; nasıl olur da attığınız şu yüce nâralar gizli kalır? Bu nâraların sırrı, bir sözden sözler anlamamız, bir harften nice şeyler duymanızdır. Hani birisi, Vasît okumuştur, büyük-büyük kitaplar okumuştur. Tenbîh'ten bir sözdür, duyar; onun şerhini okumuştur; o bir tek meseleden temeller, meseleler anlar. Tenbîh'in bir tek harfini duyunca hay der, yâni ben bu sözde birçok şeyler görmedeyim; onu elde etmek için zahmetler çekmişim, gecelerimi gündüz etmişim, definelere bulmuşum demek ister. "Göğsünü açıp ferahlatmadık mı" denmiştir ya, gönül anlatılmaya kalkılırsa sonu gelmez. Oysa o şerhi okumuştur; bir işâretten birçok şeyler anlar. Fakat okumaya daha yeni başlayan, o sözden anlamını anlar; ne haberi vardır onun, ne de hay-hay eder, nâralar atar.

Söz, duyanın miktarına göre söylenir, dinleyen, o hikmeti ne kadar çekmeye uğraşır, ne kadar onunla gıdalanırsa hikmet, o kadar söylenir. O istemezse hikmet de söylenmez, yüz göstermez. Ne şaşılacak şey der, neden söz söylemiyor? Söyleyecek olan da ne şaşılacak şey diye cevap verir, neden söz söyletmiyor? Sana dinleme gücünü vermeyen, söyleyene de söyleme isteği vermiyor. Allah rahmet etsin, esenlikler versin; Mustafâ'nın zâmanında bir kâfirin Müslüman bir kölesi vardı; mayası temiz bir köleydi. Sahibi, tasları al da hamama gidelim dedi. Yolda mescidin önünden geçiyorlardı. Mustafâ, sahâbeyle mescidde namaz kılıyordu. Köle, efendim dedi, Ulu Allah hakkıyçin şu tası bi soluk tut da iki rek'at namaz kılivereyim; kılar-kılmaz gelirim. Köle mescide girdi, namaz kıldı. Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, dışarı çıktı; bütün sahâbe de dışarı çıktı. Köle mescidde yapayalnız kaldı. Efendisi, kuşluk çağına dek bekledi, a köle, çık dışarı diye bağırdı. Köle, bırakmıyorlar beni diye cevap verdi. İş sınırı aşınca adam, başını mescidden içeri uzattı; bırakmayan kimdir, onu görmek istiyordu. Ne kimseyi gördü, ne kimsenin gölgesini, ne bir ayakkabı vardı, ne kımıldayan kimsecik. Köleye, seni dışarı bırakmayan kim dedi. Köle, seni içeriye sokmayan biri var ya dedi, beni dışarı bırakmayan o. Sen onu görmezsin hani, zâti insan, görmediği, duymadığı, anlamadığı şeye âşıktır. Gece-gündüz onu arar, ister; görmediğime kulum köleyim ben der. Anladığından, gördüğünden usanır, kaçır. Bu yüzdendir ki filozoflar, Allah'ın görüleceğini inkâr ederler; derler ki görürsen doyabilir, usanabilirsin, buysa olamaz. Sünnilerce o, bir renkte, bir şekilde görünürse usanılır. Her solukta yüzlerce renkte, yüzlerce şekildedir. "Her gün bir iştendir o." Yüz binlerce yıllar görünse bir görünüşü, bir görünüşüne hiç mi benzemez. Sen de şu anda Allah'ı izlerinde, işlerinde görüp duruyorsun. Her solukta çeşit-çeşit

görmedesin; bir işi, bir işine hiç benzemiyor. Sevinç vaktinde bir başka görünüş, ağlayış vaktinde bir başka görünüş, korku vaktinde bir başka görünüş, umut vaktinde bir başka görünüş. Allah'ın işleri, işlerinin görünüşü, izlerinin-eserlerinin görünüşü, renk renk, çeşit-çeşit olur, bir-birine benzemezse elbette zâtının görünüşü de böyledir, işlerinin görünüşüne benzer. Onu, bununla kıyasla. Sen de bir parça-buçukken Allah'ın gücüyle bi solukta bin hale geliyorsun, bir kararda durmuyorsun.

Kullardan kimi kullar vardır, Kur'ân'dan Allah'a varırlar; kimisi de vardır, hastır; Allah'tan gelirler de Kur'ân'ı burada bulurlar; bilirler, anlarlar ki onu Allah yollamıştır. "Biziz Kur'ân'ı indiren; ve gerçekten de biziz onu koruyacak olan." Müfessirler derler ki bu âyet, Kur'ân hakkındadır. Bu tefsîr de iyidir amma şu da var: Yâni sana bir öz, bir istek, bir süre verdik; onu koruyan, yitirmeyen, bir yere ulaştıran da biziz. Sen bir kere Allah de, ondan sonra ayağını dire; bütün belâlar sana gelir-çatar. Birisi, Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ ya dedi ki: Gerçekten de seni seviyorum ben. Mustafâ dedi ki: Aklını başına al, ne diyorsun sen? Adam, seni seviyorum dedi. Mustafâ, aklını başına al, ne diyorsun sen dedi. Adam tekrar, seni seviyorum ben deyince Mustafâ, öylesine ayağını dire dedi; kendi elinle seni öldüreceğim, vay sana. Birisi, Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ'nın zamanında, tapısına geldi de dedi ki: Senin bu dinini istemiyorum, vallahi istemiyorum, bu dini geri al. Senin dinine girdim gireli bir gün olsun, dincelmedim; mal gitti, kadın gitti, çocuk gitti; saygı görmem kalmadı, gücüm-kuvvetim kalmadı, dileğim isteğim kalmadı. Mustafâ, hâşâ dedi; benim dinimin şânından değildir ki bir yere gitsin, birinin gönlüne yerleşsin de o adamı kökünden söküp atmasın; evini-barkını silip süpürmesin, ter-temiz etmesin de geri gelsin; "Ona ancak ter-temiz olanlar dokunabilirler." Nasıl sevgilidir o ki sende kıl kadar bile olsa, kendini sevmek, varlığına bağlanmak varken kendisine yol versin sana. Dostun yüz göstermesi için adamın, tümünden kendinden de, dünyadan da usanması, kendine düşman kesilmesi gerek. Bizim dinimiz de hangi gönülde yerleşirse o gönlü Allah'a ulaştırmadıkça, gerekmeyen şeyleri o gönül ıssından ayırmadıkça ondan el çekmez. Peygamber buyurdu ki: Şunun için dincelmedin, gam yemedesin: Gam yemen, önceki sevinçleri, neş'eleri kusmandır. Mîdende onlardan bir şey kaldıkça yemen için sana bir şey vermezler; kusarken kimse bir şey yiyemez. Kusması kesildi mi, o vakit yemek yer. Sen de sabret, gam yeme; gam yemen kusmaktır; kusman bitti mi bir neş'edir, çıkagelir; hem öylesine bir neş'e ki gam yok onda; öylesine bir gül ki tiken yok onda; öylesine bir şarap ki baş ağrısı vermez o. Dünyâda gece-gündüz dincelme, esenleşme istiyorsun. Bunun dünyâda olmasına imkân yok; amma gene de bir soluk bile isteği bırakamıyorsun. Dünyâda bir rahata ersen, bir huzur bulsan bile o rahat, o huzur, çakıp giden, durmayan bir şimşek gibidir. Hem de nasıl bir şimşek? Dolularla dopdolu, yağmurlarla dopdolu, karlarla dopdolu, mihnetlerle dopdolu bir şimşek. Meselâ birisi, Antalya'ya gitmek istese, fakat Kayseri yolunu tutsa, Antalya'ya varacağını umsa da, çabadan vazgeçmese de bu yoldan Antalya'ya ulaşması mümkün değildir; ancak Antalya yolunu tutarsa, topal da olsa, arık da olsa gene varır, erişir; çünkü yolun sonu orası. Dünya işi bile zahmetsiz, eziyetsiz kolaylaşmıyor, ahiret işi de böyle. Bâri şu zahmeti, şu eziyeti ahiretten yana harca da yitmesin. Sen diyorsun ki: Ey Muhammed, al benim dinimi, dincelmiyorum ben. Bizim dinimiz, adamı dilenen şeye ulaştırmadıkça bırakır mı hiç?

Hani anlatırlar, bir öğretmen, yoksulluğundan kış günü, sâdece ketenden bir cübbe giyinmişti. Olacak bu ya, sel de dağdan bir ayıyı sürükleyip götürüyordu. Ayının başı, su içindeydi, gizlenmişti. Çocuklar sırtını gördüler de hoca dediler, işte bir kürk, suya düşmüş, sen de üşüyorsun; al onu. Hoca pek muhtaçtı, pek üşüyordu. Bu yüzden postu almak için suya atıldı. Ayı, hocaya pençe attı. Adamcağız, su içinde ayıya tutulmuş-kalmıştı. Çocuklar, öğretmen, kürkü getir, getiremiyorsan bırak da sen gel diye bağırıyorlar. Öğretmen, ben kürkü bırakıyorum amma kürk beni bırakmıyor, ne yapacağım, ben de bilmiyorum dedi.

Allah özleyişi ne vakit bırakır seni? Burada şükretmek gerek ki irâdemiz, elimizde değil, Allah elindeyiz biz. Hani çocuk, küçükken sütten, anasından başka bir şey bilmez; tapacak odur ancak ona. Ulu Allah, hiç onu, bu halde bırakır mı? Daha ileri çeker; ekmek yemeye, oyun oynamaya düşürür. Derken oradan da çeker, akıl durağına ulaştırır. Şu çocukluk, öbür dünyâya göre de tıpkı-tıpkısınadır; öbür dünyâda da bir başka meme var; seni hâline koymaz, Öylesine bir yere ulaştırır ki o hâlin çocukluk olduğunu, hiçbir şeye yaramadığını anlarsın. "Şaşarım bir bölük halka ki onları zincirlerle bağlarlar da cennete sürüklerler." "Tutun, bağlayın onları zincirlerle." Sonra nîmetlere ulaştırın, sonra da olgunluğa ulaştırın. Balıkçılar, balığı birden avlamazlar. Olta, balığın boğazına takıldı mı, kanı aksın, gevşesin, arıklasın diye birazcık çekerler. Sonra hâline bırakırlar. Derken gene çekerler. Sonunda tam arıklaşır, o vakit tutup alırlar. Aşk oltası da insanın boğazına takıldı mı, kendisinde bulunan güç, pis kan, yavaş-yavaş ondan akıp gitsin diye Ulu Allah, onu yavaş-yavaş çeker. "Gerçekten de daraltan da Allah'tır, genişleten de."

"Allah'tan başka yoktur tapacak" sözü, herkesin inancıdır. Bir de hasların inancı var. Hasların inancı, "Ondan başka varlık yoktur" sözüyle belirtilir. Hani bir kişi, rüyâda padişah olduğunu görür. Tahta kurulmuştur; kullar, perdeciler, beyler, çevre yanında ayakta durmadadır. Padişah olmam gerek, hem de benden başka padişah yok der. Bir de uyanır, bakar ki evde, kendisinden başka kimsecikler yok. Bu kez, benim der, benden başka kimse yok. Fakat buna uyanık göz gerek, uykulu göz, göremez bunu, onun işi değildir bu. Her bölük, öbür bölüğe aslı yoktur der. Bunlar, gerçek biziz, vahiy bize gelmiş, onların aslı yok der. Onlar da bunlara bu çeşit söyler. Böylece yetmiş iki millet, birbirlerine, aslı yok der. Şu halde hepsi de şunda birleşiyor: Diyorlar ki hepsine de vahiy gelmemiş; demek ki vahyin yokluğunda birleşiyorlar; gene bir bölüğe vahiy geldiğinde de hepsi bir, bunda da birleşiyorlar. Şimdi aklı-fikri başında bir ayırt eden inanç ıssı gerek ki o bir bölük hangisidir, bunu bilsin, anlasın, "İnanan, anlayışlıdır, ayırt edicidir."

(Birisi) sordu, dedi ki: Bilmeyenler, anlamayanlar çok, bilenler, anlayanlar az.

Bilmeyenlerle, özü düz olmayanlarla bilenleri ayırt etmeye kalkışsak bu iş uzun sürmez mi?

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Bilmeyenler çoktur, bilenler azdır amma o azı bildin mi hepsini bilmiş olursun. Hani bir avuç buğdayı bildin mi, dünyâdaki bütün buğday ambarlarını bilmiş olursun ya; hani birazcık şekeri tattın, tadını anladın mı, yüz çeşit tatlı yapsalar şekeri biliyor, anlıyorsan, yediğin şeyde şeker bulunduğunu bilir, anlarsın ya; onun gibi işte. Boynuz kadar bir şeker kamışını emen kişinin şekeri tanıyıp bilmemesi için iki boynuzlu olması gerek. Size bu söz, tekrar gibi görünür; bu da ilk dersi anlamamış olmanızdır; bu yüzden bize de her gün, bunu söylemek gerekiyor. Hani bir öğretmen, bir çocuğu üç ay okutmuş, çocuk gene de "elifte bir şey yok" sözünü geçememiş. Çocuğun babası gelmiş de galiba demiş, hizmette kusurumuz var; bir kusurda bulduysak buyurun da daha çok ağırlayalım sizi. Öğretmen, yok demiş; sizin kusurunuz yok; fakat çocuk bu dersi geçemiyor. Çocuğu çağırılmış; "elifte bir şey yok" de demiş. Çocuk, "bir şey yok" demiş, "elifte" diyememiş. Muallim demiş ki: "Görüyorsun, hal, gördüğün gibi; bu dersi bile geçemedi, bunu bile öğrenemedi; ona yeni bir ders nasıl vereyim?"

(Mevlânâ) hamd âlemlerin rabbi Allah'a dedi de sonra buyurdu ki:

Şimdicek, hamd âlemlerin rabbi Allaha dedik ya; ekmek, nîmet azaldı, yedik, bitirdik diye değil bu hamd. Nîmetin sonu yok; fakat iştah kalmadı, konuklar doydular; o yüzden hamd Allaha dendi. Bu ekmek, bu nîmet, dünyâ ekmeğine, dünyâ nîmetine benzemez; çünkü dünyâ ekmeğini, dünyâ nîmetini, iştahsız olarak da, dilediğin kadar zorla yiyebilirsin; çünkü canı yoktur; nereye çekersen seninle gelir; canı yoktur ki senden çekinsin, dilemediği yere gitmesin. Bu, ilahi nîmetin tersinedir. İlahi nîmet, hikmettir; canlı bir nîmettir. İştahın varsa, adam-akıllı üstüne düşersen senin yanına gelir, sana gidâ olur. Fakat iştahın kalmadı, üstüne düşmedin mi, onu zorla yiyemezsin, zorla kendine çekemezsin. Yüzünü örter, kendini göstermez sana.

Kerâmet hikâyelerini söyledi de buyurdu ki:

Birisi, bir gün içinde, yahut bir solukta Kâbe'ye gider; bu o kadar şaşılacak bir şey de değildir, kerâmet de değil. Sam yelinde de bu kerâmet var; bir günde, bir solukta dilediği yere gider. Kerâmet, ona derler ki seni aşağılık bir halden yüce bir hale getirsin de oradan buraya, bilgisizlikten akla, cansızlıktan canlılığa sefer edesin. Hani önce topraktın, cansızdın; seni bitki âlemine getirdi. Bitki âleminden pıhtılaşmış kan, et âlemine, pıhtılaşmış kan, et âleminden hayvanlık âlemine, oradan da insanlık âlemine sefer ettin. Keramet budur işte; ulu Allah, böylesine bir yolculuğu sana yakınlaştırdı, yakın gösterdi; oysa şu açtığın yollar nasıl açacaksın, şu konaklarda nasıl konaklayacaksın; gelecek misin, hangi yoldan geleceksin; hatırında bile yoktu, vehmine bile gelmezdi. Fakat geldin ya, seni getirdiler ya; ap-açık görüyorsun ki geldin. Böylece seni, çeşit-çeşit, renk-renk yüzlerce bam-başka âlemlere de götürürler. İnkâr etme; bundan haber verirlerse kabul et.

Allah ondan râzı olsun, Ömer'e armağanlar getirdiler, bir de zehir dolu bir kâse sundular. Bu neye yarar dedi. Dediler ki: Birisini ap-açık öldürmeyi uygun bulmazlarsa bundan birazcık sunarlar ona; içer, gizlice ölür-gider. Kılıçla öldürülemezcek bir düşman varsa gizlice ona, bundan birazcık sunup öldürürler onu. Ömer, pek güzel bir şey getirdin dedi; verin bana onu da içeyim. Bende pek büyük bir düşman var, kılıç erişmiyor ona; dünyada ondan daha düşman kimsecik yok bana. Hepsini birden içmeye hacet yok, bunun bir zerresi yeter; bu, yüz bin kişiye yeter dediler. Bu düşman da bir kişi değil dedi Ömer; bin kişinin yerini tutar; yüz binlerce kişiyi tepesi üstü yerlere yıkmıştır. Kâseyi aldı, birden başına dikti. Ömer, zehri içince orda bulunanlar, bir uğurdan Müslüman oldular; senin dinin gerçek dediler. Ömer dedi ki: Hepiniz Müslüman oldunuz da bu kâfir, hâlâ Müslüman olmadı.

Ömer'in bu inancı söylemeden maksadı, herkesin inancını bildirmek değildi. Onda o inanç vardı, hattâ daha da çok vardı; gerçeklerin inancı vardı onda. Fakat maksadı, peygamberlerin, hasların, gözleriyle görmüş kişilerin inancıydı; o inancı umuyor, istiyordu. Hani, dünyânın bucaklarına bir arslanın ünü yayılmıştı. Halk o arslanı görüp meraktan kurtulmak için uzak yollardan o ormana yöneldi. Konaklar aşip o ormana vardılar, arslanı uzaktan görünce öylece kalakaldılar, ileriye bir adım bile atamadılar. Bu arslanı görme sevdasıyla bu kadar yol aştınız; bu arslanın bir huyu vardı: Kim, yüreklice yanına varırsa sevgiyle elini uzatır, okşar onu; hiçbir ziyan vermez ona, fakat ondan biri

ürker-korkarsa arslan, kızar ona; hattâ böylelerin kimisine, benim hakkımda ne de kötü bir sanısı var diye saldırsın da; bunca adım attınız, yüz yıllık yol aştınız; şimdi arslana yaklaştığınız halde bu durmak da ne? Bir adım ileri atıverin dediler. Fakat kimsede o yürek yoktu ki ileriye bir adım atabilsin. Bütün o adımları attık ya dediler, hepsi de kolaydı; fakat buradan ileriye bir adım bile atamıyoruz.

Şimdi Ömer'in de o inancı söylemeden maksadı, arslanın karşısına varınca ona doğru atılması gereken o bir adımdı işte. O adımı pek az adam atabilir; haslardan, Allah yakınlarından başkalarının işi değil bu. O inanç, peygamberlerden başkasına nasib olmaz; çünkü onlar, canlarından el yumuşlardır.

Dost, güzel şeydir; çünkü dost, dostun hayaliyle kuvvet bulur, gelişir, canlanır. Mecnûn' a Leylâ'nın hayâlinin kuvvet vermesine, o hayâlin, Mecnûn'a gıda olması şaşılır mı? Geçici sevgiyle sevilen sevgilinin hayâlinde bu kadar güç-kuvvet, bu kadar etki olur, sevgilisine bu kadar kuvvet bağışlarsa gerçek dostta, kuvvetler bağışlıyor diye neden şaşıyorsun? Onun hayâli, görünse de vardır, görünmese de. Hattâ hayâlin de yeri mi? O, zâti gerçeklerin canı. Ona hayâl derler amma dünyâ da hayâlde durur. Bu dünyâya gerçek diyorsun ya, göze görünüyor, duyuluyor da ondan. O anlamlaraysa hayâl diyorsun; oysa ki bu dünyâ, o dünyânın parça-buçluğu. İş tersine; hayâl olan asıl bu dünyâ. Çünkü o anlam, bu dünya gibi yüzlercesini meydana getirir de hepsi eskir, çürür, yıkılır, yok olur-gider. Gene bir başka, bir yeni dünya meydana getirir. Fakat temel olan anlam âlemi güzeldir, eskimez; yenilikten de münezzehtir, eskilikten de. Onun parça-buçuklarıdır eskiliğe, yeniliğe bürünen. Onları meydana getiren ikisinden de münezzehtir, ikisinin de ötesindedir. Bir mühendis, içinden bir ev kurmayı geçirir, genişliği şu kadar, uzunluğu bu kadar olsun... Sofası şöyle olsun, girilecek yeri böyle olsun diye hayâl ederse buna hayâl demezler; çünkü o gerçek, bu hayâlden doğmadadır; bu hayâlin parça-buçuktur. Evet, mühendis olmayan, gönlünden böyle bir şey geçirir, böyle bir düşünceye kapılırsa ona hayâl derler. Halkın da, mîmar olmayan, mîmarlık bilgisini bilmeyen böyle bir adama sen hayâl kurmadasın demesi, süre-gelmiş bir âdettir.

27. BÖLÜM

Dervişten bir şey sormamak daha iyidir. Çünkü ona bir-şey sorman, âdeta onu kışkırtman, yalan icad etmeye zorlamandır. Neden mi? Çünkü ona, bedenine bağlı biridir soru soran. Ona da bu soruya cevap vermek gerek. Gerçeği söyleyemez; çünkü dinleyen kabul etmez; o kişiliğin ağız dudağı, bu çeşit bir lokmaya lâyük değildir. Şu halde ona, anlayışına göre bir yalan cevap uydurmak gerek ki çekilip gitsin. Dervişin söyleyeceği her söz de gerçektir, yalan değildir hani; fakat o soruya verilmesi gereken cevâba, kendince söz denecek söze, gerçeğe karşı o cevap, yalan sayılır; duyanaysa doğrudur, doğrudan da üstündür.

Dervişin birinin bir yamağı vardı. Onun içir bir şeyler derer-devşirirdi. Günün birinde derip- devşirdiği şeylerle dervişe yemek getirdi. Derviş yedi, yattı. Geceleyin düşü azdı. Bu yemeği kimden aldın, getirdin diye sordu. Yamak, güzel bir kız verdi bana dedi. Derviş, vallahi dedi yirmi yıldır, düşüm azmamıştı. Bu, onun verdiği yemekten oldu.

Böylece dervişin de çekinmesi, herkesin lokmasını yememesi gerektir. Çünkü derviş lâtiftir, her şey tesir eder ona, her şey görünür, belirir onda. Hani temiz, ak bir elbisede azıcık bir karalık olsa hemen görünür ya... Onun gibi. Amma bunca yıldır, pislikten kararmış, aklığı karalığa dönmüş kap-kara bir elbiseye binlerce çeşit yağ damlasa, bu elbisede binlerce çeşit kir-pas bulunsa, halka da görünmez, o elbiseyi giyene de. Mâdemki iş böyle, dervişin de zâlimlerin, haram yiyenlerin, bedenine tapanların lokmalarını yememesi gerek. Çünkü, o kızın lokmasından dervişin nasıl düşü azdıysa bu çeşit adamların lokması da dervişe tesir eder, o yabancı lokmanın kötü, bozuk-düzen düşüncelere dalar.

28. BÖLÜM

Dileyenlerin, gerçek yolcularının virdleri, çabaya, kulluğa koyulmalarıdır. Zamanı, işlere bölmek, her iş için bir zaman ayırmak gerek. Böyle yapan, her işi zamanında yapmayı âdet edinen kişiyi zaman, bir memur gibi o işe çeker, sürükler. Meselâ sabahleyin kalkınca ibâdete koyulmak daha iyidir. Nefis daha yatışmıştır, daha esendir, daha arı-durudur; herkes, kendisine yaraşan kulluğu, kendi miktarınca yapar, yerine getirir. "Gerçekten de biz saf kurmuşuz elbet; gerçekten de biz, noksan sıfatlardan arı olduğumu söyleriz onun." Yüz binlerce saf var; ne kadar daha temiz olursa o kadar ileri geçirirler adamı; ne kadar noksanı varsa o kadar geri safa korlar. "Onları Allah geriye atmıştır; siz de geriye atın." Bu, bir uzun hikâyedir; fakat hiç kaçılmaz bundan. Kim bu uzun hikâyeyi kısaltırsa aziz ömrünü, tatlı canını kısaltmış olur; Allah korursa o başka. Erenlerin virdlerine gelince: Anlayabileceğin kadar söyleyeyim. Şudur onların virdleri...

Sabahleyin kutlu canlar, tertemiz melekler, Allah'tan başka kimseciklerin bilemediği halk; çünkü Allah pek kıskançtır, bu yüzden adlarını bile halktan gizli tutar; evet, bunlar, onlarla dolaşmaya, onlara selâm vermeye gelirler. "İnsanların, bölük-bölük Allah dinine girdiklerini görürsün." "Melekler, her kapıdan, onların, tapılarına girerler. Sen onların yanına oturmuşsun; fakat göremezsın onları, duyamazsın o sözleri, o selâmları, o gülüşleri. Şaşılmaz buna; hasta, ölüme yakın hayaller görür; yanı başında oturandan haberi bile yoktur, ne dediğini duymaz bile. O gerçekler, bu hayallerden bin kere lâtiftir. Bu hayalleri bile insan öylesine hastalanmadıkça göremiyor, duyamıyor; o gerçekleri de ölmedikçe ölümden önce göremez. Erenlerin hallerindeki inceliği bilen, onların ululuğunu anlayan ziyâretçi, erenin tapısına çin seherden beri bunca meleğin, bunca tertemiz canın geldiğini bilir; böyle bir evrâd arasında şeyhe zahmet vermemek için bekler de bekler. Hani padişahın kapısında, sarayında köleler vardır. Her sabah virdleri vardır onların...

Her birinin belli bir durağı, belli bir kulluğu, belli bir ibâdeti vardır. Kimisi uzaktan tapı kılar; padişah bakmaz onlara; görmezlikten gelir onları. Fakat kullar, padişahı da görürler, ne yaptığını da görürler. Adam padişah oldu mu virdi şudur artık: Kullar her yandan, onun tapısına gelsinler; çünkü kulluk kalmamıştır artık: "Allah huylarıyla huylanın" hükmü yerine gelmiştir. "Ona kulak olurum, göz kesilirim" buyruğu meydana gelmiştir. Bu, pek ulu bir duraktır; söylemek de yazıktır. Çünkü ululuğu, u'yla, le'yle, u'yla anlaşılmaz; onun ululuğundan birazcığı yol bulsa bu yana; ne u kalır, ne u'nun söylenirken çıktığı yer... Ne le kalır, ne le'nin söylenirken çıktığı yer. Ne el kalır, ne bel. Varlık biter; ışıklar ordusundan varlık şarı yıkılır-gider. "Gerçekten de padişahlar, bir şara girdiler mi, yıkarlar-yakarlar o şarı." Bir deve, küçücük bir eve girse o ev yıkılır-gider amma o yıkık yerde de binlerce defîne bulunur.

Defîne yıkık yerde olur;

Mâmur yerdeyse köpek bulunur, köpek.

Yolcuların duraklarını uzun-uzadıya anlattık; fakat erenlerin hallerinden ne anlatalım? Ona son yok; yolcuların hallerineyse son var. Yolcuların son durağı ulaşmaktır. Erenlerin son durağı nedir? Öylesine bir buluşma ki ayrılığı yok mu, yok. Üzüm, tekrar dönüp koruk olmaz; olmuş meyve, bir daha ham bir hale gelmez artık.

Halkla konuşmayı haram bilirim;

Fakat senin sözün açıldı mı, sözü uzatır da uzatırım.

Vallahi uzatmayacağım, kısa keseceğim.

Kan içiyorum da sen şarap sanıyorsun;

Can buluyorsun da sanıyorsun ki can veriyorsun.

Bunu kısa kesen, doğru yolu bırakmış, filân ağaç yakındır diye öldürücü çöle dalmış kişiye benzer.

29. BÖLÜM

Hıristiyan Cerrah dedi ki:

Şeyh Sadreddin'in ashâbından bir bölük halk, yanımda yediler-içtiler; sonra dediler ki: Sizin sandığınız gibi İsa Allah'tır, bunun gerçek olduğunu biz de biliyoruz, fakat şerîatı korumak için mahsustan gözlüyoruz, mahsustan inkâr ediyoruz.

Allah aziz sırrını kutlasın, Mevlânâ dedi ki:

Allah'ın düşmanı, yalan söylüyor; hâşâ, olamaz bu. Bu söz, azdırıcı, azmış, aşağılatıcı, aşağılanmış, Allah eşliğinden sürülmüş. Şeytanın şarabının verdiği esrîlikten doğma bir söz. Yahûdilerin düzeninden tundan tuna kaçan, boyu iki arşından kısa olan arık bir adamın yedi kat göğü koruması nasıl mümkün olur? Her göğün kalınlığı beş yüz yıllık yol; her göğün, öbür gökle arası beş yüz yıllık yol. Her yeryüzünün kalınlığı beş yüz yıllık yol; her yeryüzünün, öbür yeryüzüyle arası beş yüz yıllık yol. Arş'ın altında bir deniz var; onun da derinliği bu kadar. O denizde Allah'ın bir meleği var; deniz, topuğunu aşmıyor. Daha da kat-kat artık şeyler var. Nasıl olur da aklın, bütün bunları düzüp koşanın, o arıkların arığı olduğunu söyler? Sonra İsa'dan önce göklerin, yeryüzünün yaratıcısı kimdi? Zâlimlerin dediklerinden arıdır o.

Hıristiyan dedi ki (1): Topraktan olan toprağa gitti; temiz olan da temize ulaştı (2).

(1-2) Bu cümleler Farsçadır.

(Mevlânâ) dedi ki:

İsa'nın canı Allah'sa canı nereye gitti? Çünkü can, aslına, yaratanına gider. Asıl oysa, yaratan oysa nereye gitti öyleyse?

Hıristiyan, biz böyle bulduk, bulduğumuz yolu tuttuk dedi. Ben de dedim ki:

Babandan, babanın bıraktığı şeyler arasında kalp, kapkara bir altın bulur da ayarı tam, başka bir şeyle karışmamış altın eline geçtiği halde değiştirmez, kalpı kabul eder, ben bulmuşum, yeter dersen; yahut babandan sana, çolak bir el kalsa, sonradan da bir ilâç, çolak elini iyi edecek bir hekim bulur da ilâç kullanmaz, hekime başvuramaz, ben elimi böyle çolak bulmuşum, iyileşmesini istemem dersen; babanın öldüğü, senin büyüdüğün yerin suyu tuzlu olur, sonra da suyu tatlı, bitkisi tatlı, halkı sağ-esen bir yere yol bulur da oraya göçmeyi dilemez, senden sayrılıkları giderecek tatlı suyu içmek istemez, biz bu yeri, sayrılıklar veren bu acı suyu bulmuşuz; bulduğumuza sarılmışız dersen bu, akıl işi değildir. Akıllı olan, sağduyu ıssı bulunan kişi, hâşâ, bu işi yapmaz, bu sözü söylemez. Ulu Allah sana, babanın aklından başka bir akıl, babanın görüşünden başka bir görüş, başka bir ayırt ediş vermiş; görüşünü, aklını boşlama; seni aşağılık bir hale sokan, sana doğru yolu buldurmeyen akla uyma. Yutaş'ın babası, ayakkabı dikerdi. O ise padişahın tapısına ulaştı. Padişah ona, padişahların tapısında yapılması gereken edepi, silâh kullanmayı öğretti, ona en yüce bir mevki verdi; o da kesin olarak, biz

babamızdan ayakkabı dikmeyi öğrendik; bu mertebeyi istemeyiz; a padişahım, sen çarşıda bir dükkân aç bana da ayakkabı dikmeye başlayayım, geçinip gideyim demedi. Köpek bile köpekliliyle av avlamayı öğrendi mi, padişahın avcısı olur; babasından, anasından bulduğunu-gördüğünü unuttur. Oysa ki samanlıklarda, yıkık yerlerde otururdu; leşe düşküdü. Fakat şimdi padişahın ordusuna uymada, onların peşine düşmede. Doğan da böyle. Padişah onu terbiye ettikten sonra biz, babamızdan, dağlardaki kovuklarda yuva kurmayı, leş yemeyi gördük, padişahın davuluna kulak asmayız, avının peşine düşmeyiz demiyor. Hayvanın aklı bile babasından-anasından bulup gördüğü şeyden daha güzelini buldu mu ona sarılıyor da insan, aklıyla, ayırt edilişle, yeryüzündeki yaratıkların hepsinden üstünken, anamdan-babamdan böyle gördüm diyor; Allah korusun, ne de kötü insandır bu çeşit insan. Evet, esenlik ona, İsa'nın rabbi, İsa'yı üstün etti, kendisine yaklaştırdı; İsa'ya tapı kılan, rabbe tapı kılmıştır; İsa'ya uyan, rabbe uymuştur derse doğrudur bu söz. Allah İsa'dan daha üstün bir peygamber yolladı da onun elinden İsa'dan beliren şeyleri, hattâ daha da üstününü belirtti mi, o peygambere uymak gerektir; hem de Allah için uymak gerek, kendisi için değil. Ona tapı kılmak, ancak Allah içindir. Onu kendisi için değil, Allah için sevmek gerek. Zâti Allah'tan başkasını sevmek de Ulu Allah'ı sevmektir. "Sonucu rabbine varır." Yâni Allah'tan başkası için bir şey sevsen, Allah'tan başkası için arayıp dilesen gene o sevgi, Allah'a varır-dayanır; onu da ancak onun için seversin sen.

Kâ'be'yi örtüyle örtmek, bir hevese uymadan başka bir şey değil;

But olmaktan kurtulup Beyt oldu ya; beyt sözündeki "y" süs olarak yeter ona (*).

(*) Bu beyit Farsçadır.

"Gözlerin yaratılıştan kara oluşu, sürme çekmeye benzemez." Hani elbisenin yırtık-pırtık oluşu, zenginliğin güzelliğini, debdebesini örter ya; elbisenin yeniliği, güzelliği de yoksulların yüzlerini, güzelliklerini, olgunluklarını örter; buna benzer işte. Yoksulun elbisesi yırtıldı mı, yüreği açılır, gönlü genişler (*).

(*) Bu bölüm, notlarda belirtilen parçalardan başka, tüm olarak Arapçadır.

Baş vardır, altın taçla bezenir; baş vardır, altın taç, mücevherlerle süslü taç, onun büklüm-büklüm saçlarının güzelliğini örter. Çünkü güzellerin kıvrık saçları, aşkı çeker mi çeker; gönüllerin taht kurduğu yerdir o baş. Altın taçsa cansızdır; o gönül sevgilisini örter.

Süleyman'ın yüzüğünü her yerde, her şeyde aradık; yoklukta bulduk. Bu güzelle bunca düştük-kalktık; yokluğa râzı olduğu gibi hiçbir şeye râzı olmadı. Zâti ben, küçüklüğümden beri orospulara düşkünüm; işim gücüm buymuş benim; bilmiyorum işte; engelleri yokluk gidermede; perdeleri o yakmada. Bütün ibâdetlerin temeli bu; geri kalanlar parça-buçuk. Hani koyunun boğazını kesmezsin de ayağına üfler-durursun; ne faydası var bunun? Oruç, adamı yokluğa götürür; bütün güzelliklerin hazneleri de ordadır. "Allah, sabredenlerledir."

Çarşıdaki dükkânda bulunan yenecek, içilecek, kullanılacak, alınacak şeylerin, bir sanatla ilgili nesnelere her birinin ipucu, insanın özündeki ihtiyaçtır. Fakat o ipucu gizlidir. O şey gerekmiyorsa o ipucu oynamaz, meydana çıkmaz. Böylece her şerîatin, her dînin, her kerâmetin, peygamberlerden beliren her mûcizenin, her halin... bunların her birinin, insanın canında bir ipucu vardır; o gerekmedikçe ipucu oynamaz, görünmez. "Biz, ap-aydın kitapta her şeyi sayıp döktük, takdir ettik."

Kötülüğü, iyiliği yapan bir midir, iki midir diye (birisi) sordu.

(Mevlânâ) cevap verdi:

Karşılıklı konuşurken, işkile düşünce kesin olarak iki olur. Çünkü hiç kimse kendisine aykırı olamaz, kendisiyle karşılaşamaz. Bu yüzden de kötülük, iyilikten ayrılamaz. Çünkü iyilik, kötülük olmadıkça olmaz. Anlaşıyorlar ya, iyilikten vazgeçmek de kötülükle olur; kötülüğe düşkünlük olmasaydı kötülükten vazgeçmeye de kalkışılmazdı; hiçbir şey de meydana gelmezdi. Hani Mecûsîler derler ya; Yezdan, iyilikleri yaratandır, Ahrimen kötülükleri, istenmeyen şeyleri yaratan. Cevap verir de deriz ki onlara: Sevilen şeyler, sevilmeyen, istenmeyen şeylerden ayrılmaz ki. Çünkü istenmeyen, sevilmeyen bir tarafı olmayan sevgili bulunamaz. Zâti sevgili, istenmeyen, hoşlanılmayan şeyleri bulunmayan kişidir; fakat istenmeyen, hoşlanılmayan şeylerin yok olması, o çeşit şeyler olmadıkça mümkün değildir. Sevinç, gamın yok olmasıdır hani; amma gamın yok olması, gam olmadıkça mümkün değildir; şu halde her ikisi de, birbirinden ayrılmayan tek bir şeydir.

Bir de dedim ki:

Bir şey yok olmadıkça faydası görünmez; hani söz gibi. Sözün harfleri bitmeden, söz söylenmeden dinleyen, faydalanamaz. Ârif kişi hakkında kötü söyleyen, gerçekte iyi söylüyor sayılır. Çünkü ârif, o kınanan huydan zâti kaçır, o huya düşmandır. Şu halde o huyu kınayan, ârifin düşmanını kınamada, ârifîye övmededir; sebebi de şu ki: Ârif, öylesine kınanan kötü huydan kaçmadadır; kötülükten kaçansa övülmeye gider; "Her şey, zıddıyla belirir." Öyleyse ârif, gerçek olarak bilir de der ki: O adam, benim düşmanım değil, beni kınamıyor. Ben, kutlu, güzel bir bahçeyim, çevremde de duvar var. O duvarın üstünde pislikler var, tikenler var. O bahçeye yolu düşen, bahçeyi görmüyor da o duvarı, o pisliği görüyor, onun kötülüğünü söylüyor. İş böyle olunca bahçe, o dama ne diye kızsın? Bu kötü söz, bahçeye girmek için duvarı aşmaya uğraşan kişiye zarar verir. Demek ki duvarı kınayıp, bahçeden uzak kalıyor; kötüleyen, kınayan da kendisini öldürmüş oluyor. Allah rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ da "Ben güle-güle öldürenim" buyurmuştu ya. Yâni benim bir düşmanım yoktur ki kızarak öldüreyim onu demektir bu. Mustafâ, o kâfir, kendi kendini yüz çeşit öldürmesin diye onu bir çeşit öldürür-gider de bu yüzden güle-güle öldürmüş olur.

Polis, tutmak için boyuna hırsızları arar; hırsızlar da ondan kaçar. Hırsızın polisi tutmak için araması, görülmemiş bir şeydir. Ulu Allah, Bayezîd'e, ey Bayezîd dedi, ne istiyorsun? Bayezîd, istememeyi istiyorum dedi. Şimdi, insanda iki hal vardır ancak; ya ister, ya istemez. Şimdilik hep istememek, insanlık huyu değildir. Kendisinden tümünden boşalmış, varlığı hiç kalmamış kişinin halidir bu. Varlığı kalmış olsaydı onda, o insanlık huyu da kalırdı; yâni isterdi, istemezdi. Ulu Allah onu olgunlaştırmak, tümünden şeyh yapmak istemişti. Bundan sonra da onda öylesine bir hal belirir ki oraya artık ikilik, ayrılık sığmaz, tümünden ulaşmak belirir, birlik meydana gelir. Bir şey istersin, o da kolay-kolay ele geçmez; bütün zahmetler, bundan meydana gelir; istemedin mi, zahmet de kalmaz.

İnsanlar kısım-kısımdır; bu yolda mertebeleri vardır onların. Kimisi, çalışa-çabalıya bir yere ulaşır ki içinden geçen şeyi, düşüncesine gelen şeyi yapar; insanın da elindedir bu. Fakat içine bir istek gelmesin, bir düşünceye kapılmasın; bu, adamın elinde değildir. İsteği,düşünceyi Allah cezbelerinden başka bir şey gideremez insandan. "De ki: Gerçek geldi, aslı olmayan gitti." "Geç a inanç ıssı; ışığın ateşimi söndürdü." İnanç ıssı, gerçek inanca tümünden ulaşırsa o, Allah ne dilerse onu yapar, ister onun cezbesi olsun, ister Allah cezbesi olsun.

Hani peygamberlerden, Mustafâ'dan sonra başkalarına vahiy gelmez artık diye bir sözdür, söylerler ya; neden gelmesin? Gelir; gelir amma vahiy demezler ona; anlamı da şu: "İnanan, Allah ışığıyla bakar-görür." derler hani. Allah ışığıyla bakan, her şeyi görür; önü de görür, sonu da; önünde olmayanı da görür, olanı da. Allah ışığından nasıl olur da bir şey örtülü kalır? Örtülü kalırsa Allah ışığı değildir o. Şu halde vahiy demeseler de vahyin anlamı var.

Allah râzı olsun ondan, Osman, halife olunca minbere çıktı. Halk, ne diyecek diye bekliyordu. Sustu, hiç söylemedi, halka bakmaya koyuldu. Halka öylesine bir hal geldi, öylesine vecde daldılar ki dışarı çıkmalarına imkân kalmadı; birbirlerinden, nerde oturduklarından haberleri bile yoktu. Yüz öğütle, yüz hutbeyle bu güzelim hali elde edemezlerdi. Öyle faydalar elde ettiler, öylesine sırlar açıldı onlara ki bunca ibâdetle, bunca öğütle bunları elde edememişlerdi. Meclisin sonuna dek öylece bakıyordu onlara, hiçbir şey söylemiyordu. Minberden ineceği zaman "İş gören imam, söz söyleyen imamdan daha hayırlıdır size" buyurdu. Çünkü sözden maksat, dinleyene fayda vermek, gönlünü yumuşatmak, huylarını değiştirmektir. Sözden elde ettiklerinin kat-kat fazlasını sözsüz elde ettiler. Bu bakımdan buyurduğu söz, gerçeğin ta kendisiydi. Şimdi geldik şuna: Kendisine iş gören dedi amma minberdeyken gözle görülebilecek bir iş de yapmadı. Namaz kılmadı, Hacca gitmedi, sadaka vermedi, bir şey okumadı, söylemedi; hutbe bile okumadı. Anladık ya artık; iş-güç bu görünen iş-güç değil yalnız. Şu görünenler, o işin-o gücün şekli, o iş-güçse bunun canı. İşte şimdilik Mustafâ, Allah rahmet etsin, esenlikler versin, "Sahâbem yıldızlara benzer, hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz" buyurdu ya; birisi yıldıza bakar, gidilecek yolu gidilmeyecek yoldan ayırt eder, yola düşer. Yıldız, ona söz söyler mi hiç? Ancak yıldız bakar, yolunu bulur, varacağı yere varır. Böylece Allah erenlerine de bakarsın; olabilir ki onlar, sende tasarruf ederler de sözsüz-lâfsız, dedisiz kodusuz maksadını elde edersin, ulaşma, buluşma durağına götürürler seni.

Sevgiyi kolay sanan bir bana baksın;

Halim anlatır ona; korkutur onu elbet.

Allah'ın dünyâsında olmayacak şeye dayanmadan daha güç hiçbir şey yoktur. Meselâ, bir kitabı okumuşsun, düzeltmişsin, harekelemişsin; birisi, yanında oturmuş, o kitabı yanlış okuyor; dayanabilir misin buna? Mümkünü yok. Onu okumamış olsaydın, ister doğru okusun, ister yanlış, bir farkı olmazdı sence; çünkü yanlışını doğrusundan ayırt edemezdin. Şu halde olmayacak şeye dayanmak, pek büyük bir savaştır. Şimdi peygamberlerle erenler de kendilerini savaşa sokmazlar, güce koşmazlar. Önce dilerlerken, nefislerini öldürmek, dileklerinden, özlemlerinden geçmek için savaşımlardır; bu, en büyük savaştır. Eriştiler mi, eminlik durağını yurt edindiler mi, onlara eğri-doğru, her şey açılır, görünür artık. Doğruyu eğriden ayırt ederler, görürler. Fakat gene de büyük bir savaş içindedir onlar. Çünkü bu halkın bütün işi-gücü eğridir. Onlar da görürler, dayanırlar. Yüz tane eğriden birini söylerler; o işi işleyene güç gelmesin derler; geri kalan eğri işlerini örterler. Üstelik o eğri iş doğrudur diye onu överler de; böylece birer-birer o eğrilikleri bırakmasına çalışırlar. Hani bir öğretmen, çocuğa yazı öğretir. Peygamberler, o sözleri harfsiz âlemden, harf alemine getirirler

Kalemi görüyorsunda eli aklına bile getirmiyorsun.

Öğretmene göre hepsi de eğridir, hepsi de kötü. Fakat öğretmenlik sanatı dolayısıyla hoş görür de hepsi güzel, ne de güzel yazmışsın, tuh-tuh nazar değmesin; yalnız şu harfi kötü yazmışsın; şöyle yazman gerek bir de şu harfi kötü yazmışsın der; bir satırdan birkaç harfi kötüler, şöyle yazman gerek diye ona gösterir. Çocuğun gönlüne ürküntü gelmesin, yüreği gevşemesin diye geri kalan harfleri beğenmiş görünür. Çocuk da bu beğenişe aldanır, yüreğine güç-kuvvet gelir. Böylece çocuğa yavaş-yavaş öğretir, yardımda bulunur.

Allah dilerse umarız ki Ulu Allah, Emîr'in dileklerini kolaylaştırır; gönlünde ne varsa, neyi istiyorsa verir. Gönlünde bulunan, fakat ne olduğunu bilmediği için istemediği devletleri de kolaylaştırır, verir de onları görüp seyredince, kendisine ulaşan o bağışları elde edince önceki dileklerine bakar da utanır; önümde böyle bir şey varmış, böylesine bir devlet, böylesine bir nimet varken nasıl oldu da o dileklerde buldum diye utançlara dalar-gider. Şimdi vergi ona derler ki insanın ne vehmine gelir, ne akli Namaz kılmadı, Hacca gitmedi, sadaka vermedi, birşey **okumadı, söylemedi**; hutbe bile **okumadı**.

ndan geçer. Çünkü insanın vehmine gelen şey, kendi himmetindedir, kendi miktarınca; Allah vergisiyse Allah miktarıncadır. Şu halde Allah vergisi, Allah'a lâıyk olan vergidir, kulun vehmine, kulun himmetine lâıyk olan değil. "Ne göz görmüştür, ne kulak duymuştur, ne de insanın hatırından geçmiştir." Her ne kadar sen, vergilerimi umuyordun amma gözlerin gördüğü, kulakların, o çeşit şeyleri duyduğu, gönüllere onlara benzer şeylerin geldiği nimetleri umuyordun; benim vergimse bütün onlardan dışarı, bütün onların ötesinde.

Yakin sıfatı, olgun bir şeyhtir; güzel, gerçek sanılar da onun müritleridir. Ayrı-ayrı dereceleri var, bunların. Sanı, doğruya yakın sanı, doğruya daha da yakın sanı; böylece gider işte. Sanı, ne kadar artık olursa inanca o kadar yakındır, yalandan-yananlamadan o kadar uzak. "Abû-Bekr'in inancı tartılsa." Bütün doğru sanılar, inançtan süt emerler de gelişirler. Bu süt emme, büyüüp gelişmede bilgiyle, işle sanının artmasına işaretler; böylece her bir sanı, inanç olur, inançta tümünden yok olur-gider; çünkü inanç haline geldi mi, sanı kalmaz. Şu bedenler dünyasında görünen şeyhlerle müritler, o inanç şeyhiyle müritlerinin şekilleridir. Delili de şu: Bu görünen şekiller, zamandan zamana, yüzyıldan yüzyıla değişirler; fakat inanç şeyhiyle çocukları sayılan doğru sanılar, devirler geçer, yüzyıllar aşar da gene dünyada, değişmeden dururlar. Yanıltıcı, azdırıcı, yalanlayıcı sanılar da inanç şeyhinin sürgünleridir. Her gün ondan, biraz daha uzaklaşırlar; her gün biraz daha alçalırlar; çünkü her gün, o kötü sanıyı çoğaltmaya, geliştirmeye uğraşırlar. "Gönüllerinde sayrılık var da Allah, sayrılıklarını arttırır onların." Deve sahipleri hurma yer, develer de tiken yer. Ulu Allah demiştir: "Bakmazlar mı deveye?" "Ancak tövbe eden, inanan, iyi işte bulunan başka"; "Allah onların kötülüklerini iyiliklere döndürür." Sanıyı bozup kötüleştirmek için uğraşmaya koyuldu mu, o anda sanıyı düzene sokmaya kuvvet olur bu uğraşma. Bu, şuna benzer hani: Bilgin bir hırsız tövbe eder de polis olur. Hırsızken hırsızlık, yankesicilik için çalışıp uğraşması, artık adalette bulunmasına, ihşanda bulunmasına bir kuvvet olur. Önce hırsız olmayan öbür polislerden de üstündür. Çünkü hırsızlıkta bulunmuş olan bu polis, hırsızların yolunu-yordamını bilir, hırsızların halleri kapalı-örtülü kalmaz ona. Bu çeşit adam, şeyh olursa pek olgun olur, dünyada kılavuz kesilir, zamanın Mehdî' si olur.

32.BOLÜM

Bizden kaçın, yaklaşmayın bize dediler; İhtiyacım size, nasıl çekinir, kaçırım sizden? (I)

Şunu bilmek gerek ki herkes, nerde olursa olsun, muhtaç olduğu şeyin yanı başındadır, ondan ayrılamaz. Her hayvan, muhtaç olduğu şeyin yanı-başındadır, onunla beraberdir. "Muhtaç olduğu şey, ona babasından da yakındır, anasından da; onunla bitişiktir o"(2) muhtaç olduğu şey, onun bağıdır, onu bir yular gibi o yana bu yana çeker-durur. Bir adamın kendi kendini bağlamasına imkân yoktur; çünkü insan, bağdan kurtulmayı ister. Bağdan kurtulmak isteyen bağlanmayı istemesine imkân yok. Öyleyse kesin olarak onu, bir başkası bağlamıştır. Meselâ sağlık isteyen kendini sayrı etmemesi gerekir. Çünkü hem sayrılık istemesine, hem de sayrı istemesine imkân yok. Madem ki muhtaç olduğu şeyin yanı başındadır; muhtaç olduğu şeyi verenin de yanı başındadır o. Madem ki yularlıdır; yularını çekenin, kendisine yular takanın da yanı başındadır. Yalnız gözü yulardadır da o yüzden üstün değildir, o yüzden değersizdir o. Gözü yuları çekende olsaydı yulardan kurtulurdu; yuları çeken, yular

kesilirdi ona. Çünkü yularsız, yuları çekenin peşine düşmez de o yüzden yular takılır ona; gözü, yuları çekende değildir. Hasılı " Büyüyüp bir hortuma dönen burnuna yakında, bir damgadır, vururuz" Madem ki yularsız peşimizden gelmiyor; biz de ağzına, burnuna gem vuralım da istemeden çekelim-sürüyelim onu.

Sekseninden sonra oyun olur mu derler;

Ben de sekseninden önce oyun olur mu dedim(3)

Ulu Allah, kendi lûtfundan ihtiyarlara öylesine bir çocukluk bağışlar ki çocukların haberleri bile yoktur ondan. Çocuklar, dünyâyı yeni görmüşlerdir; bıkmamışlar, usanmamışlardır dünyâdan; bu yüzden çocukluk, onları yepyeni bir yaşayışa atar da sıçratır, hoplatır, güldürür onları; oynama isteği verir onlara. Bu ihtiyar da dünyâyı yeni görür.

Gerçekten de ihtiyarlığın kadri pek yüce;

Saçlar ağarmaya başladı mı yeniden oyuna dalıyor insan.(4)

Demek ki ihtiyarlığın ululuğu, Allah ululuğundan artmada; kadri, Allah yüceliğinden yücelmede; çünkü Allah ululuğunun baharı beliriyor. Güz mevsimine benzeyen ihtiyarlık o baharı yenebilir mi, güzlük huyunu bırakmaz mı? Böyle bir şey olsa Allah baharının üstünlüğünün arıklaşması gerekir; bir dişin düşmesiyle Allah baharının gülmesi azalır; bir saçın ağarmasıyla Allah ihsanının yeşilliği kaybolur-gider; güz yağmurlarının yağmasıyla gerçekler bahçesi sararır-solar demektir. "Allah, zâlimlerin dediklerinden çok yücedir, münezzehtir o sözlerden."

(1) Bu beyit Arapçadır.

(2) Tırnak içindeki cümle Arapçadır.

(3-4) Aynı şiiirden olan bu iki beyit de Arapçadır.

Onu vahşi bir hayvan şeklinde gördüm. (*) Üstünde bir tilki postu vardı. Tutmak istedim. Küçük bir odadaydı; deliklerden dışarıya bakmadaydı. Derken ellerini kaldırdı; şu yana-bu yana sıçramaya koyuldu. Sonra onun yanında Tebrizli Celâl'i gördüm. Bir hayvan şeklindeydi; benden ürktü. Yakaladım onu; beni ısırarak istiyordu. Başını ayağımın altına aldım, adam-akıllı ezdim onu; içinde ne varsa dışarıya fırladı. Ondan sonra derisinin güzelliğine baktım. Bu deriye dedim, altın, mücevher, inci, yakut, bunlardan da kıymetli şeyler doldurulsa değer. Sonra da dedim ki: Ben alacağımı aldım; a ürkek hayvan; sen dilediğin yere kaç; ne yanı görürsen o yana sıçra. Zâti o, yenilmeden korktu da o yüzden sıçradı; oysa ki kutluluğu, yenilmesindeydi. Gerçekten de o, akan yıldızların âni hareketlerini ve bundan başka daha da bâzi şeyleri gösteriyordu sanki. Onun gönlüne, her şeyi anlama dileği geldi. Fakat bu yolu tutup her şeyi bellemeye çalışan ve bundan tat duyan herkes, bunu elde edemez; buna imkân yoktur. Çünkü ârîfin öylesine bir hali vardır ki bu tuzaklarla avlanamaz; bu av, ne kadar düz ve sağlam olursa olsun, bu tuzaklarla avlanmaya da lâıyk değildir. Anlayışlı birinin, kendisini anlayabilmesi, ancak ârîfin elindedir. Hiçbir kimse, o istemezse ârîfi anlayamaz. Sen pusuya oturmuşsun; avlanmak istiyorsun. Avsa seni görüyor; ne kurduğunu, ne düzende bulunduğunu da görüyor. Av, dilediğini yapabilir; geçip giderken senin tasarladığın yoldan senin pusu kurduğun yerden geçmez; kendi bildiği, dilediği yoldan geçer-gider. "Allah'ın yeryüzü genişdir." "Onun bilgisinden, dilediği miktardan başkasını kavrayamazlar." Sonra bu incelikler, senin diline, senin anlayışına düştü mü, incelikleri kalmaz ki; hattâ sana ulaştıklarından bozulur-gider onlar, Hani bozuk olsun, düzgün olsun, ârîfin ağzına düşen, anlayışına-kavrayışına ulaşan her şeyin, Allah yardımlarıyla, Allah lûtuflarıyla örtülüp bambaşka bir şeye döndüğü gibi. Sopyayı görmez misin hele? Mûsâ'nın elinde nasıl değişti, sopalığı kalmadı. Hannâne direğiyle Peygamber'in elindeki çöp, Mûsâ'nın ağzındaki duâ, Dâvûd'un elindeki demir de

böyle; Dâvûd'a karşı dağlar da böyle; bunlar da oldukları halde kalmadılar, olduklarından bam-başka bir hale döndüler. İşte ince anlamlar, dualar da karanlık, beden âlemine bağlı bir ele düşerlerse oldukları gibi kalmazlar.

Senin varlığın sende oldukça

İbadet bile etsen Kâ'be meyhâneye döner.

"Kâfir, yedi mîdeyle yemek yer." Bilgisiz döşemecinin seçtiği şu eşek sıpası da yetmiş mideyle yemek yiyor; bir mîdeyleyse bile öyle geliyor adama. Çünkü sevilmeyen adamın her şeyi, her işi sevilmez. Sevilenin yaptığı her şey sevimli görünür. Döşemeci burada olsaydı yanına gider, ona öğüt verirdim; onu evden atıp kendinden uzaklaştırıncaya dek de yanından ayrılmazdım. Çünkü o, döşemecinin kanını, gönlünü, canını, aklını bozuyor. Keşke şarap içmek gibi kötülöklere alıştırsaydı onu; çünkü bunlar, yardımcının yardımlarıyla düzelir-gider. Oysa ki o, evi seccâdelerle doldurdu. N'olurdu döşemeci, onu bu seccâdelere sarıp da yaksaydı; döşemeci, ondan da kurtulurdu, şerrinden de; çünkü o, yardımcı hakkındaki inancını bozuyor, göz göre-göre önünde alay ediyor, kovuculukta bulunuyor da döşemeci susup duruyor, kendini öldürüyor âdeti. Döşemeciye tesbihlerle, virdlerle, namazlarla avlamış. Dilerim Allah, bir gün döşemecinin gözlerini açsın; elbette açar; açar da ne yoksunluklara düştüğünü, yardımcı Allah'ın rahmetinden ne kadar uzaklaştığını görür, eliyle başını keser onun; ona der ki: Beni öldürdün; bütün suçlar bende toplandı; bütün kötü işlere ben daldım; kötü işlerimi, azgın,

bozuk inançlarımı, evin bir bucağında otururken sırtıma yüklenmişim; bunu böyle gördüler; bunları yardımcıdan gizliyordum; hepsini de sırtıma yüklenmişim; oysa, ondan gizlediklerimi hep anlıyordu da ne diye saklıyorsun diyordu bana; canım, elinde olana and olsun, o gizli şekilleri bir çağırırsam hepsi de birer-birer önüme gelir, ap-apaçık görünür; kendini gösterir, halinden haber verir. İbâdet yolunu tutarak kulları Allah yolundan azdıran, onların yollarını kesen bu çeşit yol kesicilerden Allah kurtarsın mazlumları.

Padişahlar, savaşlarda bulunamayan şehir halkına, savaş erlerinin savaşını seyrettirmek, düşmanların başarılarını nasıl kestiklerini, kellelerin meydanda nasıl yuvarlandığını, erlerin saldırışını, geri çekilişini, kaçışını göstermek için meydanda top-çevgen oynatırlar. Meydandaki bu oyun, gerçek savaş göstermek için bir usturlaptır sanki. Allah ehlinin namaz kılması, semâ 'etmesi de buna benzer işte. Gizlilik âleminde kendilerine has olan Allah buyruklarına nasıl uyduklarını, Allah'ın yapma dediği işlerden nasıl çekindiklerini göstermek içindir namazları, semâ'ları. Semâ'da nağmeler inşâd eden, namazdaki imama benzer; semâ edenler de ona uymuşlardır. Nağmeci, ağır ırlarsa semâ' da ağır olur, hızlı ırlarsa semâ'da hızlaşır. Bu da, özden gelen, içten duyulan yap, yapma diye buyruk verenin buyruğuna uymayı gösterir.

(*) Bu cümle Farsça, ondan sonra bu bölüm, bir beyitten başka sonuna dek Arapçadır.

34. BÖLÜM

Şaşarım şu hâfızlara; nasıl da âriflerden bir koku bile almazlar. Allah anlatır da "Uyma çok and içenlerin hiçbirine" der ya; bunu okur; fakat kovucunun da ta kendisidir o. Filânın sözüne kulak asma, o ne derse desin, sana karşı öyledir diye kovuculuk eder. "Ayıp arayan, kovucu, söz getirip götürücüye; hayrı tümünden men'edene" (diye de gene okur).

Kur'ân, şaşılacak kıskanç bir büyücüdür. Öylesine bir göz bağlar, kulak tıkar ki. Açıkça düşmanın kulağına okur; o da sözüm ona, anlar, fakat hiç haberi olmaz. Yahut da verir, gerisin-geriye alıverir. "Allah mühürlemiştir, kapamıştır." Mühürleyişi, kapayışı, ne de hoş; duyuyor da anlamıyor; okuyor, söylüyor da gene anlamıyor. Allah lâtıftir, kahrı da lâtîf, kilitleyişi de lâtîf. Amma kilitleyişi açışı gibi değil; açışının güzelliği tarifsiz, övülmeye bile sığmaz. Bütün organlarımı döküp-saçarsam bu, onun sonsuz güzelliğindedir; kilitler açıcılığındaki tattandır; onun neliksiz-niteliksiz açıcılığındadır. Sakının, benim için hastalığı kınamayın; ölümü yermeyin. Sayrılık, ölüm, gizlemek için bir sebep; asıl beni öldüren, bu güzelliştir, bu eşsizlik. Ortaya gelen o bıçak, o kılıç, yabancıнын kem gözü, bu öldürüş alanına değmesin diye yabancıların gözlerini oradan uzaklaştırmak içindir.

35. BÖLÜM

Şekil, aşkın parça-buçuktur; aşksız o şeklin değeri yoktur. Parça-buçuk, tümsüz-temelsiz olamaz. Allah'a şekil diyemezler; çünkü şekil, parça-buçuktur; ona parça-buçuk denemez ki. (Birisi,) aşk da şekilsiz düşünülemez, şekilsiz meydana gelemez; şu halde şeklin parça-buçığı olmuyor mu dedi. Dedik ki: Neden şekilsiz düşünülmesin aşk? Oysa ki şekilleri meydana getiren odur. Yüz binlerce şekil, aşktan kopar; bu şekiller, hem göze görünürler, hem gerçekleşmişlerdir. Şekil, resim, şekli yapandan, ressamdan ayrı değildir; ressam da resimsiz ressam olamaz amma resim, parça-buçuktur, ressamda tümdür temeldir. Hani parmağın, yüzükle oynayışı gibi (*). Ev sevgisi olmadan mühendis, evin şeklini, evi düşünür mü hiç? Hani buğday bir yıl altın pahasınadır, bir yıl toprak pahasına; şekliyse neyse odur gene. Demek ki buğdayın şeklindeki değer, aşka göre meydana geliyor. Böylece dilediğin, sevdiğin hünerde ne kadar istekliysen sence o kadar değerlidir; ne kadar seviyorsan o kadar yücedir sence. Bir zaman bir hünerin, bir san'atın dileklisi olmasa o hüneri, o san'atı hiç öğrenmezler; onun üstüne hiç mi hiç düşmezler. Aşk yoksulluktur, bir şeye muhtaç oluştur; demek ki muhtaç oluş, temeldir, kendisine muhtaç olunan şeyse parça buçuktur derler ya; biz, şu sözü söylüyorsun ya deriz, muhtaç olduğundan söylüyorsun; demek bu söz, senin ihtiyacından meydana geldi. Çünkü bu sözü söylemek istedin, o yüzden doğdu bu söz. Şu halde muhtaç olmak daha önce geliyor; bu söz de ondan doğuyor; söz yokken de muhtaç oluş var demek; böyle olunca da aşk ve muhtaç oluş, parça buçuk olmaz.

(Birisi,) peki dedi; o muhtaç oluştan maksat, bu sözün söylenişiydi; maksat, nasıl olur da parça-buçuk olur?

Dedi ki: Maksat daima parça-buçuktur; ağacın kökünden maksat, ağacın parça-buçuktur, dalıdır, meyvesidir.

(*)Bu cümle Arapçadır.

36. BÖLÜM

(Mevlânâ) buyurdu ki:

O cariyeciğin dâvasına giriştiler ya; yalan bir dâvâ, ileriye de gitmez; fakat o yüzden şu topluluğun vehmine bir tozdur, konu işte.

İnsanın vehmi, insanın içi, koridora benzer. Gelenler, önce koridora girerler, ondan sonra eve gelirler. Bütün dünya, bir evdir sanki. Bu eve giren, bu dehlize dalan, elbette evde görünecektir. Meselâ içinde oturduğumuz şu evin şekli, önce mühendisin gönlünde belirdi, ondan sonra bu ev meydana geldi. Bütün dünya bir evdir dedik ya; vehim, tasarlayış, düşünce, bu evin koridorudur. Koridorda beliren, gözüne görünen şey gerçek olarak bil ki evde de görünecektir. Dünyada beliren, görünen hayır-şer, her şey, önce koridorda belirmiştir; ondan sonra burada, dünyada. Ulu Allah, dünyada görülmemiş, şaşılacak çeşit-çeşit renk renk şeyler, bağlar, bahçeler, çayırlar... bilgiler çeşit-çeşit kitaplar meydana getirmeyi istedi mi, o isteği, o ihtiyacı önce gönüllere koyar, ondan sonra da onları, bu istekten, bu ihtiyaçtan meydana getirir. Böylece bu dünyada ne görüyorsan bil ki o dünyada var. Meselâ bir nemde ne görüyorsan bil ki denizde de var. Çünkü bu nem, o denizden. Böylece Ulu Allah, bu göğü, bu yeri, Arş'ı, Kürsî'yi, başka şaşılacak şeyleri yaratmak dileyince, bunların isteğini, önce gelip-geçenlerin gönüllerine verdi; kâinat, bu yüzden meydana geldi.

Halkın kimisi, dünyanın önüne ön yoktur, der; bunların sözleri nasıl dinlenebilir? Kimisi de sonradan yaratılmıştır der; bunlar erenlerdir, peygamberlerdir; bunlar, kâinattan da önce vardır. Ulu Allah kâinatın yaratılması isteğini onların canlarına vermiştir de sonra bu âlem meydana gelmiştir. Demek ki bunlar, gerçek olarak biliyorlar ki âlem, sonradan meydana gelmiştir, çünkü kendi duraklarından haber veriyor bunlar. Meselâ, şu oturduğumuz evdeyiz, ömrümüz altmış-yetmiş olmuş; görmüşüz ki bu ev yoktu; birkaç yıldır, yapıldı bu ev. Şimdi bu evde, kapının dibinden, duvarın kovuğundan, tahta kurdu, fâre, yılan, başka küçücük hayvanlar doğar ya; onlar evi, yapılmış-kurulmuş görürler de bu evin önüne ön yoktur diyebilirler. Fakat deseler de bu söz, bize delil olamaz ki. Çünkü biz görmüşüz ki bu ev, sonradan yapılmıştır. Böylece evin kapısında, duvarında meydana gelen, bu evden başka bir şey bilmeyen, görmeyen şu hayvancıklar, bu dünya evinden meydana gelen topluluktur. Onlarda bir öz, bir maya yoktur. Buradan bitmedir onlar, gene burada yere gömülürler, yiter-giderler. Şimdi bunlar, âlemin önüne ön yoktur derlerse sözleri, peygamberlerle erenler katında delil olur mu hiç? Peygamberler, erenler, âlemden yüz milyonlarca yıl önce vardı; hattâ yılın-sayının da yeri mi? Onların varlığına ne sınır var, ne sayı. Senin, şu evin sonradan yapıldığını gördüğün gibi onlar da kâinatın sonradan yapıldığını görmüşlerdir. Sonra da o filozofçuk, Sünnîye âlemin sonradan yapıldığını neyle bildin diyor. A eşek, âlemin önüne ön olmadığını sen neyle bildin? Âlemin önüne ön yok demenin anlamı, âlem yaratılmamıştır demektir. Bu, bir şeyin olmadığına tanıklık etmektir; oysa ki bir şeyin varlığına tanıklık, yokluğuna tanıklıktan daha da kolaydır. Çünkü yokluğuna tanıklık etmenin anlamı, meselâ, filân adam, feşman işi yapmamıştır demektir. Fakat bunu bilip anlamak güçtür; tanıklık edenin, ömrü boyunca o adamla beraber bulunması gerektir ki bu tanıklıkta bulunsun; hem de gece-gündüz, uykuda-uyanıklıkta beraber olmalı ki bu işi yapmamıştır diye tanıklık etsin. Bu da gerçek olmayabilir. Bu adam uyuyabilir, yahut o dama aptesaneye gitmiş olabilir; bu hallerde de beraber bulunamazlar ya. Bu sebeple bir işin olmadığına tanıklık etmek doğru olamaz; çünkü buna imkân yoktur. Fakat bir şeyin varlığına, olduğuna tanıklık mümkündür, kolaydır. Çünkü bir soluk onunlaydım, şöyle dedi, böyle yaptı diyebilir insan. Hâsılı bu tanıklık, kabul edilir, çünkü adamın elindedir, mümkündür. Şimdi a köpek, âlemin sonradan yaratıldığına tanıklık ediyor ya şu adam; bu tanıklık, senin âlemin önüne ön yoktur diye ettiğin tanıklıktan daha da kolay. Çünkü tanıklığından çıkan son-uç şu: Âlem yaratılmamıştır diyorsun, demek ki bir şeyin olmadığına tanıklık etmedesin. Amma her ikisine de delil yok; âlem sonradan mı yaratıldı, yoksa önüne ön yok mu, görmemişsiniz ki. Sen ona,

sonradan yaratıldığını neden bildin diyorsun; o da sana, a kaltaban diyor, yaratılmadığını, önüne ön olmadığını sen, neden bildin? Senin dâvân, daha zor, daha olmayacak bir dâvâ.

37. BÖLÜM

Allah rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ, sahabeyle otururken kâfirler, îtirâza başladılar. Buyurdu ki: Hepiniz şunda birleşmişsiniz ki dünyada biri vardır, vahiy ıssı odur, ona vahiy gelmededir; herkese gelmededir. O kişinin de işinde, sözünde, yüzünde, bütün varlığında bunun izi vardır. Şimdi o izleri gördünüz ya, ona yüz tutun, ona sıkı yapışın da elinizden tutsun sizin. Onlar alt olup bu söze karşılık söz bulamayınca kılıçlarına el atarlardı. Sonra gene gelip sahâbeyi incitirler, döverler, aşağılardı. Allah rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ, dayanın da buyururdu, bize üst oldular, zorla dinlerini yaymak istiyorlar demesinler; Allah bu dini yayacak. Sahâbe, zamanlarca gizli namaz kıldılar, Mustafâ'nın adını gizli andılar. Bir zaman sonra, siz de kılıç çekin, savaşın diye buyruk geldi.

Allah rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ'ya anadan doğduğu gibi kalmış, okuma-yazma bilmez derler. Yazı yazamadığından, bilgiler ıssı olmadığından demezler; yazısı da, bilgisi de, buyruğu da anadan doğmadır, sonradan kazanılma değil de bu yüzden ümmî derler ona. Ayın yüzüne rakamlar yazan, yazı bilmez mi hiç? Dünyada ne var ki bilmesin o; herkes ondan öğreniyor öğrendiğini. Cüz'î akılda ne vardır acaba ki Akl-ı Küll'de olmasın? Cüz'î akıl, bir şeyi, yahut ona benzer şeyleri görmeden, kendiliğinden bir şey meydana getiremez. Adamlar, işte, kitaplar yazmışlardır, yeni hendese kuralları kurmuşlar, yeni yapılar yapmışlardır; fakat bunlar, yeniden meydana gelmiş şeyler değil. O çeşit şeyleri görmüşler, onlara fazlalıklar eklemişlerdir ancak. Kendiliklerinden yepyeni bir şey meydana getirenler, Akl-ı Küll mertebesinde olanlardır. Cüz'î akıl, bir şeyi öğrenebilir; bellemeye-öğrenmeye muhtaçtır. Akl-ı Küll, öğretmendir, bu ihtiyaç yoktur onda. Böylece de meselâ mezar kazma işi gibi, bütün işlerin, bütün sanatların temeli, başlangıcı vahiydir; halk bütün sıfatları, bütün hüneleri peygamberlerden öğrenmiştir; onlar, Akl-ı Küll'dür. Hikâye ederler ya, Kaabil, Hâbil'i öldürünce ne yapacağını bilmiyordu. Derken bir karga, bir kargayı öldürdü. Toprağı eşti, o ölü kargayı gömdü, üstüne toprak attı; Kaabil'e mezar kazmayı, ölü gömmeyi öğretti. Bunun gibi bütün zanaatlarda kimin akli, cüz'î akılsa öğrenmeye muhtaçtır. Her şeyi ilk icat edense Akl-ı Küll'dür; Akl-ı Küll'e mazhar olanlar, peygamberlerle erenlerdir, onlar, cüz'î akli Akl-ı Küll'e ulaştırmışlar, birleştirmişlerdir. Meselâ, insanın eli, ayağı, gözü, kulağı, bütün duyguları, gönülden, akıldan bir şeyler öğrenebilir. Ayak, akıldan yürümeyi öğrenir. El, akıldan, gönülden tutmayı beller. Gözle kulak, görmeyi, duymayı öğrenir. Fakat gönülle akıl olmazsa bu duygular, bir işe yarar mı, yahut bir iş görebilir mi? Şimdi böylece bu göz de akla, gönüle karşı katıdır, kabadır; akılla gönülse lâtif; bu katı, o lâtifle durmada. Bunun bir inceliği, bir letâfeti varsa bile ondan geliyor; onsuz hiçbir işe yaramıyor, pisleşiyor, katılaşıyor, değersiz bir hale geliyor. Tıpkı bunun gibi cüz'î akıllar da Akl-ı Küll'e karşı bir araç, ne öğreniyorlarsa ondan öğreniyorlar, ondan faydalanıyorlar; Akl-ı Küll'e karşı katı, kaba onlar.

(Birisi) bizi himmetle an, temel olan himmettir, söz olmazsa varsın, olmasın, zâti söz, parça-buçuktur dedi.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Zâti bu himmet, canlar âleminde, bedenler âleminden önce de vardı. Bizi şu bedenler âlemine boş yere getirmediler; böyle bir şeyin imkânı yok. Şu halde sözde de iş var, söz de faydalar vermede. Kayısının yalnız çekirdeğini yere eksen hiçbir şey bitmez; fakat kabuğuyla ekersen biter. Şu halde anladık ya, şeklin de bir işi var. Namaz, içe-öze âit bir şey; "Gönül huzûru yoksa namaz da yoktur" demişler; fakat şekil bakımından da namaz kılman, rükûa varman, secdeye kapanman gerek; ancak o vakit faydalanırsın, maksadına ulaşırsın. "Onlar, namazlarını daima kılarlar." Bu, can namazıdır. Şekil namazının vakti vardır, buysa boyuna kılınır-durur. Çünkü can, deniz âlemidir, sonu yoktur; bedense kıyıdır, kuruluktur, sınırı vardır, miktarı vardır. Demek ki daimî namaz, ancak canın namazıdır. Canın da rükûu, secdesi vardır amma görünüş bakımından da şu rükûu yerine getirmen, secdeye kapanman gerek. Çünkü anlamın şekle bağlılığı var; ikisi beraber olmazsa fayda vermez; kayısıyı kabuğuyla ekmedikçe bitmediği gibi hani. Şimdilik şekil, anlamın parça-buçuğudur diyorsun. Şekil tebaa, gönülse padişah; sonucu bütün bunlar, izâfi adlar. İş böyleyken nasıl bu, onun parça-buçuğudur diyebilirsin? Parça-buçuk olmadıkça ona nasıl asıl adı verilebilir? Demek ki o, parça-buçuk yüzünden asıl oldu. Bu parça-buçuk olmasaydı onun adı bile anılmazdı. Kadın dedin mi, çâresiz ona bir erkek gerek. Hâkim dedin mi, çaresiz bir mahkûm gerek.

38. BOLÜM (*)

Erzincanlı Hüsâmeddin, dervişlere katılmadan, onlarla düşüp kalkmadan, görüşüp konuşmadan önce bilginlerle mübâhase etmeye pek düşküdü. Nereye gider-oturursa canla-başla bahse girer, münâzaraya başlardı. İyi de ederdi, güzel de söylerdi hani. Fakat dervişlerle düşüp kalkmaya başlayınca bu iş, gönlüne soğuk geldi; soğudu bundan artık.

Aşkı, ancak bir başka aşk giderir.

"Allah ile oturup kalkmak isteyen, tasavvuf ehliyle oturup kalksın." Bu bilgiler, dervişlerin hallerine karşı oyundur, ömrü yitirmektir. "Dünya ancak oyundur." İnsan ergenleşince, akli başına gelip olgunlaşınca oyun oynamaz. Oynasa bile kimse görmesin der, utancından gizli oynar. Şu bilgi, şu dedi-kodu, dünyanın şu hevesleri, yeldir; insansa toprak. Yel esti de toprağı tozuttu mu, nereye varırsa gözleri rahatsız eder; o yeli yererler, kınarlar ancak. İnsan topraktır amma bir söz duydu mu ağlar,

gözyaşları, su gibi akar. "Görürsün ki Allah'tan gerçek olarak geldiğini bilirler de bu yüzden gözleri yaşlarla dolar-taşar." Şimdi, yel yerine toprağa su dökersen, iş, tersine olur; şüphe yok ki sulanan topraktan yeşillikler, fesleğenler, menekşeler, güller biter. Şu yokluk yolu, öylesine bir yoldur ki bu yolda bütün dileklerine kavuşursun. Neyi istiyorsan elbette bu yolda, o şey, gelir-çatar sana; ordular bozmak, düşmanlara üst olmak, ülkeler zapt etmek, halkı avucunun içine almak, eşinden-dostundan üstün olmak, güzel, yerinde söz söylemek gibi, daha da bunlara benzer her şey. Mâdemki yokluk yolunu seçtin, bunların hepsi de gelir, ulaşır sana. Başka yolların aksine bu yola kim girdiyse hiç şikâyet etmemiştir. Bu yoldan başka yolu tutan, çalışır-çabalar; yüz binlerce dileğinden birini elde eder; onu da gönül hoşlanacak, yatışacak kadar değil hani. Çünkü her yolda maksada ulaşmak için sebepler vardır, yollar vardır. Maksat, ancak sebeplerin yoluyla elde edilir. Fakat o yol da uzundur; tehlikelerle, engellerle doludur. Olabilir ya, sebepler, maksada aykırı gelir.

Şimdi yokluk âlemine geldin, bu yolda çalıştın ya; Ulu Allah sana, öylesine ülkeler verir, öylesine âlemler bağışlar ki vehmine bile getirmemişindir onları. Önceden dilediğin, istediğin şeylerden utanır da eyvanlar olsun dersin, bunca şeyler varken öyle bayâ şeyi nasıl istemişim ben? Fakat Ulu Allah der ki: Sen ondan arındın, istemiyorsun, bezdin amma o vakit aklından geçmişti; bizim için vazgeçtin ondan; keremimize son yok; elbette onu vereceğiz sana. Nitekim Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, ulaşmadan, tanınmadan, Arapların güzel, yerinde söz söylemelerini görürdü; ben de böyle güzel, böyle yerinde söz söyleyebilsem derdi; bunu isterdi. Gizli âlem ona açılınca Allah esriği oldu; o istek, o dilek, tümünden soğuk geldi ona. Ulu Allah buyurdu ki: O dilediğin güzel, yerinde söz söylemeyi verdik sana. Mustafâ, Yârabbi dedi, ne işime yarar benim; vazgeçtim, istemiyorum. Ulu Allah buyurdu ki: Gam yeme; hem ona ulaşırın, hem de hiç aldırış etmezsin ona; sana ziyan vermez o. Ulu Allah, ona öylesine bir söz söyleme kabiliyeti verdi ki bütün âlem, onun zamanından bu zamana dek sözlerini anlatmak için çeşit-çeşit bu kadar cilt kitaplar düzüp koştı; hâlâ halk, o sözleri anlamaktan âciz kalıyor. Ulu Allah buyurdu ki: Sahâbe, senin adını, arılıktan, can-bay korkusundan, hasetçilerden ürktüğünden kulaklara gizlice söylüyorlardı. Büyüklüğünü öylesine yayayım ki dünyanın yedi iklim, dört bucağında yüksek minârelerde, günde beş kere adını yüce, güzel seslerle bağırınlar, doğuda-batıda tanın. Şimdi, kim bu yola kendisini fedâ eder, varlığından geçerse onun dünyaya ait dilekleri de müyesser olur, ahirete âit dilekleri de; hepsini elde eder o; kimse bu yoldan şikâyetlenmemiştir.

Bizim sözlerimizin hepsi de yenidir, peşindir; başkalarının sözleriye nakildir, rivâyettir. Bu nakil, bu rivâyet, yep-yeni sözlerin parça-buçuğudur. Yepyeni söz, insanın ayağına benzer, nakilse insan ayağı şeklinde tahtadan yapılmış bir kalıptır. O tahta kalıbı şu ayaktan almışlar, onun boyunu-enini, bunun boyuna-enine uydurmuşlardır. Dünyada ayak olmasaydı bu kalıbı nerden yaparlardı? Şu halde kimi sözler yepyenidir, kimi sözler nakil, rivâyet. İkisi de bir-birine benzer. Bir ayırt edici gerek ki yeni sözü tanısın da rivâyetten ayırsın, ayırt ediş, inanmaktır, küfür de ayırt edemeyiştir. Görmez misin, Firavun'un zamanında Mûsa'nın sopası yılan oldu. Büyücülerin ipleri, sopaları da yılan oldu. ayırt edemeyen hepsini bir renkte gördü, ayırt edemedi. ayırt ediş kabiliyeti kimde varsa büyüü gerçekten o ayırdı da bu ayırt ediş yoluyla imana geldi. Bildik, anladık ya; inanmak ayırt ediştir. Şu fikhin temeli de vahiydi amma halkın düşünceleriyle, duygularıyla, düzüp koşmasıyla karıştı da arılığı kalmadı; şimdi vahyin arılığına nerden benzeyecek? Hani Turut'tan şehre akan bir su vardır; kaynadığı yerde bir seyret de gör, ne de arı-durudur, ne de güzel. Fakat şehre girdi de mahallelerden, bağlardan, şehir halkının evlerinden geçti mi, bu kadar halk elini, yüzünü, ayağını, bedenini, elbiselerini, halılarını onunla yıkadı mı, mahallelerin lâğımları, atların, katırların pislikleri akıp da ona karıştı mı, hâsılı o yandan bir yana geçti mi aynı sudur; hani toprağı güllük gülistanlık eden, susuzu kandıran, bozkırı yeşerten sudur amma bulanmış-gitmiştir. Yalnız bu suda o arılığın kalmadığını, kötü şeylerle bulanmış

olduğunu anlamak için bir ayırt edicinin bulunması gerek. "İnanç ıssı zekidir, ayırt eder, anlayışlıdır, akıllıdır." İhtiyar, oyunla oyalandıkça yüz yaşında bile olsa daha çocuktur. Çocuk, oyunla oyalanmadıkça ihtiyar sayılır. Burada yaşa itibar yoktur. "Bozulmamış, kokmuş su" gerek. Bozulmamış, kokmamış su, öylesine bir sudur ki dünyanın bütün pisliklerini temizler de kendisi hiç pislenmez; nasıl arı-duruysa, nasıl temizse gene de öyledir o su, midede de bozulmaz, başka bir şeyle karışmaz, kokmaz; bengisudur o.

Birisi namazda nâra atar, ağlar; namazı bozulur mu, bozulmaz mı? Bu sorunun cevâbı etraflı olmalı. Ona bir başka âlem, duygulardan dışarı bir âlem gösterdilerse, bu yüzden ağladıysa... Şimdi gözden akan suya gözyaşı derler zâtî; acaba ne gördü de ağladı? Böyle bir şey gördüyse gördüğü de namazdan sayılır, hattâ namazı tamamlar, namazdan maksat odur; o vakit namazı daha doğru, daha olgun olur. Fakat tersine, gördüğü şey dünyaya âitse, dünya için, yahut yenildiği bir düşmana güttüğü kinden, yahut onda bunca mal-mülk var, bende yok diye birisine hasedinden ağladıysa namazı bozulur-gider. Anladık ya, inanmak ayırt etmektir. İnanan gerçekle bâtılın arasını, yep-yeni bir sözle nakledilen sözün arasını ayırt eder, bunları seçer, ayırır. Kimde ayırt ediş kabiliyeti yoksa yoksundur o.

Şimdi bu sözleri söylüyoruz ya, kimde ayırt etme kabiliyeti varsa kazanır; kimde ayırt etme kabiliyeti yoksa bu söz, onun katında yitiktir. Hani akıllı-fikirli iki şehirli, bir köylüyü esirgerler, faydalanması için gidip tanıklıkta bulunurlar. Fakat köylü, bilgisizliğinden öyle bir lâf eder ki lâfi, ikisinin sözüne de aykırıdır; tanıklığın da hiçbir sonucu olmaz, adamların çabası da yite-gider. Bu yüzden, "Köylünün tanığı kendisidir" derler. Esriklik hali adamı iyice sardı mı esrik, burada bir anlayan, ayırt eden var mı, yok mu; bu söze müstahak olan, ehil olan var mı, yok mu; bunlara hiç dikkat etmez, ağzına geleni söyler-durur. Hani bir kadının memeleri iyice dolar, ağrımaya başlar. Gider, mahallenin köpek enceklerini toplar, memelerindeki sütü onlara sağlar. Şimdi bu söz de anlamayanın eline düştü mü şuna benzer: Değerli mi değerli bir inciye, değerini bilmeyen bir çocuğun eline verirsen biraz öteye gidince eline bir elma tutuştururlar, o inciye aliverirler; çocukta ayırt ediş, anlayış yoktur ki. Hâsılı ayırt ediş, anlayış pek büyük bir nîmettir.

Abâ-Yezîd'i babası, çocukken medreseye götürdü. Bâyezîd hocaya, bu Allah fıkhı mı diye sordu. Hayır dediler. Abû-Hanîfe'nin fıkhı. Bâyezîd, ben Allah fıkhını isterim dedi. Babası, nahivciye götürdü. Ona da, bu Allah nahvi mi diye sordu. Hayır dediler, Sîbeveyh'in nahvi. İstemem dedi. Böylece nereye götürdülerse böyle dedi, böyle söyledi. Babası bunda kaldı; kendi başına bıraktı onu. Derken Bâyezîd, bu arayışa düştü, Bağdâd'a geldi. Cüneyd'i görünce bir nâra attı da işte dedi, Allah fıkhı bu. Kuzu, nasıl olur da sütünü emdiği koyunu tanımaz? Akıldan, anlayıştan doğmuştur o; görünüşü, şekli bırak.

Bir şeyh vardı. Müritlerini karşısında el-pençe dîvan durdururdu. A şeyh dediler, neden bunları oturtmuyorsun? Bu, dervişlerin âdeti değil; beylerin, padişahların âdedi. Hayır dedi şeyh, susun; onların bu yolu-yordamı ulu bilmelerini istiyorum; ulu bilsinler de muratlarına ersinler. Ululamak gönülledir amma "Görünüş de özün adı-sanıdır." Ad-san nedir, anlamı nedir? Yâni mektubun üstündeki yazıdan, kime yazıldığını, kimden geldiğini anlarlar. Kitabın adından, bu kitapta ne kısımlar var, ne bölümler var, anlarlar. Görünüşteki ululamadan, baş koymadan, ayakta durmadan da özlerinde ne ululamalar var, ne çeşit ululuyorlar Allah'ı, bu anlaşılır. Görünüşte ululamayan kişinin de içinde bir korku olmadığı, Allah erlerini büyük saymadığı anlaşılır.

(*) Fasil yazılmamış, fakat üç nokta konarak ayrılmış. Selim Ağa nüshasında, kenara, «38. fasıl» yazılı (154b). Bundan sonraki «fasıl»a 39 numarası konduğuna göre doğrudur (156 b).

39. BÖLÜM

Padişahın hizmetçisi Cevher sordu; dedi ki: Diriyken günde beş kere talkın verildiği halde anlamayan, ezberlemeyen kişiye ölümden sonra ne soracaklar? Zâti ölümden sonra cevaplarını öğrendiği soruları da unuttur-gider.

Dedim ki:

Mâdemki öğretileni unuttur; arı-duru bir hale gelir, cevapları öğretilmemiş soruları anlayacak, cevap verecek bir kabiliyet kazanır. Şu anda, geldiğinden beri söylediğim sözleri duyuyorsun. O çeşit sözler duyduğundan, kabul ettiğinden kimi sözlerimi kabul ediyorsun; kimi sözlerimi yarı kabul ediyorsun; kimisinin üstünde duruyorsun, kimisinde de bahse girişiyorsun. Şu senin, içinden reddedişini, kabul edişini, bahse girişini kimsecikler duymuyor; oradaki hali duyuracak bir araç yok. Ne kadar kulak verirsen ver, içinden kulağına bir ses gelmez, içinde de arasan-tarasan, bir söyleyeni bulamazsın. İşte senin bana şu gelişin yok mu? Sorunun ta kendisidir bu. Dilsiz-damaksız, bize bir yol gösterin, gösterdiğiniz yolu daha da aydınlatın demektir bu. Bizim de susarak, yahut konuşarak sizinle oturmamız, sizin gizlice sorduğunuz o sorulara cevap vermemizdir. Buradan dönüp padişahın tapısına gittin mi, sorudur padişaha bu, cevap veriştir padişahın. Padişah, dilsiz-dudaksız, bütün gün kullarına ne yapıyorsunuz, ne yiyorsunuz, ne görüyorsunuz diye sorular sorar-durur. Birisinin özden eğri bir görüşü varsa ona, kesin olarak eğri cevap verilir. O da doğru cevap vermek için kendisini zorlayamaz. Birinin dili tutuk olsa doğru-düzen konuşmak istese de konuşamaz. Kuyumcunun, altını mihenk taşına sürmesi sorudur; altın da işte buyum ben, halisim, yahut karışığım diye cevap vermededir.

Potaya girdin de sızdırıldın mı;

Altın mısın, yoksa altın suyuna batmış bakır mısın, pota söyler sana.

Açlık, beden evinde yıkım var diye tabiatın bir istektir; kerpiç ver, balık ver diye isteyiştir. Yemek de al işte diye bir cevaptır. Yememekse henüz ihtiyaç yok diye cevap veriştir. Duvarın bedeni daha kurumamış demek, üstüne siva vurulamaz demektir. Hekim gelir, hastanın nabzını tutar, bu bir sorudur. Damarın atışı cevaptır. İdrara bakış soru sormaktır, söz söylemeksizin cevap duymaktır. Tohumu yere dikmek, bana filân meyve gerek diye soru sormaktır; ağacın bitmesi, dille söylemeksizin cevap veriştir. Harfsiz cevaba, harfsiz soru gerek. Tohum çürümüşse ağaç bitmez; bu da sorudur, cevaptır.

Bilmez misin ki cevap vermemek de cevaptır.

Padişahın biri, birinin üç mektubunu okudu, cevap yazmadı. Adam, üç kez tapiya halimi bildirdim; dileğimi kabul mü ettiniz, red mi; lütfen bildirin diye bir mektup daha gönderdi. Padişah, bilmez misin ki cevap vermemek de cevaptır; ahmak kişiye karşı susmak, ona cevap vermektir diye mektup yazdı, yolladı. Ağacın bitmemesi, cevap vermemesidir ki bu da cevaptır. İnsanın her hareketi bir sorudur, gam olsun, neş'e olsun, uğradığı hal de cevaptır. Güzel bir cevap duyarsa şükretmesi gerekir; şükür de gene o çeşit soru sormasıdır; çünkü o soruya bu cevabı aldı. Kötü bir cevap duyarsa tez tövbe etmesi, artık o çeşit soru sormaması gerekir. "Onlara azâbımız geldiği zaman yalvarıp yakarmaları gerekti; o vakit bile aldırış etmediler; gönülleri katılaştı." Yâni, anlamadılar ki cevap, sorularına uygundur. "Şeytan, yaptıkları işleri bezedi, güzel gösterdi onlara." Yâni sorularının cevabını duydular da bu kötü cevap o soruya lâayık değil dediler. Bilmediler ki duman odundandır, ateşten değil. Odun ne kadar kuru olursa dumanı o kadar az olur. Bir gül bahçesini bir bostancıya versen, sonra da o bahçeden pis bir koku gelse gül bahçesini kınama, bostancıyı kına.

Adamın birine birisi, ananı neden öldürdün dedi. Lâayık olmayan bir şey gördüm dedi adam. O yabancıyı öldürmen gerekti denince de her gün dedi, birisini öldürmem gerekti. Şimdi başına ne gelirse nefsinı terbiye et; her gün biriyle savaşman gerekmez. "Her şey Allahtan" derlerse deriz ki nefsinı kınamak, âlemi kurtarmak da Allahtan. Hani birisi, bir zerdali ağacına çıkmıştı. Hem zerdali topluyordu, hem yiyordu. Bahçenin sahibi gördü de Allah'tan korkmuyor musun dedi. Adam, neye korkayım dedi; ağaç Allah'ın ağacı, ben de Allah'ın kuluyum. Allah kulu Allah malını yiyor. Bahçe sahibi, dur dedi, cevabını vereyim. İp getirin, şu ağaca bağlayın bu adamı, vurun koteği de sözünün cevabını duysun dedi. Adamı bağlayıp dövmeye koyuldular. Allah'tan korkmuyor musun diye bağırmaya başladı. Bahçe sahibi, neden korkayım dedi; sen Allah kulusun, bu sopa da Allah sopası... Allah sopasını Allah kuluna vuruyorum. Sonucu şu: Dünya, bir dağa benzer. Hayır olsun, şer olsun, ne dersen onu duyarsın dağdan. Bir güzel söz söyledim, dağ çirkin cevap verdi sanırsan imkân yok buna. Bülbül dağa karşı şakısın-çilesin de dağdan karga sesi gelsin; yahut insan seslensin de dağ eşek anırışıyla yankılsın; mümkünü yok. Eşek anırışını duyuyorsan iyice bil ki sen anırmışsındır.

Dağa geldin mi güzel sesle seslen;

Dağa karşı ne diye eşek gibi anırırsın?

*

Dilerim, bu gök kubbe, boyuna hoş sesli kılsın seni.

Biz su üstündeki kâseyiz sanki. Suyun üstündeki kâsenin gidişi, kâsenin buyruğuyla, dileğiyle değildir; suyun buyruğuydur, suyun dileğiyle. (Biris), bu herkese göre böyledir; yalnız kimisi suyun üstünde olduğunu bilir, kimisi bilmez dedi.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Herkese göre olsaydı "İnananın gönlü, Allah'ın iki parmağı arasındadır" diye inanan hakkındaki özel hüküm doğru olmazdı. Allah, "Rahmân, Kur'ân'ı öğretti" buyurdu. Bu da herkese göre böyledir denemez. Bütün bilgileri o öğretti amma Kur'ân hakkındaki bu özellik ne? Nitekim "Gökleri ve yeryüzünü yarattı" âyetinde gökle yer, özel olarak anılmada; bu neden? Mâdem ki her şeyi bir uğurdan yarattı; şüphe yok ki bütün kâseler onun gücünün, onun dileğinin denizi üstünde yüzmede; fakat kötü bir şeyi o suya katıp söylemek, edepsizlik olur. Meselâ, ey pislîği, sesli-sessiz yellenmeyi yaratan denmez de ey gökleri yaratan, ey akılları yaratan denir. Öyleyse, genel de olsa bu özellikte bir fayda var. Demek ki bir şeye özellik veriş, o şeyi seçtiştir; buna delâlet eder. Hâsılı su üstünde giden kâseyi su, öylesine götürür ki bütün kâseler o kâseyi seyredeler. Su üstünde giden kâse öylesine gider ki bütün kâseler, yapışları bakımından ondan kaçarlar, utanırlar; su, onlara kaçmayı ilham eder, kaçış gücü verir; onların gönüllerine, Allah'ım, bizi suya yaklaştırdıkça yaklaşır duâsını ilham eder. Genel olarak gören kişi, suya kapılış bakımından ikisi de bir der. O da suyun bu kâseyi ne kadar güzel götürdüğünü, bu götürüşteki güzelliği görseydin bu özel güzelliği sorardın, o genel sıfatı anmazdın bile diye cevap verir. Hani birisinin sevgilisi, anlam ve beden bakımından bütün pisliklerle eştir amma âşğın aklına, sevgilim pisliklere eş diye bir şey gelmez. Genel sıfat bakımından ikisi de bedendir, ikisinde de parça-buçukluk var, altı yön var, ikisi de sonradan meydana gelmiştir, yok olup gidecektir; daha da bu eşit genel sıfatlar ıssıdır. Fakat bu sıfatlar, kesin olarak sevgili hakkında söylenmez, sevgiye sığmaz. Sevgiliyi kim bu genel sıfatlarla anarsa âşık, ona düşman olur, kendisinin şeytanı bilir onu. Fakat sana göre bu sıfatlarla da anılabilir; çünkü genel bir görüşün var; bizdeki özel güzelliği seyredecek kişi değilsin sen; seninle bahse girişmeye değmez; çünkü bizim bahse girişmemiz, güzellikle karılmıştır. Ehli olmayana güzelliği göstermek zulümdür; o, yalnız ehline gösterilir. "Hikmeti, ehli olmayana vermeyin, verirsiniz hikmete zulmetmiş olursunuz; fakat ehlinde de saklamayın, ehil olanlara zulmedersiniz" buyurmuştur. Bu, görüş bilgisidir, münâzara bilgisi değil. Ağaçlar, güzün çiçek açmaz, meyve vermez ki buna dâir bahse girişelim. Bitkilerin güze dayanabilmeleri için karşı koyacak, dayanacak gücü-kuvveti olmalı;

çiçekte, güze karşı koyacak güç yok. Güneşin tesiriyle ılık havada açılır çiçek; güneşi, havayı bulamazsa başını çeker, aslına kavuşur-gider. Güz ona, kuru dal değilsen karşıma çık, ersen gel der; o da sana karşı bir kuru dalım, istediğini söyle, er değilim ben der.

Beyit

A gerçekler padişahı, benim gibi bir münâfık gördün mü sen? (*)

Dirilerinle diriyim, ölülerinle ölüyüm ben.

A Bahâeddin, dişleri düşmüş, yüzü kertenkele derisine dönmüş, bum-buruşuk olmuş bir kocakarı, çıkagelir de ersen, gençsen geldim işte; aha at, aha güzel; aha erlik meydanı; ersen erliğini göster derse Allah korusun dersin, vallahi sana karşı er değilim ben; ne söylemişlerse yalan söylemişler; çift sen olduktan sonra er olmamak daha hoş. Hani bir akrep, kuyruğunu kaldırmış, duydum, güzel bir ermişsin, güzelmişsin; hadi, gül de gülüşünü seyredelim diye üstüne doğru geliyor. Adam der ki: Sen geldin ya, artık gülüş yok bende, o güzel huy bitti-gitti; hakkımda ne demişlerse yalan söylemişler; beni güldürecek her şeyim, gidersen de uzaklaşırsın benden umusuna düşmüş, bu umutla oyalanmada.

Ah ettin de zevk gitti; ah etme de zevk gitmesin dedi

(Mevlânâ buyurdu ki:)

Kimi vakit olur, ah etmezsen zevk gider; kimi vakit de ah edersen, zevk gelir. Böyle olmasaydı "Gerçekten de İbrâhim, çok ah eden yumuşak bir erdi" buyurmazdı Allah. Aynı zamanda hiçbir ibâdeti de göstermemek gerekirdi. Çünkü ibâdetlerin hepsi de zevki belirtmektir. Şimdi şu sözü söylüyorsun ya, zevk gelsin diye söylüyorsun. Söz, zevki gideren, kesen bir şeyse zevk gelsin diye ona koyuluyorsun. Bu, şuna benzer: Uyuyan birine, kalk, gündüz oldu, kervan gidiyor diye bağırır birisi. Derler ki: Bağırma, o, zevk içinde; zevki kaçır. İyi amma o zevk, ölüm zevkidir, buysa ölümden kurtuluşunun zevkidir. Derler ki: İşkillendirme onu, düşündürür, yoksa şu uykuda ne düşüncesi olacak onun? Uyandıktan sonra düşünmeye başlar. Bağırış da iki çeşittir. Bağırın, bilgi bakımından ondan yüceyse fazla düşünmesine sebep olur. Çünkü uyandırıcı, bilgi ıssıdır; ilahi bir uyanıklığı vardır onun. Onu gaflet uykusundan uyandırdı mı, içinde bulunduğu âlemi anlatmış olur ona; oraya çeker onu; bu bakımdan da düşüncesi yücelir; çünkü ona, yüce bir yerden seslenmişlerdir. Fakat tersine olursa, uyandıran, akılcı ondan aşağıysa bakışı aşağıya düşer; çünkü uyandırıcı, ondan aşağıdır ya; kesin olarak onun bakışı da aşağıya düşecektir; onun düşüncesi de aşağı âleme gidecektir.

(*) Selim Ağa nüshasında "beyit" kelimesi yok. Başa "Fasıl 41" yazılmış (158 b).

41. BÖLÜM

Tahsiller eden, tahsile dalan şu kişiler, sanırlar ki buraya kapılırlarsa bilgiyi unuturlar, bilgiden vazgeçerler. Oysa ki buraya gelirlerse bütün bilgileri can kesilir. Bilgilerin hepsi de resimdir, şekildir; canlandılar mı, cansız bir kalıp can bulunca ne olursa o olurlar. Zâti bu bilgilerin temeli oradandır; harfsiz, sessiz âlemden, harf ve ses âlemine göçerler. O âlemdeki söz, harfsizdir, sessizdir. "Allah, Mûsâ'ya söz söylemiştir, konuşmuştur onunla." Ulu Allah Mûsâ'ya söz söylemiştir amma harfle-sesle söz söylememiştir; dille-damakla değildir o söz. Çünkü harfe damak gerektir, dudak gerek ki harf,

meydana çıksın; yücedir, arıdır dudaktan, ağızdan, damaktan Allah. Öyleyse peygamberler, harfsiz-sessiz âlemde konuşurlar Allah ile, duyarlar onun sözünü; öylesine konuşurlar ki şu parça-buçuk akıllar, o âleme ulaşamaz, o âlemin izinin tozunu bile bulamaz. Peygamberler, o sözleri bir harften nice şeyler duymazdır.

harf alemine getirirler; şu Çocuk, harfleri lar için çocuklaşırlar; hani "Öğretmen olarak gönderildim" sözü var ya, tıpkı öyle işte. Şimdi harf âleminde ses âleminde kalan şu toplum var ya, onlar, bunların hallerine ulaşamazlar amma oradan güç-kuvvet elde ederler, büyürler, gelişirler; onunla dincelirler. Çocuk, anasını iyice tanımaz amma onunla dincelir, esenleşir ya; ondan güç-kuvvet bulur ya; meyve, daha esenleşir, tatlılaşır, olgunlaşır ya; amma gene de ağaçtan haberi bile yoktur; tıpkı onun gibi bu topluluk da, onu bilmediği, ona ulaşamadığı halde o uludan güç kuvvet bulur, yetişir, gelişir. Bütün halk şunu bilir ki aklın harfin, sesin ötesinde bir şey, bir büyük âlem var. Görmez misin sen; bütün halk, delilere düşkündür, onları ziyarete gider; olabilir ya der, bu belki de umduğumuzdur. Doğrudur; böyle bir şey vardır amma nerededir, kimde... Bunda yanılmışlardır. O şey akla da sığmaz amma her akla sığmayan da o değildir. Her ceviz yuvarlaktır, fakat her yuvarlak şey ceviz değildir. Onda bir hal var ki dile gelmez, söze sığmaz amma izini, eserini söyledik ya; akıl da ondan güç-kuvvet kazanır, can da; akıl da onunla beslenir, gelişir, canda. Halkın çevrelerinde dönüp dolaştığı şu delilerdeyse bu anlam yoktur. Halk, onların yüzünden, bulunduğu halden başka bir hale dönmez, onlarla dincelip rahatlaşmaz. Onlar, rahatlık budur derler, rahatlaştık sanırlar amma biz, rahatlık demeyiz ona. Hani çocuk, anasından ayrılır da bir soluk, bir başkasıyla rahatlaşır; buna rahatlık demezler; çünkü yanılmıştır o. Hekimler, mizâca hoş gelen, iştahı çeken her şey, insana kuvvet verir, insanın kanını artırır derler ya; bu, insanın hasta olmadığı zaman hoşuna giden iştahını çeken şeydir. Meselâ, toprak yemeye alışan kişiye toprak hoş gelir amma ona, bu, mizacına iyidir, ye diyemeyiz; isterse hoş gelsin ona. Safra illetine tutulmuş kişi de ekşiden hoşlanır, şekerden hoşlanmaz. O hoşlanmanın itibarı yoktur, çünkü bir illete dayanmadadır. Hoşluk ona derler ki illetten önce adama hoş gelsin. Meselâ, birinin eli kesilmiş; cerrah onu iyileştirir, eski haline getirir; sınıkçı, ayağı kırılmış, askıya alınmış, eğrilmiş kişinin ayağını düzeltmeye çalışırken ayak ağrır, acır; kendisine o eğri ayak hoş gelir; sınıkçıya ona der ki: bundan önce elin-ayağın düzdü; bundan hoşlanırdın, bununla rahattın; kırıldı-eğrildi; kederlendin, incindin; şimdi bu eğri el-ayak, hoş geliyor sana; fakat bu hoşluk, yalancı hoşluktur; buna itibar edilmez. Tıpkı bunun gibi canlar da kutluluk âleminde Allah'ı anıştan, Allah'a dalıştan hoşlanırlar, melekler gibi hani. Onlar, bedenler yüzünden hastalanmışlardır, illetlere uğramışlardır; toprak yemek hoş gelir onlara; fakat peygamber, fakat eren hekimdir; onlara, sana hoş gelmez bu; bu hoşlanış yalandır; bir başka hoşlanacak şey var senin için; onu unutmuşsun; senin sağ-esen mizacının hoşlandığı şey, hastalanmadan önce hoşuna giden şeydir; şimdi bundan hoşlandığını sanıyorsun da inanmıyorsun bana der.

Ârifin biri, bir nahivcinin katına gitmiş, oturmuştu. Nahivci dedi ki: Söz, şu üç halden dışarı olamaz: Ya isim olur, ya fiil olur, ya harf. Ârif, elbisesini yırttı da eyvanlar olsun dedi; yirmi yıllık ömrümde yele gitti, çalışıp çabaladım da. Ben, bu üç halden dışarı bir söz vardır umusuyla çalıştım; sense benim umudumu yitirdin gitti. Bu ârif, o sözün anlamına da erişmişti, maksadına da; fakat bu yolla nahivciyi uyandırmak istiyordu.

Hikâye ederler; Allah ikisinden de râzı olsun, Hasan'la Huseyn çocukken birinin yanlış abdest aldığını gördüler; adamın abdesti şerîfata sığmıyordu ona en güzel şekilde abdest almayı öğretmek istediler. Adamın yanına gittiler. Biri, bu dedi, bana yanlış abdest alıyorsun diyor, ikimiz de tapında abdest

alalım; bak, bakalım; ikimizden hangimizin abdesti şerîata uygun. İkisi de adamın yanında abdest aldılar. Adam, a çocuklar dedi, sizin abdestiniz şerîata tam uygun, doğru, güzel; bu yoksulun abdesti yanlışmış.

Şuna benzer bu: Konuk çok olunca evi büyütürler, daha çok bezerler, yemeği daha fazla yaparlar. Görmez misin, çocuğun boycağızı küçükken onun konuğu olan düşüncesi de eve benzeyen kalıbına göredir; sütten dadıdan başka bir şey bilmez. Daha büyüyünce akıldan, anlayıştan ayırt edişten, daha da başka kabiliyetlerden meydana gelen düşünce konukları, daha da büyür. Fakat aşk konuğu geldi mi, eve sığmaz, evi yıkar-gider de yeni baştan evler kurar. Çünkü padişahın perdeleri, adamları, orduları, onun evine sığmaz. O perdeleri assalar bile bu kapılara lâyıkmaz. Öylesine sonsuz adamlara sonsuz bir durak gerektir. O perdeleri astılar mı, hepsi de aydınlıklar verir, örtüleri kaldırır, gizlileri meydana kor. Bu âlemin, ardındakileri göstermeyen perdelerin aksinedir o perdeler.

Şiir

Hani mum ağlar amma göz yaşları,
Ateşle eş-dosttur da o yüzden mi akar, yoksa baldan ayrıldığından mı bilinmez ya;
Ben de ağır olaylardan şikâyet ediyorum amma hangi olaydan?
İnsanlar beni özürlü tutmasınlar, paylamasınlar da; bunun için o olayı söylemiyorum.

Birisi dedi ki: Bunu Heratlı Kadı Abû-Mansûr söylemiştir.

Mevlânâ dedi ki:

Kadı Mansûr, kapalı söyler; insanı işkile düşürür; çeşitlidir sözleri. Fakat Mansûr dayanamadı da apaçık söyledi-gitti. Bütün âlem buyruğa tutsaktır; buyruksa tanığa tutsak. Tanık açıklar, gizlemez. (Mevlânâ,) Kadı'nın sözlerinden bir sayfa oku dedi. (Adam,) okudu. Ondan sonra;

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Allah'ın öyle kulları vardır; çarşafa bürünmüş bir kadını gördüler mi, yüzünü aç da görelim derler; ne biçim kadınsın, neyin nesisin? Yüzü örtülü geçip gittin de seni görmedik mi, bu kimdi diye kuruntuya düşeriz. Yüzünü görünce sana fitne olacak, sana tutulacak adam değilim ben. Allah, çoktandır, beni sizden arıtmıştır, boş verdimiştir size; sizi görünce siz de bana fitne olamazsınız; bundan da emînim ben; ancak görmezsem kimdi bu diye kuruntuda kalacağım. Bu hal, nefis ehli olan topluluğun tersine; onlar, güzellerin yüzlerini açık olarak gördüler mi, onlara kapılırlar, kararları kalmaz. Öyleyse onlara

fitne olmamaları için güzellerin onlara yüzlerini göstermemeleri yeğ; fakat fitneden kurtulmaları için gönül ehline yüzlerini açmaları yeğ.

Birisi, Hârezm'de kimse âşık olmaz dedi; çünkü Hârezm'de güzeller çok. Bir güzeli gördüler de gönül verdiler mi ondan daha güzelini görürler, ilkinden gönülleri soğur. (Mevlânâ) buyurdu ki:

Mâdemki Hârezm güzellerine âşık olmak imkânı yok; Harezmi' e âşık olmak gerek; çünkü orda güzellerin sayısı yok. O Hârezm, yokluktur. Orda anlam bakımından güzel olanların, can şekline bürünenlerin sonu yoktur. Birine kapıldın-kaldın mı, bir başkası yüz gösterir, ilkini unutursun; bu, böylece yürür-gider; sonu gelmez; şu halde yokluğun ta kendisine âşık olalım, onda bunca güzel var.

42. BÖLÜM

Buhârâlı Seyf Mısır'a gitti. Aynayı herkes sever; herkes sıfatlarının aynasına, herkes, kendine fayda veren şeylere âşık olur; fakat yüzündeki gerçekten haberi bile yoktur. Yüzündeki peçeyi yüz sanır. Örtü altındaki ayna, yüzünün aynasıdır senin... Yüzünü aç da, yüzünü görecek aynayı bul da sence benim ayna olduğum anlaşılınsın.

(Birisi,) onun sözü bence de gerçek dedi; peygamberlerle erenler de aslı olmayan bir sanıya kapılmışlar; kuru dâvâdan başka bir şeyleri yok.

(Mevlânâ) dedi ki:

Bu sözü şakacıktan mı söylüyorsun, yoksa sen de böyle mi görüyor da söylüyorsun? Böyle görüyor da söylüyorsan varlıktaki görüş gerçekleşmiş demektir; görmekse varlıktaki en üstün, en yüce şeydir, aynı zamanda da peygamberleri gerçek bilmedir. Çünkü onlar da gördüklerini iddiâ etmişlerdir ki sen de onu ikrar etmedesin. Sonra görmek, görülenle meydana çıkar; çünkü görmek, insandan taşan, bir şeye ulaşan işlerdendir. Görmek için kesin olarak görülen gerek. Görülen, istenendir, görense isteyen; yahut da tersi olur bunun. Şimdi inkârınla isteyende sâbit oldu, istenen de, varlıktaki görüş de. Allahlıkla kulluk, nefyinde ispat olan bir kaziyedir; demek ki kesin olarak sübûtu vâciptir.

Şu topluluk, bu gaflete daldıran adama mürid olmuş, onu ululayıp duruyor dendi de dedim ki:

Gaflete daldıran şu şeyh, taştan, puttan da aşağı değil ya. Taşa, puta tapanlar onları ululuyorlar, büyütüyorlar; onlardan bir şeyler umuyorlar; onlardan şevke geliyorlar; dilekler diliyorlar; hâcetler

istiyorlar; onlara karşı ağlayıp sızlanıyorlar. Taşın, putunsa bunlardan haberi bile yok, bir şeycik duymuyor; fakat Ulu Allah, gerçekliklerine karşı onları sebep ediyor da dileklerini veriyor; taşın, putun bundan da haberi yok.

Bir fakih, çocuğun birini dövüyordu. Neden dövüyorsun, suçu ne dendi. Dedi ki: Bu piçin ne yaptığını, ne ettiğini bilmezsiniz siz. Ne yaptı ki, ne cinâyet işledi dediler. Tam akıtacağım vakit hayâli kaçıp gidiyor dedi. Hiç şüphe yok ki o, hayâline âşık onun; çocuğunsa bundan haberi bile yok. İşte müritler de bu battal şeyhin hayâline âşık olmuşlar; oysa onların ayrılığında da habersiz, ulaşmalarından buluşmalarından da, hallerinden de. Fakat yanılıcı, yanılmış bir hayâli sevmek bile insana vecit verir; verir amma bu aşk, âşığın her halini bilen, gören gerçek sevgiliye karşı beslenen aşka da benzemez. Karanlıkta sevgiliyi kucaklıyorum sanarak bir direğe sarılan, ağlayıp sızlayan, şikâyetlenen kişinin duyduğu tat, diri, her şeyden haberi olan sevgilisini kucaklayan kişinin duyduğu tat, diri, her şeyden haberi olan sevgilisini kucaklayan kişinin duyduğu tada benzemez elbet.

43. BOLÜM

Bir yere gitmeyi kuran, bir yolculuğa çıkmaya niyetlenen herkes, oraya varırsam işler başarırım; birçok işlerim kolaylaşır, halim düzene girer, dostlar sevinirler, düşmanları yenerim diye a kılıca düşüncelere dalar; gönlüne gelenler bunlardır; Allah'ın dileğiye büsbütün başka bir şeydir. İnsan bunca tedbirlerde bulunur, bunca kuruntular kurar, düşüncelere dalar; bir tanesi olsun, kendi dileğince olmaz; bununla beraber gene de kendi tedbirine dayanır, dilediğini başaracağını sanır. Kul tedbirde bulunur; takdîri bilmez; Allah takdîri gelip-çattı mı, tedbir yok olur-gider.

Bu, şuna benzer: Birisi rüyâda bir şehirde garip kaldığını, orda bir tek bildiği olmadığını, başıboş dolaşıp durduğunu görür. Ne kimse onu tanır, ne o kimseyi. Pişman olur adam; tasalara dalar, hasretlere düşer de ne diye bu şehre geldim, bir tek dostum yok demeye, elini eline vurmaya, dudağını ısırma koyulur. Derken uyanır; bir de bakar ki ne şehir var, ne halk. Anlar-bilir ki o tasalanma, o eseflenme, o hasret, faydasızmış; o hale pişman olur, yiten zamana acır. Fakat bir kere daha uykuya dalınca rasgele kendini gene öyle bir şehirde görür, gene gamlanmaya, hasret çekmeye koyulur, pişman olur o şehre geldiğine; hiç düşünmez, hiç aklına gelmez de demez ki ben uyanırken gam yediğime pişman olmuşum, bu bir rüyâydı, faydası bile yoktu; şimdi de öyle işte. Tıpkı bunun gibi halk da kuruntusunun, tedbirinin asılsız olduğunu, boşa çıktığını, hiçbir işi dileğince yürümediğini yüz binlerce kez görmüştür. Fakat Ulu Allah, onlara bir unutmadır verir; hepsini unuturlar da kendi dileklerine uyarlar. " Gerçekten de Allah, insanla insanın gönlü arasında bir engel olur."

İbrâhim Edhem, padişahlığı zamanında ava gitmişti; bir ceylânın ardına düşmüş, at sürüyordu. Süre-süre ordudan iyice ayrıldı, uzak düştü. Atı da yorgunluktan terlere battı, su içinde kaldı. Gene de çölde at koşturmadaydı. İş, sınırı aşınca ceylân dile geldi; yüzünü geri çevirdi de bunun için yaratılmadın

sen, seni bunun için yaratmadılar; yokluktan, beni avlanman için var etmediler seni; tut ki avlandın beni, ne olur bundan dedi. İbrâhim bu sözleri duyunca bir nâra attı, kendini attan yere fırlattı. O ovada bir çobandan başka kimsecikler yoktu. Ona yalvardı-yakardı; mücevherlerle bezenmiş padişahlık elbisesini, silahını, atını ona verdi. Bunları al, kepenegi bana ver, kimseye de bir şey söyleme, halimi kimseye açma dedi. Kepeneği giydi, yola düştü. Şimdi onun maksadına bak ki neydi, bir de Allah'ın dileği neymiş, bir seyret. O diledi ki ceylânı avlasın; Ulu Allah ise bir ceylânla onu avladı. Buna bak da bil ki dünyada onun dileği oluyor; dilek onun malı-mülkü, maksat ona uymuş.

Allah râzı olsun Ömer, Müslüman olmadan kız kardeşinin evine girdi; kardeşi Kur'ân okuyordu. Yüksek sesle "Tâhâ, biz sana eziyet olsun diye indirmedik Kur'ân'ı" diyordu. Kardeşini görünce Kur'ân'ı gizledi, sustu. Ömer kılıcını sıyırdı; mutlaka söyleyeceksin dedi; neydi okuduğun, neden gizledin? Söylemezsen şu solukta kesiveririm başını; hiç aman vermem. Kız kardeşi pek korktu, onun öfkesini bilirdi. Can korkusundan söyledi, Ulu Allah dedi, esenlik ona, bu yakınlarda Muhammed'e bu sözleri vahyetti, onları okuyordum. Oku da duyayım dedi Ömer. Kız kardeşi, Tâhâ sûresini sonuna dek okudu. Ömer pek öfkelenildi; öfkesi birdi, yüzlere çıktı. Şimdi dedi, seni öldürürsem âcizi öldürme olur bu; önce gideyim, onun başını keseyim, ondan sonra senin işini bitiririm. Öylece kızgın, öfkeli bir halde sıyrılmış kılıcıyla Mustafâ'nın, Allah rahmet etsin, esenlik versin, Mescid'ine yüz tuttu. Yolda Kureş uluları gördüler; Ömer dediler. Muhammed'e kastetmiş, ne olacaksa ondan olacak. Çünkü Ömer, pek güçlü-kuvvetliydi, pek erdi. Hangi orduya yüz tutsa mutlaka üst olurdu, mutlaka onların başlarını keser-getirirdi. Öylesine kuvvetliydi ki Allah rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ, boyuna Allah'ım derdi, benim dinime ya Ömer'le yardım et, ya Abû Cehil'le. Çünkü zamanlarında ikisi de kuvvetli, er, yiğit tanınmıştı. Müslüman olduktan sonra boyuna ağlar da a Allah Elçisi derdi Ömer, ya Abû-Cehil'in adını önce ansaydın da Allah'ım deseydin dinime ya Abû Cehil'le yardım et, ya Ömer'le; vay bana, n'olurdu halim benim, sapıklıkta kala-kalırdım. Hâsılı Ömer, sıyrılmış kılıcıyla Peygamber'in evine yüz tuttu; o arada Allah esenlik versin, Cebrâil, Allah rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ'ya vahiy getirdi. İşte şimdicek ey Allah Elçisi dedi, Ömer Müslüman olmak üzere geliyor. Onu kucakla. Ömer, eve girince apaçık gördü ki Mustafâ'dan atılan bir ışık oku uçtu, geldi, gönlüne saplandı. Bir nâra attı, kendinden geçti, yere yıkıldı. Canında bir sevgidir, bir aşktır belirdi. Sevgisinin çokluğundan Mustafâ'da yanıp erimek, yok olmak istiyordu. Ey Allah Elçisi dedi, îman arz et, o keleciyi söyle de duyayım. Ömer Müslüman olunca şimdi dedi, sıyrılmış kılıçla senin kastına gelmiştim ya; o suçun keffâresi olarak bundan böyle kimden, senin hakkında bir kötü söz duyarsam hemencecik şu kılıçla başını bedeninden ayırayım, hiç aman vermeyeyim, bu da Müslümanlığın bir şükrü olsun. Evden çıkar-çıkamaz babasına rastladı. Babası, dininden mi döndün dedi. Ömer hemencecik onun başını bedeninden ayırdı. Elinde kanlı kılıç; yola düştü. Kureş uluları, kanlı kılıcı görünce başını getireceğim diye vâdetmiştin ya, nerde baş dediler. İşte baş dedi Ömer. Bu başı, buradan götürdün sen dediler. Hayır dedi, bu baş, o baş değil. Şimdi bir bak, Ömer'in kastı neydi, Ulu Allah'ın ondan dilediği neymiş; bir bak da bil ki işler, o ne dilerse hep öyle oluyor.

Ömer, kılıç elde Peygamberin kastına geldi;

Allah tuzağına tutuldu, bahtı yâver oldu da görüş ıssı kesildi.

Şimdi size de ne getirdiniz derlerse baş getirdik deyin Biz bu başı görmüştük derlerse hayır deyin, bu baş, o baş değil; başka bir baş bu. Baş ona derler ki onda bir sır bulunsun; yoksa bin baş, bir pula değmez.

Bu âyeti okudular: "An o zamanı ki evi, insanların toplanması, eminlik yurdu olması için kurduk; İbrâhim'in durağını namaz yeri yapın, orda namaz kılın "Allah rahmetler etsin, İbrâhim dedi ki: Allah'ım, beni, râzılığının elbisesiyle yücelttin, seçtin; soyumu da bu ululukla rızıklandırdı. Ulu Allah, "Zalimler, ahdime nâil olamazlar" buyurdu; yâni zâlim olanlar, benim râzılık elbisemi giymeye, ululuğuma ermeye lâîk olamazlar. İbrâhim, Ulu Allah'ın zâlimlere, azgınlara lûtfetmeyeceğini anlayınca sözünü kayıtladı da Allah'ım dedi, inananlara, zulmetmeyenlere kendi rızıkından pay ver, rızıkını esirgeme onlardan. Ulu Allah, rızıkım geneldir buyurdu, herkesin payı var onda; bu konuk yurdundaki bütün yaratıklar, ondan faydalanırlar, paylarını alırlar; ancak râzılık elbisesi, ululuk elbisesi hasların, seçkinlerin payı.

Zâhir ehli olanlar, evden maksat Kâ'be'dir; kim oraya sığınırsa zararlardan aman bulur; orda avlanmak haramdır; orda hiç kimseyi incitmek caiz değildir; Ulu Allah orasını seçmiştir derler. Bu da doğrudur, güzeldir amma bu, Kur'ân'ın zâhiridir. Gerçeklerse derler ki: Ev, insanın gönlüdür. Yâni Allah'ım, gönlümü, nefse ait vesveselerden, nefse âit işlerden boşalt; bozuk, asılsız sevdâlardan, düşüncelerden arıt da orda hiçbir korku kalmasın, eminlik yurdu kesilsin; vahyinin yeri olsun; şeytanlar, kuruntular oraya yol bulamasın. Hani Ulu Allah, gökyüzüne şihaplar dikmiştir ya; bunlar, taşlanmış şeytanların, meleklerin sırlarını duymamaları, hiçbir kimsenin, onların hallerini bilip anlamamaları için onları men'etmeye memurdur; böylece de melekler, bütün zararlardan uzak kalırlar. Yâni, Allah'ım, sen de lûtf bekçilerini gönlümüze dik de şeytanların kuruntularını, nefis düzenlerini bizden uzaklaştırınsınlar. İşte bu, bâtın ehlinin, gerçeklerin sözüdür. Herkes, kendi yerinde oynar, neredeyse oraya göre lâf eder. Kuran, iki yüzlü bir ipek kumaştır; kimisi bu yüzünden faydalanır, kimisi o yüzünden. Her ikisi de doğrudur. Çünkü Ulu Allah, iki bölüğün de ondan faydalanmasını diler. Hani bir kadının kocası da vardır, süt emer oğlu da; her ikisi de ondan tat duyar; çocuğun aldığı tat, memesindedir, sütündendir onun; kocası da onunla buluşmadan tat alır. Yaratıklar, yol çocuklarıdır; Kur'ân'dan zâhirî bir tat duyarlar, süt emerler. Olgunlarınsa Kur'ân'ın anlamlarında bir başka seyir-seyranları, bir başka anlayışları vardır. İbrâhim'in durağı, şudur: İbrâhim'in namaz yeri, Kâ'be yanında bir yerdir. Zâhir ehli, orda iki rek'at namaz kılmak gerektir derler. Bu doğrudur, eyvâllah; fakat gerçekler katında İbrâhim'in durağı şudur: İbrâhim gibi kendini, Allah uğruna ateşe atarsın, kendini Allah yolunda çalışıp çabalamayla bu durağa, yahut bu durağın yakınlarına ulaştırınsın; çünkü o da Allah uğruna kendini fedâ etti; yâni nefisini fedâ etti; ona karşı bir tehlike kalmadı, kendinden pervâsı yok artık. İbrâhim'in durağında iki rek'at namaz kılmak güzel; fakat öylesine bir namaz ki kıyâmı bu âlemde olmalı, rükûu o âlemde. Kâ'be'den maksat, peygamberlerle erenlerin gönülleridir. Onların gönülleri, Allah vahyinin geldiği yerdir; Kâ'be'ye onun parça-buçluğu. Gönül olmasaydı. Kâ'be ne işe yarardı? Peygamberlerle erenler, tümünden dileklerinden vazgeçmişlerdir; Allah dileğine uymuşlardır; o ne buyurursa onu yaparlar; Allah'ın lûtfuna ermeyen kişiden, babaları, anaları bile olsa bezerler, gözlerine düşman görünür onların.

Gönlümün dizginini, senin eline öylesine verdim ki,

Piştî mi dersen sen, yandı bile derim ben.

Her ne söylüyorsak hepsi de örnektir, eşit değil. Örnek başkadır, eşit başka. Ulu Allah, kendi ışığını, örnek olarak kandile, erenlerin varlıklarını sırçaya benzetti. Bu, örnek için bir benzetistir. Onun ışığı, bütün varlık ve mekân âlemine sığmazken sırçaya, kandile nerden sığacak? Ulular ulusu Allah ışıklarının doğuları, gönüle nerden sığacak? Fakat onu istedin mi, gönülde bulursun; yalnız bu buluş, gönüle girmesi yolu da değildir. O ışık gönülde değildir amma onu, oradan bulursun. Hani kendini aynada görürsün ya, amma senin şeklin, aynanın içinde değildir; öyleyken aynaya bakınca kendini orda görürsün. Akla sığmaz görünen şeyler var ya; onları bir örnekle söylerlerse akla sığmaz, duygularla duyulur, görülür. Hani birisi gözünü yumdu mu, şaşılacak şeyler görür, duygularla duyulan şekiller seyrederek; gözünü açtı mı da bunların hiçbirini görmez desen hiç kimsenin akli almaz bunu; kimse inanmaz bu söze. Fakat bir örnek getirsen anlaşılır. Şuna benzer bu: Birisi rüyada yüz binlerce şey görür ki uyanırken onların birini bile göremez. Bir mühendis, içinden bir ev kurmayı geçirir, enini-boyunu arşınlar, şeklini düşünür. Bu, birisine akla sığmaz görünebilir; fakat evin plânını kâğıda çizerse göze görünür. Demek ki neliği-niteliği aydın bir hale getirdi mi, akla sığıyor; akla sığıdıktan sonra da evi, düşündüğü gibi yaptı mı, duyguyla da anlaşılıyor; gözle de görülüyor. Anlaşıldı ya artık, bütün akla sığmayan şeyler, örnekle akla sığmada, duygularla anlaşılma. Gene derler hani; öbür dünyada amel defterleri uçacak, kimi insanın sağ eline verilecek, kimi insanın sol eline... Melekleri, Arş'ı, cehennemi, cenneti, mîzânı, soruyu, kitâbı anlatırlar; bunları bir örnekle anlatmadıkça hiçbiri de anlaşılma bunların. Bunlara şu dünyada eşit yoktur amma örnekle anlaşılır. Bu dünyada örneği şudur bunların. Gece herkes uyur; ayakkabıcının, padişahın, kadının, terzinin, bunlardan başka herkesin bütün düşünceleri, varlıklarından uçar-gider; hiç kimsede bir düşünce bile kalmaz. Günün ağarması, İsrâfil'in sûru üfleyişi gibi onların beden zerrelerini diriltir; her birinin düşüncesi, uçup gelen amel defterleri gibi sahibine gelir; hiç yanılmaz. Terzinin düşüncesi terziye, fakihin düşüncesi fakihe, demircinin düşüncesi demirciye, zâlimin düşüncesi zâlime, adâlet ıssının düşüncesi adâlet ıssına gelir. Hiçbir kişi yoktur ki gece terzi olarak yatsın da gündüz ayakkabıcı olarak kalksın; imkânı yok bunun. Çünkü onun işi buydu, bununla uğraşmadı; gene onunla uğraşır. İşte böylece bilir-anlarsın ki öbür dünyada da böyle olacak; akla sığmaz bir şey değil ki bu; bu dünyada da oluyor işte. Şu halde birisi, şu örneği getirirse, ipin ucuna yapışsa o âlemin bütün hallerini şu dünyada görür; o âlemden koku alır, o âlem, görünür ona da bilir ki her-şey, Allah'ın gücüne-kuvvetine sığar, her şeye gücü yeter Allah'ın. Nice kemikler var, mezarda çürümüş-gitmiş, görürsün onları ya; sahipleri ya esenliktedir, hoştur, sarhoş bir halde yatıp uyumadadır; o tattan, o sarhoşluktan da haberleri vardır. Toprağı hoş olsun ona derler hani; saçma lâf değil bu lâf. Toprağın hoşluktan haberi olmasaydı nasıl söylerlerdi bunu?

O Ay parçası güzel, yüz yıl yaşasın;

Onun gam oklarına okluk olsun gönlüm.

Kapısının toprağında bir hoş ölüme daldı gönül;

Kim duâ etmişti de toprağı hoş olsun demişti yârabbi?

Bunun örneği duyulan âlemde de olur-gider. Hani iki kişi bir yatakta yatar, uyur. Birisi kendini güzeller arasında, gül bahçesinde, cennette görür; öbürü kendini yılanlar, cehennem zebanileri, akrepler arasında görür. Sende ikisinin arasında araştıra-dur. Ne bunu görürsün, ne onu. Peki, kimisinin parça buçuğu mezarda tat içinde, esenlikte, esrik bir halde oluşu, kimisinin azapta, elemde, mihnette bulunuşu, seninse ne onu görmen, ne bunu bilmen, şaşılacak bir şey midir ki? Demek anlaşıldı ki akla

sıgmayan şey, örnekle akla sığıyor amma örnek de eşide benzemiyor. Şunun gibi hani; ârif, ferahlığa, gönül genişliğine bahar adını takmıştır; gönül darlığına, gama da güz demiştir. Görünüş bakımından iyilik hoşluk nerden bahara; gam, nerden güze benzeyecek? Fakat bu bir örnektir ki akılsız adam, onun anlamını, anlayamaz, kavrayamaz. Ulu Allah da "Karanlıklarla ışık, gölgeyle ısı bir, eşit değildir" buyurmuştur, imanı ışığa benzetmiştir, küfrü karanlığa. İnanmayı, güzelim bir gölgeliğe benzetmiştir, küfrü adamın beynini kaynatan, yakıp yandıran amansız güneşe benzetmiştir. İncanın aydınlığı, lâtifliği, şu dünyanın ışığına; yahut küfrün pislği, şu dünyanın karanlığına ne diye benzesin?

Birisi, biz söz söylerken uyursa o uyku, gafletten değildir, emniyetlidir. Hani bir kervan, sarp, korkunç bir yolda kap-karanlık gecede yola düşer, sürer-gider, düşmanlardan bir zarar gelmesin diye boyuna yol alır. Derken kervan halkının kulaklarına köpek havlaması, yahut horoz sesi geldi mi, bir köye vardı mı kervan; kervandakiler esenleşirler; ayaklarını uzatıp bir güzelce yatarlar, uykuya dalarlar. Oysa ki yolda ne ses vardı, ne gürültü; fakat korkudan uykuları gelmiyordu ki. Köyde emniyetle beraber o kadar gürültü-patırtı, köpeklerin havlaması, horoz sesleri var, öyle olduğu halde uykuya dalıyorlar. Bizim sözlerimiz de mâmurluktan, emniyetten geliyor; peygamberlerin, erenlerin sözleri. Canlar, söz tanır bir hale geldi mi, emniyet olur; korkudan kurtulur. Çünkü bu sözden umut kokusu gelmede, devlet kokusu duyulmada. Hani birisi, kap-karanlık gecede bir kervanla yoldaş olmuş, gidiyor. Korkusundan, her solukta harâmiler kervanı basmış sanmada. Yol arkadaşlarının seslerini işitmek, onları, seslerinden tanımak ister bu adam; onların sözlerini işitti mi, emniyet olur. "Ya Muhammed,söyle: Oku." Sen söyle; çünkü özün lâtif, gözlere görünmüyor; söz söyledin mi, anlıyorlar ki bildiksin, canlar emniyet oluyor, esenleşiyor. Söz söyle;

Seninle konuşmadıkça seni göremiyorum ben.

Ovada küçücük bir yaratık vardır. Küçüklüğünden göze görünmez. Fakat bağırdı-öttü mü, sesinden anlaşılır. Yaratıklar da dünya ovasına dalmışlardır; senin özünse pek lâtif, gözlere görünmüyor; söz söyle de tanısınlar seni. Sen, bir yere gitmek istedin mi, önce gönlün gider, orasını görür, orasının ahvâlini anlar. Sonra gönül geriye gelir, bedeni çeker-götürür. Şimdi bütün bu yaratıklar, peygamberlerle erenlere karşı bedendir; âlemin gönlü peygamberlerle erenlerdir. Önce onlar, o âleme gittiler; insanlıktan, etten-deriden sıyrıldılar; aşağıdan-yukardan çıktılar; bu âlemi de seyrettiler, o âlemi de. Konaklar aştilar; sonucu, yol nasıl alınır, anladılar. Ondan sonra geldiler; o temelli âleme gelin; bu dünya yıkık bir âlem,geçici bir saray; biz hoş bir yer bulduk, size haber vermedeyiz diye halkı o âleme çağırıyorlar. Artık anlaşıldı ya; gönlüm, herhalde sevgiliyle beraber; konaklar aşmaya ihtiyacı yok; ne yol kesici korkusu var, ne palan, deve ihtiyacı. Bunlarla bağlı olan, yoksul beden.

Rubâi

Gönüle dedim ki: A gönül, bilgisizlikten

Nasıl bir kişinin tapısından yoksunsun, bilir misin?

Gönül bana, a arayan dedi, yanlış söylüyorsun;

Ben tapıdayım da sensin başı dönen.

Nerde olursan ol, ne halde bulunursan bulun; sevmeye, âşık olmaya çalış. Sevgi mülkün, ülken oldu mu, boyuna âşık olursun; mezarda da, mahşerde de, cennette de âşık olursun; sonu gelmez ya; boyuna âşık olursun. Mademki buğday ektin, kesin olarak buğday biter; ambardaki buğday da o biten buğdaydır. Mecnûn, Leylâ'ya bir mektup yazmak istedi; eline kalemi aldı, şu beyti söyledi:

Hayâlin gözümde, adın ağızımda;

Anışın gönlünde, nereye yazayım?

Mâdemki hayâlin gözü durak edinmiş, adın ağızdan gitmiyor; anışın can evinde; peki, mektubu kime yazayım; buralarda dolaşip duruyorsun sen dedi de kalemi kırdı, kâğıdı yırttı. Çok kişiler vardır, gönülleri bu sözlerle doludur; fakat söyleyemezler; söylemeye âşık olsalar, söylemek isteseler bile söyleyemezler. Buna şaşılmaz, aşkı da gidermez bu. Zâtî temel olan da gönüldür, dilektir, aşktır. Hani çocuk da süte âşıktır, ondan yardım görür, onunla kuvvetlenir, büyür. Bununla beraber gene de sütü anlatamaz, târif edemez; ben süttün ne tat duyuyorum, onu içmezsem nasıl kederleniyorum, nasıl arıklaşıyorum diyemez; tadını da söze getiremez, bulamadığı zamanki kederini de. Canı süt ister, süte âşıktır. Fakat büyüyen, ergenlik çağına gelen kişi, sütü binlerce çeşit târif etse, övse, anlatsa gene de çocuğun bulduğu tadı bulamaz sütte, onun aldığı zevki alamaz süttten.

44. BÖLÜM

O gencin adı ne (dedi). Seyfeddin (dediler).

Buyurdu ki:

Seyf (kılıç), kındadır, görünmez. Seyfeddin ona derler ki din için savaşı. Çabası, tümünden Allah içindir; doğruyu eğriden ayırır; gerçeği aslı olmayandan ayırt eder. Ancak önce kendisiyle savaşması, önce kendi huylarını güzelleştirmesi gerek. "Kendinden başla." Bütün öğütleri önce kendine vermek gerek. İnsan, sen de adamsın, elin-ayağın, kulağın, aklın, gözün, ağzın var demeli; peygamberler, erenler, devletler buldular, maksatlarına erdiler; onlar da adamdı; onların da benim gibi kulakları, akılları, dilleri, elleri ayakları vardı. Ne yüzden onlara yol veriyorlar, kapıyı açıyorlar da bana yol vermiyorlar, kapıyı örtüyorlar yüzüme? İnsan, kendi kulağını kendi burmalı, gece-gündüz, ne yaptın, elinden ne biçim bir iş çıktı da makbul olmuyorsun, seni kabul etmiyorlar diye kendisiyle savaşmalı da seyfullah olmalı, Allah dili kesilmeli. Meselâ, on kişi, bir eve gitmek ister. Dokuzu yol bulur, eve girer; biri dışarda kalır, içeri almazlar onu. Kesin olarak bu adam, kendi-kendine düşünür, acaba ben ne yaptım ki beni içeriye almadılar; benden edepten dışarı ne meydana geldi diye ağlar, yakarır. İnsanın, suç

kendisine vermesi, kendisini kusurlu görmesi, edepsiz tanınması; bunu bana Allah yaptırıyor, ben ne yapayım, onun dileği böyle; dileseydi yol verirdi dememesi gerek. Çünkü bu, bir yolla Allah'a sövmektir, Allah'a kılıç çekmektir. Böyle olursa bu bakımdan Allah'a çekilmiş kılıç olur, Allah kılıcı değil. Ulu Allah, hısımdan-akrabâdan münezzehtir. "Doğurmaz da, doğmamıştır da." Hiçbir kimse, kulluktan başka bir yolla yol bulamaz ona. "Allah zengindir, sizsiniz yoksullar." Allah'a yol bulan kişiye, onun Allah'a benden daha çok yakınlığı var, benden daha bildik, daha çok ilgisi var Allah'la diyemezsin; mümkünü yok bunun. Ona yakınlık, ancak kullukla olabilir. O, herkese her şeye, genel olarak vericidir. Denizin eteğini incilerle doldurur; tikene gülden elbise giydirir; bir avuç toprağa, garezsiz, geçmişsiz can bağışlar. Kâinatın bütün parça-buçuklarının payı vardır nîmetinden. Bir insan, filân şehirde vergili bir adam varmış; pek büyük bağışlarda bulunuyormuş diye buysa bana da verir umusuna düşer de ondan faydalanmak için mutlaka oraya gider. Allah'ın nîmet verışı de bu kadar meşhur, bütün âlemin haberi var onun lûtfundan; peki, niçin dilemezsin ondan, neden vuslat elbisesi ummazsın ondan? Dilerse kendi verir demişsin de tembelcesine oturup kalmışsın; hiç çabalamıyorsun. Akli, anlayışı olmayan köpek bile aç kaldı mı, ekmeği kalmadı mı karşına gelir, kuyrucağını sallamaya, yâni, bana ekmek ver, ekmeğim yok benim, fakat sende ekmek var demeye koyulur; bu kadarcık bir anlayış vardır onda.

Köpekten de aşağı değilsin ya; o bile toz-toprak içinde yatmaya; dilerse kendi verir demeye râzı olmuyor; yalvarıyor, kuyruk sallıyor. Sen de kuyruk salla, Allah'tan iste, yoksulluk göster. Böylesine bir vergilinin karşısında yoksulluk göstermek, pek istenir-dilenir bir şeydir. Mâdemki bahtın yok, bir kişiden baht iste ki onun bahtı yâverdir, devlet ıssıdır. Allah, pek yakındır sana. Ne düşünsen, ne kursan seninle bilebilir o. Çünkü düşünceyi, kuruntuyu var eden de odur, sana eş eden de o. Yalnız, pek yakın olduğundan göremezsin. Ne şaşılacak şey ki, yaptığın her işte aklın, seninle; onunla giriyorsun giriştiğin işe. Fakat akli hiç göremiyorsun, ancak eseriyle görüyorsun; asıl akli görmene imkân yok. Meselâ, birisi hamama gider. Kızıdır. Hamamın içinde nereye gitse ısı kendisiyle bilebilir. Ateşin ısısının tesiriyle kızışmıştır amma ateşi göremez. Hamamdan çıkar da ateşi gözüyle görürse anlar ki hamam da ateşle kızışmadadır, hamamdakiler de; bilir ki hamamdaki ısı, ateşlenmiş. İnsanın varlığı da büyük bir hamamdır. Orda aklın, canın, nefsin ısısı hep vardır. Fakat hamamdan dışarıya çıktın da öbür dünyaya yüz tuttun mu aklın da kendini görürsün, nefsin de, canın da. Anlarsın ki bu buluş, bu anlayış, aklın ışığındanmış; o düzenler, nefistenmiş; yaşayış da canın eseriymiş. Her birinin özünü görürsün o vakit; fakat hamamda oldukça ateşi gözünle görmene imkân yok, ancak eseriyle görebilirsin. Yahut da hiç akar su görmemiş birinin gözlerini bağlasalar da suya alsalar yaş bir şeyin gözüne vurduğunu, bedenini kapladığını duyar, fakat o nedir, bunu bilmez. Gözlerini açtılar mı ap-açık görür bilir ki şuymuş o. Önce eserleriyle bildi, şimdi kendisi gördü. Şu halde Allah'a karşı yoksulluk göster, ihtiyâcın neyse ondan iste; bu isteyiş hiç mi hiç yitmez." Beni çağırın, icâbet edeceğim size."

Semerkant'teydik. Hârezmşâh Semerkand'i kuşatmıştı. Asker çekmişti, savaşmadaydı. Oturduğumuz mahallede bir kız vardı, pek güzeldi. Öylesine güzeldi ki o şehirde eşi-benzeri yoktu. Her solukta duyuyordum, diyordu ki: Allah'ım, nasıl revâ görürsün de zâlimlerin ellerine verirsen beni? Biliyorum, hiç revâ görmezsin bunu, sana güvencim var. Şehri yağma ettiler, bütün halkı tutsak edip götürdüler. O kadının cârîyeciklerini bile tutsak edip götürdüler de ona hiçbir elem erişmedi; o kadar güzel olmakla beraber kimse ona bakmadı bile. Bilmelisin ki kim, kendisini Allah'a tapşırırsa zararlardan emîn olur, sağ-esen kalır; onun katında hiç kimsenin dileği yitmemiştir zâti.

Bir derviş, oğluna öğretmişti, alıştırmıştı onu. Çocuk ne isterse babası, Allah'tan iste derdi. Çocuk ağlar-sızlar, dileğini Allah'tan isterdi. Ondandır sonra çocuğa istediğini verirlerdi. Böylece yıllar geçti.

Çocuk, evde yalnız kalmıştı birgün. Derken canı keşkek istedi. Gayb âleminden geldi. Yedi, adam-akıllı doydu. Babası, anası geldiler. Birşey istemiyor musun dediler. Keşkek istedim, geldi, yedim dedi. Babası, hamdolsun Allah'a ki bu durağa ulaştın dedi; Allah'a güvenci de büsbütün arttı.

Meryem'in anası, Meryem'i doğurunca onu, Allah evine adanmış, ona hiçbir iş buyurmamayı kurmuştu. Götürdü, mescidin bir bucağına bıraktı. Zekeriyâ, onu yetiştirmek istedi; fakat herkes de bu işi, üzerine almayı dilemedeydi. Aralarında kavga çıktı; herkes, ben yetiştireceğim demedeydi. O zamanın töresi şuydu: Herkes, suya bir sopa atardı; kimin sopası suyun üstünde durursa o iş, onun olurdu. Tesâdüf bu ya, Zekeriyâ'nın falı düz geldi. Evet dediler, çocuğu o yetiştirecek; hak onun. Zekeriyâ, her gün, Meryem'e yemek getirirdi. Hangi yemeği getirirse mescidin bir bucağında o yemeği bulurdu. Bir gün Meryem'e, seni ben kabullendim, bu yemeği nerden getiriyorsun dedi. Meryem, yemeğe ihtiyâcım oldu mu, ne istiyorsam Ulu Allah gönderiyor dedi. Onun rahmetine son yok, kim ona dayanır, güvenirse dayancı-güvenci hiç yitmez. Zekeriyâ dedi ki: Yârabbi, herkesin dileğini veriyorsun; benim de bir dileğim var; sen müyesser et. Bana öylesine bir erkek evlât ver ki senin dostun olsun; ben teşvik etmeden seninle düşün-kalksın, sana ibâdetle bulunsun. Ulu Allah, Yahyâ'yı verdi ona; hem de Zekeriyâ'nın beli iki kat olduktan, iyice arık bir hale geldikten sonra. Anası da gençken kısrıdı; ihtiyarlamışken iyiden-iyiye hayız gördü, gebe kalıp doğurdu. Bunlara bak da bil ki bütün bunlar, Allah gücüne karşı bahanedir ancak. Her şey ondan, her şeyde hükmeden, hem de kayıtsız hükmeden o. İnanmış, o kişiye derler ki bu duvarın ardında birisinin bulunduğunu, biz onu görmediğimiz halde onun, bizim hallerimizi, bir-bir bildiğini, gördüğünü bilir; hayır, bunların hepsi de hikâyeden başka bir şey değil diyen, inanmayan kişinin aksine iyiden-iyiye inanır buna. Zâti inanmayanın da bir gün kulağını burarlar; pişman olur, ah der, kötü söyledim, yanıldım; meğer hep oymuş, bense o, yok diyordum. Meselâ sen rebap çalmadasın; biliyorsun ki ben, duvarın ardındayım; rebap çalar-durursun, hiç ardını-arasını kesmezsin.

Şu namaz, bütün gün kıyâmda, rükûda, secdede durman için konmamış ya; maksat, namazda, sende beliren halin, daima sende olmasıdır. Uykuda, uyanıklıkta, bir şey yazarken, bir şey okurken, hâsılı bütün hallerde Allah'ı anıştan ayrılmamalısın ki "Onlar, namazlarını boyuna kırlarlar" sırrına eresin, buna erenlere katılasın. Zâti şu söylemek, susmak, yemek, uyumak, öfkelenmek, bağışlamak, gibi bütün haller, bütün huylar, değirmenin dönüşünden başka bir şey değil. Değirmen de kesin olarak suyla döner. Çünkü susuz sınımaştır kendini o. Peki, şimdi değirmen, bu dönüşü kendinden bilirse bilgisizliğin, hiçbir şeyden haberi olmayışın ta kendisidir bu. Bu dönüş de vardır, meydan da var; çünkü bu dünyanın halleridir bunlar. Allah'a yalvar, sızlan; a benim Allah'ım, şu dönüşten başka, cansal bir dönüş ver bana, onu müyesser et bana; bütün dilekleri veren sensin; senin keremin, rahmetin bütün varlıklara genel olarak sunulmada de. Soluktan-soluğa dileklerini Allah'a bildir; boyuna an onu. Çünkü onu anış, can kuşuna güç-kuvvettir, kol kanat, O dileğe, bir uğurdan ulaşırsan nur mu, nu olur bu; tam ulaşamazsan Allah'ı anmakla azar-azar, yavaş-yavaş için aydınlanır, dünyadan kesilir-gidersin. Meselâ bir kuş, göğe doğru uçmak ister; göğe ulaşamasa da soluktan-soluğa yeryüzünden uzaklaşır, öbür kuşlardan daha yücelerde uçar. Meselâ bir hokkada misk var, hokkanın ağzı da dar; içine el sığmıyor; miski çıkarmana imkân yok. Bununla beraber elini sürdükçe elin kokmada, burnuna o güzelim koku geliyor, seni hoş bir hale getiriyor ya. Allah'ı anış da böyledir işte. Zâtına erişmesen de ulular ulusu Allah'ı anışın tesirleri olur sana; onu anıştan pek büyük faydalar elde edersin.

45. BOLÜM

Şeyh İbrâhim aziz bir derviş. Onu gördük mü dostları hatırlıyoruz. Mevlânâ Şemseddîn, ona pek iltifat ederdi. Boyuna bizim Şeyh İbrâhim'imiz derdi, kendisine mal ederdi onu. Allah'ın lûtfu başkadır, çalışıp çabalamak başka. Peygamberler, peygamberlik durağına çalışmayla ulaşmadılar; o devleti Allah lûtfuyla buldular. Ancak bu durağa ulaşan kişinin huyunun, yaşayışının itâatle, ibâdetle geçmesi, halinin düzgün olması da bir töredir; bu da avam içindir; avâmın, onların sözlerine, onlara güvenmelerini sağlamak içindir. Çünkü, avâm, içyüzü göremez, görünüşe bakar; görünüşe bakınca da bu yüzden, bu akışın bereketinden içyüze yol bulur. Firavun da pek çalışırdı, mal verirdi, ihşanda bulunurdu, hayrı yayar-dururdu amma Allah lûtfuna mazhar olmadığından o ibâdet, o çaba, o vergi, kendisine bir parlaklık veremedi; hepsi de örtüldü-gitti. Hani bir bey, bir kale dizdârı, kaledakilere ihşanda bulunur, hayırlar yapar. Fakat maksadı, padişaha karşı çıkmaktır, ona isyan etmektir de bu yüzden ihşanda bulunur; o ihşanın kendisine ne hayrı dokunur, ne bir parlaklık verir ona o vergi. Amma bir uğurdan, Allah lûtfetmemiş ona da denemez; olabilir ya, Allah'ın gizli bir lûtfu vardır ona da herhangi bir sebeple görünüşte reddetmiştir onu. Çünkü padişahın kahrı da vardır, lûtfu da; elbise de verir, zindana da atar; her ikisi de gerektir. Gönül ehli, Firavun'a Allah'ın hiç lûtfu yok diyemez; ancak görünüşe kapılanlar onu, tümünden reddedilmiş sayar; görünüşü korumak için bu, gereklidir de. Padişah birisini astırta onu, halkın görebileceği bir yerde, pek yüce bir yerde astırır. Halktan gizli, bir evin bucağında, küçücük bir çiviye de astırabilir; fakat halk görsün de ibret alsın, padişahın buyruğunun geçtiği, yürüdüğü anlaşılсын diye yüce bir yerde astırır onu. Zâti bütün darağaçları tahtadan değildir ki. Mevki, yücelik, dünya devleti de pek büyük, pek yüce bir darağacıdır. Allah, birisine kahretmek istedi mi dünyada ona büyük bir mevki, ulu bir padişahlık verir. Firavun gibi Nemrûd gibi, bunlara eşit olanlar gibi hani. O mevki, bir darağacına benzer; Ulu Allah onları, bütün halk görsün, bilsin diye bu darağacına çekmiştir. Çünkü Ulu Allah, «Ben gizli bir defineydim; bilinmeyi istedim, beni bilsinler dedim» buyuruyor. Yâni bütün âlemi yarattım; kimi lûtufla, kimi kahırla, fakat hepsinden de maksat, kendimizi göstermek. Öylesine padişah değildir o ki bir tek muarrif, saltanatını bildirebilsin. Âlemin bütün zerrelere muarrif kesilse de onu övmeye kalkışsa hepsi de bunda kalır, onu târif edemez. Demek ki bütün yaratıklar, gece-gündüz, Allah'ı bildirip durmada. Ancak onların kimisi biliyor bunu, Allah'ın bildirisini anlıyor, kimi si de gaflette. Fakat ne olursa olsun, Allah'ı bildirme, gösterme var ya. Hani bir bey, birisini dövmelerini, edebe getirmelerini buyursa o adam da bağırma, feryât etmeye koyulsa her ikisi de, döven de, dövülen de beyin buyruğunun yürüdüğünü gösterir. Dövülen, acıdan bağırır-çağırır amma herkes bilir ki döven de beyin buyruğuna uymuş, dövülen de. Bu iki işten, beyin buyruğu görülüyor. Allah'ı ispat eden, boyuna onu bildirmede, göstermede. Allah yok diyen de onu bildiriyor amma. Çünkü birşeyi ispat etmek, inkâr etmek olmazsa düşünülemez bile; hem de bu, tatsız-tuzsuz bir şey olur. Bir mecliste, bir bahse giren, ortaya bir mesele atan, orda kabul etmiyorum diyen, onunla çekişen biri olmazsa neyi ispat eder ki? Onun söyleyeceği sözde ne zevk olur ki? Çünkü ispat, inkâr karşısında güzeldir. Bunun gibi şu dünya da Allah'ı ispat meclisidir; ispat edenle inkâr eden olmadıkça bu meclisin zevki yoktur: her ikisi de Allah'ı göstermededir bunların.

Dostlar iğdişbaşı'nın katına gittiler. O, kızdı da hepinizin ne işi var burada dedi. Dediler ki: Kalabalık bir halde, hep birden gelişimiz, birisine zulmetmek için değil, dayanmada birbirimize yardımcı olalım, birbirimize dayanalım dedik. Hani yasta halk toplanır; ölümü kovmak için değildir bu; yasa düşeni teselli etmek, hatırandan kederi gidermek içindir. «İnananlar, bir kişi gibidir.»

Dervişler, bir beden sayılırlar. Organlardan biri ağrırsa öbürleri de derde uğrar. Göz görmeyi bırakır, kulak duymayı, dil söylemeyi. Hepsini de ağrıyan organın katına toplar. Dostluğun şartı, kendini dostuna fedâ etmektir; dost için kendini kavgalara atmaktır. Çünkü herkesin yüzü bir şeydir; herkes bir denize dalmıştır; îmanın da şartı budur, İslâmın da. Bedenle taşınan yük, canla taşınan yüke ne benzesin. «Zararı yok, biz Rabbimize dönenleriz.» inanan, kendisini Allah'a fedâ etti mi, belâyı-kazâyı, eli-ayağı ne diye düşünsün? Mâdem ki Allah'a gidiyor, ele-ayağa ne hâcet? Eli-ayağı, o yandan bu yana gelmen için verdi sana; fakat eli yapana, ayağı yaratan giderken elden çıksan, ayaktan kalsan, Firavun'un büyücüleri gibi elsiz-ayaksız olsan ne gam.

Gümüş bedenli sevgilinin elinden, zehir bile olsa içilir.

Acı sözleri, şeker gibi yenir.

Pek tatlı tuzludur sevgili, pek tatlı-tuzlu;

Tuz olan yerde ciğer yenebilir.

46. BÖLÜM

Ulu Allah hayrı da irâde eder, şerri de; fakat ancak hayra râzı olur. Çünkü «Ben gizli bir defineyim; bilinmeyi sevdim, diledim» demiştir. Hiç şüphe yok ki Ulu Allah emri de irâde eder, nehyi de. Emir, emredilen kişinin, huy bakımından hoşlanmadığı şeyi yap demektir. A aç, helva ye, şeker ye denemez aç kişiye. Dense bile bu emir değildir, ağırlamadır. İnsanın yapmak istediği şeye de yapma denir; yapmak istemediği şeye değil. İnsana taş yeme, tiken yeme denmesi doğru olamaz. Dense bile buna nehiy denmez. Hayrı buyurmanın, şerri yapma demenin doğru olması için şerri yapmak isteyen birinin bulunması şarttır. Böylesine birinin varlığını dileyiş de şerri dilemektir; fakat şerre râzı olmaz; olsaydı hayrı buyurmazdı. Bu, şuna benzer: Hani okutmak isteyen var ya, o, okuyacak-öğrenecek kişinin bilgisizliğini istiyor demektir. Çünkü ancak bilgisiz okutulur, bilmeyene öğretilir. Bir şey dilemek, o şeye gerekli olan şeyleri de dilemektir. Fakat okutan, okuyanın bilgisizliğine râzı olamaz; olsaydı öğretmezdi. Hekim de buna benzer; hekimlik yapmayı istedi mi, insanların hastalanmasını istiyor demektir; çünkü hekimliğini göstermesi ancak insanların hastalanmasıyla mümkündür. Fakat insanların hastalanmasına râzı değildir, râzı olsaydı onları tedâvi etmezdi, onlara ilâç vermezdi. Ekmekçi de böyle; kazansın, geçimi yoluna girsin diye insanların acıkmasını ister. Fakat aç kalmalarına da râzı değildir, râzı olsaydı ekmek satmazdı. Kumandanlar da, ordu da böyle; padişahlarına aykırı biri olsun, düşmanlar başkaldırsınlar derler; çünkü böyle olmasa erlikleri de meydana çıkmaz, padişaha olan sevgileri de; padişah da onlara ihtiyâcı olmayacağından onları derleyip toplamaz. Fakat isyâna da râzı değildirler; râzı olsalardı karşı durmazlar, savaşmazlardı. İnsan da böyledir. Kendi nefsindeki şer işletecek huyları diler; çünkü o, şükreden, itâatte bulanı, çekineni sever; bunların, bu huyların kendisinde bulunabilmesi için nefsinde kötülüğün, şer yaptırıcı huyların da bulunması gerektir. Bir şey dilemek, o şeye gereken şeyleri de dilemektir. İnsan da o kötülükleri diler ama onlara râzı olmaz.

Çünkü bunları nefisinden gidermeye çalışır-durur. Demek ki o bir yüzden şerri istediğini, bir yüzden de dilemediğini biliyor; düşmansa o diyor, hiçbir yüzden, nasıl olursa olsun, şerri dilemez. Buna imkân yoktur; yâni insan bir şey dilesin de o şeye gerekli olan şeyleri dilemesin, imkânı yoktur bunun. "Yap-yapma"nın gerekli de yaratılıştan şerre râğbet eden, yaratılıştan hayırdan nefret eden şu bencil nefistir. Öylesine bir nefistir bu ki dünyada ki bütün şerler de ona gerekli olan şeylerdir. Şu kötü işleri dilemeseydi, nefse uymayı istemeseydi bunlara gerekli olan yapmayı da istemezdi insan. Fakat kötülöklere râzı olsaydı da ne yap derdi, ne yapma. Hâsılı kötölük, kötölükten başka bir şey için dilenir. Sonra şunu da söyleyelim: İnsan, bütün hayırları istese şerleri gidermek de hayırlardan bir hayırdır; şu halde şerri gidermeyi istiyor demektir. İyi amma şerri gidermek, şerrin bulunmasıyla mümkündür. Yahut da insan, inanmayı, inancı ister dersek, inanmak, küfürden sonra mümkündür. Demek ki küfür, iman için gerekli şeylerden. Hâsılı şerri, şer olduğu için dilemek, çirkindir; fakat hayır için dilemek çirkin değildir. Ulu Allah, «Kisâsta sizin için yaşayış var?, buyurdu. Ulu Allah'ın yapısını yıkmak şerdir; fakat yarı-buçuk şerdir; buna karşılık halkı öldürmeden korumak, tüm hayırdır. Tüm hayır için parça-buçuk şerri istemek, kötü bir şey olamaz; tüm şerre râzı olarak parça-buçuk şer dileğinden vazgeçmek kötüdür. Bu, şuna benzer: Ana, çocuğu azarlamak, dövmez istemez; çünkü parça-buçuk şerri görür o. Babaysa çocuğun azarlanmasını, dövülmesini ister, râzıdır buna; çünkü tüm şerri görür; kangren olan uzvun kesilmesi gibi hani. Ulu Allah bağışlar, yarlıgar, azâbı da çetindir. Bütün bu sıfatlarla Allah'ı gerçeklemini diler mi, dilemez mi? Elbette evet, diler, değil mi? Suçlar olmasa bağışlayıcı, yargılayıcı da olamaz. Bir şeyi dilemek, o şeye gerekli şeyleri de dilemektir. Böylece bize de bağışlamamızı, barışmamızı buyuruyor; düzene girmemizi, uzlaşmamızı buyuruyor; buyruğun, düşmanlık olmadıkça faydası olmaz ki. Sadr-al İslâm buna benzer şu sözleri söylemiştir: Gerçekten de Allah bize kazanmayı, mal elde etmeyi buyurdu; çünkü «Allah yoluna harcayın, yoksulları doyurun» dedi. Mal olmadıkça doyurmanın da imkânı yoktur; bu bakımdan bu buyruk, mal elde etmeyi buyurmaktır. Kim, birisine, kalk, namaz kıl derse kesin olarak ona abdest almayı, su bulmayı buyurmuştur; bunların hepsi de namaz için gerekli şeylerdir(*)).

(*) Bu fasıl Arapçadır.

47. BOLÜM

Şükretmek avlanmaktır, nîmeti bağlamaktır. Şükür sesini duydun mu nîmetin çoğalmasına hazırlan. «Allah bir kulu sevdi mi sınar, belâlara uğratar.» Sabrederse onu seçer, şükrederse de akrânı arasında seçkin bir hale getirir onu. Kimi kullar vardır, kahrı yüzünden şükrederler. Allah'a; kim kullarda vardır, Lûtfu yüzünden şükrederler Allah'a; bunların herbiri de hayırlıdır; çünkü şükretmek panzehirdir; kahrı lûtfu döndürür. Akıllı, olgun, o kişiye derler ki gizli-açık, cefâya şükreder; öylesine bir kişidir o ki Allah, seçmiştir onu, maksadı oç almak bile olsa şükürle maksadına ulaşmayı hızlaştırır; çünkü ap-açık şikâyetlenmek, içteki şikâyeti azaltmaktır. Esenlik ona, Peygamber, «Ben çok güle-güle öldüren kişiyim» dedi. Yâni, cefâ eden gülüşüm, onu öldürüştür sanki. Gülüşten maksat, şikâyet yerine şükretmektir. Hikâye edilmiştir ya, bir Yahûdi vardı; Allah Elçisi'nin ashâbından birinin evinin üst katında otururdu. Yahûdi'nin lâğımından pislikler, çocukların sidikleri, çamaşır suları, o zâtın evine

akardı. Böyle olduğu halde o, teŖekkürler ederdi. Yahûdi'ye, ayâline de Yahûdiye teŖekkürler etmesini, işi belli etmemesini buyururdu. Böylece sekiz yıl geçti. Derken ashâptan olan o zat öldü. Yahudi, ev halkına başsağlığı vermek için sahâbeden bulunan zâtın katına indi. Evdeki pislikleri, pisliklerin aktığı delikleri görünce bunca zamandır olup-biteni anladı, pek nâdim oldu. Ölen zâtın karısına, ne diye bana haber vermediniz, ne diye boyuna bana teŖekkür edip durdunuz dedi. Ev halkı, o buyururdu teŖekkür etmemizi, teŖekkürden vazgeçmememiz için bizi korkuturdu dediler. Yahûdi imana geldi, Müslüman oldu(1).

Çalgı, insanı nasıl şaraba düşürürse;

İnsan çalgıyla nasıl içtikçe içerse,

İyileri anış da iyiliğini arttırır insanın(2).

Bu yüzdendir ki Allah, peygamberlerini, iyi kullarını Kur'ân'da anar, yaptıklarına şükürde bulunur; gücü yettiği halde suçluyu bağışlayanı över(3).

Şükretmek, nimet memesini emmektir. Meme dolu olsa bile emmezsen süt gelmez.

(Birisi,) şükretmemenin sebebi nedir, şükretmeye engel olan ne diye sordu.

Şeyh buyurdu ki:

Şükre engel olan, ham umut beslemedir. Elde ettiğinden daha çoğunu ummuştı; o ham umut, çok isteğe bağlamıştı onu. Gönlüne koyduğundan daha azını elde etmesi, şükre engel oldu. Onun, kendinde ki ayıptan, kendindeki kusurdan da haberi yoktu, ayıptan, kusurdan uzak gördüğü kişideki ayıptan, kusurdan da haberi yoktu. Hâsılı ham umut gütmek, ham meyve yemeye, pişmemiş ekmek yemeye, çiy et yemeye benzer; elbette bir hastalık belirtir, insanı şükretmekten alı kor. İnsanın, zarar veren bir şey yediğini anlayınca kusması gerek. Ulu Allah, onu kusturmak, o bozuk sanıdan kurtarmak için hikmetinden, onu şükretmemeye uğratmıştır ki o tek sayrılık, yüz sayrılık olmasın(*). «Dönsünler, vazgeçsinler diye onları iyiliklere, kötülöklere uğrattık."Yâni, onları, ummadıkları yerlerden rızıklandırdık; bu rızıklar, gizli âlemden gelir; gözleri, Allah'ın ortakları gibi görünen sebepleri görür, o sebeplerle örtölür. Hani Abû-Yezîd gibi. O da yârabbi demişti, sana şirk koşmadım ben. Ulu Allah, a Abû-Yezîd dedi, süt içtiğin gece yok mu? Hani bir gece süt içmişti de süt bana dokundu demiştin; oysa ki zarar veren de benim, fayda veren de. Sebebi göreni müşrik saydı Allah da sütü içtikten sonra zarar veren benim; fakat sütü bir suç, verdiği zararı da hocanın azarı haline kodum. Hoca talebesine meyve yeme der. Talebe yer; hoca talebeyi falakaya yıkar. Şimdi, meyve yedim de tabanlarıma zarar verdi dersen bu söz doğru olmaz. Kim dilini, Allah'a şirk koşmadan korsa Allah da onun canını şirkten korur; işte bu da, buna dayanır. Az, Allah'ın katında çoktur. Hamdle şükür arasında ki fark şudur. Bir nimete şükredersen de meselâ, filânın güzelliğine, yiğitliğine şükrettin diyemezsin; hamd, şükre göre daha geneldir.

1. Bu fasıl, buraya dek Arapçadır.

2. Bu beyit Farsçadır.

3. Bu cümleler gene Arapçadır.

* Buraya kadar Farsça, ondan sonra sona dek Arapçadır.

48. BÖLÜM

Birisi imamlık ediyordu. Şimdi sağısın, varsın ya, «O boru çalınınca» âyetindeki borunun sesini duy,

İşte, «Tanrım, bize dünyada da güzel şeyler ver, ahrette de» âyetinin anlamı budur.

İşte, «Tanrım, bize dünyada da güzel şeyler ver, ahrette de» âyetinin anlamı budur.

«İnsan öfkelenince hayır duâ eder gibi kendine, ehline-ayâline beddua eder, insan, pek acelecidir» âyetinin anlamı şudur:

«Kul huvalah» pek azdır görünüşte; Bakara sûresiye hayli uzundur.

Padişahın biri, birinin üç mektubunu okudu, cevap yazmadı.

Arap beylerinden biri de namazdaydı. İmamın ensesine bir sille aşk etti. İmam, öbür rik'atte

«Araplardan Allah'a, âhîret gününe inanan» âyetini okudu. O Arap, imama, sille ıslah etti seni dedi.

Biz de her solukta, gizli âlemden bir sille yemedeyiz. Neye yöneliyorsak bir silleye ondan uzaklaştırıyor bizi. Gene bir başka şeye yöneliyoruz, gene öyle yapıyor. Dayanamayacağımız şey, yere batmaktır, uzak kalmaktır denmiş. «Bedenin eklerini kesmek, dosttan ayrılıştan kolaydır.» Yere batmaktan maksat, dünyaya dalmak, dünya ehline katılmaktır. Uzak düşmekten maksat da erenlerin gönüllerinden uzak düşmektir. Hani birisi bir yemek yer, yediği yemek midesinde ekşir; derken onu kusar. Ekşimeseydi, kusmasaydı o yemek, insanın parça-buçuğu olacaktı. Şimdi mürit de şeyhin gönlüne girmek için yaltaklanır, hizmet eder. Derken Allah korusun, ondan bir iştir, meydana gelir; bu iş şeyhe hoş gelmez, onu gönlünden çıkarır atar; bu mürit, adamın yedikten sonra kustuğu yemeğe döner. O yemek, insanın parça-buçuğu olacaktı, ekşimesi yüzünden kusuldu-gitti. O mürit de zaman geçecek, şeyh olacaktı, bir kötü hareketi yüzünden şeyhin gönlünden çıktı-gitti.

Aşkın, âleme bir tellâldır, saldı da,

Gönülleri dertlere-belâlara uğrattı.

Derken hepsini de yaktı-kül etti;

Bir yeldir, estirdi; aldırış etmezlik yeliyle hepsini savurdu-gitti.

O aldırış etmezlik yelinde o gönüller, oynarlar, nâra atarlar. Böyle değilse bu haberi kim getirdi? Oysa ki her solukta bu haber tazelenmede. Gönüller, yaşayışlarını o yanıšta, öyle savruluştta görmeselerdi nasıl olurdu da ona bu kadar özenirlerdi? Dünya isteklerinin ateşine düşüp yanan, yanıp kül olan gönüllerden ne bir ses duyarsın, ne onlarda bir parlaklık görürsün.

İyice bildim ki israf, huyum değildir benim;

Rızkım, nasıl olsa gelip bulacaktır beni.

Onu elde etmeye çalışıp yorulmadayım;

Fakat otursam da o, bana gelir, yorulmam da hem.

Gerçekten de ben, rızkın yolunu-yordamını bilmişim. Boş yere ha bire koşmak huyum değil; boşuna kendimi yormak huyum değil. Gerçekten de gümüş olsun, yiyecek-içecek olsun, giyecek olsun, belden aşağı istekler olsun, rızkım neyse, otursam da gelir, beni bulur. Onların peşinde koşmak beni zahmetlere sokar, yorar, horlar. Dayanır da yerimde oturursam zahmetsizce, horlanmadan gelir, bulur beni; çünkü o rızk da beni ister, arar; beni kendisine çeker. Beni kendisine çekmezse o kalkar, gelir bana; hani ben de onu çekemezsem kalkar, ona giderim ya, tıpkı onun gibi. Bu sözden maksat şudur: Din işine uğraş da dünya, senin ardından koşsun. O oturmadan maksat, oturup din işine girişmektir. Koşsa bile mâdem ki din işine koşuyor, oturmuş sayılır koşan. Oturmuş bile olsa dünya için oturan, koşuyor sayılır. Esenlik ona, Peygamber demiştir ki: «Kim, dertlerini bir dert yaparsa Allah, onun öteki dertlerini de giderir.» Kimin on derdi olsa din derdine düştü mü, Ulu Allah o dokuz derdi, o çalışmadan düzeltir-gider. Peygamberler, Allah rızâsını kazanma derdine düşmüşlerdi ya; ekmek de onlara sunuldu, ad-san da. Kim Allah râzılığını dilerse bu dünyada da peygamberlere düşer-kalkar, öbür dünyada da. «Allah'ın nimetlendirdiği kişiler, peygamberlerdir, gerçeklerle, şehitlerle, tertemiz erlerle.» Hattâ sözün de yeri mi? O kişi, Allah ile düşer kalkar. Çünkü «Ben, beni ananlayım.» demiş. Onunla düşüp-kalkan Allah olmasaydı, gönlünde Allah'ı özleyiş bulunmazdı. Gül olmadıkça gül kokusu gelmez; misk olmazsa misk kokusu duyulmaz. Bu sözün sonu yoktur. Sonu olsaydı başka sözlere benzerdi.

Gece bitti-gitti de sözümüzün sonu gelmedi.

Bu dünyanın gecesi geçer-gider de bu sözün ışığı, her solukta daha da fazla parlak, görünür. Nitekim peygamberlerin ömür gecesi geçti-gitti amma sözlerinde ki ışık geçmedi, bitmedi; geçmezde-bitmez de.

Mecnûn için dediler ki: Leylâ'yı seviyorsa şaşılmaz buna; ikisi de daha çocukken bir mektepteydiler. Mecnûn bu sözü duyunca bu adamlar dedi, akılsız. Hangi güzel vardır ki insan, onu sevmez, ona imrenmez? Hiçbir erkek var mıdır ki güzel bir kadına gönlü akmasın? Kadın da böyledir; hattâ bu imreniş, onun aşkıdır; çünkü yiyeceğini, ağzının tadını onda bulur; anasının, babasının, kardeşinin

yüzünü onunla görür; oğlunun güzelliğini, isteğın tadını, bütün tadı-tuzu onda bulur. Mecnûn, âşıklara bir örnek olmuş, hani Zeyd'in, Amr'in nahivde örnek oluşu gibi.

Şunu şöyle bil ki ister meze ye, kebab ye, ister arı-duru şarap iç;

Uykudasın da su içiyor görüyorsun kendini.

Uyandın mı uykudan, gene susuzsun, susuz;

Uykuda içilen su, bir fayda vermez sana.

«Dünya, uyuyanın gördüğü rüyâya benzer.» Birisi rüyâda bir şey yer ya, dünya ve dünyada nîmetler elde etmek, tıpkı buna benzer. Şu halde dünya hâcetlerinden, bir şey dilemek de birisinin rüyâda bir şey istemesidir sanki. Ona verirler; fakat uykunun sonu uyanmaktır: rüyâda yediği şeyden hiçbir fayda yoktur ona. Tut ki rüyâda bir şey istemiş de vermişler ona. «Nimet, nasip ne kadarsa o kadardır.»

49. BÖLÜM

(Birisi,) biz, insana âit halleri, bir-bir bildik, öğrendik; mizâcından, huyundan, ısılığından, soğukluğundan kıl kadar bir şey kalmadı ki bilmeyelim; ancak ondan kalacak olan nedir? Onu bilemedik dedi.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Onu sâdece sözle bilmek mümkün olsaydı bunca çalışmaya, çeşit çeşit çabalamalara ihtiyaç kalmazdı zâti; hiç kimse de kendisini zahmetlere sokmaz, fedâ etmezdi. Mesela, birisi denize varır, fakat acı, tuzlu bir sudan, timsahlardan, balıklardan başka bir şey görmez. İnci nerde der. Gerçekten de inci yok mudur? Vardır amma yalnız denizi görmekle inci görülmez ki. Şimdi yüz bin kere denizin suyunu tas-tas ölçüp biçse gene de inciyi bulamaz. Bir dalgıç gerek ki inciyi yol bulsun. Hem de her dalgıç değil; çevik, bahtı yâver bir dalgıç gerek. Bu hünerler, bu bilgiler, denizin suyunu tas-tas ölçmeye, doldurup dökmeye benzer. İnciyi bulmanın bir başka yolu vardır. Hünerlerle bezenmiş, mal-mülk ıssı, güzel mi, güzel birçok kişi vardır; fakat onlarda o anlam yoktur. Nice kişi de vardır; görünüşü yıkık; görünüşte ne güzelliği var, ne güzel lâf eder, ne yerinde söz söylemeyi bilir, fakat ölümsüz olan o anlam, vardır o kişide. O anlam, öylesine bir anlamdır ki insan onunla yücelmiştir, onunla ululanmıştır; onunla başka yaratıklardan üstündür. Kaplanların, timsahların arslanların, başka yaratıkların da hünerleri vardır, özellikleri vardır; fakat ölümsüz olarak kalacak olan o anlam yoktur onlarda. İnsan, o

anlama yol bulursa, kendi üstünlüğünü elde eder; yol bulamazsa o üstünlükten hiçbir fayda elde edemez. Bütün bu hünerler, bu bezentiler aynanın arkasına tutulan mücevherlerdir; aynanın yüzünün haberi bile yoktur onlardan. Aynanın yüzüne bakmaya, ter-temiz, güzel bir yüz gerek. Yüzü çirkin kişi, aynanın arkasını ister; çünkü aynanın yüzü gammadır, gördüğünü söyler. Yüzü güzel olan, yüzlerce canla aynanın yüzünü ister, çünkü aynanın yüzü, onun yüzünü gösterir. Mısır Yûsuf'unun bir dostu vardı. Yolculuktan geldi. Yûsuf, bana ne armağan getirdin dedi. O adam, sende olmayan nedir ki, neye ihtiyâcın var senin? Senden daha güzel kimse yok; bu yüzden sana bir ayna getirdim, her solukta ona bakar, kendi yüzünü görürsün dedi. Nedir ki Ulu Allah'ta olmasın, neye ihtiyâcı var onun? Ulu Allah tapısına aydın bir gönül götürmek gerek ki o gönülde kendini görsün insan.

«Gerçekten de Allah, sizin şekillerinize, yaptığınız işlere değil, gönüllerinize bakar.»

Öylesine şehirler ki dilediğini bulursun o şehirlerde;

Yok yok, her şey var; ancak ulu kişiler yok.

Bir şehir ki orda güzel yüzlülerden, tatlardan, insanı iştaha getiren, özendiren şeylerden çeşit-çeşit bezentilerden ne dilersen bulursun orda; ancak akıllı birini aradın mı, bulamazsın o şehirde. N'olurdu, bunun tersi olsaydı. O şehir insanın varlığıdır. O varlıkta binlerce hüner olsa da o anlam olmasa o şehrin yıkılması daha yeğ. Fakat o anlam olsa da görünüşte bir süs püs olmasa hiçbir korku yok; o, boyuna mâmur gerek: İnsan, ne halde olursa olsun, içi Allah ile oyalanır-durur. Görünüşte ki işi-gücü, içyüzdeki oyalanmasına engel olamaz. Hani gebe kadın, ne halde olursa olsun; ister uzlaşsın, ister savaşınsın, ister yesin-içsin, ister uyusun, yavrusu, karnında büyür-durur; güç-kuvvet kazanır, duygulara sâhip olur; fakat anasının bundan haberi bile yoktur. İnsan da o sırta gebedir. «O emâneti insana yükledik; gerçekten de pek zâlim oldu, pek bilgisiz oldu o.» Fakat Ulu Allah onu zulümde, bilgisizlikte bırakmaz. İnsan bedeninde taşınan yavru, insanla eşlik, uygunluk, daha da binlerce âşinâlık elde ediyor; insan, taşıdığı o sırdan dostluklar, âşinâlıklar elde ederse ne diye şaşılınsın buna; bunları hep elde eder insan da ölümünden sonra neler zuhûr eder ondan, neler. Sırrın mâmur olması gerek; çünkü sır, ağacın köküne benzer; gizlidir kök amma eseri, dallarda, budaklarda görünür. Bir iki dalı kırılrsa kök sağlamsa gene biter; fakat kök çürükse ne dal kalır, ne yaprak.

Ulu Allah, «Esenlik sana ey Peygamber» buyurdu; yâni esenlik sana ve senin cinsinden olan herkese. Ulu Allah'ın maksadı bu olmasaydı Mustafâ, «Bize de, Allah'ın temiz kullarına da» demezdi; derse Allah'a karşı koymuş olurdu. Çünkü esenlik yalnız onayken o, tutup da temiz kulları da bu esenliğe katmaz, bana verdiğin selâm, bana da olsun, benim cinsimden olan temiz kullara da olsun demezdi. Nitekim Allah rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ, abdest alırken «Namaz, ancak bu abdestle doğru olur.» buyurdu. Maksat, o vakit, kendisinin aldığı o abdest değildi. Tek o abdest olsaydı hiç kimsenin namazı doğru olmazdı; çünkü namazın doğru olmasının şartı, Mustafâ'nın aldığı o abdest olurdu. Oysa ki maksat, o çeşit abdest almayanın namazının doğru olmadığını bildirmektir. Hani bu, tıpkı nar çiçeği derler; nedir anlamı? Yâni, nar çiçeği ancak budur demek mi? Hayır; bu çiçek de nar çiçeği cinsinden demektir, maksat budur.

Bir köylü şehre geldi, bir şehirliye konuk oldu. Şehirli ona helva getirdi. Köylü, iştahla yedi. Sonra da a şehirli dedi, ben gece-gündüz havuç yemeye alışmıştım; şimdi helvayı tattım, havucun tadı gözümden düştü. Her zaman helva da bulamam; elimde bulunandan gönlüm soğudu; ne yapayım ben şimdi? Köylü helvayı tattı ya, artık şehre kapılır; çünkü şehirli, gönlünü çaldı onun; çâresiz o da gönlün peşine düşer, gelir.

Kimi vakit selâm verirler, selâmlarından duman kokusu gelir. Kimi vakit de selâm verirler, onların selâmından misk kokusu gelir; fakat bunu, can burnu kimde varsa o duyar; duyacak burun gerek. Sonunda pişman olmamak için dostu sınamak gerek. Allah töresidir bu: «Önce nefisinden başla.» Nefis de önce kulluk dâvâsına kalkışırsa sınamadan kabul etme kulluğunu. Abdest alınacak suyu önce burna götürürler, koklarlar; sonra ağza alırlar, tadarlar, yalnız görmekle yetinmezler. Olabilir ki rengi su rengidir de tadı, kokusu bozulmuştur; bu, suyu bir sınamadır, bozulmuş mu, değil mi? Bu sınamadan sonra yüze vururlar, abdest alırlar o suyla.

Gönlünde gizlediğin iyi-kötü, ne varsa Ulu Allah, dışında da gösterir onu. Ağacın kökü ne yerse dalından, yaprağından izi görünür onun. «Yüzlerinde secde izi var.» Ulu Allah'ın sözüdür gene: «Bir hortum gibi büyüyen burnuna yakında bir damga vuracağız.» Tatalım, gönlündekini herkes anlamıyor, fakat betini-benzini ne yapacaksın?

50. BÖLÜM

Her şeyi, aramadıkça bulamazsın; Fakat bu dost başka; bunu bulmadan arayamazsın. İnsanın araması, şudur; bulmadığı şeyi arar insan; gece-gündüz onu araştırır-durur. Fakat bulduğunu, maksadına erdiği halde arayıp istemesi, şaşılacak bir şeydir. Bu, çeşit arayış, insanın aklına sığmaz; insan bunu düşünemez bile. Çünkü insanın arayışı, bulmadığını elde etmek içindir. Bulduğunu arayıp isteyiş, Allah'ın arayıp istemesidir. Çünkü Ulu Allah, her şeyi bulmuştur; her şey onun kudretindedir, «Ol der, olur.» Bulandır, yüceler yücesidir. Bulan ona derler ki her şeyi bulmuştur. Bununla beraber Allah, «Odur isteyen, odur üst olan.» dediği gibi isteyendir de. Bu sözden maksat şudur öyleyse: A insan, sen, şu sonradan meydana gelen isteklere düşmüşsün ya, bu isteklere düşüş, insanlık huyudur. Fakat böylece de maksattan uzaksın sen. İsteğin, Allah isteğinde yok oldu mu, Allah'ın isteği kavrar, kaplar seni; o zaman Allah isteğiyle isteyen bir hâle gelirsin.

Birisi dedi ki: Allah ereni, Allah'a ulaşmış kimdir? Ne sözde, ne işte, ne kerâmetlerde, ne hiçbir şeyde buna kesin bir delil yok bize; çünkü söz, öğrenilmiş olabilir. İşte, kerâmetlere gelince keşiflerde de var; onlar da gönüllerden geçenleri biliyorlar; büyü yoluyla pek çok şaşılacak şeyler gösteriyorlar. Bu çeşit şeyleri saydı-döktü. (Mevlânâ) buyurdu ki:

Senin birisine inancın var mı, yok mu?

Eyvallâh dedi; inancım da var, âşıkım da.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

O adam hakkındaki inancın bir delile, bir ize dayanıyor mu; yoksa gözünü açmışsın, onu görmüşsün de ona mı sarılmışsın?

Hâşâ dedi o adam, bu inanç, delilsiz, izsiz-esersiz değil.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Peki, neden inanca bir delil, bir iz-bir eser yok diyorsun da bir-birini tutmaz sözler söylüyorsun?

Birisi dedi ki: Her eren, her büyük, Allah ile olan yakınlığım derecesinde hiç kimse Allah'a yakın olamaz; Allah, bana ettiği lûtfü kimseye etmemiştir sanısındadır.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Bu sözü eren mi söyledi, ermeyen mi? Bu sözü eren söylediye, mâdem ki her erenin inancı böyledir; her eren, kendisine böyle inanır diyor; şu halde bu lûtuf, kendisine mahsus değilmiş. Bu sözü eren söylemediye gerçekte eren odur. Allah hası odur; çünkü Ulu Allah bu sırrı bütün erenlerden gizlemiş olduğu halde ondan gizlememiştir.

O kişi, örnek getirdi de dedi ki:

Bir padişahın on tane halayıkçığı vardı. Halayıkçağızlar, bizim içimizden en çok kimi seviyor padişah dediler; bunu bilelim, öğrenelim. Padişah, şu yüzük dedi, yarın kimin evinde bulunursa en çok sevdiğim odur. Ertesi gün, o yüzüğün tıpkısı on yüzük yapılmasını buyurdu; yaptılar. Her câriyecige bir yüzük verdi.

(Mevlânâ) buyurdu ki;

Soru hâlâ yerinde, bu söz cevap değil, bu sözün onunla bir ilgisi yok. Bu sözü, ya o on câriyecikten biri söylemiştir, yahut başka bir câriye söylemiştir. O câriyeciklerden biri söylediye o yüzüğün kendisine mahsus olmadığını, her câriyecikte ona benzer bir yüzük olduğunu biliyor demektir, şu halde kendisinin bir üstünlüğü yoktur, daha sevgili değildir. Yok, bu sözü o on câriyecikten başkası söylediye, padişahın asıl has kırnağı(*) odur; sevgilisi odur.

Birisi dedi ki: Aşğın alçalması, hor bir hale gelmesi, her şeye dayanması gerek. Bu çeşit vasıfları sayıp dökmeye koyuldu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Âşğın sevgilisi böyle olmasını istiyor mu, istemiyor mi? Sevgili istemiyor da o, kendisini bu hale sokuyorsa âşık değildir o, kendi dileğinin peşine düşmüştür. Sevgilinin dileğine uymuşsa sevgili de onun bu hale gelmesini, alçalıp hor-hakır olmasını istemiyorsa nasıl oluyor da alçalıyor, hor-hakır oluyor? Anlaşıldı ya, âşğın ahvali nasıl olacak, belli değildir; sevgili nasıl isterse öyle olur-gider. Esenlik ona, İsâ buyurmuştur ki: Şaşarım canlıya; nasıl oluyor da canlıyı yiyor? Zahir ehli derler ki: İnsan hayvan eti yer ya, maksat bu; çünkü ikisi de canlı. Hayır, bu yanlıştır. Neden mi? Çünkü insan et yer; oysa canlı değildir, cansızdır. Hayvan kesildi mi, hayvanlığı kalmaz ki. Maksadı, şeyhin, müridini neliksiz-niteliksiz yiyip bitirmesidir. Ben asıl böyle pek az görülür şeye şaşarım işte.

Birisi sordu da dedi ki:

Esenlik ona, İbrâhim, Nemrûd'a dedi ki: Benim Allah'ım ölüyü diriltir, diriyi de öldürür. Nemrûd, ben de yaparım bunu dedi, birini mevkiinden azlederim, öldürmüş olurum onu; birine bir mevki veririm; âdeta diriltirim onu. Bu sözü duyunca İbrâhim, cevap veremedi, o sözü bıraktı, bir başka delile sarıldı. Dedi ki: Allah'ım güneşi doğudan doğdurur, batıdan batırır; sen, bunun tersini yap. Bu söz, görünüşte öbür sözüne aykırı değil mi?

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Hâşâ, İbrâhim, onun deliline cevap vermeden âciz değildi; bu söz, başka bir örnekle aynı sözdü zâti. Yâni, Ulu Allah, ana karnında ki çocuğu rahim doğusundan doğdurur, mezar batısında da batırır. Sen ilahlık dâvâsı güdüyorsan onun tersini yap; yâni mezar batısından doğdur, rahim doğusunda batır dedi. Demek ki bu da aynı söz, bu da İbrâhim'in getirdiği ilk delilden başka bir şey değil. Ulu Allah insanı her solukta yeniden yaratıyor, onun içine yeni-yeni şeyler gönderiyor; öylesine ki ilki ikinciye benzemiyor, ikinci üçüncüye benzemiyor. Fakat insanın, kendisinden haberi yok, kendisini tanımıyor insan.

Sultan Mahmud'a bir denizaygırı getirmişlerdi. Pek güzeldi, pek hoştu. Bayram günü ona bindi. Bütün halk görmek için damlara çıktı, oturdu, seyre daldı. Bir sarhoş da evinde oturuyordu. Ona da hadi, sen de gel, denizaygırını seyret diye zorla dama çıkarmak istediler. Ben kendi halimle oyalanmadayım, istemiyorum, görme sevdâsında değilim dedi amma zora da dayanamadı. Çâresiz kaldı, dama çıktı, kıyıya geldi. Fakat adam-akıllı da sarhoştı. Padişah geçerken sarhoş, atın üstünde padişahı görünce bu at neye yarar bence dedi; benim olsaydı çalgıcı çalıp söylerken hemen ona bağışlayıverirdim. Padişah bu sözü duydu. Pek öfkeleni. Tutup hapsedmelerini buyurdu. Aradan bir hafta geçince adam, padişaha birini yolladı; ne suçum var, ne yaptım, âlemin padişahı buyursun da ben de bileyim diye suçunu sordu. Padişah, adamı getirmelerini buyurdu. Adam gelince, a bir şeye aldırılmaz edepsiz, o sözü nasıl söyledin, ne haddin var ki öyle bir lâf söylüyorsun dedi. Adam, ey âlemin padişahı dedi; o sözü ben söylemedim ki.

O sırada damda sarhoş bir adamcağız duruyordu. O sözü söyledi-gitti. Şimdi ben o adam değilim, akı-fikri başında bir adamım ben. Padişah ona elbise verdi, zindandan çıkardı.

Bize sarılan, bizim olan, bu şaraptan içip esriyen, nereye giderse gitsin, kiminle oturursa otursun, hangi toplulukta konuşursa konuşsun, gerçekte bizimle oturur, bizim cinsimize katılır. Çünkü yabancılarla görüşüp konuşmak, sevgiliyle sohbet etmedeki güzelliğin, hoşluğun aynasıdır. Kendi cinsinden olmayanlara katılmak, kendi cinsinden olanları sevdiren, kendi cinsinden olanlara katar insanı. «Her şey, zıddıyla belirir, meydana çıkar.» Allah râzı olsun Abû-Bekr-i Sıddıyk, şeker ümmî adını takmıştı; yâni anadan doğma tatlı. Şimdi başka meyveler, biz bu tatlı hale gelinceye dek ne acılar çektik; sen tatlılığı ne bilirsin; acılık zahmetini çekmedin ki diye şeker karşı övünürler.

(* Cârîye anlamına gelen kırnak sözü, Türkçe ve böyle kullanılmıştır.

51. BÖLÜM

Şu beytin tefsîrini istediler:

Fakat sevgi son dereceye vardı mı,
Dostluk, baştan-başa düşmanlık olur.

Buyurdu ki:

Düşmanlık dünyası, dostluk dünyasına göre dardır; çünkü düşmanlık dünyasından kaçarlara da dostluk dünyasına ulaşırlar. Dostluk dünyası da dostluk dünyasını, düşmanlık dünyasını var eden dünyaya göre dardır. Dostluk, düşmanlık, küfür, îman, ikiliğe sebep olur. O âlemse küfrün de ötesindedir, îmanın da... Dostluğun da ötesindedir, düşmanlığın da. Dostluk, ikiliğe sebep oluyor ya, bir âlem var ki orda ikilik yok; tüm birlik o âlem. İnsan oraya vardı mı, dostluktan da çıkar, düşmanlıktan da. Oraya ikilik sığmaz çünkü. İnsan oraya varır da ikilikten çıkar ya; önceden bulunduğu ikilik âlemi, yâni aşk âlemi, dostluk âlemi, şimdi göçtüğü bu âleme göre aşağıdır; bu yüzden o âlemi istemez artık; o âleme düşman kesilir. Hani Mansûr, Allah'a aşkı son haddine varınca kendine düşman kesildi, kendini yok etti-gitti. Ben Allah'ım dedi; yâni ben yok oldum. Allah kaldı ancak. Bu söz, gönül alçaklığının son derecesidir, kulluğun sonudur. Yâni o vardır ancak. Dâvâyâ kalkışmak, ululanmak, ona derler ki sen Allah'sın, ben kulum dersin de kendi varlığını da ortaya korsun; bu ikiliktir. Odur Allah dersene gene ikilik çıkar bu sözden; çünkü ben olmadıkça o'nun olmasına imkân yoktur. Şu halde ben Allah'ım sözünü Allah söyledi; çünkü ondan başka bir varlık kalmamıştı; Mansûr yok olmuştu; o söz, Allah'ın sözüydü. Hayal âlemi de düşünceler, duyulan şeyler âlemine karşı daha geniştir. Çünkü bütün düşünülen şeyler, hayalden doğar. Fakat hayal âlemi de hayalin kendisinden var olduğu âleme göre dardır. Sözle bu kadar anlaşılır; yoksa anlamın gerçekliğini sözde anlatmaya imkân yoktur; sözle anlaşılmaz o.

Birisi, peki sözün, lâfın ne faydası var diye sordu. (Mevlânâ) buyurdu ki:

Sözün şu faydası var. Seni istekli bir hale getirir, heyecan verir sana; yoksa istersen, sözle elde edilemez. Sözle elde edilebilseydi bunca çalışmaya, kendini yok etmeye ihtiyaç kalmazdı. Söz şuna benzer: Uzaktan bir şey görürsün, kıvıldıyor, hareket ediyor. Koşar, onu görürsün. Fakat kıvıldaşını görmekle onu görmüş olmazsın. İnsanın sözü de iç âlemde böyledir işte. O şeyi elde etmek için bir heyecan verir sana; o anlamı görmezsin amma görmeyi istersin.

Birisi dedi ki: Bunca bilgiler belledim, bunca anlamlar elde ettim; insanda ölümsüz olarak kalan anlam nedir, hangisidir; bir türlü bunu bilemedim, bir türlü ona yol bulamadım.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Eğer sadece sözle bilinseydi varlığı yok etmeye, bunca zahmetler çekmeye ihtiyaç kalmazdı. Öylesine çalışmak gerek ki sen kalmayasın da o ölümsüz olarak kalacak şeyi bilesin. Hani birisi, bir Kâ'be var, duymuşum amma ne kadar bakarsam bakayım. Kâ'be'yi göremiyorum; gidiyorum, dama çıkıyorum, gene göremiyorum der. Evet dama çıkar, boynunu uzatır, bakınır, Kâ'be'yi göremez; derken Kâ'be yok der. Kâ'be'yi görmek, sadece bununla olmaz ki. Kâ'be yok der; çünkü durduğu, olduğu yerden Kâ'be görülmez ki. Nitekim kışın canla-başla kürk istersin; yaz gelince atarsın kürkü; için nefret eder ondan. Demek ki kürkü isteyiş, ısınmak içinmiş; çünkü sen sıcağa âşıktın; kışın, seni bir koruyan olmadıkça ısınamıyordun, kürke muhtaçtın. Fakat soğuk kalmadı, kürkü kaldırdın-attın.

«Gök yarılıp çatlayınca» : «Yeryüzü, çetin bir depremle sarsılınca» âyetleri de ona işârettir. Yâni toplanma tadını duydum, şimdi, öylesine bir gün de gerek ki şu parça-buçukların ayrılışında ki tadı da duymam, o âlemin genişliğini görmem, şu daracık yerden kurtulmam gerek. Meselâ, birisini çarmıha gerseler sanır ki o halde hoştur o; kurtuluştaki tadı unutmaz gider. Fakat çarmıhtan kurtulunca ne azap içindeymiş, o vakit anlar. Çocukların büyümesi, esenleşmesi beşiktedir hani. Çocukken ellerini bağlarlar. Fakat ergen birisini beşiğe bağlasalar azaptır ona, zindandır. Kimi vardır, güllerin, çiçeklerin açılmasından, koncanın açılmasından hoşlanır. Kimi vardır; çiçeklerin dağılmasından, aslına varmasından hoşlanır. Kimi de vardır; hiçbir dost, hiçbir sevgi kalmamasından; küfür-îman yok olsun da aslına ulaşsın ister. Çünkü bunların hepsi de duvarlardır, daraltır adamı, ikiliğe düşürür. O âlemse genişletir insanı, yalnız birlik vardır orda.

Şu söz, o kadar da büyük bir söz değildir, o kadar da kuvveti yok. Nasıl büyük olabilir ki sonucu sözdür işte; hattâ arıklık verir; fakat Allah ona bir tesir vermiştir, insana Allah'ı dileyip bulma heyecanını verir. Söz, arada bir perdedir, bir yüz örtüsü. **Sözün** tümü şu: O ışık sende de var, fakat insanlık yok; insanlık iste; maksat budur; bundan ötesi boş **söz** ancak.

Meselâ biri çıkagelir yanına; ona saygı gösterirsin, merhaba dersin. Bu yüzden senden hoşlanır, seni sever o. Birine de iki-üç sözle söversin. O iki-üç söz öfkelenendir, kırar-geçirir o adamı. Şimdi iki-üç sözün, sevginin artmasıyla, râzılığın meydana gelmesiyle, öfkelenmeyle, düşmanlık meydana gelmekle ne ilgisi var. Fakat Ulu Allah, herkesin gözü onun güzelliğini, onun olgunluğunu görmesin diye perdeler, örtüler yapmıştır bunlara; ince perdeler gerek arık gözlere. Sonra da o, bu perdeleri buyruklar haline getirir, sebepler yapar. Şu ekmek, gerçekten yaşayışa sebep değildir: Fakat Ulu Allah, onu yaşayışa, güç-kuvvet buluşa sebep etmiştir. Nihayet o cansızdır; insanın yaşayışı yok onda. Nasıl oluyor da gücü çoğaltıyor? Onda can olsaydı diri olurdu zâti.

52. BÖLÜM

Birisi, şu beytin anlamını sordu:

A kardeş, sen, o düşüncesin ancak;

Ondan başka neyin varsa kemiktir, kıldır.

Buyurdu ki:

Sen Őu anlama bak; o dűŐünce sűzű, o uez dűŐünceye bir iŐâret. Anlamı genifletmek iwin dűŐünce dedik ona; gerwekte o dűŐünce deęil; olsa bile insanların anladıkları bu cinsten dűŐünce deęil. DűŐünce sűzűnden maksadımız buydu. İnsan, o anlamı, halkın anlaması iwin biraz daha aŐaęılara inerek anlatmak istese insan, konuŐan hayvandır der. İster gizli olsun, ister duyulsun, burada sűz, dűŐünce olur; ondan uezisi de hayvan. Demek ki insanın dűŐünceden ibâret oluŐu, uezte yanının kemikten, deriden baŐka bir Őey olmayıŐı doęrudur.

Sűz güneŐe benzer; bűtűn insanlar onunla ısınır, onunla yaŐar. GüneŐ, boyuna vardır, hazırdır, herkes, her Őey, boyuna onun yűzűnden sıcaktır; fakat her vakit görünmez. YaŐayanlar da onun yűzűnden yaŐadıklarını, onunla ısındıklarını bilmezler. Fakat Őűkűr olsun, Őikâyet olsun, ister hayır olsun, ister Őer, sűz sűylemeye koyuldular mı, güneŐ gűze görünűr. Gűkyűzűndeki güneŐ gibi hani. Daima ıŐır-durur amma ıŐıęı bir duvarı ıŐıtmadıkwa görünmez. İdrara bakıŐ soru sormaktır, **sűz sűylemeksizin** cevap duymaktır.

sűz güneŐinin ıŐıkları da boyuna vardır amma, harf, ses vasıtasıyla belirmediwwe görünmez. Wűnkű, güneŐ lâtiftir, hava da lâtiftir. Kesif bir Őey gerek ki o kesâfet vasıtasıyla o lâtif nesne gűze görűnsűn, belirsin. Meselâ birisine Allah sűzű hiw yűz gűstermemiŐ, ŐaŐkın bir halde donakalmıŐ. Allah Őűyle etti, bűyle buyurdu, bűyle yapma dedi dedikleri zaman ısınır o adam, Allah'ın letâfetini görűr. Amma uezce de vardı o ıŐık; hem de ona vurup duruyordu. Fakat yap-yapma emirleri sűylenmediwwe, Allah'ın yaratıŐı, gűcű anlatılmadıkwa o ıŐıęı gűremiyordu. Kimi kiŐiler vardır; gűwleri yetmez de bal yiyemezler, arıktırılar, bal aęır gelir onlara; kuvvetlenmeleri iwin zerde gibi, helva gibi bir yemeęin iwinde yiyebilirler. Sonunda kuvvetleri bir hadde varır ki balı, bal olarak da yemeye baŐlarlar. Hâsılı anladık-bildik ya, sűz, lâtif, daima ıŐıyan, ıŐıęı hiw kesilmeyen bir güneŐtir. Fakat sen, güneŐi gűrmek, ondan zevk almak iwin kesif bir Őeye muhtawıŐın. Derken iŐ bir yere varır ki ıŐıkları, o letâfeti kesif bir vâsıta olmadan da gűrebilirsin; buna alıŐırsın, onu seyretmeye koyulursun, gűw kuvvet sahibi olursun; o letâfet denizinde ŐaŐılacak renkler, ŐaŐılacak Őeyler görűr-seyredersin. Neden ŐaŐıyorsun ki o sűz, sűylesen de, sűylemesen de boyuna sende var. DűŐűncende sűz yok dersen deriz ki: Onda da sűz var; hem de boyuna var. İnsan, konuŐan hayvandır demiŐler ya, o canlılık, sen diri oldukwa sendedir; o halde sűzűn de boyuna seninle olması gerek. Hayvanın bir Őey wıęnemesi, geviŐ getirmesi, hayvanlıęının belirmesidir amma boyuna wıęneyip geviŐ getirmesi Őart deęil. Sűz de buna benzer; sűylemek, meram anlatmak iwinindir amma boyuna sűylemek de Őart deęil ya.

İnsanın uez hali vardır. İlki Őudur: Adam, Allah wewresinde wığzinmez; herkese ibâdetinde, hizmette bulunur. Kadına, erkeğe, mala-műlke, wocuğa, taŐa, toprağa ibâdet eder de Allah'a ibâdet etmez. Derken

insanda bir bilgi, bir anlayış belirir, Allah'tan başkasına hizmet edemez olur. Derken bu halde de ileri gittikwe gider; uezle bir hale gelir ki ne Allah'a tapı kılıyorum diyebilir, ne tapı kılmıyorum diyebilir; bu iki

mertebeyi de aŐmıŐtır artık. Bu topluluktan bir ses bile duyulmaz.

Allah, ne hazırdır, ne gaip; ikisini de yaratandır o; yâni hazır oluŐu da o yaratmıŐtır, gaip oluŐu da. uezleyse ikisinden de ayırdır o. Wűnkű hazır olsa kayboluŐun bulunmaması gerekir; kayboluŐ, bulunmayıŐ varsa bulunuŐ da var demektir. Wűnkű hazır oluŐ, bulunuŐ halindedir bulunmayıŐ,

kayboluş. Demek ki o ne bulunmayışla vasfedilebilir, ne bulunuşla. Bunlarla vasfedilecek olsa zıddan zıddın doğması, gerekir. Çünkü bulunmayış halinde bulunuşu yaratması gerek; bulunuşsa bulunmayışın zıddı. Bulunmayış da tıpkı bunun gibi. Hâsılı zıddın doğması, Allah'ın kendisine bir benzer yaratması caiz değildir. «Ona benzer yok» diyor. Bu mümkün olsaydı üstün olmayanı üstün görmek gerekirdi; aynı zamanda bir şeyin, kendini meydana getirmesi gerekirdi. Oysa ki her ikisi de olamaz. Buraya vardın ya, dur artık, aklını yorma; aklın işi yok burada. Deniz kıyısına varan durmak da kalmayıncaya dek durur, kalakalır. Bütün sözler, bütün bilgiler, bütün hünerler, bütün zanaatlar, bu sözden tat-tuz bulur. Bu söz olmasa hiçbir işte, hiçbir zanaatta tat-tuz kalmaz. Bu, böyledir amma bilmezler; zâti bilmek de şart değildir. Şuna benzer hani; bir adam, mallı mülklü bir kadın alır; kadının sürüleri, yıkıları, daha da birçok malı-mülkü vardır. Adam, o koyunları görür gözetir, atları timar eder, bahçeleri-bağları sular. Bu hizmetlerle oyalanır amma bu işlerden, o kadının varlığıyla tat alır. Kadın aradan kalksa o işlerin de tadı-tuzu kalmaz, hepsi de ölür-gider; cansız görünür adama. Dünyadaki bütün zanaatlar, bütün bilgiler, her şey, ârifin zevk ışığından dirilik bulur, hoşluğa erer, sıcak görünür. Onun zevki olmasa, onun varlığı olmasa bütün bu işlerde ne zevk kalır, ne tat. Hepsi de ölü görünür insana.

53. BÖLÜM

Buyurdu ki:

Önceleri şiir söylerken şiir söylemeye büyük bir istek duyardım; o vakit-ki şiirlerimde tesirler vardı. Şimdiyse o istek arıklaştı; battı-gitti; fakat gene de şiirlerimde tesirler var. Ulu Allah'ın türesi bu; her şeyi doğuş vaktinde geliştirir; onda büyük tesirler yaratır, birçok hikmetler belirtir. Batış vaktinde de aynı geliştirme vardır. «Doğunun da rabbidir, batının da.» Yâni doğan istekleri de yetiştiren odur, batan istekleri de.

Mu'tezile der ki: İşleri yaratan kuldur. Kuldun beliren her işin yaratıcısı, yapıcısı kuldur. Böyle olmasına imkân yok. Çünkü kuldun beliren her iş, ya akıl, can, kuvvet, beden gibi kulun araçlarından biriyle belirir; yahut da vasitasız belirir. İki halde de kulun bir şey yaratmasına imkân yoktur. Bu organlarla bir iş görülse bunları bir araya toplamaya gücü yetmez; şu halde o, bu araçla bir işi yaratamaz; çünkü araç, onun hükmü altına girmez. Bu araç olmadan da bir iş yaratamaz, çünkü araçsız bir iş görmesine imkân yoktur; demek ki ne halde olursa olsun, işleri yaratan Allah'tır, kul değil. Hayır olsun, şer olsun, kuldun beliren her işi kul, bir kuruntuya uyar, bir şey umar da yapar. Fakat o işteki hikmet, kulun aklına-fikrine geldiği kadar değildir. O işte kendisine görünen anlam, kendisine beliren hikmet, elde ettiği fayda, gördüğü, elde ettiği kadardır da o yüzden o işi işlemiştir. Fakat onun tümünden bütün faydalarını Allah bilir; o işten neler elde edecek, Allah bilir onu. Meselâ, ahirette sevab elde etmek, iyi bir ad-san ıssı olmak, dünyada da aman bulmak için namaz kılarırsın. Fakat o namazın faydası o kadar değildir; vehme sığmayacak kadar yüz binlerce faydalar elde edeceksin amma faydaları Allah bilir de kulu bu işe koyultur. Şimdi insan, Allah'ın kudret avucunda bir yaya benzer. Ulu Allah, onu işlerde kullanır-durur. Gerçekte yapan-eden Allah'tır; yay değil. Yay bir araçtır, fakat Allah'tan haberi yoktur,

dünyanın durması için gaflet içindedir. Kimin elindeyim ben diyen, kimin elinde olduğunu bilen yay, ne büyük yaydır. Ne diyeyim şu dünyaya ki gafletle durur; direği gaflettir. Görmez misin, birini uyandırdılar mı, dünyadan bezer, dünyada sanki erir-yok olur-gider. İnsanoğlu, küçükken büyümeye başlar ya, gaflet vasıtasıyla büyür, gelişir; yoksa hiç mi, hiç boy atmazdı, büyümeydi. Mâdem ki gaflet vasıtasıyla mâmur oldu, büyüdü; Allah gene ona, istesin, istemesin, zahmetler yollar, çalışmalar verir; böylece de o gafletleri yur, artırır onu da ondan sonra o âlemlerle tanıştırmış insanı. İnsanın varlığı, bir çöplüğe benzer, pislikten meydana gelmiş bir tepedir. Pislikten meydana gelen tepe üstünse, padişahın yüzüğü vardır orda da ondan dolayı üstündür. İnsanın varlığı, bir çuval buğdaydır; padişah, şu buğdayı nereye götürüyorsun; benim ölçeğim orda diye bağırır. İnsaninsa ölçekten haberi bile yoktur; buğdaya dalmış-gitmiştir. Ölçekten haberi olsaydı buğdaya nerden aldırış ederdi. Şimdi seni yüce âleme çeken, aşağılık âlemden seni soğutan her düşünce, o ölçekten vuran parıldır; o ölçeğin ışığıdır ki dışarıya vurmadadır; insan bu ışık yüzünden o âleme meyleder. Yok, tutar da aşağılık âleme meylederse bu ölçeğin perde altında gizlenmiş olduğunu bildirir.

54. BÖLÜM

Birisi, Kadı İzzeddin'in selâmı var; boyuna sizi Övüyor dedi.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Kim bizi iyilikle anarsa Dünyada adı, İyilikle anılsın. Bir kimse, bir kimse hakkında iyi söylerse o hayır, o iyilik, kendisinedir, gerçekte kendisini övüyor demektir. Bu, şuna benzer: Birisi, evinin çevresine güller, fesleğenler eker; evinin bahçesini güllük gülistanlık yapar. Ne vakit bakarsa gül görür, fesleğen görür, boyuna cennettedir. İnsan, insanların hayrını söylemeyi huy edinirse birisinin hakkında hayırlı sözler söylemeye koyulur; o da onun sevgilisi olur; onu andı mı, sevgilisini anmış olur. Sevgiliyi anış güldür, gül bahçesidir, güzel kokudur, esenliktir. Fakat birisinin kötülüğünü söylerse onun nefretini .kazanır; o adam da onu andı mı, hayâli gözünün önüne geldi mi, yılan, akrep görmüşe, yahut tiken, çöplük görmüşe döner. Madem ki gece-gündüz, güller, gül bahçeleri, İrem bağları görebilirsin, elindedir bu; peki, ne diye dikenliklerde, yılanların bulunduğu yerlerde gezer dolaşırsın?

Herkesi sev de boyuna güllükte-gülistanlıkta yaşa. Herkesi düşman bilersen düşmanların hayalleri gelir gözünün önüne; gece-gündüz dikenliklerde, yılanların bulunduğu yerlerde gezip dolaşırsın âdeta. Erenler, herkesi severler, iyi görürler ya; bunu başkaları için yapmazlar, kendileri için bu işe girişmişlerdir; kötü, tiksiniilen bir hayal görmemek isterler. Madem ki şu dünya da insanları anmaktan, hayallerini görmekten kaçınmaya imkân yok; nefret edilen bir kötülük, yollarını kesmesin diye anışlarının da, hatırlayışlarının da hep sevimli, hep güzel olmasına çalışırlar. Demek ki halka ne

yapıyorsan, halkı nasıl hayırla, şerle anıyorsan hepsi de dönüp sana geliyor. Ulu Allah bunun için «Kim bir iyilik ederse kendisinedir o; kim kötülük ederse gene kendisinedir o» buyurur; «Zerre ağırlığınca hayır eden hayrını görür; zerre ağırlığınca şer eden şerrini görür» buyurur.

Birisi şu soruyu sordu:

Ulu Allah «Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım» deyince melekler, «Orda bozgunculuk edecek, kan dökecek bir topluluk mu yaratacaksın? Oysa ki biz hamd ederek noksan sıfatlardan arı olduğunu söylemedeyiz, kutlamadayız seni» dediler. Daha Adem gelmemişti; melekler, önceden insanların bozgunculuk edeceğine, kan dökeceğine nasıl hükmettiler?

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Bu sözü iki bakımdan dediler; biri nakle dayanır, öbürü akla. Nakle dayanan şu: Melekler bir topluluğun meydana çıkacağını, sıfatlarının şöyle olacağını Levh-i Mahfûz'da gördüler, okudular; bu yüzden haberleri vardı, ikincisi de şu: Melekler, akıl yoluyla yerden, topraktan yaratılan insanların, çaresiz hayvan sıfatında olacaklarını, hayvandan da gene çaresiz bu çeşit işler meydana geleceğini buldular. Bu anlam, insanda olacak, konuşacak, söz söyleyecek insan; fakat madem ki hayvanlık var insanlarda, çaresiz suç işleyecekler, kan dökecekler. Çünkü bu, insanların gerekli huyu.

Bir bölük insan da başka bir anlam verir. Bunlar derler ki: Melekler, tüm akıldır, salt hayırdır. Onların bir işte dilekleri, istekleri hiç yoktur. Meselâ, sen uykuda bir iş yapsan onu dileyerek, isteyerek yapmazsın; bu yüzden de sorumlu olamazsın, kınanamazsın. Rüyada küfre dair bir söz söyleyen, Allah birdir desen, yahut zina etsen bir şey denemez sana. Melekler, uyanırken bu haldedir; insanların hali, bunun tersinedir; onların dilekleri, istekleri, tamahları, hevesleri vardır. Kendileri için her şeyi isterler; her şey kendilerinin olsun diye kana girmek de isterler ki bu, hayvan huyudur. Demek ki meleklerin hali, insanların haline zıttır. Bu yolla insanların hallerinden haber verebilirler; orda söz de yoktur, dil de, fakat böyle demeleri, yâni hem söz söylememeleri, hem de söylemeleri şuna benzer: Hani şâir, havuz, doldum dedi der ya; havuz söz söylemiyor amma anlamı şu: Eğer dili olsaydı böyle derdi. Şimdi her meleğin içinde bir levh vardır; o levhe bakar da gücü yettiği kadar dünya hallerini, dünyada olacak şeyleri önceden okur. Vakti geldi de o okuduğu, bildiği şey oldu mu Ulu Allah'a inancı çoğalır, sevgisi, esrikliği artar; Allah'ın ululuğuna, gizli şeyleri bilişine şaşırır-kalır. Bu sevginin, inancın, şaşmanın çoğalmasına da sessiz-sözsüz tespihidir onun. Hani bir mimar, kalfasına haber verir de şu yapılmakta olan saraya bu kadar tahta, bu kadar kerpiç, bu kadar taş, bu kadar saman gidecek der ya; derken saray tamamlanır; mimarın dediği kadar da harç harcanır; hem de eksiksiz-artıksız; bu hal karşısında mîmarın bilgisine kalfanın inancı artar. Onların halleri de buna benzer işte.

Birisi Şeyh'e sordu; dedi ki:

Allah rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ'ya: «Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım» dendi; bu kadar ululukla beraber «Keşke Muhammed'in rabbi Muhammed'i yaratmasaydı» derdi, bu nasıl olur?

Şeyh buyurdu ki:

Örnekle aydınlanır; buna bir örnek getirelim de anlayın. Köyün birinde bir adam vardı. Bir kadını sevdi. İkisinin de evi-otağı birbirine yakındı. Beraberce yaşamaya, birbirinden gelişmeye, birbiriyle büyümeye başladı bunlar. Yaşayışları bile birbirindendi bunların. Hani balık gibi; balık da suyla yaşar ya. Yıllarca bir aradaydılar. Derken Ulu Allah, onları zengin etti. Birçok koyunlar, öküzler, atlar, mal-mülk, altın, uşak-köle nasib etti onlara. Malın-mülkün, adamın çokluğundan şehre vardılar, orda yerleştiler. İki de padişahlara lâıyk birer büyük konak aldı; adamlarını o saraya yerleştirdiler. Bu, bir tarafa düştü, öbürü o tarafa. Hal bu hadde varınca o yaşayışı, o zevki sürdüremediler. Gönülleri ımıl-ımıl yanmadaydı. Gizli-gizli feryatlar ediyorlardı amma hallerini dile getirmelerine de imkân yoktu. Sonunda bu yanış haddi aştı; onları tümünden ayrılık ateşine yaktı. Yanış da son hadde erişince duanın kabul edileceği yere varmış oldular. Atlan, koyunları, azalmaya başladı. Yavaş-yavaş ilk hallerine döndüler. Uzun bir ölümden sonra gene o köyde bir araya geldiler. Yiyip içmeye, koşuşup murad almaya, murat vermeye koyuldular; ayrılık acısını da anarlardı. Şimdi Muhammed de «Keşke Muhammed'in rabbi Muhammed'i yaratmasaydı» dedi ya; Muhammed'in canı, yapa-yalnız kutluluk âleminde, Ulu Allah ile buluşmuştu. Büyüyüp duruyor, o rahmet denizinde balık gibi dalgalar yutuyordu. Bu âlemde peygamberlik, halka kılavuzluk durağına ulaştı, büyüklük, padişahlık buldu, ad-san, sahabe ıssı oldu amma Önceki zevk âlemine döndükçe keşke diyordu, peygamber olmasaydım, keşke bu âleme gelmeseydim. Çünkü o mutlak buluşmaya karşı bunların hepsi de yükür, azaptır, zahmettir. Bütün şu ibadetler, çabalar, kulluklar, Allah hakkına, onun ululuğuna karşı şuna benzer: Birisi gelir, sana karşı eğilir, yere baş kor, kalkar, gider. Allah tapısında bütün yeryüzünü başına koşan buna benzer, bir kerecik başını yere koymuş sayılırsın. Çünkü Allah'ın hakkı daha da çoktur; onun lütfü, senin varlığından da öncedir sana. Seni nerelerden çıkardı da getirdi, var etti, kulluğa, tapı kılmaya istidat verdi sana da onun kulluğuna dair lâf ediyorsun. Bu kulluklar, bu ibâdetler şuna benzer: Tahtadan, yünden insancıklar, hayvancıklar yaparsın da ondan sonra Allah'a, bana buncağızlar hoş geldi; hoş geldi amma can bağışlamak senin işin dersin; can bağışlarsan ibâdetlerimi diriltmiş olursun; bağışlamak senin işin dersin; can bağışlarsan ibâdetlerimi diriltmiş olursun; bağışlamazsan ferman, gene senin.

İbrahim buyurdu ki: Allah odur ki yaşatır, öldürür. Nemrûd, ben de yaşatır, öldürürüm dedi. Ulu Allah ona saltanat vermişti ya; o da kendini, gücü yeter gördü; bu işi Allah'a vermedi; ben de diriltirim, ben de öldürürüm dedi. Bu saltanattan maksadım bilgidir. Ulu Allah insana bilgi, anlayış, derine dalış bağışladı; insan da ben bu işi yaparım, şu işleri diriltir, meydana getiririm, bundan zevk alırım dedi. Hayır... Odur diriltir, odur öldüren.

'Birisi Ulu Mevlânâ'ya sordu da dedi ki: İbrahim Nemrûd'a, Allah'ım öldürür, diriltir dedi. Nemrûd, ben de bunu yaparım deyince İbrahim, bu kez bir başka delil getirdi de benim Allah'ım dedi güneşi doğudan doğdurur, batıdan batırır. «Gerçekten de Allah güneşi doğudan doğdurur Sen de ilahlık dâvasını güdüyorsan tersini yap. Şimdi burada, Nemrûd'un İbrahim'i alt etmesi gerekir; çünkü ilk sözünü bıraktı; ona cevap vermeden bir başka delil getirmeye koyuldu.

Ulu Mevlânâ buyurdu ki:

Başkaları herze yediler, sen de herze yemedesin. O bir sözdür, iki örnekle söylenmiş. Sen de yanılmışsın onlar da. Bunun bir çok anlamları var. Bir anlamı şu: Ulu Allah seni yokluk bucağından ana rahmine getirdi; orda şekil verdi sana; senin doğun, ana rahmiydi, oradan doğdun; mezar batısına batacaksın; bu, ilk sözün bir başka şekilde aynıdır. Allah diriltir, öldürür; şimdi senin de gücün yeterse mezar batısından dışarıya çıkar, gerisin-geri rahim doğusuna batır. Bir başka anlamı da şu: Arif, ibâdete dalar, çalışır-ça-balar, yüce işlere girer; böylece de kendisinde bir aydınlık, bir zevk, bir esriklilik, bir huzur, bir esenlik belirir. O ibâdeti, o çabayı bıraktı mı, o hoşluk, batıya gider, batır. Şu iki hal, ibâdet, ibâdeti bırakış, doğudur, batıdır onca. Bu batış hali, kötülüklerde bulunma, bozuk-düzen gitme, suç işleme halidir ya; diriltmeye gücün yetiyorsa o ibâdetlerden, itaatlerden doğan o aydınlığı, o esenliği şimdi, batış halinden doğdur. Fakat bu, kulun işi değildir; kul, bunu hiç mi hiç yapamaz. Bu, Allah'ın işidir; dilerse güneşi batıdan doğdurur, dilerse doğudan; çünkü «Diriltenden de odur, öldüren de.»

Kâfir de Allah'ın noksan sıfatlardan arı olduğunu söyler, onu teşbih eder, inanan da. Çünkü Ulu Allah haber vermiştir; kim doğru yolu tutar, doğruluğa çalışır, şeriata, peygamberlerin, erenlerin yollarına uyarsa onda bunca hoşluklar, aydınlıklar, dirilikler belirir; bunun tersine hareket edenin gönlünde de böylece karanlıklar, korkular, kuyular, belâlar baş gösterir demiştir. Madem ki her ikisi de bu yolları tutmuşlar, Ulu Allah'ın vâdettiği şeyler, artıksız-eksiksiz doğru olacak, çıkacaktır. Şu halde ikisi de Allah'ı teşbih ediyor; o bir dille, bu bir dille; fakat bu teşbih edenle teşbih eden arasında fark var. Meselâ, bir hırsız hırsızlık eder; onu tutarlar, darağacına asarlar: O da Müslümanlara öğüt vermede, hırsızlık edenin hali budur demededir. Birisine de padişah, eminliği, doğruluğu yüzünden elbise verir; o da Öğüt vermededir Müslümanlara; fakat hırsız o dille öğüt verir, emin kişi bu dille. Sen, iki Öğütçünün arasında ki farkı seyret.

55. BOLÜM

Buyurdu ki: Nasılsın, gönlün hoş mu? Gönül aziz bir-şeydir. Ağa benzer. Düzgün, sağlam olmalı ki av tutsun. Gönlü, hatırı hoş olmayan, yırtılmış ağa benzer; bir işe yaramaz. Birisinin hakkında beslenen dostluk da aşırı olmamalı, düşmanlık da. Bunların ikisinden de ağ yırtılır; ortalama gerek. Aşırı olmaması gerek dediğimiz bu dostluk, Allah'tan başkasının hakkında. Allah hakkındaysa aşırılık düşünülemez bile. Sevgi ne kadar ileri olursa o kadar iyidir. Allah'tan başkasına beslenen sevgi aşırı olursa... Halk feleğe kapılmıştır, feleğin çarkıysa boyuna döner; halkın hali de hal-den-hale döner-durur. Birisi aşırı sevildi mi, o kişinin boyuna kutlu olmasını, büyük bir halde kalmasını ister insan. Bunaysa imkân yoktur. Bu bakımdan adamın hatırı darmadağın olur, canı sıkılır. Düşmanlık da aşırı olursa adam, düşmanının hep kutsuz olmasını, aşağılık olmasını ister. Oysa ki feleğin çarkı döner,

onun ahvali de kimi vakit kutlu olur, kimi vakit kutsuz. Boyuna kutsuz olması da mümkün değildir; bu yüzden gene canı sıkılır. Fakat Allah sevgisi, bütün âlemde, ateşi kutlu bilenlerde Musa dinine uyanlarda, Hıristiyanlarda, bütün, bütün var olanlarda gizlidir. Kim vardır ki kendisini meydana getireni sevmesin? Sevgi onda gizlidir amma engeller göstermez onu. Engeller kalktı mı, o sevgi de görünür. Var olanların da sözü mü olur, yeri midir yâni? Yokluk bile kendisini varlık âlemine getirir umuduyla coşup köpürmededir. Yokluklar, bir mevki elde etmek umuduyla padişahın tapısında saf düzmüş dört kişidir sanki. Her biri, öbüründen utanmada; çünkü onun umusu, öbürünün umudunu kırmada. Evet, yokluklar da var olmak umuduyla saf düzmüşlerdir; her biri, beni var et demede, Allah'ın önce kendisini var etmesini dilemededir de birbirlerinden utanırlar âdetâ. Şimdi yokluklar böyle olunca var olanlar nasıl olurlar? «Hiçbir şey yoktur ki onu Överek noksan sıfatlardan arı olduğunu söylemesin.» Buna şaşılmaz; olmayan her şeyde onu överek noksan sıfatlardan arı olduğunu söyler; asıl şaşılacak şey budur. Kâfirlik de, din de... Her ikisi, senin yolunda yelip dururlar; Hem de birdir, ortağı yok diye-diye.

Bu bir evdir ki yapısı gafletten. Cisimlerin, âlemin durması, hep gafletle. Şu büyüyen, gelişen beden de gafletle gelişmiş, yetişmiş. Gaflet küfürdür; din, küfür olmadıkça mümkünü, yok, olamaz. Çünkü din, küfürden vazgeçmektir. Şu halde küfür gerek ki terk edilsin. Demek ki ikisi de bir şey; değil mi ki bu, onsu olmuyor, o da bunsuz olmuyor; birbirinden ayrılmıyorlar demek. Yaratıcıları bir. Bir olmasaydı yaratıcıları, birbirinden ayrılırdı onlar. Madem ki yaratan bir; «Birdir, ortağı yok» demektir.

Seyyid Burhâneddin güzel söz söylüyor amma sözlerine Senâyînin sözlerini çok alıyor dediler. Seyyid buyurdu ki: Bu, şu söze benziyor: Meselâ, güneş güzel amma ışık veriyor demişler. Bunda bir ayıp yok ki. Çünkü Senâyînin sözünü nakletmek o sözü göstermek, belirtmektir. Her şeyi güneş gösterir. Neyi görmek istersek güneşin ışığıyla görürüz. Güneşin ışığından maksat, her şeyi göstermesidir zâti. Ancak şu güneş, işe yaramayan şeyleri gösterir. İşe yarayan şeyleri gösteren güneş, güneşin gerçeğidir, gerçek güneştir. Bu güneş, o gerçek güneşin parça-buçuktur, o gerçek güneşin geçici bir şekildir. Artık siz de, parça-buçuk aklınız miktarınca şu gönül güneşinden bir ışık elde edin, bilgi ışığını isteyin de baş gözüyle görüneme-yen şeyler görünsün size, bilginiz artsın. Her ustadan, her dosttan bir şey anlamayı, bir şey bellemeyi umun. Demek, anladık ya, şu görünen güneşten başka bir güneş var ki anlamlar, onunla meydana çıkıyor, gerçekler onunla görünüyor. Şu kaçıp sığındığın, onunla hoşlaştığın parça-buçuk bilgi, o büyük bilgidir, o bilginin ışığı. Bu ışık, seni o büyük bilgiye, o asıl güneşe çağırıyor. «Onlardır uzaktan seslenenlerin ta kendileri.» Sen bu bilgiyi kendi yanına çekiyorsun. Oysa diyor ki: Ben buraya sığmam; sen de oraya geç varırsın. Benim buraya sığmama imkân yok; senin oraya gelmen de zor. Fakat imkânı olmayı meydana getirmek mümkün değil; değil amma zoru başarmak mümkün. Zor amma çalış-çabala da ulu bilgiye ulaş. Onun buraya sığacağına umma; buna imkân yok.

Bunun gibi hani, zenginler de Allah zenginliğini severler de bu sevgiyle pul-pul, habbe-habbe para biriktirirler; sonunda zenginliğin ışığıyla zengin olmayı isterler. Oysa ki zenginliğin ışığı, onlara der ki: Ben çağırıcıyım, o büyük zenginliğe çağırıyorum sizi. Beni buraya çekmeye kalkışmayın, buraya sığmam ben. Siz bu zenginliğe gelin. Hâsılı temel olan sondur. Son iyi olsun. Son iyiliği de şudur hani. Bir ağacın kökü, o can âleminde dikili olsa, dalları-budakları, meyveleri başka yerlere sarksa, meyveleri başka yerlere dökülse sonunda o meyveleri toplarlar, o bağa götürürler; çünkü kökü o bağdadır. Fakat tersine olsa bu işi, görünüşte teşbih eder, Allah birliğini söyler insan; söyler amma

kökü bu âlemededir; bütün meyvelerini de bu âleme getirirler. Kökü de, dalı-budağı da o âlemde olursa bu, nur mudur, nurdur.

56. BÖLÜM

Ekmeleddin dedi ki:

Mevlânâ'ya âşîğim; yalnız onun yüzünü görmek istiyorum; ahiret hiç aklıma gelmiyor zâti. Bu düşünceler, bu kuruntular olmaksızın yalnız Mevlânâ ile uzlaşmışım, onun cemâliyle huzura kavuşuyorum; onu görünce, yahut hayâlini düşününce tatlar buluyorum.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Ahiret, Allah aklına gelmiyor amma bütün bunlar, bu sevgide gizli, bu sevginin içinde. Halifenin tapısında güzel bir oyuncu kız çalpara çalıyor, oynuyordu. Halîfe, sanatın ellerinde dedi. Kız, ayaklarımda ey Tanrı Elçisinin halîfesi dedi; ellerimdeki güzellikte ayaklarımda güzellik de gizli; onun için ellerim güzel. Mürit, ahireti etrafıca hatırlamaz amma şeyhi görmekle ahiret tadını, şeyhten ayrılmakla ahiret korkusunu duyar; bütün ahiret ahvali bunda gizlidir. Nitekim birisi oğlunu, kardeşini okşar-sever; oğulluk, kardeşlik, vefa umusu, acılamak, esirgemek, yakınlarla sevgi, işin sonu, yakınların yakınlardan umdukları başka faydalar var ya; bunların hiçbiri aklına bile gelmez amma bütün bunlar, o sevip okşamada gizlidir hep o sevip okşamanın içindedir. Hani yel de sopada tahtada gizlidir ya; sopada, tahtada yel olmasaydı ateş onu yakamazdı; çünkü yel, ateşin otudur, ateşin yaşayışıdır: Görmez misin, üfürmekle ateş dirilir. Sopa, tahta, suda, toprakta bile olsa yel, gizlidir onda. Gizli olmasaydı suyun yüzüne çıkamazdı. Söz söylüyorsun ya; akıl, beyin, dudak, damak, dil; bedeninin başlan sayılan bütün parça-buçuk-lar... Unsurlar, tabiatlar, gökler... Daha da yüz binlerce sebepler ki âlem, bunlarla durmada... Tâ sıfatlar âlemine var, sonra da zâta... Söz için gerekli bu kadar çok şeyler var amma bununla beraber gene de bu anlamlar sözle görünmezler, meydana çıkmazlar; fakat önceden de söylediğimiz gibi bütün bunlar, sözde gizlidir.

İnsana her gün beş-altı kere isteksizlik, zahmet, gelir-çatar. İnsanın elinde değildir ki bunu gidersin. Kesin olarak insandan değildir, bir başkasın-dandır bu. İnsan, onun buyruğu altındadır. O başkası, insanı görür gözetir. Çünkü kötü bir iş işledikten sonra insana bir sıkıntı vermede. Görüp gözetin olmasaydı nasıl olur da o kötü işe uygun bir sıkıntı verirdi insana? Bütün bu isteksizliğe, can sıkıntısına karşılık gene de insanın içi, ben böyle bir kişinin buyruğu altındayım demez. «Allah insanı, kendi sureti üzerine yarattı.» Allah, kulluk sıfatının zıddı olan ilahlık sıfatını eğreti olarak vermiştir insana. Başına

bunca vurur da insan gene baş çekmeden vazgeçmez, o sıkıntıları, o eline geçmeyen şeyleri çabucak unuttur-gider. Fakat fayda vermez bu unutuş insana; o eğreti sıfatı ona mülk etmedikçe silleden kurtulamaz insan.

57. BÖLÜM

Ârifin biri dedi ki: gönlün ferahlasın diye bir külhana gittim; külhan, bâzı erenlerin kaçıp sığındığı yerdir. Gördüm ki külhancının bir çırağı var. Belini bağlamış, hizmet etmede. Külhancı, şunu yap, bunu et diyor ona. O da çevik bir tarzda dediğini yapıyor. Buyruğu hemencecik yerine getirmesi, külhancının hoşuna gitti de evet dedi, böyle çevik ol. Hep böyle çevik olur, edep gözetirsen yerimi sana veririm; kendi yerime geçiririm seni. Beni bir gülmedir, tuttu, gönlümdeki düğüm çözüldü, ferahladım. Bu dünya başlarının hepsi de kullarına karşı böyledir işte.

58. BÖLÜM

Buyurdu ki:

O müneccim diyor ki: Gökleri, şu toprak küreyi görüyoruz ya; siz, bunlardan dışarı bir şey var diye dâvâya girişiyorsunuz; bence bundan başka hiçbir şey yok; varsa gösterin, nerde? Bu soru bozuk bir kere, hem de baştan bozuk. Çünkü, nerededir, göster diyorsun; oysa ki onun yeri yok zâti. Sonra gel bakalım, sen göster, senin o itirâzın nerden geliyor, yeri nerde? Dilde değil, ağızda değil, göğüste değil. Bütün bunları bir-bir kaz; zerre-zerre, param-parça et; bak bakalım, itirâzını, o düşünceni bunlar da bulabilecek misin? Bildik-anladık ki düşüncenin yeri yok. Sen, daha kendi düşüncenin yerini bilemiyorsun, düşünceni yaratanın yerini nasıl bileceksin? Sana bunca düşünceler, binlerce kuruntular geliyor; çeşit-çeşit hallere düşüyorsun. Hiçbiri de senin elinde değil, senin buyruğuna uymuyor. Bunların doğuş yerini bilseydin, nerden geldiklerini anlasaydın dilediğin gibi çoğaltır-eksiltirdin. Bütün bunların geçidi sende amma nerden geliyor, nereye gidiyor; ne yapmak gerek; senin haberin yok. Kendi ahvalini bilmekten âcizken yaratanını bilmeyi nasıl umuyorsun? Kahpenin kardeşi gökte yok diyor. A eşek, yok olduğunu nasıl biliyorsun? Evet, gökyüzünü karış-karış ölçtün-biçtin; her yanı gezdin-dolaştın da haber veriyorsun, orda yok diyorsun, öyle mi? Evindeki kahpeyi bilmiyorsun, gökyüzünü nerden bileceksin. Hey gidi-hey; bir göktür, duymuşsun; yıldızların, göklerin adlarını işitmişsin; bir lâftır, ediyorsun. Gökyüzünü bilseydin, yahut göğe bir karış ağsaydın, bu herzeleri yemezdin. Biz de bu sözü söylüyoruz. Allah gökyüzünde değil diyoruz amma bizim bu sözden maksadımız, gökyüzünde değildir, yâni gökyüzü onu kaplayıp kavrayamaz; odur gökyüzünü kavrayan, kaplayan demektir. Fakat neliksiz-niteliksiz olarak gökle ilgisi var, neliksiz-niteliksiz olarak seninle ilgisi

olduğu gibi hani. Her şey onun kudret elinde, her şey onun mazharı, onun tasarrufunda. Şu halde gökten, varlıktan dışarı değil, fakat onlarda da değil. Yâni bunlar, onu kavrayamaz; odur hepsini kavrayan, kaplayan..

Birisi, yer, gök, Arş, Kürsî olmadan Allah nerdeydi diye sordu. Dedim ki: Bu soru da baştan bozuk. Çünkü Allah, ona derler ki onun yeri olmasın. Sense bunlardan önce nerdeydi diye soruyorsun. Sende olan bütün şeylerin de yeri yok. Sende olan şeylerin yerini bildin mi ki onun yerini arıyorsun? Hallerin, düşüncelerin bile yerleri yokken düşünceleri yaratanın yeri nasıl düşünülebilir? Düşünceyi yaratan, elbette düşünceden daha lâtiftir. Meselâ, bir ev yapan mimar, elbette evden daha lâtiftir; çünkü bunun gibi yüzlercesini de yapabilir, bundan başka yüzlercesini de. Hiçbiri, öbürüne benzemez. Başka başka tedbirler kuran o mîmarsa, mîmardan da daha lâtiftir: daha üstündür. Ancak o letâfet, duygu âlemine giren bir ev kurmadıkça, bir iş yapmadıkça görünmez; bir ev kurmalı, bir iş yapmalı ki letâfeti, yüzünü gösterebilir. Şu soluk, kışın görünür, yazın görünmez. Bu, yazın soluk kesilir, soluk yoktur demek değildir. Yaz lâtiftir, onun için yazın soluk görünmez; kışın tersine hani. Bunun gibi senin sıfatların, senin anlamların da lâtiftir, bir iş olmadıkça göze görünmez. Meselâ, yumuşaklığın vardır amma göze görünmez. Derken bir suçluyu bağışlarsın; yumuşaklığın duygu âlemine çıkar, görünür. Böylece kahr da edersin sen; fakat kahrın da göze görünmez. Fakat bir suçluyu kahrettin, vurdun-kırdın mı, kahrın da göze görünür. Böylece sonu yoktur bunun; ulanır-gider. Ulu Allah da pek lâtiftir, bu yüzden göze görünmez. Kudreti, sanatı gözle görülsün diye göğü, yeri yarattı. Bu yüzden de «Göge bakmazlar mı; nasıl da kurduk onu» buyurur.

Söz, benim elimde değil; bu yüzden de incinirim. Çünkü dostlara öğüt vereyim derim, bunu isterim; söz, buyruğuma uymaz. Bu yüzden incinirim işte. Fakat sözüm benden daha yücedir, ben onun buyruğu altındayım; bu yüzden de sevinirim. Çünkü Allah'ın söylediği söz nereye varırsa orasını diriltir; pek büyük tesirleri görülür. «Attığın zaman sen atmadın, Allah attı.» Allah'ın yayından fırlayan oka hiçbir kalkan, hiçbir zırh engel olamaz; bu yüzden sevinirim. Bilgi, tümünden insanda olsaydı da bilgisizlik bulunmasaydı insan yanardı, varlığı kalmazdı. Demek ki bilgisizlik de istenmede; şu yüzden istenmede ki varlığın durması onunla. Bilgi de istenmede; şu yüzden istenmede ki Allah'ı bilmeye sebep. Demek ki ikisi de birbirine yardımcı. Bütün zıtlar da böyle. Gece, gündüzün zıddı amma ona yardımcı; gündüzle aynı işi görmede. Boyuna gece olsaydı hiçbir iş görülmezdi, hiçbir iş başa çıkmazdı. Boyuna da gündüz olsaydı göz, baş, beyin şaşırır-kalır, deli-divane olur, bir iş göremezdi. Geceleyin dinleniyorlar, uyuyorlar da beyin, akıl-fikir, el-ayak, göz-kulak, bütün organlar güç-kuvvet buluyor; gündüzün de o kuvvetleri harcıyor; demek ki hiçbiri, öbürüne zıt değil. Şu dünyada bir kötü iş göster ki onun içinde bir iyilik olmasın; hangi iyidir o iyi ki onda bir kötülük gizli bulunmasın? Meselâ, birisi, birini öldürmeyi kastederken zinâ etmeye koyulur. Zinâya koyulduğundan da kan dökmemiş olur. Zinâ kötüdür ama adam öldürmeye engel olduğu için iyidir. Demek ki iyi-kötü, bir şeyden ibâret, birbirinden ayrılmasına imkân yok. Burada Mecûsîlerle bahsimiz var. Onlar iki Allah vardır; biri hayrı yaratır, öbürü şerri derler. Şimdi sen bana şersiz bir hayır göster de şer ilahı vardır, hayır ilahı vardır diye ikrar edelim. İmkan yok buna: çünkü hayır, şerden ayrı değil ki. Mâdem ki hayırla şer, iki ayrı şey değil, mâdem ki aralarında ayrılık yok, şu halde iki Allah olması da mümkün değil.

Biz, mutlaka inan, bu, söylediğimiz gibidir diye zorlamıyoruz seni; hiç olmazsa diyoruz; olmaya ki dedikleri gibi ola diye bir sanı bilirsin sende diyoruz; onun için söylüyoruz hani. Fakat bu da meydanda ki inanmadın sen. Nasıl oldu da böyle olduğuna inanmadın? Allah, a kâfirceğiz buyuruyor, «Onlar gerçekten de dirileceklerini sanmazlar mı bir pek büyük gün için?». Vaatlerde bulunduk ya, doğru

olmasın sakın diye bir sanı da mı belirmedi sende? Kâfirler, bir saniya damı düşmedin; neden ihtiyatla hareket etmedin, neden bizi aramadın diye kınanacaklar zâti.

59. BOLÜM

«Abû-Bekr, çok namaz kıldığından, çok oruç tuttuğundan, çok sadaka verdiğiinden üstünlüğe ulaştırılmadı; gönlündekinin yüzünden yüceltildi.» Peygamber buyuruyor ki: Abû-Bekr'in başkalarından üstün oluşu, çok namaz kıldığından, çok oruç tuttuğundan değil; ona Allah lûtfetmiş de o yüzden; o da sevgidir. Kıyâmette namazları, oruçları, sadakaları terâziye korlar. Fakat sevgiyi getirdiler mi, terâziye sığmaz. Demek ki temel, sevgidir. Onu iste de çoğalt. «Hareketlerde bereketler var.» Yolculuğu arttırmazsan sermâye elden çıkar. Yerden de aşağı değilsin ya. Yeri bellerler, aktarırlar, bir başka renge sokarlar; bitkiler bitirir. Kendi haline bıraktılar mı, katılışır-gider. Kendinde bir istek, bir dilek gördün mü, gel, git: bu gitmenin ne faydası var deme. Sen git, fayda da görünür elbet. İnsanın dükkâna gitmesindeki fayda, ihtiyâcını bildirmeden başka bir şey değildir. Ulu Allah, evde otursa da adamın rızkını verir derler ya, bu aldırmmamak dâvasına girişmektir. Rızık, tepeden inmez ya. O yavrucak ağlar da anası, ona süt verir. Bu ağlamamda ne fayda var düşüncesine kapılsa, ağlamak, süt vermeye neden sebep olsun kuruntusuna düşse süttten kalır. Şimdi görüyoruz ya, çocuğa, ağladığı için süt verilmeye. Birisi, bir beyin, bir başın önünde eğiliyorum, secdeye kapanıyorum, ne fayda var bunda düşüncesine dalabilir. Fakat tapı kılıyorsun, diz çöküyorsun ya; sonunda o bey sana acıyor, bir parçacık eklemek veriyor. Beyden sana acıyan, beyin derisi, eti değildir. Bey öldükten sonra da bu deri, bu kemik yerindedir; uykuda, dalgınlıkta da öyle. Fakat o vakit, onun önünde tapı kılman yiter-gider. Anladık ya, o beydeki acıyış göze görünmüyor. Mâdem ki deride, kemikte bulunan görmediğimiz bir şeye tapı kılmadayız; deriden, kemikten dışarı bir şeyin de bulunması mümkün. Deride, kemikte gizli bir şey olmasaydı, Abû-Cehil'le Muhammed bir olurdu, aralarında bir fark kalmazdı. Şu kulak, ister sağırın olsun, ister duyanın, görünüşte birdir; arada bir fark yoktur. O da kulak, bu da; fakat duyanın kulağında bir duyan var; o gizli, o görünmüyor; demek ki temel, Allah'ın lûtfu.

Tut ki bir beysin, iki tane de kulun var. Biri çok hizmetler ediyor, senin için birçok yolculuklara katlanmış; öbürüyse tembel, kullukta ileri değil. Fakat bir de bakıyoruz ki sen o tembel köleyi o hizmeti çok köleden fazla seviyorsun. O çok hizmet eden köleden de geçmiyorsun amma böyle olmuş işte; sevgiye hükmedilemez ki. Bu sağ göz, öbürü sol göz; görünüşte ikisi de bir. Peki, acaba o sağ göz ne hizmette bulundu da sol göz olmadı? Sağ el ne iş gördü ki sol, onu görmedi? Sağ ayak da böyle. Sağ göz, lûtfu uğramış işte. Böylece Cuma günü, başka günlere üstün olmuş. «Gerçekten de Allah'ın verdiği rızıklardan başka rızıkları da vardır; onlar Levha yazılmıştır; onları Cuma günü isteyin.» Şimdi şu Cuma, ne hizmette bulundu ki başka günler, o hizmeti etmediler. Fakat Allah, ona lûtfetmiş; bu yücelik ona nasib olmuş. Bir kör, beni kör yarattılar, mâzûrum dese şu körüm, mâzûrum demesiyle körlük ondan gider mi hiç; günün yüzünü, güzellerin yüzlerini görebilir mi hiç? Körün, topalın,

mâzûrum demesi, kendisine fayda vermez, kendinden zahmeti gidermez. Şu kâfirler küfür içindeler ya, küfür zahmeti içindeler, amma bir bakarsak görürüz ki o zahmet de lûtfun ta kendisi. Çünkü o, esenlik zamanında Allah'ı unuttur, zahmete düştü mü anar. Şu halde cehennem, kâfirin tapınağıdır, mecsididir. Çünkü Allah'ı orda anar; hani zindanda, hastalıkta, diş ağrırken anarlar ya, onun gibi. Zahmet geldi mi, gaflet perdesi yırtılır, Allah'ı ikrar eder, sızlanmaya, ağlamaya koyulur; yârabbi, ey merhametli Allah'ım demeye başlar. İyileşti mi, gene gaflet perdeleri gerilir önüne; nerde Allah der; bulamıyorum, göremiyorum ki; neyi arayacakmışım? Zahmet, meşakkat vaktinde gördün, buldun ya; fakat şimdi görmüyorsun. Mâdem ki sıkıntıya düşünce görüyorsun, sıkıntıyı musallat eder sana da Allah'ı anarsın. Cehennemlik, esenlikte Allah'tan gafildi, onu anmazdı bile. Cehennemdeyse gece-gündüz Allah'ı anar. Allah, âlemi, göğü, yeri, Ayı, güneşi, dolaşan yıldızları, iyiyi, kötüyü, halk, kendisini ansın, kulluk etsin ona, noksan sıfatlardan arı olduğunu söylesinler diye yarattı ya; Mâdem ki kâfirler, esenlikte anmıyorlar; yaratılışlarından maksat da onu anmaları; öyleyse onu anmaları için cehenneme atılırlar. İnananlara gelince: Onlara sıkıntı vermeye hâcet yok; onlar, bu esenlikte o sıkıntidan gafil değiller; o sıkıntıyı, o zahmeti boyuna önlerinde görmedeler; akıllı çocuk gibi hani. Akıllı çocuğu bir kez falakaya yatırır, yeter; falakayı unutmaz o. Fakat ahmak çocuk unuttur; bu yüzden de onu her solukta falakaya yatırmak gerek. Zeki at da böyledir; bir kere mahmuz yedi mi, bir daha mahmuzlamaya hâcet yoktur onu. Fakat ahmak ata her solukta mahmuz gerek. Zâti insanları taşımaya lâayık değil, pislik yüklerler onu.

60. BÖLÜM

Kulağın bir şeyi tevâtürle işitmesi, o şeyi görüş hükmündedir; o şeyi görmüştür diye hükmedilir. Hani babandan oldun, anandan doğdun ya; sana, onlardan meydana geldin dediler. Bu çok-çok söyleyiş, sence öylesine bir gerçek olmuştur ki onlardan doğmadın deseler duymazsın, işitmezsin bile. Nitekim Bağdat'ı, Mekke'yi bir çok kişiden duymuşsunuzdur, tevâtürle bunları işitmişsindir; sana bu şehirler yok deseler, ant içseler gene inanmazsın. Bildik-anladık ya, kulak, bir şeyi tevâtürle duyarsa bu, görüş hükmündedir. Görünüşte tevâtürle söylenen söze nasıl görüş hükmünü verilerse bir adam da gerek ki onun sözü, tevâtür hükmünde olsun. Çünkü o, bir kişi değildir, bin kişidir. Onun bir sözü de yüz bin söz sayılır: Buna ne diye şaşmalı? Şu zâhir padişahı bile bir kişi amma yüz bin kişi sayılmada. Yüz bin kişi, bir söz söylese kulak asılmaz da o söyledi mi, yerine gelir. Zâhirde böyle olunca canlar âleminde haydi-haydi olur. Dünyayı tamamıyla gezdin amma onun için gezmedin ki. Senin bir kere daha gezip dolaşman gerek. «De: Gezin yeryüzünü.» O geziş benim için değildi; sarımsak, soğan içindi. Bir maksat için dolaştın ya; o maksat perde oldu sana; beni görmeye bırakmadı seni. Hani pazarda birisini aramaya, birisini bulmaya çalışır, gezer-dolaşırsın; kimseyi göremezsin o vakit; görsen bile hayal gibi görürsün. Yahut da bir kitapta bir mesele ararsın; gözün de o meseleyle dolmuştur, kulağın da, aklın da... Yaprakları çevirirsin de gene bir şey göremezsin. Bundan başka bir kuruntun, bundan başka bir maksadın oldu mu, nereyi gezersen gez; nerde dolaşırsan dolaş, o maksatla dolmuşsun sen; başka bir şey göremezsin artık.

Allah râzı olsun. Ömer'in zamanında biri vardı, pek kocamıştı. Öyle bir hale gelmişti ki kızı süt verirdi ağzına, çocuklar gibi sütle beslerdi onu. Allah râzı olsun. Ömer, o kıza buyurdu ki: Şu zamanda senin gibi baba hakkını gözeten bir çocuk yok. Kız cevap verdi de doğru buyuruyorsun dedi; ancak benimle babamın arasında bir fark var. Ben de ona hizmet ediyorum, hizmette hiçbir kusurum yok. Fakat babam beni besler, yetiştirir, aman, bir kazâya uğramasın diye üstüme titrerdi; bense gece-gündüz, sıkıntısının üstümden kalkması için Allah'a duâ ediyor, ölümünü istiyorum. Babama hizmet ediyorum amma onun benim üstüme titreyişini nenden bulayım? Ömer buyurdu ki: Bu kız, Ömer'den daha fakih. Yâni, ben görünüşe göre hüküm verdim, sen işin içyüzünü söyledim. Fakih ona derler ki bir şeyin özünü bilsin, içyüzünü, gerçeğini anlasın. Hâşâ. Ömer gerçeği bilmez, işlerin sırrını anlamaz değildi. Fakat sahâbenin huyu böyleydi; kendilerini küçük gösterirler, başkalarını överlerdi.

Çok kişi vardır, huzurda bulunmaya gücü yoktur; huzurda bulunmayınca hali daha hoş olur. Hani gündüzün bütün aydınlığı güneştedir amma adam, bütün gün güneş değirmisine bakarsa onun elinden hiçbir iş gelmez, gözleri kamaşır-gider. Bu adamın bir işle oyalanması daha iyidir; bu, güneş değirmisine bakmamasıdır işte. Gene buna benzer; sayrının yanında, iştahını açmak, onu heyecana getirmek, kuvvetlendirmek için güzel yemeklerden söz açmak iyidir amma o yemekleri getirip önüne koysak, ona zarar verir o yemekler. Anlaşıldı ya, Allah'ı arayıp dilemede tir-tir titremek, aşka düşmek gerek. Kimde titreyiş yoksa onun da titreyenlere hizmet etmesi gerek. Ağacın bedeninde, hiç mi hiç meyve bitmez; çünkü orda titreyiş yok. Dalların, budakların uçları titrer; fakat gene de dallara, budaklara kuvvet veren, ağacın bedenidir; meyve yüzünden balta yarısından da emindir. Mâdem ki ağacın bedeni, ancak baltayla titriyor; titreyenlere hizmet etmesi için titrememesi, öylece durması daha hoş.

Çünkü muîneddîn o, aynüddin değil. Bir «mim» yüzünden fazlalık elde etti amma «Olgunluğa eklenen fazlalık, noksanın ta kendisidir.» O «mim»in olması da kusurdur, noksandır; hani bir adam, altı parmaklı olur. Bu, bir fazlalıktır amma kusurdur, noksandır. Ahad olgunluktur; Ahmed'se, henüz olgunluk durağında değildir. O «mim» kalktı mı, tüm olgunluk kesilir; yâni Allah, her şeyi kavramış, kaplamıştır. Onun üzerine neyi eklersen noksan olur. Bu bir sayısı, bütün sayılarla beraberdir, onuz hiçbir sayı olamaz.

Seyyîd Burhâneddin, faydalı bir söz söylüyordu. Ahmağın biri sözünü kesti de bize dedi, örneksiz söz gerek. Seyyîd buyurdu ki: Sen örneksiz gel de örneksiz söz işit. Sen de sana bir örneksin, şu görünen beden değilsin sen. Bu şeklin, gölgendir senin. Biri öldü mü, filân gitti derler. O, şu bedenden ibâretse nereye gitti ki? Anlaşıldı ya; senin görünen şeklin, özünün örneği, böylece de görünüşüne bakarlar da özünü anlarlar; bu, sağlanmış olur. Göze görünen her şey kabadır; hani soluk da yazın görünmez; fakat kış olunca soğğun çetinliği yüzünden görünür.

Peygambere, Allah gücünü, Allah kuvvetini göstermesi, halkı çağırarak uyandırması gerek, fakat bir kimseyi istidat durağına ulaştırmak, onun işi değildir; bu iş, Allah işidir. Allah'ın iki sıfatı vardır: Kahr, lûtuf.

Peygamberler, ikisine de mazhardır. İnananlar, Allah lûtfuna, kâfirler, Allah kahrına mazhar olmuşlardır. Allah'ı ikrar edenler, kendilerini peygamberlerde görürler, kendi seslerini onlardan duyarlar, kendi kokularını onlarda bulurlar. Hiç kimse, kendisini inkâr edemez. Bu sebeple de peygamberler, ümmetlerine, biz siziz, sis de bizsiniz; aramızda yabancılık, ayrılık, yok derler. Birisi, bu benim elim dese ondan hiç de tanık istemezler; çünkü el, onun parça-buçuğudur amma onunla birdir-beraberdır. Fakat filân, benim oğlumdur dese tanık isterler; çünkü o da parça-buçuğudur amma ondan ayrılmıştır, ayrıdır.

61. BOLÜM

Kimileri der ki: Sevgi, saydırır, hizmet ettirir adama. Böyle değil. Sevilen kişinin isteği, saygı göstertir, hizmet ettirir. Sevgili dilerse seven, tapı kılar, hizmete koyulur; ondan boyuna hizmet belirir. Fakat sevilen bunu istemiyorsa seven de vazgeçer hizmetten. Çünkü tapı kılmayı bırakmak, sevgiyi gidermez ki. Seven tapı kılmasa, hizmet etmese bile ondaki sevgi, sevgiliye tapı kılar, hizmet eder. Temel olan sevgidir, tapı kılmak, hizmet etmek, onun parça-buçuğudur. Yen sallansa, elin sallanmasındandır bu sallanış; fakat el sallanınca mutlaka yenin de sallanması gerekmez. Meselâ birisinin cübbesi pek geniş olsa da cübbenin içinde oynasa-dursa, cübbe de hiç kıpırdamasa pekâlâ olabilir; yalnız cübbeyi giyen oynamadıkça cübbe oynamaz; buna imkân yoktur. Fakat kimi kişi olur ki cübbeyi adam sanır; yeni el sayar; mesti, şalvarın parçasını ayak beller; oysa ki bu el, bu yen, bu mest, bir başkasının elidir, bir başkasının yeni, bir başkasının ayağı. Hanî filân, fişmanın eli altındadır, filânın eli bu kadara yeter, filâna söz el vermiştir derler ya; bu sözlerde ki elden-ayaktan maksat, kesin olarak bu el, bu ayak değildir. O bey geldi, derlenip toparlanmamıza sebep oldu; kendisi çıktı-gitti. Balarısının mumu balla bir araya getirmesi, sonra uçup gitmesi gibi hani. Çünkü onun varlığı şarttı, kalması değil. Analarımız-babalarımız, o balarısına benzerler; istekliyi istenenle bir araya getirirler; âşığı sevgiliye kavuştururlar; derken ansızın uçuverirler. Ulu Allah onları, mumla balı bir araya getirmeye vasita kılmış. Onlar uçup giderler, mumla bal, bir de bahçıvan kalır. Bunlar zâti bağdan dışarı çıkamazlar. Bu bağ, öylesine bağ değil ki buradan çıkılıp gidilebilsin. Giderlerse bile ancak bağın bir bucağından öbür-bucağına giderler. Bedenimiz bu kovandır sanki; ondaki mumla bal da Allah aşkı. Babalarımız, analarımız vasitadır amma onları da bahçıvan yetiştirir, ondan terbiye görürler. Kovanı bahçıvan yapar. Ulu Allah, balarılarını bu işe koşunca onlara bir başka çeşit elbise verir; o işe göre bir elbise. Öbür dünyaya gittiler mi, elbise değiştirirler; çünkü orda bir başka iş görür onlar. Yoksa insan, gene o insandır; değişen elbisedir ancak. Hani birisi savaşa giderken savaş elbisesi giyer, silâh kuşanır, başına miğfer giyer; çünkü vakit, savaş vaktidir. Fakat meclise gelirken de o elbiseyi çıkarır; çünkü mecliste başka bir işe koyulacaktır; fakat adam, gene o adamdır. Fakat sen onu, o elbiseyle gördün ya, yüz çeşit elbise değiştirse düşünce o elbiseyle düşünürsün o adamı. Birisi bir yerde bir yüzük yitirse, onu oradan alıp götürmüşlerdir amma o, yüzüğümü burada yitirdim diye hep orda döner-dolaşır. Yaslı adamın mezarın başında, hiçbir şeyden haberi olmayan toprak yığınının çevresinde dönüp dolaşması, toprağı öpüp durması gibi. Bu, yüzüğümü burada yitirdim demektir amma hiç onu, orda bırakırlar mı? Ulu Allah bunca sanat meydana getirdi, kudretini gösterdi de bir gün iki canı kalıba alıştırdı; bu da Allah'ın hikmeti. İnsan, şu bedeniyle bir soluk mezara girse-otursa korkarım, deli-divâne olur. Bu böyleyken şekil tuzacağından, kokmuş kalıptan sıçrar-kurtulur da nasıl orda oturur-kalır? Ulu Allah, insanların gönülleri mezarda ki

yalnızlıktan, kara topraktan korksun diye, onları yeniden-yeniye korkutayım diye o türeyi kurmuş. Hani yolda, bir kervanı bir yerde soyarlar; kervandakiler, belli olsun, burası korkulu bir yer, tehlikeli bir yer, herkes anlasın diye oraya iki-üç taşı, birbiri üstüne korlar; işte bu mezarlar da bu çeşittir, tehlikeli yerdir diye görünen işâretlerdir. Korku, insanların gönlüne tesir eder ya, bir suç işlenmesi gerekmez.

Meselâ, filân senden korkuyor derler; oysa ki sana karşı bir suç işlememiştir o; fakat bu söz yüzünden ona acırsın, gönlünde bir sevgi belirir. Tersine, filân senden hiç korkmuyor, gönlünde sana karşı bir ürküntü yok deseler yalnız bu söz yüzünden, içinden öfkelenirsin ona. Şu koşmak var ya, korkudandır. Bütün âlem koşuyor, fakat her birinin koşması, halince. İnsanın koşması bir başka çeşit, bitkinin koşması bir başka çeşit, canın koşması bir başka çeşit. Canın koşması, adım atmadan, iz belirtmeden. Kuruğa bir baksana. Ne kadar koştu da sonunda üzüm oldu. Şimdi tatlılaştı amma hemencecik bu durağa ulaşmadı ki. Ancak o koşuş göze görünmez, duyguyla anlaşılmaz. Fakat bu durağa ulaştıktan sonra anlaşılır ki buraya gelinceye dek bir hayli koşmuş. Hani suya dalıp su altında yüzen kişi de yol alır, fakat gittiğini kimsecikler görmez. Birden sudan başını çıkardı mı, buraya varıncaya dek su altında yüzüp gittiği anlaşılır.

62. BOLÜM

Dostların gönüllerine öylesine sıkıntılar gelir ki onları hiçbir ilâç iyi edemez. Ne uyumakla iyileşir, geçer, ne gezip tozmakla, ne yiyip içmekle... Ancak dostu görmekle geçer o sıkıntı. «Dostla buluşmak, sayrıya şifâdır.» Hem de o hadde dek ki münâfık bile müminlerin arasına girse de otursa, onların tesiriyle bir solukta mümin olur-gider. Hani Allah'ın buyurduğu gibi: «İnananlarla buluştular mı, inandık derler.» Bu, böyleyken inanan, inananla düşer-kalkarsa ne olmaz? Münâfık kişiye bile bunu yapıyor, inanana ne faydalar verir, bir bak da seyret. Bak da gör, şu yün, akıllı biriyle buluştu, nasıl nakışlarla bezenmiş bir kilim, bir halı oldu. Şu toprak bir akıllıyla buluştu, bu çeşit güzelim bir yapı oldu. Akıllı kişinin sohbeti, cansızlara bile bu çeşit tesirlerde bulunursa inananın, inananla görüşüp konuşması, ne çeşit bir tesirde bulunur? Cüz'î nefsin, cüz'î aklın sohbetiyle cansızlar, bu mertebeye ulaştılar. Bunların hepsi, cüz'î aklın gölgesi. Gölgeye bakılıp sahibi, kıyas yoluyla anlaşılabilir. Şimdi sen de bir kıyasla; ne biçim bir akıl, ne biçim bir hüner gerek şu gökler, şu ay, güneş, şu yedi kat yer, onun yüzünden meydana gelsin. Bütün bu varlıklar Akl-ı Küll'ün gölgesi. Cüz'î aklın gölgesi kendisine göre; Akl-ı Küll'ün gölgesi olan varlıklar da kendisine göre. Allah erenleri, bu göklerden başka gökler görmüşlerdir de bu gökler gözlerine görünmez; pek aşağı görünür onlara bu gökler. Bunlara ayaklarını basmışlar da aşmışlar, geçip-gitmişlerdir.

Can ilinde gökler var ki

Dünya göklerine iş buyurmada(*).

İnsanlar arasında şu özelliğe sahip olan, Zühal göğünün üstüne ayak basmış bulunan birisinin bulunmasına şaşılır mı hiç? Biz de toprak değil miydik? Ulu Allah öylesine bir kuvvet verdi bize ki o

kuvvetle cinsimiz olan topraktan seçildik, onu istediğimiz şekle, dilediğimiz hale soktuk; o bizim dileğimize uydu; ne yapmak istersek, ne şekle sokmak dilersek râm oldu bize. Gâh yücelere çekiyoruz onu, gâh aşağılara koyuyoruz. Gâh şarap haline getirmedeyiz, gâh kâse, testi yapmadayız. Gâh uzatmadayız, gâh kısaltmada. Önceden biz de o topraktık, onun cinsindendik amma Ulu Allah, bizi o kuvvetle seçti-yüceltti. Şimdi biz de bir cinsiz ya; Ulu Allah kimimizi seçse de biz, ona karşı cansız sayılsak, o, bizi istediği hale soksa, bizim ondan haberimiz bile olmasa, fakat o bizi görse-bilse, bunda şaşılacak ne var ki? şimdilik haberimiz olmasa dedik ya; tam habersizlik değil maksadımız. Çünkü her şeyde bir şeyden haberi oluş, bir başka şeyden haberi bile olmayıştır. Toprak bile cansızdır amma Allah'ın kendisine verdiği haberi vardır. Haberi olmasaydı suyu nasıl kabullenirdi, her tohuma, o tohuma göre nasıl dadılık ederdi, nasıl beslerdi onu. Birisi, bir işe adam-akıllı sarıldı, o işe koyuldu mu, o işteki uyanıklığı, ondan başka işlerden haberi bile olmayışdır. Biz, bu gaflet sözüyle tüm gafleti kastetmiyoruz. Bir kediye tutmak istemişler; bir türlü tutamamışlar. Bir gün o kedi, kuş avlamaya koyulmuş, tümünden kendini o işe vermiş; kuş avlamaktan başka her şeyi unutmuş; o sırada yakalayivermişler onu. Demek ki tümünden dünya işlerine sarılmamak, kolayına gitmek, aman, şu incinmesin, bu incinmesin gibi bağlarla bağlanmamak gerek. Definenin, hazinenin incinmemesine bak; çünkü onlar incinirse gene o sevindirir, neş'elendirir onları; fakat Allah korusun, ona kim söz geçirebilir, kim ne edebilir? Meselâ, senin her çeşitten kumaşların olsa boğulurken hangisine el atarsın? Hepsi de gereklidir amma şu meydandaki hazinene sarılırsın. Çünkü bir inciyle, bir tek lâ'ile binlerce süslenecek şey alınabilir. Ağaçtan tatlı bir meyve çıkar. O meyve, ağacın parça-buçuğudur amma Ulu Allah, o parça-buçuğu seçmiş, tümünden üstün etmiştir. Ona öylesine bir tatlılık vermiştir ki ondan başka ağacın hiçbir yerine o tadı vermemiştir. Bu yüzden de o parça-buçuk, tümünden üst olmuştur, ağacın özü odur, ağaçtan maksat o. Hani Ulu Allah buyurur ya: «Hattâ onlardan bir korkutucu geldi mi, şaşar-kalırlar.»

Birisi, «Bende bir hal var ki diyordu, oraya ne Muhammed sığabilir, ne Allah'a yaklaşmış bir melek.»

Şeyh buyurdu ki:

Şaşılacak şey, acaba bir kulda, Muhammed'in sığmayacağı bir hal olabilir mi? Demek bir hal var ki Muhammed sığmıyor o hâle, bulamıyor o hâli de senin gibi koltuğu kokmuş biri o hale sahip oluyor ha. Bir maskara, padişahı güldürmek istiyordu. Pek kızmıştı, pek incinmişti padişah. Padişahı güldürürse herkes bir şey verecekti ona; vaatlerde bulunmuşlardı. Padişah, bir dere kıyısında öfkeli bir halde dereyi seyre dalmıştı. Maskara da padişahın yanında durmuş, dereyi seyrediyordu. Padişah maskaraya bakmıyordu bile; suya dalmış-gitmmişti. Maskara bunda kaldı da padişahım dedi, suda ne görüyorsun ki boyuna bakıp duruyorsun? Padişah, bir kaltabanı görüyorum dedi. Maskara, eh dedi, bu kulun da kör değil ya. Şimdi demek bir vaktin olacak ki Muhammed o vakte sığmayacak ha... Acaba bir hal olabilir mi ki senin gibi koltuğu kokmuş kişi o hâlin zevkine varsın da Muhammed'de o hal olmasın? Ne kadar hal sahibi olduysan onun yüzü suyu hürmetine oldun; onun yüzünden haller elde ettin. Çünkü önce bütün vergileri, bağışları onun önüne dökerler de sonra başkalarına dağıtırlar. Allah'ın türesi böyledir. Ulu Allah buyurdu ki: «Esenlik sana ey Peygamber; Allah'ın rahmeti, bereketleri sana.» Bütün saçları sana saçtık. O dedi ki: «Allah'ın temiz kullarına da.» Allah yolu pek korkuluydu, adam-akıllı bağlanmış, kapanmıştı, karlarla dop-doluydu. Önce o, canıyla oynadı; at sürdü; yol açtı. Kim bu yola giderse onun kılavuzluğuyla, onun yardımıyla gider; çünkü yolu o meydana getirmiştir; her yere bir nişan koymuş, sopalar dikmiş, bu yana gitmeyin, şu yana gitmeyin... O yana giderseniz Âd kavmi gibi, Semûd kavmi gibi helâk olursunuz, bu yana giderseniz inananlar gibi

kurtulursunuz demiştir. Bütün Kur'ân bunu anlatır. «Kur'ân'da apaçık deliller vardır.» Yâni bu yollarda nişanlar dikmişiz; birisi o sopalardan birini kırmak isterse herkes, yolumuzu yıkmadın, bizi helâk etmeye çalışıyorsun; yoksa sen yol kesici misin diye ona kasteder. Şimdi, kılavuz Muhammed'dir, önce Muhammed'e gelmeden kimse bana gelemez: Hani bir yere gitmek istediğin vakit önce, filân yere gitmek gerek, uygun olan bu diye akıl kılavuzluk eder; ondan sonra göz kılavuz olur; ondan sonra da organlar harekete gelir. Organların gözden, gözün de akıldan haberi yoktur amma iş, bu sıraya göre olur-gider. İnsan gaflettedir amma öbürleri gaafil değildir insandan. Hâsılı dünya işine sıkı sarılmamak gerek; gevşek sarılmak gerek. Çünkü Allah etmesin, dünya işine sıkı sarıldın, işe iyice giriştin mi, işin gerçeğinden gafil olursun. Allah râzılığını dilemek gerek, halkın râzılığını değil. Çünkü halktaki o râzılık, o sevgi, o esirgeme eğretidir; onları halka Allah vermiştir. Dilerse esenlik de vermez, zevk de. Bütün zevk, bütün nimet sebepleri varken hepsi de zahmet, meşakkat olur. Hâsılı bütün sebepler, Allah kudretinin elinde bir kaleme benzer. Kalem oynatan da Allah elidir, yazan da; o istemedikçe kalem oynamaz. Şimdi sen kaleme bakıyorsun da bu kaleme bir el gerek diyorsun. Kalem görüyorsun da eli görmüyorsun. Kalem görüyorsun da eli aklına bile getirmiyorsun. Nerde gördüğün, nerde söylediğin? Onlara gelince: Onlar, boyuna eli görürler de bir de kalem gerek derler. Hattâ elin güzelliğine bakarlar da kalemi hatırlamazlar bile; yalnız böylesine el, kalem olmaz derler. Sense bir yerdesin ki kalemi seyretme tadına kapılmışsın da el aklında bile değil; artık onlar da, o elin seyri yüzünden nasıl olur da kaleme dalarlar. Arpa ekmeğinden tat almışsın; nerden buğday ekmeğini anacaksın? Onlar da buğday ekmeği varken nasıl olur da arpa ekmeğini anarlar? Yeryüzü, sana öylesine bir zevk vermiş ki göğü istemiyorsun bile. Oysa ki asıl zevk yeri göktür; yeryüzü gökten hayat bulur.

Göktekiler, nerden yeryüzünü hatırlarına getirecekler? Şimdi hoşlukları, güzellikleri, sebeplerde görme; anlamlar, sebeplere eğreti olarak verilmiştir; çünkü zarar veren de odur, fayda veren de; çünkü zarar da ondandır, fayda da. Sen ne diye sebeplere kakılmış-kalmışsın?

«Sözün hayırlısı, az olanı, maksadı bildirenidir.» Sözlerin en iyisi, fayda verenidir, çok olana değil. «Kul huvalah» pek azdır görünüşte; Bakara sûresiyse hayli uzundur. Fakat meram anlatma bakımından «Kul huvalah», Bakaradan üstündür. Nûh, bin yıl insanları çağırdı, başına kırk kişi toplandı. Allah rahmet etsin, esenlik versin Mustafâ'nın çağrış zamanı ne kadardı, meydanda; fakat bunca ülkeler inandı ona; dininden bunca erenler, bunca yeryüzü direkleri geldi. Demek ki itibar, azlığa-çokluğa değil; maksat merâmı anlatmak. Kimi kişinin az sözü, çok sözden daha faydalı olur. Hani Allah'ın ateşi pek çok, pek çetin olursa ondan faydalanamazsın, yanına bile yaklaşamazsın onun; oysa ki arık bir mumdan faydalanırsın. Demek ki maksat faydadır. Bir de kimi insana, sözü duymamak faydalıdır. Onlar görürler, bu da yeter-gider onlara; o faydalıdır bu çeşit kişilere. Duyarlarsa ziyan verir onlara söz. Bir şeyh, bir ulu kişiyle görüşmek için Tebrîz'e geldi. Şeyhin zâviyesine varınca geri dön, senin için budur faydalı diye bir ses duydu; buraya ulaştın ya, şeyhi görürsen ziyan gelir sana diyordu ses. Az, fakat faydalı söz, şuna benzer: Yanmış bir mum, yanmamış bir mumu öper-gider; o muma zâti bu yeter, maksadına erişir-gider.

Peygamber, o görünen şekil değildir ki; onun şekli, bindiği attır. Peygamber, o aşktır, o sevgidir; boyuna ölümsüz kalan da odur. Hanî Sâlih'in devesi gibi, görünüşte deve. Peygamber, o aşktır, o sevgidir; ölümsüz olan da odur.

Birisi dedi ki; Neden minârede yalnızca Allah'ı övmüyorlar da Muhammed'i de anıyorlar. Ona dediler ki:

Zâti Muhammed'i övüş, Allah'ı övüştür. Örneği de şunun gibi: Hani birisi, padişaha Allah uzun ömür versin; bana padişaha yol veren, yahut padişahın adını bana söyleyen kişi de yaşadıkça yaşasın dese onun övüşü, gerçekte padişahı övmedir. Bu peygamber, bana bir cübbe verin, ihtiyâcım var; yahut cübbeni, elbiseni bana ver diyor mu? Cübbeyi, malı ne yapacak o? O, senin elbiseni yeğînleştirmek istiyor ki güneşin ısıyı ulaşınsana. «Allah'a güzel bir tarzda borç verin» diyor; yalnız mal istemiyor, cübbe istemiyor. O sana, maldan başka pek çok şeyler vermiş. Bilgi vermiş, düşünce vermiş, anlayış vermiş, görüş vermiş; bir soluk olsun diyor; görüşünü, düşünceni, kuruntunu, anlayışını, aklını bana harca; malı, sana verdiğim bu araçlarla elde etmedin mi? Hem kuşlardan sadaka istiyor o, hem tuzaktan. Güneşin önünde çıır-çıplak kalman daha iyi; yakmaz-karartmaz seni bu güneş; adamakıllı ağartır, bembeyaz eder seni. Soyunamıyorsan bâri elbiseni yeğînleş-tir de güneşin zevkini gör. Bir zamandır, ekşiliği huy edinmiştin, bâri tatlılığı da bir dene.

(*) Bu beyit, bizim nüshada yok.

63. BOLÜM

Dünyada tahsille, bellekle elde edilen her bilgi, «bedenler bilgisi» dir. Ölümden sonra meydana gelen bilgiye «dinler bilgisi»dir. «Ben Allah'ım» bilgisini bilmek «bedenler bilgisi» dir; «Ben Allah'ım» olmak, «dinler bilgisi»dir. Mum ışığını, ateşi görmek «bedenler bilgisi» dir; ateşte yanmak, mum ışığında yanıp erimek «dinler bilgisi»dir. Görülen her şey «dinler bilgisi» dir; bilgiyle ilgili olan, bilinen her şey «bedenler bilgisi»dir. Hani dersin ya, gerçek, görüştür, görmektir; bundan öte bütün bilgiler, hayal bilgisidir. Meselâ bir mühendis düşünür, bir medrese kurmayı hayâlinde canlandırır. Bu, bir düşüncedir; doğrudur da; fakat hayâldir. Medreseyi kurduğu, yaptığı zaman gerçek olur. Şimdi hayâlden hayâle de farklar var. Abû Bekr'in, Ömer'in, Osmân'ın, Alî'nin hayâli, sahâbenin hayâlinde üstündür. Hayâlden hayâle çok fark var. Bilen bir mühendis, bir ev kurma hayâline düşer; mühendis olmayan da hayâllenir; arada büyük bir fark var; çünkü mühendisin hayâli, gerçeğe daha yakındır. Bu yanda hayâlden hayâle çok uzun yol var, çok büyük fark var; o yanda da gerçekler âleminde, görüş âleminde, görüşten görüşe farklar var; hem de sona dek sürer-gider bu. Hani derler ya, yedi yüz perde var, karanlıklardan, yedi yüz perde var, ışıktan... Hayâl âleminde olan her şey, karanlık perdesidir; gerçekler âleminde olan her şey, ışık perdesi. Fakat hayâl olan karanlık perdeleri arasında fark olmadığı gibi pek de lâtif olduklarından gözle de görünmez o perdeler. Görüşten görüşe bu kadar büyük, bu kadar derin fark olduğu halde gerçekler âleminde de o farkı anlamaya imkân yoktur.

64. BÖLÜM

Cehennem ehli cehennemde, dünyada oldukları gibi hoş, rahat bir haldedir. Çünkü cehennemde Allah'tan haberleri olacak; dünyadaysa Allah'tan haberleri yoktu. Allah'tan haberdar olmaktan daha hoş bir şey de yoktur. Dünyayı istemeleri, bir ibâdetle bulunup dünyada da Allah lûtfuna mazhar olandan haber almayı istemelerindendir; yoksa dünyanın, kendileri için ahiretten daha hoş olmasından değil. Münâfık kişiyi, cehennemin en aşağılık çukuruna atmaları şu yüzdendir: İman, kucağına geldi onun da, küfrü kuvvetliydi, inanmadı; Allah'tan haberdar olması için azâbı, daha çetin olur onun. Kâfirin yanına gelmedi îman; küfrü de zayıf; pek az bir azâpla Allah'tan haberdar olur. Hani başa sarılan pusu da tozlanır, halı da tozlanır. Pusuyu, bir tek kişi azıcık silker, tozu gidiverir; ter-temiz olur. Fakat halının tozunu gidermek için dört kişinin adam-akıllı çırpması gerek; onun gibi işte.

Cehennemlikler «Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden bize de saçın» diyorlar ya; hâşâ; istedikleri yenecek, içilecek şeyler olamaz. Bu, bulduğunuz şeylerden, size vuran, sizi parlatan ışıktan bize verin demektir. Kur'an, bir geline benzer. Sana yüzünü göstereceğini diye çarşafını çekersen. Onu okuyorsun amma bir hoşluk yüz göstermiyor, bir şey açılmıyor sana ya; çarşafını çektin onun; fakat seni istemedi; sana bir düzen kurdu; sana kendisini çirkin gösterdi; yâni ben dedi, o güzel değilim. O, kendisini her şekilde gösterebilir, gücü yeter buna. Fakat çarşafını çekmezsin, râzılığını dilerse, tarlasını sularsan, uzaktan-uzğa ona hizmetler eder, tapılar kılarsan, neden râzı olursa onu yapmaya çalışırsan çarşafını çekmesen de yüzünü gösterir sana. Allah ehlini aramak gerek. «Kullarımın arasına katıl da cennetime gir» buyurdu çünkü. Ulu Allah herkese söz söylemez. Dünya padişahları da çulhayla konuşmazlar. Herkes padişaha onun vasıtasıyla yol bulsun diye bir vezir, bir nâip dikmişlerdir. Ulu Allah da kim Allah'ı dilerse ona başvursun, ona kul olsun diye bir kulunu seçmiştir. Bütün peygamberler bunun için gelmiştir; Allah'a onlardan başka yol yok.

65. BÖLÜM

Sırâceddin dedi ki: Bir şey söyledim, içime dert oldu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

O memurdur, o sözü söylemene engel oluyor. O memur gözünle göremezsin ama onun sürüşünü, onun verdiği derdi görür de bilirsin ki bir memur var. Su altında yüzersin; sana güller, fesleğenler dokunur. Başka bir yana gidersen, tikenler batar sana. Anlarsın ki bu yan, dikenliktir, kötüdür, adama eziyet verir; o yansa güllük-gülistanlıktır, esenliktir; ikisini de görmezsin ama anlarsın. Bu anlayışa vicdanî anlayış derler; görünenden de açıktır bu. Meselâ açlık, susuzluk, öfke, sevinç... Hepsi de gözle görülmez ama görünürden de açıktır bunlar. Çünkü gözünü açsan görülen bir şey yoktur ortada; yoktur ama açlığı kendinden hiçbir düzenle gideremezsin. Yemeklerdeki sıcaklık, soğukluk, tatlılık, acılık da böyledir; gözle görülmez; görülmez ama görülenden daha da açıktır. Hâsılı bu görüşle ne işin var senin, şu bedenle ilgin nedir ki? Sen, bunsuz varsın, boyuna da bedensiz-sin zâten. Geceyse bedene aldırış bile etmezsin; gündüzse işlere koyulur gidersen; hiç de bedenle değilsin; peki, ne diye tir-tir, titrersin şu bedenün üstüne; bir an bile onunla değilsin ki; hep başka yerlerdesin; sen nerdesin, beden nerde? «Sen bir ovadasın; ben bir ovadayım.» Beden, pek yaman bir şaşırtmacadır. İnsan sanır ki o öldü mü kendi de öldü-gitti. Hey gidi hey; ne ilgin var bedenle senin? Büyük, pek büyük bir göz bağı bu. Firavun'un büyücüleri, bir zerrecik bu gerçeği anladılar, bedenlerini fedâ ediverdiler; gördüler ki bu bedensiz var olmuşlar; bedenün onlarla bir ilişiği yok. İbrâhim, İsmail, peygamberler, erenler de böyle; bedeni, oluşunu, olmayışını anladılar da boş verdiler bedene.

Haccâc esrar içmişti de dalgaya düşmüştü; başını almış, kapının yanına koymuş sanıyordu kendini. Kapıyı oynatmayın, başım yere düşmesin diye de bağıırıyordu. Başı bedeninden ayrı, kapıyla duruyor sanıyordu. Bizim hallerimiz de böyle, halkın halleri de. Sanıyorlar ki bedenle ilgileri var, onunla yaşamaktadırlar.

66. BÖLÜM

«Âdem'i kendi sûreti gibi yarattı.» İnsanları hepsi de mazhar aramada. Çok kadın vardır ki örtülüdür ama yüzlerini açarlar da ne kadar istenecekler, bunu denerler; kesiyor mu diye usturayı dendiğin gibi hani. Âşık, sevgilisine, uyumadım, yemedim, böyle oldum, şöyle oldum sensiz der; anlamı şudur: Sen mazhar istiyorsun, kendini gösterecek bir can arıyorsun; kendini satacağın, güzelliğini göstereceğin mazhar benim demektir bu. Bilginler, hüner sahipleri de hep mazhar aramadadır. «Bir gizli defineydim, bilinmeyi sevdim, diledim.» «Âdem'i kendi sûreti gibi yarattı» ; yâni buyruklarının sûreti gibi. O, bütün halkta görünür; çünkü her şey, Allah gölgesidir; gölgeyse gölgenin ıssına benzer. İnsan, beş parmağını açsa gölgede açar; eğilse gölgede eğilir; doğrusa, dümdüz dursa gölgede doğrulur, düz durur. Demek ki halk, bir isteneni, bir sevileni arıyor; herkes, onu sevsin, ona râm olsun; düşmanlarına düşman, dostlarına dost kesilsin diyor. Bütün bunlar; Allah'ın buyruklarıdır; Allah'ın sıfatlarıdır, hepsi de gölgeyle görünmede; ancak şu var ki gölgemizin bizden haberi yok; fakat bir onu biliyoruz. Biliyoruz ama Allah bilgisine göre bilmemiz de bilgisizliğin ta kendisi. İnsanda bulunan şeylerin hepsi de gölgede görünmez; bâzı şeyler görünür ancak. Demek ki Allah'ın bütün sıfatları, şu bizim gölgemizde, gölgeden ibâret olan varlığımızda görünmüyor, bâzısı görünüyor. «Bilginin pek azı verilmiştir size.»

67. BOLÜM

Esenlik ona, İsâ'ya soruldu; dünyada da, ahirette de en büyük, en güç şey nedir?

Allah'ın gazabı dedi. Bundan neyle kurtulunur dediler. Dedi ki; Öfkeni yenmekle, kinini yenmekle. Yolu da bu: Nefis şikâyet etmek istedi mi, tersini yapmalı, şükretmeli, şükürde o kadar ileri gitmeli ki içinde, uğradığı şeye, düştüğü derde bir sevgi peydahlansın. Çünkü yalancıkdan şükretmek, Allah'tan sevgi dilemektir. Allah sırrını kutlasın Ulu Mevlânâ, yaratıktan şikâyet, yaradandan şikâyettir buyurdu. Gene buyurdu ki: Sana güdülen düşmanlık, beslenen kin, nefret, ateş gibi gizlidir. Bir kıvılcım gördün mü, söndür onu da geldiği yere gitsin; yok olup bitsin. Fakat gazyağına benzeyen bir cevapla ona yardım edersen geçecek bir deliğe yol bulur; yokluktan tekrar-tekrar gelir, bu kez onu yokluğa göndermek güçleşir. «En güzel neyse onunla def'et onu» da iki yüzden düşmanı kahret-gitsin. Biri şu: Düşman, düşman olanın eti, derisi değildir, ondaki aşağılık düşüncedir. Çok çok teşekkür etmekle o kötülük, senden defolup gittiği gibi kesin olarak ondan da defolur-gider; bir de «insan, ihsânın kuludur» ; huyu budur insanın, ikincisi de şu; Hanî çocuklar, birisine bir ad takarlar ya; bu adam, çocuklara sövdükçe çocuklar, sözümüz dokundu diye bu işte daha da ileri giderler. Yok, halinde bir değişiklik görmezler, özlerinin faydasız olduğunu görürlerse bu işe meyilleri kalmaz. Bir ikincisi de şu: Bu bağışlama huyu, sende, peydahlandı mı, anlaşılır ki onun yaptığı, dediği yalandır, zarar vericidir; sen nasılsan seni öyle görmemiştir o; artık belli olur ki kötü kişi odur, sen değilsin. Düşmanı da, yalancılığının açığa çıkmasından fazla utandıracak hiçbir şey yoktur. Demek ki ona teşekkür etmekle, onu övmekle âdetâ zehirlemedesin onu. Çünkü o, sende kusuru, noksanı açıklıyor; sense kendi olgunluğunu açıkladın; Allah sevgilisi olduğunu bildirdin. «Öfkesini yenenleri, insanları bağışlayanları, ihsanda bulunanları Allah sever.» Allah sevgilisi de noksanlı-kusurlu olamaz. Öylesine öv onu ki dostları, olsa-olsa iki yüzlü o; bize bir çeşit sözler söylüyor, oysa ki bununla can-ciğer desinler.

Devlet ıssı bile olsalar yumuşaklıkla yol bıyıklarını;

Yiğit bile olsalar hilimle kır boyunlarını.

Allah bunda başarı versin bize.

68. BÖLÜM

Kulla Allah arasında perde, ancak şu iki şeydir; öbür perdelerin hepsi de bu ikisinden meydana gelir: Sağlık, mal. Bedeni sağ-esen olan kişi. Allah nerde der, görmüyorum ki. Fakat bir ağrıya, bir sızıya uğradı, sayrılandı mı, yâ Allah, yâ Allah demeye koyulur; Allah ile sırdaş olur, söyleşir. Gördün ya, demek ki sağlık, perdedir ona; Allah, o derdin altında gizliymiş. İnsanın malı-mülkü oldukça dileklerinin sebeplerini hazırlar; gece-gündüz onunla oyalanır. Yoksullaşmaya başladı mı, nefis de arıklaşır; Allah çevresinde çizginmeye koyulur.

Seni bana esriklik, eli boş oluş lûtfetti (*);

Senin esrikliğine, senin eli boş bir hale getirişine,

Kulum-köleyim ben.

Ulu Allah Firavuna dört yüz yıl ömür verdi; saltanat, padişahlık ihsan etti; dilediğini verdi ona...

Bütün bunlar perdeydi; onu, bunlarla tapısından uzak tutuyordu. Bir gün bile, Allah'ı belki anar diye ona, bir muradına erişmezlik, bir baş ağrısı vermedi. Dileğinle oyalan, bizi anma, gecen hoş olsun dedi.

Süleyman saltanata doyduda,

Eyyub belâyaya doymadı-gitti.

(*) Selim Ağa nüshasında, beytin başında, «Fasıl 70» kaydı var (189b).

69. BÖLÜM

İnsanın nefsinde bir şer vardır ki hayvanlarda, canavarlarda bile yoktur derler ya; bu söz, insan onlardan beterdir demek değildir. Şu yüzden söylenmiştir bu söz: İnsanda gizli bir öz var ya; ona karşılık bu kötü huy, nefsin şu kötülüğü, şu fenalıklar, o öze perde olmuştur; inci-mücevher, ne kadar değerli, ne kadar büyük, ne kadar yüce olursa perdesi de o kadar büyük olur. Demek ki kötülük, kötü huylar, o öze, o inciye bir perde oluyor. Bu perde de çok çalışmayla kalkıyor ancak. Çalışmalar çeşit çeşittir. Çalışmaların en ulusu, Allah'a yüz tutmuş, bu âlemden yüz çevirmiş dostlara karışmaktır. Temiz dostlarla düşüp kalkmaktan daha çetin hiçbir savaşıma yoktur. Çünkü onları görmek, nefsi, bedeni eritip yok etmektir. Hani derler ya; yılan, kırk yıl insan görmese ejderhâ olur; bu söz,

kendindeki kötülüğü, kendindeki uğursuzluğu yakıp eritecek bir kimseyi görmez demektir. Nereye büyük kilit takarlarsa orda değerli, ağır bir şey var demektir. İşte şimdilik nerde büyük bir perde varsa orda daha iyi bir inci var demektir. Definenin üstünde kötü yılan var amma yılanın çirkinliğine bakma, definedeki değerli şeyleri gör (*).

(*) Fatih Kütüphanesinde 5408,'de kayıtlı nüsha, bu bölümün sonunda bitiyor.

70. BÖLÜM (*)

Olgunluğun gerekli kıldığı şey, başkalarının insana meyletmesidir. İnsan, boyuna olgunlaşmaya çalışmalı, noksanlaşmaya değil. Allah'ın olgunluğu, bütün varlıkların olgunluğudur; Allah hakkında noksanı câiz görmek, olgunluğu gidermek, dünyada olup-biten şeyleri, hattâ kâinatı yok saymaktır. Allah'ın yokluğunu câiz bilmek, âlemi yok bilmektir. Sen Allah'ı düşünüyorsun, onun neliğini niteliğini, sınırını bilmek, ölçmek istiyorsun da tadın-tuzun kalmıyor. Demek ki sen, Allah'ın neliğini, niteliğini düşünüyorsun. Allah'ın işlerine dalıyorsun; Allah'ı düşünüyorsun. Bilmiyorsun ki bu yolda bir tat tuz elde edilmez; o düşünce, o hayal, aslâ Allah olamaz. Yâni sen, bize âşık ol, bizi iste; hayallenmeyi, düşünceye dalmayı, sınırını, neliğini, niteliğini, şöyle yahut böyle olduğunu düşünmeyi bırak da olgunluk elde et.

Allah, doğruyu daha iyi bilir; dönüp varılacak yer, Allah tapısındır.

Hamd, bir Allah'a; rahmet, kendisinden sonra peygamber gelmeyene.

(*) Bu fasıl Selim Ağa nüshasının son faslıdır (190 a).

71. BÖLÜM

Mısra(1):

Sevgilim dedi ki: Filân neyle diri? (2)

Kuşlarla kuşların kanatlarının, akıllı kişilerin himmetleriyle, gayretleriyle farkı şudur: Kuşlar, yönlerden bir yöne kanatlarıyla uçup giderler. Akıllıların himmet kanatlarıyla diledikleri yana varırlar. Her atın bir tavalası, her hayvanın bir ahır, her kuşun bir yuvası var (3).

(1) Selim Ağa nüshası, 190 a da bitiyor. Hamd edildikten, salâvat verildikten ve «Temmel kitâb» kaydı da konulduktan sonra 190 b de ayrı bir yazıyla üç fasıl yazılmış. Bu, birinci fasıldır.

(2) Mısra' Farsçadır.

(3) Fasıl Arapçadır.

72. BÖLÜM

İnsan ağaçtan, yahut sırcadan yapılmış bir kaba benzer. Dışını yıkamak gerek amma içini yıkamak, daha da gerekli bir şey. Dışını yıkamak farz amma içini yıkamak, daha da farz. Çünkü Allah şarabı, ancak temiz kaba dökülür. Şimdi kabı yıkamayı buyurdu ya, içinin yıkanması gerek; çünkü dışındaki değil, içindeki içilir. Kim nefsi öldü de kötü huylardan arındıysa Allah'a ulaşır derler; hâşâ; Allah'a değil, Allah yoluna ulaşır. Allah'a değil, Allah yoluna ulaştığı anlaşıldı ya; böyle olmazsa zâten o; noksan sıfatlardan arı olan Allah'ın yolundan azmış olur. «Kendinizi, öz ellerinizle tehlikeye atmayın» denmiş. İnsanlar, buradaki tehlikeyi, uyduğun mürşitten başkalarının sözlerini dinlemek sanırlar; hattâ ap-açık söz bile olsa mürşidinin sözünden başkalarının sözünü dinlemekten geçmezsen tehlikeye düşersin derler. Halbuki boş vesveseyle oyalanmak, daha da aşağılatır adamı, daha da kötüdür, daha da boş (*). Bilgi, cömertlik miktarıdır. Kim daha fazla cömertse daha çok ârifdir. Söz, can kokusudur. Bir adam, doğru söz söylese bile canında eğrilik varsa sözünden eğrilik kokusu gelir. Bir adam, eğri-büğü söylese bile canında doğruluk varsa sözünden doğruluk kokusu gelir. Sözden geçmişse sözünden, söz söylemeyi, sözden geçiş kokusu duyulur.

(*)Bu bölüm, buraya dek Arapçadır.

73. BÖLÜM

(Birisi.) İbâdetlerin faydası neden burada görülmüyor diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Yaptığınız işlerin hepsinin de karşılığı var. Fakat sebebi var da onun için burada göstermezler, burada vermezler. Hani baba, kızına çeyiz hazırlar; hazırladığını korur-gözetir; ona vermez. Evde kızını kötü elbiselerle gezdirir; çeyiziye gelin olacağı güne saklar; çünkü o gün, mahşer günüdür. Sonra gene oğlu kazanır, kazancını babaya verir. Baba, onu toplamaya bakar. Oğulları toplanıp babalarından isteseler bile baba, vakti gelmedi der; sabredin; verirsem yok edersiniz. Çünkü baba da kazanmıştı. Eline vermişlerdi. Aldandı, yok etti kazancını, kendini de yok etti-gitti. Çokları da bu yoldan yol azıttılar. Şimdi Ulu Allah, sizin faydanız için yaptıklarınızın karşılığını size vermez; aldanıp telef etmemenizi, tembelleşip işten kalmamanızı ister (*).

(*) Bedî'-uz zaman Fîrûzan-fer, kendisine âit bulunan ve 888 de yazılmış olan bir nüshada; başka yazmalarda bulunmayan ve "Feth" sûresini tefsîr eden bir faslın bulunduğunu söyler. Dört sahife tutan bu faslı, "Fîhi mâ-fîh"e ek olarak alıyor (s.382-385). Fakat gene kendisi, "Önsöz"de, faydalandığı nüshaları bildirirken, bu nüshanın pek doğru olmadığını, yazanın, olmayacak tasarruflarda bulunduğunu Mesnevî'den, Divân'dan birçok beyit ve gazelleri metne aldığını bildiriyor (s. t). Bu faslın üslûbu da, edâsı da Mevlânâ'nın üslûbuna, edâsına uymaz. Üstelik bu fasılda Mesnevîden, ayrı-ayrı dört beyit, Arapça iki beyit, Farsça bir rûbaî var ve Mevlânâ'nın hiçbir eserinde adı geçmeyen İbni Atâ'dan iki iktibas mevcut. Kesin olarak Mevlânâ'nın sözü olmayan bu bölümü almadık.

74. BOLÜM (1)

Yüce hayırlarınız, hani güneş gizlenmez derler ya, tıpkı onun gibi dilden dile dolaşıp yayılmada; bilinip anlanmada. Biz de, böyle huylara mahzen, bir çeşit incilere mâden kesilen zâtı görelim dedik. Her yana erişen şu meyvelerin ağacı olan kişiyi görme isteğine düştük. Her an da bu istek çoğalıp duruyor. Meyvelerini görmeyi yeter bulmayalım; varalım, gölgesinde oturalım diyoruz. Hamd ederiz Allah'a ki bu istek, özleyenlerden erişti bize. Şükürler olsun, sonra gene şükürler olsun, gene de şükürler olsun. Allah'ım, sen çoğalt, eksiltme.

Önü-sonu olmayan bu ulu devlete erişenlerin devletinden faydalanabilen, o devlete eş-dost kesilebilen kişi de, dil söylemeden masallar duyan kişidir; onların özlerindeki yüce anlamlar, harfsiz-sessiz olarak can kulağına erişen kişidir; başkası değil. Çünkü on sekiz bin âlemin padişahının bu has kullarla oynadığı ilk oyun, el öpmeye başladıkları anda onları hemencecik dilsiz edişidir. «Kim Allah'ı

tanırsa dili tutulur, söylemez olur.» Buna şaşılmaz da... Dünyada da âdet böyledir. Nerde anlam kuvvetlenirse görünüş arıklaşır-gider. Ceviz de, fındık da kabuğunun içindeyken şakırdar, ses verir, Kabuk azıcık çatlasa, kırılıp yarısı düşse şakırtısı azalır. Tümünden kırılrsa hiç ses vermez. İç ne kadar inceyse kabuk, o kadar katı olur, sert olur. Çünkü için bekçisidir kabuk. Sabah yaklaşınca korku azalır; bekçiler de evlerine gitmeye koyulurlar.

Bu sözlerle böylesine kişinin hiç söz söylemediğini anlatmak istemiyoruz. Ancak diyoruz ki: Kendisi söz söylemez; sözü kendiliğinden değildir; fakat işkillelere cevap verir(2); düğümleri çözer. Fakat çözdüğü şeylerden hiç bahsetmez. Hani baba, küçücük çocuğuna söz söyler, onunla konuşur; konuşur amma evliliğinin derdini, neş'esini, o akli ermez çocuğa söylemez ya; çevgenden, toptan, güzel renkli kuşlardan, cevizden, kuru üzümünden, dududan, kumrudan söz açar... Çocukları muştulamak, korkutmak, bu çeşit sözlerle olabilir.

On sekiz bin âlem içinde, bu topluluktan daha kimsesiz kimsecikler yoktur. Mustafâ'nın kimsesizliği de buydu, yetimliği de bu yetimlikti; yoksa o, Abdül-Muttalib'in ölümüyle yetim olmamıştı; Mekke'den Medine'ye göçmekle de gurbete düşmemişti; zâti garipliğin alâmeti, bir şardaş, bir dildeş bulamamaktır. Hangi dildir ki onların diliyle dildeş olsun? Onlardan hiçbir garip yoktur ki bir garip okşayanı umsun; aksine onlar, bütün dünya gariplerine nazlanırlar; siz derler, bu âlemdesiniz, bizse yüce âlemden gurbete düşmüşüz. Farsça söyleseler Farsça bilenler anlamaz; Arap olsalar da Arapça söyleseler başka Araplar anlamaz. Anlarlar, fakat anlayış duygusuyla şekle bürünen görünüşteki anlamı anlarlar, maksatlarıysa anlaşılmaz da anlaşılmaz. Çünkü anlamı anlamak başkadır, maksada ulaşmak başka. Hani Türk Çin padişahının tapısına bir Arap şairi geldi; söylediği şiiri okumaya izin istedi. İzin verilince okumaya koyuldu. Padişah, her beyt okudukça, o beyte uygun olarak başını sallıyordu. Vezirle dîvandakiler, padişah Arapça biliyormuş meğerse; fakat bizden gizlemiş; bizi sınamış... Ya Arapça kötü bir şeyler söylediysen diye telâşa düştüler. Sonunda bir gün fırsat buldular; padişah ava gitmişti, avlar tutmuştu, pek neş'eliydi.

A seher yeli, o zincir saçlara söyle;

Söyle fırsat bulursan gönlümün hallerini.

Fakat gönül suyu gönül arar bir halde değilse...

Sakın; beni görmemiş ol, hiç tınma.

Fırsat gözlemek, sözleşme vaktini tanıyıp bilmek gerek. Şu hadîste de var ya: «Gönlünüze bir yumuşaklık, bir merhamet geldi mi fırsat bilin de duâyaya koyulun.» Varlık âleminin ulusu, yerlerin-göklerin ışığı bunu göstermiş bize. Devlet adamları içinde biri vardı, sözünü, en çok çekinmeyen oydu, padişahın ona karşı sevgisi, öbürlerine beslediği sevgiden fazlaydı. Tapıya koştu, diz çöktü de a dünyanın padişahı dedi, bir müşkülümüz var. Padişah, söyle dedi. Dedi ki: Dünyanın padişahı Arapça biliyor mu? Padişah, hayır dedi, bilmem. Dedi ki: O gün, o şâir, anlaşılması güç kelecilerle düzdüğü o kasîdeyi okumuştun hani...

Dîvanda bulunan edipler bile gücülen anlayabiliyorlardı; sizse her beytin sonunda, ne de güzel söylemişsin der gibi başınızı sallıyordunuz. Padişah öylesine güldü ki gülüşünden sırtüstü yerlere

serildi. Gülmesi bitince dedi ki: Siz şunu anlamadınız: Sözün anlamı başkadır, söyleyen kişinin maksadı başka. Hani bir kul, tapımıza karşı bir suç işler. O suçu açığa vurmamak istemeyiz de halk içinde onu, başka bir suç yüzünden azarlamak, terbiye etmek isteriz; ne diye böyle bir kusurda bulundun deriz. Maksudumuz, dile getirdiğimiz, halkın anladığı suç değildir; maksudumuz nedir, bir biz biliriz, bir de o kul. Gene bunun gibi, hani birisi bir hizmette bulunur; o hizmetin herkesin kulağına gitmesini istemiyiz. Ona lûtufta bulunmak üzere gizli bir işe memur ederiz, yollarız onu; halk arasında ap-açık, fakat bam-başka sözler söyleriz, haberler göndeririz ona... Sözümüz, sözümüzün anlamı, maksudımıza perde olur. Şimdi şiirin anlamı, bizi başka padişahlardan üstün tutmaktır, onlardan ulu olduğumuzu bildirmektir; bizi meleğe, feleğe benzetmektir. Fakat o şâirin asıl maksadı bizden elbise edinmektir, ihsan elde etmektir, para-pul koparmaktır. O maksada ulaştın, dileğini kabul ettik, gönlünü hoş tut diye başımızı salladık.

Meşhur ya; Ulu Şeyh'in semâ'ında çalgıcı şu beyti okudu:

Geç geldin, yanımdan da tez gittik;

Geç gelmek, tez gitmek gülün harcıdır.

Semâ'da bulunanlardan üç kişi, bu beyti duyunca nâra atıp yüzüstü düştü. Birisi, bu beyit, şu üç kişinin hâline uygun düştü dedi. Şeyh buyurdu ki: Evet, öyle amma hallerinin arasında da pek büyük fark var. Buyur ey şeyh dediler. Şeyh, kendilerinin söylemeleri daha iyi dedi; gelsinler, dilleriyle söylesinler. Hikâye uzundur... Onlardan biri, yıllardır bir kadının peşindeydi. Öbürü yıllardır, Allah'ın kendisine bir erkek evlât lûtfetmesini dilerdi. Yıllardan sonra bir çocuğu oldu, fakat bir haftadan fazla yaşamadı. Öbürü de bir haldeydi ki ne oğula âşıktı, ne kıza... O, oğlu, kızı yaratana seviyordu.

Kur'ân'ı çok tefsîr ettiler amma az kişi Kur'ân'daki maksadı tefsîr edebildi. «Onlar ki inandılar.» Herkes, kendi imanını tefsîr etti, Mustafâ'nın imanıyla onun maksadı gizli. «Ve iyi işler işlediler.» Gene herkes, kendi işlediği işi tefsîr etti; Peygamber'in işlediği iş nerde? «Onların ecirleri.» Gene herkes, vehminin çizip düzdüğü ecri tefsîr etti; Mustafâ'nın ecrindeki maksat hani? Bütün âlem şiirler okur, can der, dost der, herkes âşıktır; fakat âşığın yüceliği, sevgilisinin yüceliği miktarıncadır.

Halk, sevgide çeşit-çeşittir; herkes bir şey sever;

Sevdiğinden dolayı mâzur görülmeye en lâyık olanı sevgilisi en üstün olanıdır.

Sivrisinekten tut da file dek her birinin bir dileği var, her birinin bir sevgilisi. Köpeğin kutsuzluğu, dilediği gıdânın kutsuzluğundandır; peygamberlerle erenlerin yücelikleriyle, dilediklerinin yüceliğinden meydana gelmede. Aşksız bir diri olamaz, mümkünü yok. Nitekim Sadr-ı İslâm buyurmuştur. Kim ben âşik değilim, hiçbir şeyi sevmiyorum derse kalkın da burnunu kesin o herifin, kulaklarını kesin gözlerini oyun. Bağırda mı da deyin ki: Sevgiliden bunu istiyoruz, onun ayrılığıyla ağlayıp bağırarak gerek. Ambardan bir avuç yeter, kitaptan bir yaprak... Geri kalanını buna kıyasla. «Şükrederseniz elbette arttırırım size.» Yâni, iştahınızda kuvvet görürsem arttırırım; çünkü bu nimetin

şükrü, iştaktan başka bir şey değil. O hizmet, iştahı belirtmektir, iştahı göstermektir; iştah kuvveti yokken iştahı arttırmak değildir. Nîmet usanç verir; usanç da bu küfürden ileri gelir.

(1) Konya Müzesi Kütüphanesinde, müze kitapları arasında 79 No. Da kayıtlı bulunan ve tercümemizin "Sunuş" kısmında tavsîfi yapılan mecmûadaki "Fîhi mâ-fîh" in sonlarında bu ve bundan sonraki fasıllar var. Bu fasılın kenarına, nüshayı yazan "Vucida bi hattıhiş şerîf", yâni "Kendi yüce el.30 yazısıyla bulundu" kaydıyla bu fasılın, bizzat Mevlânâ'nın el yazısından nakledildiğini bildiriyor (60 b). Bu üç fasıl, yalnız bu mecmûada var ve bizim 71. Bölümümüzden sonra yazılmış.

(2) Metinde "işkil" kelimesi, Arapça kaidesiyle cemi'-halinde ve Türkçe "işkilât" tarzında kullanılmıştır.

75. BÖLÜM (*)

Her sözü, yep-yeni görmek gerek diyorsun;

Oysa ki bir yoksulum ben ki hepsinden de dışarıyım. *

Kimsenin eğreti sözünü benimsememişim;

Gönlüm neyi söylediye onu söylemişim.

Ululandıkça ululanası Allah, kayıtsız-ilgisiz söz söyler; hem de ezelden ebede dek, hiç ardi-arası kesilmeden, harfsiz-sessiz söyler. Her peygambere bir sözü vardır, her erene bir sözü; bütün sözleri de birdir; yâni sözlerinde aykırılık yoktur. İsterse tanığın biri Türk olsun, öbürü Tacik; iki tanığın da sözü birdir.

Allah'ın sözü yalnız Kur'ân'daki şu harfler olsaydı bunları yazmak için denizlerin mürekkep, bütün ağaçların kalem olmasına hâcet yoktu; yarım okka mürekkeple Kur'ân'ın harfleri yazılır-giderdi. Sonra Kur'ân'ın harflerine son vardır, Allah sözününse sonu yoktur. Nitekim buyurur: «Allah'ın kelecileri tükenmez.» «Kendi dileğinden konuşmaz; sözleri, kendisine vahyedilen sözlerdir.»

Allah'ın sözünü gene Allah'tan duy;

Kur'ân okuyanın hüneri bir perdedir çünkü.

Şu halde erenlere söz söylemeseydi «Onun dili olurum» sözünün boş olması gerekirdi. Çünkü dille Kur'ân okumaksa bu, münâfık da Kur'ân'ın harflerini okur, ihlâs ıssı da; peki, «Bir kulumu seversem» sözüne ne hâcet vardı ki? «Gerçekten de Ömer'in dilinden Hak söyler» denmiş ya; maksat, Ömer'in harfleri söylemesiye Ömer'e özellik verişe sebep ne? Çünkü bütün yabancıların da bu söyleyişte payı var; hepsi eşit. «Kalbinden hikmet kaynakları coşar» sözünden Kur'ân'ın harflerini okumak kastedilmişse bunun için kırk sabah ihlâs ıssı olmaya ihtiyaç yok. Şimdi birisi, garezsiz olarak şu sözleri bir düşünce bilir-anlar ki «Kur'ân'ın ehli, Allah ehlidir, Allah hasıdır» sözüyle övülenler başkalarıdır. Ulu Allah âlemden seçmiştir onları, kendi sözünü dinleyen bir toplum haline getirmiştir onları. Böyle kişi Allah ışığıyla görür, Allah diliyle söyler. «Dilediğine hikmet verir; kime de hikmet vermişse o kişiye pek çok hayır verilmiştir.» Hâsılı inâyet bakışı da böyle kişiyi arar işte. «Gerçekten de Allahın öylesine kulları vardır ki onlar, Allah kullarına baktılar mı, onlara kutluluk elbisesini giydirirler.» Çünkü onların bakışı, Allah bakışıdır; onların yardımı, Allah yardımındır; onların kızgınlığı, Allah kızgınlığıdır... Onların, kızgınlıkta, râzılıkta söyledikleri her söz, Allah sözüdür. Çünkü Allah sözü ne Arapçadır, ne Farsça... Ne ibrâncadır, ne Süryanice; harften de münezzehtir; sestene de. Bir kulun gönlünü arttı mı onun gönlünün tâ içinden o sözü kaynatır, coşturur. O kulun dilinden, o coşkunluğun köpürüp kaynaması yüzünden bir harftir, akar... İster Süryanice olsun, ister Arapça, ister Farsça... Değil mi ki o coşup köpürüşten gelmede, âlemlerin rabbinin sözüdür. Zamanın geçer akçası o kişidir ki Allah o sözü, ona söylemiştir. Bir kimse de o sözün, nakil olmadığını, rivâyet olmadığını, kendisine ilham edilen söz olduğunu anlayacak bir güç-kuvvet yoksa, bunu ayırt edemiyorsa, lezzetinden bunu anlamıyorsa o sözü Kur'ân mihenk taşına vurması, Muhammed'e söylenmiş söz olup olmadığını böylece anlaması gerek. İleri gidenler de bilirler, geri kalanlar da... «Benden size bir hadîs nakledilse onu Kur'ân'a arz edin; uyarırsa kabul edin, aykırıysa atın» denmiştir. Padişah birisine altın bağışlamış; tanınmış bilinmiş altınla karşılaştır o altını. «Sanır mısın ki çoğu duyar, yahut akıl eder.» «Onlar, ancak hayvanlara benzerler; hattâ daha da sapıktır onlar.» Ulu Allah'ın sözüdür, buyurmuştur: «Yeryüzündekilerin çoğuna uyarırsan seni Allah yolundan saptırırlar.» Gene Ulu Allah'ın buyruğudur: «Yeryüzünde bulunan ağaçlar kalem olsa, deniz mürekkep olsa, hattâ deniz bittikten sonra yedi deniz daha bu işe harcansa gene de Allah'ın kelecileri bitmez; gerçekten de Allah üstündür; hüküm ve hikmet ıssıdır» Allah rahmet etsin, esenlik versin, Peygamber dedi ki: »(Allah der ki:) Bir kulu seversem ona kulak olurum, göz olurum, dil olurum, el olurum da benimle duyar, benimle söyler, benimle tutar.» «Gerçekten Hak, Ömer'in diliyle söyler.» Gene Peygamber'in sözüdür: «Kim Allah için kırk sabah ihlâs ıssı olursa gönlünden diline hikmet kaynakları coşar.» «İnanan kişinin anlayışından sakının; çünkü o, Allah ışığıyla bakar.»

Söz söylerken sen yok oldun mu,

Sözlerin, sınıkları onaran Allah'ın sözü olur.

«Kardeşiniz dünyadan geçti mi onun öylesine bir sözü olur ki... Ona yaklaşın; çünkü ona hikmet ilhâm edilir.» Allah dostları, Allah rahmetiyle gizlenmiştir, Allah ışığını giyinirler. «Kur'ân'ı okumak için dilini oynatıp acele-acele okuma... Onu toplamak da bize âittir, okumak da; sonra anlatması da gene bize düşer.»

Muhammed ordaydı amma varlık bakımından nerden orda olacak?

Orda Allah'tan başka ne varsa hepsi de yağmaya verilmiş, yok olup gitmişti.

(*) Bu faslın kenarına, nüshayı yazan. «Vuciad bi hattı halîfetihî». Yâni «Bu fasıl, halîfesinin yazısıyla yazılmış olarak bulundu» kaydını yazmış.

«Halefihî» demediğine göre Çelebi Hüsâmeddin'in el yazısıyladır.

76. BOLÜM

Bu karaltıda Hızır'ın suyu var; fakat adam-akıllı bir susamış gerek ki bunu fark etsin. Susuzluğun en üst derecesiyle fark edişin kalmayıştır; kuyu suyu olsun, dere suyu olsun, ne gelirse içer; hele çölü aşmış bir susuz olursa Adam-akıllı susamış, Hızır suyunun kokusunu almış, hem de suyu sudan ayırt ediyor; bu çeşit adam, bu karaltıya sığamaz. Yahut da bu, bir bahttır, bir kısmettir, ayırt ediş işi değildir. Çünkü ayırt edişin sınırı meydandadır, görülür-durur. Fakat o baht, o devlet, bir ayırt ediş kabiliyeti verir ki bu, başka ayırt edişlere benzemez. İman, zâti ayırt edıştır, ayırt edişten başka bir şey değil.

Bir gün bu söz, dinleyene düşmanlık etmeye kalkışır da,

Ben seni âbıhayâta çağırdım der, sense kendini sağır ettin.

Bu bengisu, ben bengisuyum diye bar-bar bağırırda, dünyayı sesiyle doldurmadadır da şu acı suyu yeter bulan yorgunlar, şu kara suya kanan yaralılar duymazlar bile... Duysalar da bahse girişirler, olaylara kapılırlar, o söze kulak asmazlar; o kadar çok yaygara ederler ki ses duyulmaz olur-gider. Baht işidir bu; o kadar aradığı, o kadar sevdiği halde İskender'e bile vermediler; karşı koyanlara, cedelleşenlere nasıl verirler. Her şeyi aramadıkça bulamazsın; ancak bu dostu bulmadıkça arayamazsın; yâni aramak, bulmak demektir; aramak, bengisuyu içmek, bulup içtikten sonra da ebedî olarak kanmamaktır. «Yaratış da bilin ki onurdur, emir de onun.»

Emir oğlu olanlar, halkın ahvâlinden boyuna incinir-dururlar. «Belânın çetini peygamberlere gelir çatar.» Demek ki kim peygamberlerin yoluna girer, onlara uyarıya o çetinlikten onun da bir payı vardır. Zahmet görünür, eziyet görünür amma ne kutlu zahmettir o, ne kutlu eziyet. Buyruğu yerine getirmeye dikilmiş olanlar başkadır, yaratıklar başka, «Ben insanım» buyurdu amma din ehlinin toprak ehlinden ayrılması için sınama yoluyla buyurdu bu sözü. Emir oğullarıyla, yâni ezel oğullarıyla amel oğulları olan halk arasında pek büyük bir fark var.

On sekiz bin âlem, iki bölükten artık değil. Yarısı salt cansız, yarısı uyanık. Uyanıklık Peygamber'e uyanın, yahut Peygamber'in halidir. «Benden olup da bana benzemeyen benden değildir.» Yâni uyanık olan uyanıktır, geri kalanı cansız yaratıktır; buyruktan haberi bile yoktur onların; buyruğu anlamamışlardır. Bunca filozofi bilgisiyle, bunca ince, derin bilgilerle gene de bizim cinsimizdensin; hattâ bilgide, akılda bizden de eksiksin; sen gençsin, biz ihtiyarız diye buyruk ıssından mûcize istediler... Mûcizeyle de buyruğu anlamadılar, uyanmadılar-gitti. On iki bilginin bütün terimleri, bütün bu bilgilerle ilgili sözler, bütün bilgilerle beraber salt cansızların harcıdır; çünkü yaratık çevresinden dışarda değil onlar. «Yaratış da bilin ki onundur.» Yaratık da Allah'ındır amma buyruğa karşı cansızdır. «Hüküm, hikmet ıssının katından verilen bilgi», buyruktur, o bilgi de peygamberlerin, Allah'ın bilgisidir; yâni uyandırıcı bilgidir o. Şu halde görüyoruz ya, bilgi, uyanıklık bilgisidir, uyanıklık vermeyen her şey, salt cansızdır. Demek ki kim daha uyanıksa odur daha yakın olan.

Bu yaratış âleminin, bu yaratıkların bilgilerinin, ibâdetlerinin sınırı, yönü, çevresi vardır; böyle olan da cisimdir, cisimse cansızdır. Fakat uyanıklığın sonu yoktur. Boyuna gittikçe gitsen dün bulduğun, bugünküne benzemez. Bu yüzden «De ki: Rûh rabbimin buyruğundan» buyurur. Toplum dedi ki: Rûh nedir, Peygamber de bilmiyor; işâretle bir sözdür, söyledi. Oysa ki o ne buyurduysa öyleydi; yâni rûh buyruktur, geri kalanlar cansızdır, cansız da bunu anlamaz zâti. Evet, onların da bir anlayışı vardır amma kendi cansızlıklarına göre bir anlayıştır o. Karanın, denizin yüklenemediği var ya hani; biz yaratmış, cansız, buyruk altına girmeye gücümüz yok dediler. Âdemoğulcağızıysa o anlamdan doğmuştu; elini göğsüne vurdu da dedi ki:

Ben çekerim, onun yükü camındır benim;

Söyle, bir kimse kendi canını nasıl olur da çekmez?

Şu on sekiz bin âlemden ne görüyorsak, ne duyuyorsak vuralım gitsin; bakalım, ne yana düşer? Rûh ül Kudüs'le ilgili bile olsa bu uyanıklık olmadıkça biz onu cansız sayarız; hattâ bu uyanıklığın ta kendisidir, canıdır, Haktır, başka bir şeydir diye şaka etseler de bu, böyledir. İsterse salt zehir olsun, bizi helâk olmaktan, yok olmaktan kurtaran her şey, panzehirdir; ölümden kurtaran tatlı şerbet. Bizim görünüşle işimiz yok. Şu on sekizi karmışlar, birbirine katmışlar ya; rûhların rûhu bile olsa bizi helâk ederse, bize zarar verirse zehrin ta kendisidir. Zâti ayırt ediş de bunun içindir ya... Çünkü zehirle panzehiri birbirine katmışlardır. Yaratışla buyruk, bir mâcun halindedir.

Canla beden ayrılmış değildir. Bir özelliği olanla görünüş de bir-birinden ayrı değil. Sözün anlamı, sözün söylenişinden, yazılışından ayrı olamaz. En yakın olan, en uzak olanın ta kendisidir. Burada pek ince işler var; pek dikkat etmek gerek. Halkın görünüşten de anladığı yaratış-yaratılış âlemiyle ilgilidir, anlamdan da anladığı böyledir, cansız anlar ancak. Bu noksan anlayışlardan kurtulan, buyruk âleminde, uyanıklık âleminde. Şimdi vara vara kendi anlayışını gittikçe fazlalaşiyor görürsen bil ki yürüyüşün, cansızlara doğrudur. Görmez misin? Kimin tahsili daha fazlaysa daha fazla donmuş, buz kesmiştir o; varlıkla-benlikle doludur; İblisin sıfatı olan «Ben ondan hayırlıyım» demek, daha fazladır onda. İnsan, o duygularını yakıp eritti mi hayrete dalar, sarhoş olur, özlemlere düşer; o huylardan vazgeçeni böyle görürsün ya; bu, uyanıklığın artıklığındandır. Çünkü o yük ne kadar ağır olursa güç-

kuvvet, o kadar arıklaşır; isterse fil olsun, ağır yükün altında yoksullaşır-gider. Nerde olmayacak şeyler azsa, yoksulluk, düşkünlük, şaşkınlık fazlaysa bil ki orda mâmurluk fazladır.

A beden, sırtında kim var, haberin var mı?

Ayağını gökyüzünün üstüne bas; yükün peridir senin.

Öylesine bir kişiyi yüklenmişsin ki bütün ömrünce

Güneş bile yüzüne bakamaz senin.

«Nefsini bilen, rabbini bilir» demişler; nefis sözüyle buyruğu, uyanıklığı kastetmişlerdir; helâk olacak cansız şeyi değil. «Her şey helâk olur.» Sonradan meydana gelen helâk olacak şeyi bilmenin önüne ön bulunmayı bilmekle ne ilgisi var? «Ancak onun zâtı helâk olmaz.» Yâni a göz, sende güneşten bir ışık var; o ışığı tanırsan güneşi de tanıdın-gitti; yaratılmış olan, cansız bulunan gözdeki yağ, yahut karalığı, beyazlığı tanırsan güneşi tanımış olmazsın. A parça-buçuk ışık, sen tüm ışıktaydın; bir yağ parçasını; «İnin» buyruğuyla senin ayağına bağladılar, parça-buçuk oldun, yaratık kesildin, «Ben bir insanım» sözü, sözün oldu. Şu bağla bağlıken kendini görür, tanırsan bilirsin ki sen, parça-buçuk değilsin; tümün ya, gene o tümün sen; bir iş için şu cansızlar arasındasın. Allah daha iyi bilir.

Konya Müzesi'nin müze kısmında 79 No.da kayıtlı olan ve «Önsöz»ümüzde tavsîfi yapılan mecmuada «Mecâlis-i Seb'a»dan sonra Mevlânâ'nın bâzı kısa-uzun sohbetleri var (107 b-110 a). 108 a daki ilk bölümün kenarında, metnin yazısıyla «Nukıla min hattıhiş şerifi kaddasallâhu sırruhul-lâtif va kütiba min hâhunâ ilâ hamseti safahâtın», yâni, «Allah lâtif sırrını kutlasın, yüce yazısından nakledildi ve buradan itibâren beş sahife yazıldı» kaydı var. Bu bölümleri de «Fîhi mâ-fîh»e almayı uygun bulduk.

Ş içinde yardım ışığı bulunan kişi, ne diye kötü sözden gamlansın? Yardım ışığını görmüyorsa ne diye güzel söze sevinir? Hani padişahın ayarı tam, doğru-düzen altınına bir bölük halk, bakırdır bu, kalptir, özsüzdür, ateşi görünce kararır-gider der. O altın onların sözlerini duyar, bir de kendine bakar, güleceği gelir. Fakat kara pulsa, yahut kalp dirhemse bir bölük halk, bu, ayarı tam saf altındır desin; o der ki; Bu âna dek kendi halime ağlıyordum, şimdiyse size ağlamaya koyuldum. Kalp akçenin ağlayışı da faydasız değildir; gün gelir, o gözyaşı bir iksire ulaştırır onu.

Bâzı adamlar, söz söylemeyi huy edinmiştir; başkalarının soluğuyla tuzağa düşer onlar. Derler ki: Siz ak doğanlarsınız; gölgesi kutlu devlet kuşlarsınız. Kendilerine hiç bakmazlar; ne biçim kuşuz biz; av mıyız, avcı mıyız, leş mi yemedeyiz, neyiz biz demezler. Üflendiler mi yelle dolu tuluma dönerler; demezler ki tutalım, bu tulum Zümrüdüanka olsun, kanadı nerde, güzelliği hani, uçuşu, yücelişi hangi durağa? Amma bu düşünce de yapılmış-düzülmüş konaktan baş gösterir; yelle dolu tulumun işi değildir bu. Olacak bu ya, birisi tulumun içinde kalsa dışarıdaki sesleri duyunca anlar ki tulum, onun hapishanesidir, ayağına bağ kesilmiştir, kafes olmuştur ona. Ne mutlu kılavuzu yardım olan, tez giden, uz gören göze uyup ardından yol alan kişiye.

Ş Allah'ı akılla-fikirle bulmaya uğraşma; akılı-fikri Allah'a ulaştırmaya savaş. Duyguların, anlayışların, duyuların, akılla sezislerin Allah'a ulaştırılması, hoş birşeydir: Allah onlara esenlik versin, peygamberlerin yolu da budur... Onları her şeye sürüp götüren de Allah'tır, onlara kılavuz olan da Allah. Delil de nedir, burhan da nedir ki Allah'ı belirtsin, gösterebilirsin? Güneşin her zerresinden yüz binlerce delil, yüz binlerce burhan baş göstermede. Sen Allah ile ol, delilin, burhânın eksik olmaz. Güneş doğdu mu her vuruşu, her ışığı, güneşin dileğine uyar; artık delilin, burhânın yeri mi? Köre, delille güneşi göstermeyi kursan ne kadar uğraşırsan uğraş; işte hem bunu başaramazsın sen, hem de zamancağızın yiter-gider. Güneşe delil, gene güneştir.

Can, bakışta-görüşte yok oldu da şunu dedi:

Allah'ın yüzüne, Allah'tan başkası bakamadı-gitti.

Allah daha iyi bilir.

Ş Hazreti Mevlânâ, Allah aziz sırrını kutlasın. Pervâne'nin evinde sohbet buyurmadaydı. Pervâne, ey Mevlânâ dedi, temel, buyruğa uymaktır. Mevlânâ buyurdu ki (1)Bu sözler, kendi yazısından nakledildiğine göre bu başlık, sonradan biri tarafından eklenmiştir.:

Evet amma halkın anladığı şekilde buyruğa uymak değil. Buyruğa uymanın anlamı şudur: Vergili, adâlet ıssı, yumuşak huylu, kerem sahibi, çeşit-çeşit güzel huyları benimsemiş, hazneler biriktirmiş, birçok ordular toplamış, birçok memleketleri bayındırmış bir padişah ölür, yerine mîrasçısı olan velîahdı geçer. «Bilginler, peygamberlerin mîrasçılarıdır.» denmiştir ya hani. Bu da tıpkı öncekinin huyunu güder; onun gibi ihsanda bulunur. Onun huylarını edinir, ona uymaya çalışır. İşte uymak, buna derler. Yoksa her yoksul, her külhanbeyi kalksın da buyruğa uyuyorum diye dâvâyâ girişsin; buna buyruğa uymak denmez. Buyruğa uymak başkadır, gerçek bilip bîatleşmek başka. Allah daha iyi bilir.

Ş Allah rahmet etsin, esenlik versin, Peygamber dedi ki: «Bir an adâlette bulunmak, altmış yıl ibâdetten hayırlıdır(2)(Üstüne, aynı yazıyla "bir yıl" yazılmış.).» Bu, o hikmet yeşilliğinin bülbülünden, o dileyiş sedefinin incisinden, o kudret bahçesinin yeni yetişmiş fidanından, o san'at ustasının şaşılacak san'atından, o yoktur Allah'tan başka tapacak sözünün şahnesinden, o yücelerdeki toplumun kervanbaşısından, o yaklaştı-yakınlaştı odasında oturandan, o daha da yakınlaştı bucağının konuğundan, o noksan sıfatlardan arı biliriz. Allah'ı ki kulunu geceleyin götürdü durağında yurt tutandan, o vahyetti kuluna ne vahyettiyse haznesinin haznedarından, o ahiret hocasından, o dünyanın en ulusundan, en iyisinden, o kadri yüceltilmiş, o seçilmiş Muhammed Mustafâ'dan gelmiş dosdoğru bir haberdır... Övüşlerin en olgunu, en yücesi ona. Şöyle buyuruyor yâni:

Ey peygamberlik mîrasına konanlar, şu muştulukla dop-dolu buyruğu taç-taht sahiplerine ulaştırın; bu lûtuf adını-sanını padişahların yedinci kat gökte bulunan sayvanlarına kazıyın; bu inciyi padişahların kapısına götürün; şu lâtif sözü adalet sahiplerine okuyun; bu şaşılacak sırrı onlara duyurun; bu eşsiz nükteyi onlara anlatın. Deyin ki: A taca-tahta, a devlet, baht memleketlerine sahip olanlar, esirgeme ağacını gönüllerinize dikin; adâlet suyuyla sulayın, yeşertin o ağacı; zulüm sarmaşığını uzaklaştırın

ondan... Böyle yapın da saltanatınız doğru-düzen yürüsün. Çünkü adâlet, pek yüce bir şeydir, pek değerli bir incidir. Adâlet nedir? Saltanatın gözcüsü; memleketin düzgünlüğü, devletin koruyucusu, ülkenin bekçisi, baht gelininin bezeyicisi, tahtın süsü-püsü, kutluluk kimyâsı, ululuk sermâyesi, devletin güzelliği, emniyetin fetih buyruğu. İşte buracıkta, yanı başında adâlet denen zât... Ulular ulusu onun hakkında şöyle buyuruyor: Bir an adaletle eş dost olursan bu, ibâdet meydanında bir yol ayakta durmadan daha iyidir. Bir an adâletle solukdaş olursan bir yıl ibâdete el atmandan hayırlıdır. Çünkü ibâdet kuşunu herkes tutar amma adâlet doğanını padişahlardan başkaları tutamaz. İbâdet ceylânını her zahit tutar amma adâlet arslanını buyruk ıssı olanlardan başkaları avlayamaz. Adalet arslanı, öyle her padişaha, her buyruk ıssına da râm olmaz. Adâlet arslanını bilgiden başka

bir lokmayla avlamaya, yumuşaklık kemendinden başka bir kementle bağlamaya, ihsan tuzakından başka bir tuzakla elde etmeye imkân yoktur.

Hamdolsun Ulu Allah'a ki dünya mülkünün memleketlerine hüküm süren padişahlar, adâleti istemedeler. Adâlet de Âdemoğulları padişahı, âlemin tek buyruk sahibi, devlet ve dinin filânını istemedi. Allah şanını yüce etsin ki bu yüzyılda hem bilgi lokmasıdır o, hem yumuşaklık kemendi, hem de lûtuftur çayırılığı. Şanı yüce, noksan sıfatlardan arı, sınıkları onaran Allah, sanki adâleti, insafı, şu dünya padişahının boyuna göre ölçmüş biçmiş, kesip dikmiş. Adâletle insaf, bu devlet kapısında buldukça verimi de şu olur: Her gün bu bahçede yeni bir gül biter. Ulu Allah, dünya durdukça, yüzyıllar sürüp gittikçe bu padişaha ömür versin, devletinden faydalandırsın onu. Gerçekten de Allah kerem sahibidir, cömerttir.

A bilgi ıssı, adâlet ıssı padişahlar padişahı,

Zulüm, adâlet kılıcınla kesildi-gitti.

Fitne, senin kahrından korktu da kalktı,

O yokluk konağına doğru yüzlerce konaklık yol eştî.

Sevin ey padişah, kapını toprağı,

Gönlün durağı tapın; gözse kapına dikilmiş.

Rum, Çim, Türkistan padişahları,

Kutlu, devletli tahtının önünde durmada.

Cömertliğinden yarım katre, uçsuz-bucaksız bir deniz olmuş....

Yumuşaklığından yarım zerre, Bâbü'l kesilmiş,

Gök bile sana aykırı gitse noksandadır;

Zerre bile sana uysa olgunluğa erer,

Tahtının basamağı, gökyüzüne taçtır...

A felek, taç gerekse sana, indir onu.

Allah'ım, ey âlemlerin rabbi, ey yardımcılarının hayırlısı, kalem ve bilgi ehli olan tapısının eminlerine, devletinin beylerine tümünden yardımınla, lûtfunla özellikler ver; burada bulunanların topunu da güzelliğini, ululuğunu seyredenlerden kıl.

§ «Bir an düşünmek, altmış yıl ibâdet etmekten hayırlıdır (1)

(1)Bu kısmın başında bildirdiğimiz gibi bu bölümün kenarında da, sona dek Mevlânâ'nın el yazısıyla bulunduğu ve oradan nakledildiği kaydedilmiştir.»

Bu düşünce, bütün ibâdetlerden daha da iyi olan inancı meydana getiren düşüncedir. Kim yaşamaktan daha uzaksa odur daha fazla ölü... Kim bilgiden uzaksa odur daha fazla bilgisiz... Kim arılıktan daha uzaksa odur daha fazla bulanık. Gerçekten de söz gümüştür de sus; çünkü susmak altındır. İnsanın sözü, başkası içindir, kulağıysa kendisi için. Susmak sabırdır, sabırsa sıkıntının, darlığın anahtarı. «Susun da acınmış olun.» Susmak, bilgisizin bilgisizliğine bir örtüdür, bilgineyse süs. İnsana en güç şey, susmaktır, fakat en faydalı şey, gene susmak. Dilini koru, çünkü o bir canavardır, yer seni. İnsanlar, suyu acı, helâk edici, esenlikten uzak mı, uzak bir denizdir; gemi de uzaktır onlardan. Rivâyet edilmiştir: Allah bir kulunu sevdi mi, ona, sûretinden bir sûret giydirir, rûhundan bir rûh üfler... Sonunda dağ-taş, her şey o kulu sever; kurt-kuş, her şey ona karşı alçalır... Onu öyle kerâmetlerle özelleştirir ki Allah onlardan râzı olsun, âriflerden, gerçeklerden, Allah'a yaklaşanlardan başka kimsecikler o kerâmetleri bilemez, anlayamaz. Buyurmuştur: Gerçekten de Allah kulunu öylesine sever ki sevgisinden, dilediğini yap, çünkü ben yarlıgıdım seni der (2)

(2)Baş taraflardaki "gerçekten de" sözünden buraya dek Arapçadır. .

§ Muhammed'i yıldızlardan, cevherlerden, cisimlerden, arazlardan geçirdikleri geceydi. Hepsinden geçmişti de bir yere varmıştı ki gecenin saçları orda kesilmişti; gökyüzü, orda kocakarıların iği gibi dönmez, işlemez olmuştu. Günün Rumluğu perde altına girmişti. Gördü ki topraktan yaratılmış âlem, orda bir tozdan ibâret; gökler orda ayaklar altında kala-kalmış; güneş mumu, yedi kat yer, yedi kat gök, gizli âlemin ağacında birkaç yaprak gibi görünmede. Bunda kaldı da dedi ki: «Seni övemem ben.» Nimet, kendi diliyle nasıl şükredebilir ki? Yeryüzünü, cömertliğinde bolluğu anlayasınız diye sizin için yarattı o. Birisi Basra'dan hurma alır, orda satar, kâr eder; bu, o tâcirin uyanıklığına delildir. Fakat Rum ülkesine getirir de kâr ederse uyanıklığına delil olamaz; çünkü burada kâr edişi, yolun uzak oluşundandır(1).

(1) Bundan önceki bölümde, bu beş sahifedeki sözlerin hepsinin de Mevlânâ'nın el yazısıyla yazılmış bulunduğunu, oradan nakledildiğini yazmakla yetinmemiş, bu faslın kenarına da «Vamin hattıhî», yâni «Gene onun yazısından» kaydını yazmıştır)

§ Ey H (2),

((2) «Ey» sözünden sonra şöyle bir harf var: o, Birisine hitab olduğu meydanda.)

Kulluk şartlarına uyamıyorum, elimden gelmiyor; bu âcizi kendi hâline bırak; ne haldeyse o haldeki hizmetime bırak-gitsin beni. Kur'ân'da münâfıkların namazlarıyla ilgili hikâyeler çok geçer. Buna dikkat et de anla ki nefsi temizlemek daha doğru. Korktuğuna uğrayınca Allah'ı anıştan, ona yalvarıştan başka ne çâren var? Dilediğini bulamaz, ondan tat alamazsın gene onu anıştan, ona yalvarıştan başka ne çâren var?

Elimizi şarap kadehine, sevgiliye atmışız;

Zâti işin sonu bu olacak.

Şu şekilleri yapandan, şu resimleri düzenden utanda onları, yapanın, resmedenin lûtfuyla seyre dal.

Ş Baktım, gördüm ki her şeyin en iyisi gönül. Onu sizin anışınıza vakfettim. Sağlığı korumak, sağlık istemekten kolaydır. Şehvet balını haram zehirlerden iyiden-iyiye koru, gözet ki onda azizlerle buluşma zevki vardır, cana şifâdir o.

Ş Şu çer-çöpe benzeyen dünya ehli de oynar-durur; bunu da semâ' sanır. Oysa ki semâ' buluşma cennetinden gönüle vuran bir ışıktır. Kör ona derler ki çeşitli sanılara kapılır, onlardan kurtulması da mümkün değildir; gözlü de ona derler ki iyiden-iyiye inançla bu şüphelerden kurtuluş yolunu bulur.

Ş Bir fare köyden nasıl kaçarsa şeyh de dünyadan öyle kaçır. Şeyh nedir? Varlık. Mürit nedir? Yokluk. Mürit, yok olmadıkça mürit olamaz.

Ş «Allah Önce bir inci yaratmıştır ki uzunluğu on bin, genişliği bin yıllık yoldur. Heybetle ona bakmıştır da o inci eriyivermiştir.»

Ş «Sadaka belâyı giderir.» Nasıl ki okları, kalkanları yarattı. Büyük oka büyük kalkan.

Ş «Fayda vermeyen bilgidен, senden korkmayan gönülden sana sığınırım.» Hani gönülde korku yoksa sanki yaşayış da yoktur orda. Bütün yaşayış, bütün tat, o korkudadır.

Ş Mümkünü yoktur ki insan âşık olmasın. Her an bir başka aşka düşer insan. Uyku aşkı, esenlik aşkı, çeng çalma aşkı, güzel yüz aşkı... Bu hallerden hangisi üstün olursa aşk olur-gider.

Ş O köle, bütün dünyayı arar-aktarır; efendisinin yanından uzaklaşmak, kendisine bir iş buyurmamasını sağlamak, ayağını uzatıp yan gelmek için bir yer bulmak ister. Öbürünü de şu bucağa, bu bucağa gönderirler, öylece hizmet eder-durur.

Ş Dervişler vecde düşerler de Allah'ı özleyişleri artsın, ahirete inanış sevgileri çoğalsın, gönüllerinden dünya sevgisi dağılsın, dünyaya gönülleri yabancı olsun diye semâ' ederler. Kerâmetleri âleme yayılmış, güneşten de daha tanınmış olan, ululukları minberlerde söylenen ulu şeyhlere uyarlar... İnananlar, gözlerine çeksinler de gönül gözleri aydın olsun, gizli âlemi görsünler, Allah'a dalsınlar diye onların ayaklarının bastığı toprağı ararlar. Semâ' törenini onlar koymuştur. Peygamberlerin mirasçıları onlardır; miras bilgisi de onlarındır, anlayış-seziş bilgisi de onların. Zâhiri hükümleri bilen bilginlerde okuyup belleme bilgisi vardır, anlayıp sezme bilgisi yoktur. Nitekim Mustafâ buyurmuştur: «Bildiğini tutan, yapan kişiye Allah, bilmediği bilgiyi öğretir.»

Belleyip öğrendiğini tutana Allah, anlayış-seziş bilgisini de bağışlar. Kime de bu bilgiyi bağışlarsa o, erenlerin cinsine katılır-gider. Şeyhlerin koydukları her şey, peygamberlerin koydukları şey demektir. Çünkü «Kavminin

içinde şeyh, ümmetinin arasındaki peygamber gibidir.» Hattâ «Benimle duyar, benimle görür» sırrına erer bu çeşit kişiler. Onların yaptığı iş «Allah attı» hükmüne girebilir.

Semâ'ı bâzı bilginler men'etmiştir, bâzıları caiz görmüştür ya; her ikisi de doğru. Nefse uyan, şehvetine kapılan kişiler, kibirle, gafletle semâ'a kalkarlar, ahiret hallerinden haberleri yoktur; onların semâ'ı, boşuna bir iştir, oyundan ibârettir. Onlardır, yaptıklarıyla azâba uğrayanların ta kendileri, Çünkü nefis ve şehvet, dünyadandır.

«Dünya yaşayışı; boştur, oyundan ibarettir.» Şeyhlerin, muhiplerin semâ'ına gelince: Bunlar, boş şeylerden, oyunlardan ter-temizdir; hattâ zâhir ehlinin çalışıp çabalamasından da yücedir bunların semâ'ı. Çünkü «İşler, niyetlere göredir.» İki Müslüman kardeşi kavga ettirmek, yahut bir Müslüman'ın ayıbını meydana çıkarmak niyetiyle doğru söylersen bu, haramdır, adamın aleyhinde bulunmanın ta kendisidir. Peygamberler, bu doğru söylemeyi zinâdan da beter saymışlardır; «Birisi yokken aleyhinde bulunmak, zinâdan beterdur.» Fakat iki Müslüman'ın arasını uzlaştırmak için yalan söylemek helâldir; hattâ sevaptır da. Peygamber, bu çeşit yalan söyleyenler cennete giderler buyurmuştur. «Lokma da olgun kişiye helâldir, nükte de... Mâdem ki olgun değilsin, yeme-içme; sus.»

Tam bir doğrulukla, gönül inancıyla, büyük bir inançla olgun bir kişiye yüz tutan topluluk da olgunluğa gider; yeni ay gibi hani, sonunda tam dolunay olur. «Kim bir topluluğa benzetirse kendini, onlardandır o.» Onlarla gerçek olarak düşün, kalkın» sözü de bunu gerçekler... Onlarla düşen-kalkan, ebedi olarak kötülüğe düşmez; ârif olana bir işâret yeter.

Ş Allah, kendi sıfatlarının tadlarını, çeşitli şekillerde yarattı. Her şekle de o tada ulaşma yolunda çeşitli hareketler, sesler, nağmeler, sözler verdi; böylece de her biri, dururken de, hareket ederken de o tadı verir; o

şasıllık hareketlerle, nağmelerle, seslerle bilinir; nitekim gökyüzünün dönüşü, yeryüzünün duruşu, şasıp kalışı, ağacın oynayışı, dönen, yürüyen yıldızların hareketleri, hayvanların, dileklerini elde etmeleri, sözler, şiirlerde hep böyledir. Zahmet, eziyet çekmeseydin merhametli olduğunu nerden bilecektin; merheme ihtiyâcın olmayacaktı ki. Nekeslik olmasaydı Allah'ın kerîm olduğunu nerden bilecektin?

Bu bir tek kişiye görünüşte de, içten de kul olman, dostlarına dost, düşmanlarına düşman kesilmen, tümünden onun buyruğuna uyman, ne derse duydum, itâat ettim demen gerek. Şart bu olmasaydı yalnız Abû-Bekr'le Ömer kul olmazdı da herkes kul-köle kesilirdi. Halkı tanımaz mıydı onlar? Tanırlar, idare yollu da halkla geçinirlerdi. Böyle olmakla beraber gene de açık-gizli, ona bir kulcağız kesilmezler miydi, ayaklarının altına toprak olup döşenmezler miydi? Zâti zevkleri de bundan ileri gelirdi ya (*). (*) Araççadır.

Bütün Şam'ı, Mekke'yi boynuna alsa, kişi kul olmadıkça, kulluk toprağında yuvarlanmadıkça ölmüş canı dirilmez, tazeleşmez. Adam-akıllı bilirler, inanırlar ki burada mülk ıssı erler var, canları diriltirler, tazeleştirirler.

Herkese ne rızık verilmişse o, gelir-çatar. Önceden kişinin isteyip dilediği, az bir-şeyle değişmeye başladı mı, yanılır da böylesine bir kulum ben der, kendi-kendine de ne yaptım, ne suç işledim de bana karşı değiştiler der; bilmez ki onlar, içini bilirler onun... Bilmezler ki biz padişah oğullarıyız, padişahın belinden gelmişiz; «Rahmetini dilediğine özel olarak verir, rahmetine alır onu.» denen kişinin belindeniz biz.

Ş Benim tapımda elli yıl, gerçek olarak savaşmak gerek ki bir an, suçsuz olarak otursun. Böyle olmadıkça her harekette, her oturuşta onların suçlarını, rezilliklerini, ayıplarını görüp durmadayız; yalnız susuyoruz, bir şey söylemiyoruz da suçsuz sanıyorlar kendilerini.

Ş Şüphe yok ki o bilgi de yücedir; fakat Allah'ın bir başka sırrı var ki o bilginin ötesindedir o... İnsan kırılıp dökülmedikçe o sırlar, kendisine yüz göstermez. İnce söze dalmak, ince düşüncelere dalmak, ince bilgiler öğrenmeye koyulmak, düşünceyi keskinleştirmek yoluyla bir pay alınamaz buradan.

Ş O bilinen sırdan, hem de bir kuyudan suvarılan, bir yazıda güdülen koyunlar, etlenirler, canlanırlar, gelişirler, yağlanırlar. Ayrı-ayrı yazılarda yayılan koyunlarsa arıklaşır, hastalanır, gövdeleri kanla-irinle dolar. Herkesin sözünü duyup dinleyen mürit de böyledir işte. «Onlar iyi bir iş yaptıklarını hesaplarlar.»

Ş Uyandırmaya, diriltmeye gücü yetmeyen kişiye uymaktansa ölmek, daha hayırlıdır.

Ş Peygamberlerle erenler, lâtif kişilerdir; bir gün bile kimsenin kendilerine hizmet etmesini, kimseye kötülük gelmesini istemezler. Halksa nasıl bir kişiye ulaşmışlar, bilmezler bile.

Ş Dağ-taş, su, ateş, yel bile insana secde etmededir; birkaç lüzumsuz münâfık secde etmemiş, noksan mı gelir insana?

Ş «İnsan öfkelenince hayır duâ eder gibi kendine, ehline-ayâline beddua eder, insan, pek acelecidir» âyetinin anlamı şudur: İnsan, öfkelendiği zaman, kendisine de, ehline-ayâline de şer ister, belâ ister; insanın kendisine, ehline-ayâline hayır istediği gibi hani. «İnsan pek acelecidir.» Gönlüne ne gelirse ister; yavaş davranmaz, o istediği şey hayır mıdır, şer midir, düşünmez bile. Abû-Cehil de yârabbi, Muhammed gerçekse üstümüze kara bulutlar gönder, başımıza taş yağdır diye duâ ederdi ya; bunu öfkesinden isterdi. Özeti şu ki: Allah'tan, her şeyi hemencecik istememek gerek. Birçok şey vardır ki gönüle gelir; hayır görünür; oysa ki şerdir o. Hakkımızda hayırlı olanı ver bize demek gerek. Birçok kişiler mal isterler; mal da belâ olur onlara. Çocuk isterler olur amma belâ kesilir onlara. İşte, «Allah'ım, bize dünyada da güzel şeyler ver, ahirette de» âyetinin anlamı budur. Yâni Allah'ım, dünyada da, ahirette de bizim için iyi olanı, hakkımızda hayırlı bulunanı ver bize; iyiliğimiz, hakkımızda hayırlı olan odur, sen bilirsin; bizse hakkımızda hayırlı olan nedir, bilmeyiz. Bilseydik yaptığımız işlerden pişmanlık duymazdık. Demek ki her gönüle gelene güvenmek, onu Allah'tan dilemek doğru değil. «İyi işlerden bir kısmını, inanarak işleyen kişi ne zulümden korkar, ne sevâbının eksilmesinden.» Yerinde iş işleyen kişi, lâıyk olanı yapar; kendisine yapılmasını dilediği şeyleri başkaları hakkında da diler, onlara da yapar. Zulümler onların malına kastetmez. Onların kendinde bir hakkı varsa inkâr etmez. Gönlünü doğrultur. Fırsat düşse bile onların hakkını almaz, hak kiminse ona verir, hem de tam olarak verir; bir habbesini bile almaz; bir şey çalmaz. Bunları da Allah için, Allah ona rahmet etsin diye yapar; bozuk kuruntularla değil. Zâti böyle yaparsa iyilik olmaz o, alış-veriş olur. Ben iyilik edeyim de bana da iyilik etsinler; iyilikte bulunayım da adım iyilikle anılsın; doğrulukta bulunayım da bana güvensinler gibi bir kuruntuya düşmek bezirgânlıktır. Kişi, yaptığını Allah için yapmalı, çünkü Allah, onun gönlündekini bilir: Ona kuruntuyu veren, düşünceyi bağışlayan, düzeni ilhâm eden, çâreyi öğreten, nasıl olur da gönlünün perdesini ardında olup biteni bilmez; onun nasıl hareket ettiğini, nereye baktığını, gönül kuşunun ne yana uçtuğunu nasıl olur da görmez, anlamaz? Akıllıya bir işâret yeter. «Ne zulümden korkar, ne sevâbının eksilmesinden...» İyi işi, iyi niyetle yaptığı için o kişi, gönlünün emin olduğunu görür; gönlünde bir eminlik görür, bir esenlik görür, o işin karşılığında rahata kavuşur. Emin olmazsa işe sarılamaz, niyeti tazeleyemez. İyi işin alâmeti, gönlün emin oluşudur. Böylesine kişi, «Ne zulümden korkar, ne sevâbının eksilmesinden.» Korku, suç belirtisidir. Birisi suçlu olsa da ben suçsuzum dese içindeki korku, dâvaya kalkışma, suç olmasaydı korku olmazdı diye bağırır.

Çünkü «Hâin korkar.» Ateşi ne kadar azaltırsan duman, o kadar azalır. Suçu, suç işleme kuruntusunu ne kadar azaltırsan korku, o kadar azalır. Doğruluğu isteyene bir terâzidir bu.

Ş «Mâdemki beni azdırdın.» Yâni, beni azdırdığından dolayı, bu sebeple. Buradaki «b» , «l» yerindedir denmiştir. «B» and içindir de denmiştir, yâni and olsun ki beni sen azdırdın, sapıklığa sürdün, yoksulluğa düşmem için zevkimi bozarak sen saptırdın beni. «Sizinle konuşan, ne sapmıştır, ne yol

yitirmiştir.» Bu da yoksunluğa düşmemiştir, yol yitirmemiştir demektir; böyle olmasaydı tekrar olurdu bu söz de.

Kim hayra ulaşırsa yaptığı işi halk över;

Sapıksa boyuna kınanır-durur (*).

(*) Bu bölüm Arapçadır.

Ş İnanan kişinin duâsı mutlaka kabul edilir, bâzı inananların duâları kabul edilmese bile bu, böyledir. Hani bir kumaşçı, bir kumaşı müşterilere gösterir, yüz dirhem ister. Birisi yüz on verir, öbürü yirmiye çıkarır, derken biri yüz elli verir, elbiseliği o alır, götürür; demek ki onun duâsı kabul edilmiştir öbür müşterilerin dualarıysa noksan para verdiklerinden kabul edilmemiştir. Şu halde pahasını çoğalt da kumaş senin olsun; noksan sende, kumaşta değil. Hani şuna benzer bu: Bir garip gelir, bir çok da altın, gümüş getirir. Her elbiseye, başka alıcılara göre o kadar çok para verir ki bütün elbiseleri ona sunarlar. A alıcı, vücut dükkânında bir şeyin varsa himmeti yüce, ulular ulusu müşteriye göster de on yerine kırk elde et. «Gerçekten de Allah, inananların canlarını satın almıştır.» Bundan öte irkilmeden alan bir müşteri de olamaz. «Bir katre verirsin, incilerle dolu bir deniz alırsın.»

A duâ eden, yüzünü ne diye göğe dikersen? Duâları kabul eden, şahdamarından da yakındır sana; sense pek uzakta aramadasın, pek uzaktan dilemedesin; bu dilekle de bulunan, bulunmaz olup gidiyor.

Yeryüzünün gönlündeki defîne benim; ne diye yere baş korsun?

Gökyüzünün kıblesi benim, ne diye yüzünü göğe tutarsın?

Hani geceleyin kilim altında yüzük oynarlar ya... Bu oyuna hepside girişmiştir amma yüzük birinin avucundadır. Fakat hepsi de avucunu yummuştur, hal diliyle herkes, yüzük bende der; fakat yüzük kimin elindeyse onu bilen, bulandır oyunu üten... Hele bu yüzük, Süleyman'ın yüzüğüdür de; insan, cin, mal-mülk, hepsi de o yüzüğe râm olmuşsa. Kendinize gelin de yüzük ıssını gözetin; her şey ondadır çünkü.

Ş «And olsun ki sizi yarattık, sonra şekle soktuk sizi.» Seçme yoluyladır bu, varlık yoluyla değil. Hani birisi ulu olursa kendisinden sonra babası da ulu olur, derken atası da ululaşır,

Ş «Secde edin diye buyurduğum zaman seni secde etmeden men'eden neydi?» Yâni seni secdeden ne men'etti? Âyetteki «lâ» te'kid içindir ve sıldır. Ferrâ, sözde bir şeyi kuvvetlendirme icab edince lâ ile

te'-kid edilir demiştir. Meselâ Mûsâ hakkında, «Gerçekten de sen daha yücesin.» denmiştir, yâni sen, sebebi yaratanla bilesin demektir.

§ «Bundan önce kitaptan bir şey okumamıştın.» Ne yazılmış, âdet olduğu gibi düzülüp koşulmuş bir kitaptan okudun, ne bilinen bir şeye dayanan kitaptan. Yabancılardan ap-ayrı, tek başına... Üstelik de o kitap, ap-açık delildir... Kendilerine bilgi verilen, fakat rivâyet yollu değil, kendiliğinden verilen bilginlerin gönüllerinde o.

Allah, ilahi bilginlerin gönüllerini o bilgilerin mahfazası yapmış. Deliller, onlarca görülmede; nurları onlardan doğmada. «Elbette Ulu Allah'ı anış.» Allah'ı anış, seni anıştan daha da büyük. Çünkü onu anış, bir sebebe dayanmadığı gibi bir fayda elde etmek için de değil. Onu anış dillerinizi çözer. Onu anış, anlayışınıza sığmaz. Onu anış gafleti sürüp gidermektir; böyle olmazsa, yâni gaflet bulunmazsa onu anış, onunla birleşir.

Oysa ki ona bir işâretin ulaşması, yaklaşması mümkün değildir; bundan büyüktür o. İşâret, bir iz, bir eser

ister; iz-eserse, belirmek için bir zaman arar.

§ Namaz, kötülükten, tiksiniyecek şeylerden men'eder adamı. «Namaz kılmaya kalktın mı, suçluymuş gibi

kalkarsın. Derken perde kalkar, yahut da kötülüğe karşılık bir cezâyâ uğrarsın da perdeden kurtulur-gidersin.

«Allah'ı anış, elbette daha da büyüktür» ; ananda kötülüğün azâbını bırakmaz; üstelik de ananda, anılan

başka hiçbir şey bırakmaz.

§ «Öyle kişiler onlar ki sabrederler de rablerine dayanırlar.» Sabrın evelinde gerçekten de sabretmeyi huy edindi, sabrı kendisine durak etti mi sabır, onu şükre ulaştırır. Sabır, sağlık-esenlikle kalkmak gibi belâyâ uğrayıp dayanmayı durak edinmektir; yahut da genişlik, ferahlık zamanında, belâyı defetmeye gücü yeterken belâyâ uğramaktır; yahut durup dinlenmeden ıstırâba düşmektir, çırpınmaktır; yahut da çarpınıp çırpınmadan öylece kalakalmaktır.

§ Allah buyurmuştur: «Bizim için savaşılanlar.» Yâni bizim râzılığımız için çalışanlara râzılık yurduna yol gösteririz. Yahut tövbe etmeye savaşılanları öz temizliğine ulaştırırız. İlk zamanlarda nefsiyle savaşımayan kişi, yakınlığı umsa bile uzaklaşır-gider. Savaşılanlara beşeri âdetlerden çıkarlar.

§ «Nice hayvan vardır ki kendi rızkını kendisi taşımaz.» Bir şey biriktirmez, Allah'a dayanmaktan vazgeçmez; zâten Allah'a dayanma, ehline bir zevktir, bir geçimdir. Allah, hayvanı, kendisine dayanma yüzünden rızıklandırır, siziye arayıp tarama sebebiyle rızıklandırır. Fakat Allah'a dayananların rızıkı, Allah bilgisinde sâbit olur da onlar, çalışmadan, yorulmadan rızıklanırlar; başkalarıysa uğraşırlar, yorulurlar da öyle rızık elde ederler.

§ «Şehitlerin ruhları yeşil kuşların, inananların ruhları beyaz kuşların, çocukların ruhları serçe kuşlarının, kâfirlerin ruhları da kara kuşların kursağındadır(*)» *Bu ve bundan önceki yedi bölüm Arapçadır.

§ Havâssa semâ' helâldir, çünkü her şeyden kurtulmuş bir gönül sahibidir onlar. Allah için sevmeye, Allah için nefret etme duygusu da her şeyden kurtulan gönüldedir. Benim sövüşümü yüz yıllık kâfir duysa imana gelir, îman eden duysa erenlerden olur-gider.

§ Allah, a kullarım buyurmuştur, yeryüzüm geniş. Bir yerde kötü işler, suçlar mı işleniyor, Allah'a itâat edenlerin bulunduğu yere göçün.

§ «Herkes ölümü tadar.» Mâdemki yaşıyor, bu, böyle olur, «Sonrada dönüp bize varırlar.» Onlardan eğreti olan şeyler düşer, illetlerden-sebeplerden kurtulurlar, gerçeklik durağına ulaşırlar. Herkes ölümü tadar yokluk yönünden. Yaşayışı kendisinden olan herkesin ölümü, rûhunun gidişiyile olur. Fakat rabbiyle yaşayan, tabiat yaşayışından asıl yaşayışa geçer ki bu da gerçekten yaşayıştır.

§ «İki denizi birbirine kavuşturdu.» İyi kişilerin gönülleri iyilikle doludur; kötü kişilerin gönülleri kötülükle, karanlıklarla, Allah buyruğuna aykırı şeylerle. İkisinin arasında da gönüller var; onlar halkın gönülleri. Onlarda, geleni reddedecek, çıkkanı bilecek bir bilgi olmadığı gibi onlara ne söz söylenir, ne de cevap alınır onlardan. Ulu Allah, «Sudan insan yarattı.» demiştir ya... Buyruğa uymuş bir binektir o vücut; kim cenneti özlemişse onu oraya götürür, kim ateşten kaçarsa onu kurtarır. O bedeni riyâzetle terbiye et; çünkü doğru yolu, onun üstüne binerek aşacaksın. İtâat zamanı hüzünlenmesin, sana uyduğu zaman yelip yüpürmesin; onu iyi bir binek hâline getirmek için adam-akıllı terbiye et.

§ Allah buyurmuştur: «Gölgeyi nasıl uzattı.» Halkı perde ardına attı; gaflet perdelerini yüzlerine örttü, onları perdeledi. «Sonra güneşi delil etti ona.» Yâni tanımak güneşlerini; onlardır Allah'a götüren gönül kılavuzları.

§ Allah'a dayanmak, kazançta da olmaz, kazançtan vazgeçişte de. Dayanmak, ancak gönülde tam bir inançtır, tam bir güvenç. Dayanan çocuğa benzer denmiştir; anasının memesinden başka hiçbir şey tanımaz. Dayanan da böyledir işte... Ulu ve Yüce Allah'tan başka ona hiçbir yer-yurt yoktur.

Ş «Bilerek rablerinden korktuklarından.» Yılmak, peygamberlerinden, bilerek korkmak bilginlerin; korkuysa herkesin.

Ş Çoğu duyar, işitir mi sanır... Sanma ki sesini duyurdun; onlar, ancak ezeli sesi duyarlar. Ezeli sesi duymayan, senin sesinin hiç duymaz. Senin çağırmana geldiler ya, bu; ezeli sesin bereketindedir, o sesin çağrısındanadır. Kim gaflete düşer, yahut çağrıya gelmezse o da cevap verilecek yerden uzaktadır, ilerden beri

öyle bir yerdedir de ondan; «Onlardan haberi olana sor.» Onlardan Allah yollarına kılavuz olan var; onlardan imanı atlatanlara delil olanı var; onlardan Allah'a kılavuz olanı da var. «Yaptığından sorumlu değildir.» Çünkü yaptığı işler, bir sebepten doğmaz; maksat veya iş bakımından ondan önce bir söz söyleyen yoktur. Nasıl zuhûr ettiyse öylece zuhûr etmiştir onlar. Zâti hiçbir kimse de ona bir iftirâda bulunamaz. Sözde ve işte onu geçen hiçbir kimsenin bulunmadığını anlasınlar diye daha yaratmadan yaratacaklarını anmış, peygamberleri, sıfatlarıyla, huylarıyla bildirmiştir.

Ş Allah'a yol, gökteki yıldızlardan da daha çoktur. Çünkü kalb, halden hâle döner-durur; her dönüşünde de Allaha bir yol açılır. Kalb, dönmeden duramaz; ancak olgun iman sahiplerinin kalpleri, Allah ile yatışmıştır; onun elleri arasında, Allah ne verecekse onu bekler-durur. O halden dönse bile bir söz söyleyerek, bir iş ederek dönmez, edebe riâyet eder de döner. Onun dileği varken onların dilekleri de olamaz. «Onlar, ancak onun buyruğunu işlerler» ; görünüşte sünneti gözetirler, içyüzden de Allah'ı gözetirler (*). * Bu ve bundan sonraki beş bölüm Arapçadır.

Ş Kalıbımda rûhun yerine bir kutsal rûh geldi, oturdu. Cebrâil'im oydu benim; derken rûh alt oldu, sevgili kesildi; Cebrâil ortadan kalktı. «Kuluna ne vahyettiyse etti.» Ya tümünden can ol, ya sevgili kesil.

Ş Talihi kutlu kişi belâdan kaçır da bir kıyıyı tutar;

Başkalarının halinden ibret alır.

Allah ereni, Allah peygamberi, Allah bilgisidir. «Kalemle öğretti.» Gönülle Allah yazısını okuyorum, kalemle halka yazıyorum, yâni anlatıyorum.

Ş Dilden başka bir şeyle onun sözünü anlatmanın mümkünü yok;

Fakat yazısına insanların şahısları birer defter olmuş.

Her şeyin fazlası faydadır da düşüncedeki fazlalık, fazladır(*). (*) Arapçadır.

Ş «Rabbiniz değil miyim.» sorusu üç kere soruldu; inananlar, her üçünde de «Evet» dediler. İsyân edenler, ilkin evet dediler, ikinci defa, üçüncü defa sustular. Kâfirler, üçüncüde de hiçbir şey söylemediler; bâzısı der ki: En sonunda lâ dediler; hâsılı «lâ» belâsına uğradılar-gitti.

Ş Ulu Allah'ın kapısı, ancak erenlerdir; ancak onlara başvurmakla bir şey elde edilebilir. Kim o kapıyı kaybederse ebedi olarak yoksun kalır... Bu söz de, kutlu kişiye güneşten de daha açık bir sözdür(*) (Arapçadır.).

Sınanmıştır bu, kim bir azizi incitirse, öfkelenendirse ne yaparsa yapsın, ne ederse etsin; reddedilir. Şu beden, nasıl başsız yaşayamazsa bu varlık da başbuğsuz bir yere ulaşamaz. Şu halde baş koymak gerek ki o, baş kesilsin sana. Bütün bu işler başa çıkmıyor, bir yere ulaşmıyor, yüzüstü kala-kalıyor ya; sebebi hep bu; bu kadar kolayken onu elden bırakıyoruz biz.

En büyük temel budur; belâyı def'etmek için Allah ehlinin kanatları altına kaçmak, onların gölgesine, onların korumasına sığınmak gerek; bu, milyonlarca belâyı def'eder halktan (* Satır başından itibaren buraya dek Arapçadır.)

Ş Erenin izi-eseri şudur: Onunla oturanların gönülleri yatıştır, hoşlaşır, genişler. Temel, bir uluyu bulmaktır; amma yalvarış yoluyla, dostluk etmek üzere bulmak gerek. Düşmanlık edecekse bulmasından bulmaması yeğ; hani derler ya, filân hırsız, filân harâmi, filânı buldu; onun gibi tıpkı.

Seyyîd buyururdu ki: Melekler, senin kullarını görelim diye yer-yüzüne inerler; Allah kullarını seyretmek için inerler de belki onun sevgisi de iner diye birer-birer onlara söz söylerler.

Ş Birisinin bir şeyhi olsa onu, Allah'ı bilmeli diyor. Bu sözü söyleyebilen kişinin yalvarışındaki kudret, bu sözden de üstün olmalı. İster aman de, ister zaman, buracığa baş koymak gerek; başcağızını koymadıkça faydası yok; Kazvinli'nin dağarcıkta tere vardı demesi gibi hani. Derviş ilahi olmalı, her şeyden münezze olmalı, ben Allah'ım diyebilmeli... İyi amma uzatma; çok-çok sevgiler yüzünden yok olmadın, ölmüyorsun...

Yok olursan, ölürsen o zaman onun varlığıyla var olursun, onunla dirilirsin. Böyle oldun mu da varlığa bey kesilirsin, sultan olursun, bengisuya dalarsın, ebedîlik mülkünü elde edersin... Allah sarrâfı, Allah nâibi, iki dünya paralarını düzüp koşan, ne getirir, neyi kabul ederse odur altın; çünkü kalp akçayla geçer akçanın mihenk taşı, onun akıl elinin avucudur.

Senin yardım tapında kabul fermânını elde eden,

Onun tapısına varır, hizmet kemerini kuşanır da zaman boyunca hizmet eder-durur.

§ Nefsimle savaşıırken içimden pişmiş ciğer kokusu duydum da bildim ki ciğerimin üç yanı da yandı-gitti. Derken Allah kolaycacık geri verdi ciğerimi bana, sonunda da Allah ile buluşma müyesser oldu, onunla huzûr buldum, zahmeti uzaklaştırdı-gitti Allah.

§ Yıldız bilgisi hastalığa benzer; onu bellemek haramdır; çünkü zarar verir, faydası yoktur; Allah'ın kazâsından, kaderinden çekinmek de mümkün değildir; ancak kabul olacak duâ ile çekinilebilir. Hekimlik bilgisi meşrûdur; çünkü Peygamber de kendisini tedavi ettirirdi(*) Bu ve bundan sonraki beş bölüm Arapçadır.).

§ Fıkıh, çeşitli ilâçlarla bilginin inceliklerini tanımaktır. Allah râzı olsun Abû-Hanîfe, fıkıh, nefse ne yarar, ne yaramaz, bunları bilmek, nefsi bu suretle tanımaktır demiştir.

§ Esenlik ona, Peygamber, Yahudilerden, Hintlilerden sakının, isterse yetmiş fersahlık yerde olsunlar dedi. Esenlik ona, iki Yahudi kalsa gene de Müslüman'a kastederler dedi.

§ Esenlik ona, Peygamber, erkek olsun, kadın olsun, her Müslüman'a bilgi öğrenmeye çalışmak farzdır dedi. Yâni her bilgiyi değil, hal bilgisini aramak farz. Çünkü bilginin üstünü, hal bilgisidir, amelin üstünü, hal bilgisini korumak. Çünkü adama namazda neler farzdır, neleri yerine getirmesi gerek, farzı yerine getirmek için neler yapması gerekiyor; mutlaka bunları bilmesi şarttır.

§ Esenlik ona, Peygamber dedi ki: Biz peygamberler topluluğu, insanları lâıyk oldukları konaklara kondurmakla emredildik. Ulu Allah da, «Aranızdaki üstünlüğü unutmayın» der.

§ Esenlik ona, dedi ki: Çarşamba günü başlanan her iş, mutlaka biter.

§ (Birisi.) ibâdetlerin faydası neden burada görülmüyor diye sordu. (Mevlânâ) buyurdu ki:

Nitekim kimileri aldandılar, o kadarı yeter buldular, tembelliğe koyuldular; başka bir iş gelmedi ellerinden. Şüphesiz yok ki ibâdetlerin faydasının burada belirmemesi, gizli kalması daha iyi. Böylece Allah tapısının haslarının kerâmet göstermeleri de büyük bir suçtur, güçlü bir sınanıştır. Onlar, daima bu halden kaçarlar, kerâmet göstermeyi istemezler. Hâsılı Allah feyzi, gece-gündüz, gizli-açık, boyuna onlara gelir-durur; onlardan hiç mi hiç kesilmez. Kendileri istemeden istekleri boyuna olur-gider. İçlerinden ne geçerse belirir, olur. Böylece onları dileyenlerin dilekleri, onların müritlerinin istekleri de onların bereketiyle boyuna olur gider.

Hani padişah, yakınlarından birine bir gelir bağışlar; o gelir, noksansız, kesintisiz, soluktan soluğa, günden güne ona gelir, geçimine yeter; bu, boyuna böyledir de. Bir yabancıya da bir kerecik birkaç dirhem verir. O adam, onu habbe-habbe harcar amma gene az bir günde tükenir; evvelce nasılsa gene o hale gelir adam. Bir kere daha padişah'tan bir ihsan koparmaya çalışır, çabalar amma az olur ki bir daha bir ihsana konar. Akıllı kişiye bir işâret yeter.

Erenlerin kimisine ibâdetlerin, buyruğa uyuşların faydası, burada, bugün belirir. Bu da bir hikmete dayanmadadır. Umutsuzluğa düşmeyesiniz, ibâdetlerin karşılığı kesin olarak görülecektir, bunu bilirsiniz diyedir bu; ahiretten bir örnektir bu. Kerâmet ve kudret göstermek, insanlığı olgunluğa ulaştıran olgun kişiye hiç zarar vermez, onu benliğe sürmez. O, koca bir küptür sanki. Âlem Husrev'inin Şîrin denizinden bir yol vardır o küpe, gizli bir yol. Herhalde boyuna ulaşır, boyuna inciler saçan dalgalar gelir; ondan da başkaları sonsuz faydalara erer. Bu yüzdendi ya, Hazreti Muhammed'e boyuna «Söyle» hitâbı gelirdi; nitekim Kur'ân, buyurur-durur.

Küpün canından denize bir yol açıldı mı,
Küp, dereyle savaşa girer de ona üst olur.
Bu sebeple «Söyle» sözü, denizin sözü olur,
Görünüşte isterse Ahmed söylesin.

Ş Bir gün buyurdu ki:

Îsâ, rûh-ı hayvânî bağışlardı, Mustafâ, rûh-ı insanî. Bir devir de vardır, rûh-ı kudsî bağışlar. Bunu anlamak, anlayışsız olmaktır. Anlamazsınız amma bu söz, size tesir eder ya... Allah daha iyi bilir.

Ş Gene bir gün buyurdu ki:

Tek gözlü bir adam vardı. Bir gün anasından, ben doğuştan mı tek gözlüyüm, sonra dan mı oldum diye sordu.

Anası dedi ki: İki gözlüydün sen. Bir gün elimde bir iğ vardı; çocukluğundan onu benden aldın, gözüne, vurdun, kendi kendine kör ettin.

Şimdi halkın şu dünyayı dilemesi, mevki istemesi, kazanç bolluğunu elde etmeye düşmesi, o iğ'e benzer; gönül gözüne rastlar, kör eder-gider. Özü, üstün, değerli bir göz ilâcı olan zamanın Îsâ'sı ona acır da acıyış miliyle gözüne başarı tutyasını çeker, onu o körlükten kurtarır, gözüne bir aydınlık gelirse o başka. Yoksa böylece «Ahirette de kör olur.» Allah'a sığındık bundan.

Ş «Rabbimiz, bize gökten yemek indir de bize, önce gelenlerimize de, sonra geleceklerimize de bayram olsun.»

Ş (Birisi,) her yılda iki bayram, her ayda dört Cuma olmasındaki hikmeti sordu. Dedim ki:

Maksat Allah dostlarının, Allah'ı sevenlerin bir araya gelmeleri, birleşmeleri, birbirleriyle konuşup görüşmeleridir. Çünkü «Topluluk rahmettir, ayrılık azap.» Maksat da canlarla bedenlerin birbirlerine alışmaları, başlangıçtaki birlikle sondaki birlikten haber almalarıdır. Bu topluluğun, bu gönül huzurunun, bu fikir birliğinin bereketiyle de tüm olsun, parça-buçuk olsun, Allah'tan dileklerine, isteklerine kavuşurlar.

Gene böylece bayram günlerinde, Cuma günlerinde bilginlerin, dervişlerin, halkın toplantısından maksat, Allah kullarının, kıyâmet gününün topluluğunu, o günün gürültüsünü hatırlamaları, özleri temiz dostlar, halis olarak seven kişilerle cennette, «Gerçeklik makamında» toplanacakları günü hatıra getirmeleridir. «Bedevî Araplar, küfürde, münâfıklıkta pek çetindir" âyetini okudu.

Onlar, orda birbirlerine kutlu olsun derler, selâm verirler. «Esenlik size, tertemiz oldunuz» , yâni murâdınıza erdiniz, kurtuldunuz, «Girin ebedi olarak cennete» derler. Bayram, arife günlerinde zurnanın bağırsındaki, nefirin feryât edişindeki, davulun gümleyişindeki, nakaranın, zilin çalınışındaki, davulun lüm-lüm diye ötüşündeki sır da şudur: Bütün bunlar der ki: İleri gelen, geri kalan bütün kullar, Allah buyruğuyla, tam dileyerek, hep birleşerek işlerini-güçlerini bırakmışlar, alıştan-verişten vazgeçmişler, mahşer halkının toplanacakları gibi onlar da musallâ arasâtında toplanmışlar... Utanarak, alçalarak Allah tapısında sızlanıyorlar, yalvarıp yakarıyorlar; kendilerinden geçerek namaz kılıyorlar; böylece de «Rabbine saf-saf arz edilirler» âyetinde bildirilen o korkulu yeri düşünüyorlar; tir-tir titriyorlar; böylece de «Rableri onları kendi rahmetiyle, râzılığıyla muştular» fermânının ellerine sunulmasını bekliyorlar.

Şimdi sağsın, varsın ya, «O boru çalınınca» âyetindeki borunun sesini duy, âşıklara en büyük bayram, münafıklara tümünden korku olan, azâp olan kıyâmet gününden haberdar ol; o bölük-bölük toplulukların toplanmasını, o insanların çil yavrusu gibi dağılmalarını düşün de kendini çeşitli ibâdetlerle, iyi işlerle, olgunluklarla beze; sadaka-i fitri ihtiyâcı olanlara ulaştır. Böyle yaptın mı, cennet güzelliklerinin dolunay yüzlerini görmeye lâıyk olursun; Allah vergilerinden bayramlık rahmet elbisesini giyersin; yarlıganma tacını başına korsun; yakınlık şerbetini içersin; «Gerçekten de iyi kişiler, elbette cennettedir; tahtlar üstünde seyredeler» işret yerinde ululuk ıssının cemâlini neliksiz-niteliksiz görür, dincelirsin. «Yaptıklarına karşılıktır bu» vesselâm.

Ş Denmiştir ki; bilgi, erlerin ağızlarından alınan şeydir; çünkü onlar, duyduklarının en güzelini bellerler, bellediklerinin de en güzelini yaparlar. Allah daha iyi bilir.

§ Peygamber, Allah ona esenlik versin, demiştir ki: Gerçekten Allah, şekillere değişerek (sıfatıyla, eseriyle) görünür. Gene demiştir ki: Bir ip sar-kıtsanız elbette Allah'ın üstüne düşer.

§ Zâlim olmadığı halde kendisine bir yardımcı olmayan kişi, alçalır gider. Bilgin olmadığı halde kendisine doğru yolu gösteren birisine sahip olmayan kişi, saptır-gider.

